FİYATI: 4000 TL (KDV DAHİL) TEMMUZ 1990 SAYI 2

AYLIK SİYASİ DERGİ

Demokrat!

MUHALEFET

İKTİDAR KİMİN?

TMMOB 32. GENEL KURULU

ALEVİLER ÜZERİNE POLİTİK OYUNLAR

İSMAİL BEŞİKÇİ: "TEK AT, TEK MIZRAK"

CAN YÜCEL'DEN "İKİ GÜZEL DÜNYACI"YA ÖVGÜ

İ Ç İ N D E K İ L E R

Demokrat!

Temmuz 1990
Yıl:1 Sayı:2 Fiyatı:4000 TL.

BASSAN A.Ş. Adına Sahibi:
Hikmet KOÇAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Engin GÜNAY

Bu Sayıda Katkısı Olanlar:
Mehmet Tanju AKAD, Ufuk AKBAHARER, Cüneyt AKMAN, Orhan ALKAYA, Fevzi ARGUN, Ayhan ATİK, Yılmaz AYSAN, Oktay BAŞARA, Tanıl BORA, Adnan BOSTANCIOĞLU, Savaş BOZDEMİR, Bahri ÇAKIR, Murat ÇELİKKAN, Selçuk DEMİREL, Mustafa DEMİRKANLI, Ayşegül DEVECİOĞLU, Tansel EMANET, Ferda ERDOĞAN, Ziya GÜL, M.Cengiz GÜLEÇ, Ragıp İNCESAĞIR, Arslan Başer KAFAOĞLU, Yaşar KAMBUR, Murat KARABULUT, Ertuğrul KÜRKÇÜ, Nadire MATER, Meral ÖZBEK, Serdar ÖZBİLEN, Haldun ÖZEN, Ömer ÖZGÜNER, Kaan ÖZSARAÇ, Mustafa ÖZTÜRK, Sedef ÖZTÜRK, Melih PEKDEMİR, İskender SAVAŞIR, Cengiz SEMERCİOĞLU, Emre SENAN, Bülent SOMAY, Hayati SOYDAN, Ali ŞAHVERDİ, Ülfet TAYLI, L.Doğan TILIÇ, Hürrem TULGA, Çetin UYGUR, Hasan UYSAL, Mecit ÜNAL, Şükrü YAVUZ, Can YÜCEL, Hakkı ZABCI, Ragıp ZARAKOLU

Ofset Hazırlık:
Pano Grafik, Boyut Dizgi Ünitesi

Basıldığı Yer:
Ilıcak Matbaası

Dağıtım:
Hürriyet Holding A.Ş.

Adres:
Çatalçeşme Sokak 50/3 Cağaloğlu
İSTANBUL
Tel: 528 15 90-91
Faks: 528 62 32

Yurtiçi Abone:
Yıllık: 40.000 TL.
Altı Aylık: 20.000 Tl.

Yurtdışı Abone:
Avrupa Yıllık: 40 DM
Avrupa Altı Aylık: 20 DM
Amerika Yıllık: 24 $
Amerika Altı Aylık: 12 $

Adnan Bostancıoğlu adına
Akbank Türbe Şb. 0007381-7/A00/10
Döviz Hs.No: Akbank Türbe Şb.
0007333-8/BU6/01
Posta Çeki Hs.No: 650004

SABANCI MİNNET BORCUNU ÖDEDİ

Son 10 yılda satışları 124, kârları 132 kat artan Sabancı büyük bir vefakarlıkla, şu zor günlerinde ANAP'ı yalnız bırakmadı... "Sağda en güçlü parti ANAP" diyen Sabancı, erken seçime de gerek olmadığını söyleyip başta Demirel olmak üzere bir anda tüm muhalefeti karşısına aldı.

Gazeteci-ekonomist Mustafa Sönmez'e göre Özal, Sabancı'yı 70'lerin sonunda çukurdan çıkarmıştı ve 80'ler boyunca Sabancı yine Özal'ın sayesinde "dehşetli bir büyüme dönemi" yaşadı... Kuşkusuz Sabancı'ya en çok bozulan Demirel oldu ve "sayın lastik fabrikatörü gelsin de lastik zannettiği ANAP'a yama yapıştırsın" dedi...

Sermaye çevrelerinin siyasete "doğrudan" müdahalesi Haziran ayı başında olaya yeni tarafların katılmasıyla sürdü... TÜSİAD'ın "altın çocuğu" Cem Boyner hükümeti "Türk sanayiine savaş açmakla suçladı". Rahmi Koç da hükümeti eleştirenler tarafındaydı ve erken seçim konusunun açıklığa kavuşturulmasını istedi.

Uzun lafın kısası sermaye temsil krizlerinde... Çoğu ANAP'tan memnun değil ama çokuluslu sermayenin karşısında borularını öttüremiyorlar. Demirel ve İnönü ise güven vermiyor... Anlayacağınız "zenginlik başa bela..."

SERBEST PİYASA VE HACILAR

Diyanet işleri Vakfı 1975 yılında kuruldu. Geçtiğimiz günlerde yaşanan "hac skandalı" olmasaydı sessiz sedasız faaliyetlerini sürdürüp gidecekti. Bu yıl hacca gitmek isteyen 120 bin kişiden alınan paranın 250 milyarı bulduğu, bu paranın yalnızca aylık faizinin 10 milyar lira ettiği kimsenin aklına gelmeyecekti bile. Oysa Vakfın "Diyanet İşleri Başkanlığı"na götürdüğü hizmetlerde yardımcı ve destek olmak" maksadıyla gerçekleştirdiği faaliyetler inşaattan mağazalar zincirine kadar uzanıyordu. Bu yıl da işler güzel güzel yürüseydi ne hacı adayları ödedikleri paranın hesabını soracaklar, ne de Vakfın geliri gideri kurcalanacaktı. Ama Suudi Arabistan Konferansı, örgütünün "kota" uygulamasını bu yıl işletmeye karar verdi. Türkiye ancak 55 bin kişi gönderebilecekti. Diyanet İşleri Vakfı ise 120 bin kişiden 2'şer milyonun üzerinde para almıştı. Yalvar yakar olundu, toplu sözleşmeleri "bitirmek"teki maharetiyle tanınan Cemil Çiçek Kral Fahd'a Özal'ın mektubunu götürdü. Boşuna. Suudi Arabistan kararlıydı. Yalnızca hava yoluyla ve TÜRSAB (Turizm ve Seyahat Acentaları Birliği) aracılığıyla gidilebilecekti hacca. Böylece 100 binin üstünde hacı adayı ortada kaldı. Şükürler olsun serbest piyasaya!

MUHALEFETİN BAŞINA "YILDIRIM" DÜŞTÜ!

Haziran başında 50 beldede yapılan belediye seçimlerinde ANAP adeta Sabancı'yı doğrularcasına yüzde 37 oyla 29 beldede seçimi kazandı. Kuşkusuz seçimlerde bazı beldelerin ilçe yapılması, tehdit, rüşvet ve daha bir dizi etkenin rol oynadığı çokça söylendi. Ancak yalnızca yaklaşık 70 bin kişiyi kapsayan seçimlerle ilgili en ilginç yorumu İnönü yaptı: ANAP'ın oyları düştü! Seçimlerde yüzde 22 oy alan, bu kez ise oylarını yüzde 37'de tutmayı başaran ANAP'ın oylarının düştüğünü kanıtlamak için İnönü az uğraşmamıştı, ama bu uğraşlar bile muhalefet yapmaktaki beceriksizliklerin, yerel yönetimlerde yapılan yanlışların üstünü örtmeye yetmedi.

ÇEVRİMLİ'DE NELER OLUYOR?

10 Haziran'ı 11 Haziran'a bağlayan geceyarısı tüm fax'lar çalışmaya başladı.

"PKK, Şırnak'ın Güçülükonak ilçesi Çevrimli köyünü bastı. Çoğu çocuk ve kadın olan 27 vatandaşımız katledildi."

Güneydoğu'da bir savaş yaşanıyor. Savaşan taraflar belli. Günde ortalama 8-10 kişinin öldüğü bu savaşta SS Kararnamesi ile olanları yazmak yasak. İzlemek de yasak. Bu ülkenin insanları bilgilenme hakkını anayasasından alıyor. Herşeyi yasaklayan anayasasından. Bu hakkını da kullanamıyor. Bilgilenmek yasak.

Güneydoğu'da neler oluyor? Bu ülke insanları, geleceğini ipotek altına alan olaylar karşısında nasıl tavır alacak? Tavrını nasıl belli edecek?

Bilgilenmek yasak. İzlemek de yasak.

"Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir"

Kayıt: SS Kararnamesinin dışına çıkmayacaksın.

Şart: Millet adına yetkisini kullananların istedikleri gibi olacaksın.

"Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir."

Topyekün yokedilen ailelerin babaları katledilenler arasında niye yok? Çocuklar, kadınlar, dedeler ve nineler katledi-

lirken aile reisleri neredeydi?

"PKK vahşetini" görüntüleyecek, Türkiye ve dünya kamuoyuna katliamı tüm boyutlarıyla aktaracak basın neden hâlâ Çevrimli köyüne giremiyor?

Katliamdan sonra geri kalan veya geri dönenler tüm ailesini yok eden PKK'ya olan nefretini açıklamak için TV'ye neden çıkartılmıyor?

BBC'nin *"doğrulatamadığımız haber"* cümlesiyle başlayan yayınlarını kim doğrulayacak veya yalanlayacak?

Ve neden biz olayları onlarca soru cümlesinin arkasında bırakmak zorunda kalıyoruz?

İsmail Beşikçi yazdıklarından dolayı yargılandığı duruşmada *"Son olarak Çevrimli köyünde öldürülen 27 Kürt yurttaş güvenlik güçleri tarafından katledilmiştir. Hiç kimse bunu yazamıyor."* (20 Haziran 1990 Milliyet) derken, gazeteler sadece bu alıntıyı yayınlıyorlar. Aynı gazeteler bu suçlamalara karşı *"Hayır Beşikçi, yanılıyorsun. Böylesi bir olay olsaydı elbette yazardık"* demiyor.

Devletin mahkemesindeki bu suçlamalara hiç bir yetkili yanıt vermiyor. *"İşte Çevrimli köyü, işte aileleri katledilenler"* demiyor.

MADENCİNİN GAZABI

Romanya da neler olduğu Haziran ayında herkesin ortak sorusuydu. Bükreş'in üniversite meydanında 50 gündür süren yönetim aleyhtarı gösteriler, Cumhurbaşkanı İliescu'nun çağrısıyla başkente gelen 10 bini aşkın maden işçisi tarafından bastırıldı. Doğrusu olup bitenleri anlamak çok zor. Hele birkaç ay önce Çavuşeski yönetiminin devrilişini "emperyalizmle işbirliği" halinde tezgahlanmış bir darbe" olarak değerlendirdiyseniz işiniz iyiden iyiye zor! İliescu yönetiminin komünist olup olmadığını bilemiyoruz, ama belli ki en hafif deyimiyle "solcu"... Göstericilerin antikomünist olduğu kesin, çünkü yönetimi komünist olmakla suçluyorlar. Maden işçileri ise ellerinin yüzlerinin tozuyla koşup geldiklerine ve göstericileri fena halde dayaktan geçirdiklerine göre anti-komünistlere iyi gözle bakmıyorlar. Evet, İliescu'nun empeyalizmin işbirlikçisi olduğunu iddia edersek "(edenler var) göstericilere, maden işçilerine ve bütün bu olup bitenlere ne diyeceğiz? Romanya'da herşey gerçekten çok karışık gibi...

Düzeltme :
İlk sayımızda bazı düzelti hatalarının yanısıra Ertuğrul Kürkçü'nün **"Birlik Modelleri ve Birlik İmkanları"** *başlıklı yazısının son satırı eksik yayanlanmıştır. Yazının son cümlesi aşağıdaki gibidir. Okurlarımızdan özür dileriz.*
"Model olarak değil, praksis olarak birliği, mücadele halindeki sosyalistlerin mücadele halindeki kitlelerle birliği sağlayabilecektir."

Demokrat!ın ilk sayısı 413 sayılı kanun hükmünde kararnamenin gölgesinde çıktı ve bazı yazılarımız onun siyah lekelerini taşıdı. Yazılardaki bazı sözcüklerin üzerini biraz da abartılı biçimde bantlarken amacımız 413 nolu kararnameye ve eklentilerine dikkat çekmekti. Bantlar, kararnameyi en çarpıcı biçimde anlatan semboller olarak düşünüldü. Bu yönüyle bir protesto tavrını da içeriyordu.

Doğal olarak okurlarımız bu durumdan rahatsız oldular. Bantların altındaki sözcüklerin bazılarını anladılar, bazılarını da anlayamadılar. Ancak unutulmamalı ki, asıl rahatsız eden Kararname'nin kendisi ve kararname diktasıdır. Evet, günlük basın bizim üzerini bantladığımız sözcüklerin bir çoğunu bantlamadan yayınlayabiliyor. Burada unutulmaması gereken bir gerçek te Türkiye'nin bir çifte standartlar ülkesi olduğudur. Bugün tehdit altında olan özellikle demokrat basındır, bu birincisi. İkincisi ise, bu sözcüklerle neyin anlatılmak istendiği, hangi politikaların önerildiğidir. Burjuva basını "Kürtler", "Kürt sorunu" v.b. sözcükleri bolca kullanıyor, tabu olmaktan çıkan bu sözcükler artık pek önemli değil, asıl önemli olan bu sözcüklerle ifade edilen politikaların içeriğidir.

İlk sayımız demokrat kamuoyunda sıcak bir ilgi ile karşılandı, okurlardan genellikle olumlu tepkiler aldı. Bu durum elbette bizi çok sevindirdi, tanıtım yazımızda saptadığımız "demokratik muhalefet hareketinin birliğini yaratma" hedefine ulaşma ümidimizi güçlendirdi. Burada okurlarımızdan, özellikle de muhalefet pratiği içinde olan çevrelerden aktif bir ilgi ve katılım beklediğimizi yinelemek istiyoruz. Ancak tartışarak, eleştirerek ve katılarak amaca ulaşılabileceğine inanıyoruz.

Bu arada ilk sayımızdaki teknik aksaklıklara değinmeden geçemeyeceğiz. Bir çoğu ilk sayı olmanın acemiliklerinden kaynaklanan hatalardı. Bunları önümüzdeki sayılarda tekrarlamayacağımızı ümit ediyoruz. Bazı başlıklar önemli dizgi hatalarıyla çıktı. En önemlisi de E. Kürkçü arkadaşımızın yazısının son satırları sayfa filmleri alınırken bir makina hatası sonucu düştü. Yazının sonunu bu sayıda veriyor, özür diliyoruz.

Okurlarımızın birçoğundan Demokrat!taki yazı yoğunluğu ve puntoların küçük olduğu şeklinde uyarılar aldık. Yazıların yoğun olması bir bakıma söylenecek çok şeyin olduğunun bir göstergesi olmakla beraber, bu eleştirilere hak vermemek elde değildi. Bu sayımızda sayfa adedini biraz düşürdük ve sizlere daha rahat okunabilir bir dergi sunmaya çalıştık. Daha nitelikli, daha yetkin sayılarda buluşmak umuduyla.

İktidar

Melih PEKDEMİR

Günlük hayatta iktidarın farklı düzeyleri ve farklı alanları somut-canlı bir karmaşada içiçe yer alıyor. İktidar soyutlaması ise net bir bakış açısını, -bilinçli muhalif- olmayı gerekli kılıyor. Bilinçli muhalif olmak ile gayrimemnun olmak aynı şey değil.

Evet, iktidar günlük hayatta, bakıldığı yerden görüldüğü kadar algılanabiliyor; elbette nasıl bakıldığı ve nereye bakıldığı da önemli. Örneğin günlük basının merceğinden bakıldığında, görüntü merceğin odak noktalarına göre şekilleniyor ya da tutulduğu yere göre farklılaşıyor. Kapak konumuzda, günlük basının gösterdiği görüntüleri, kendi merceğimizin altına getirerek iktidar kim sorusuna yanıt bulmaya çalıştık. Çünkü TV ve basın iktidarı hem gösteriyor hem gizliyor. Gösterdiklerini ise egemen sınıf ideolojisinin süzgecinden geçiriyor. Gizlediğini görebilmek, eğriyi doğruyu bilebilmek için bilinçli muhalif olmak gerekiyor.

Diyelim ki ideoloji bir toplumsal bilinç biçimidir. Benzetmemizi isabetsiz bulanlara hak vermek kaydıyla, diyelim ki, ideoloji bu anlamda bir gözlüktür. Sınıfın bireyleri bunun farkına varsalar da varmasalar da bu gözlüğü takarlar. Toplumdaki her sınıfın bireyleri sınıf mücadelesini bu gözlük sayesinde doğrudan-dolaylı kavrayabilir. Burada önemli olan bu gözlüğün hangi sınıfa ait olduğudur. Çoğunluk toplumda egemen olan sınıfın gözlüğünü kullanır. Egemen ideoloji, bu sınıfın ideolojisidir. Bu gözlük ile bakan kim olursa olsun toplumsal gerçeği egemen sınıfın çıkarlarına göre algılar, onun bakış açısıyla görür. Egemen sınıfa ait olmayan sınıfların bireyleri bunun farkına varınca, kendi sınıf gözlüklerini takabilince, olayları artık kendi ideolojilerinin süzgecinden geçirmiş olurlar. Bunlar artık sınıf bilincine erişmişlerdir, toplumsal gerçekleri kendi sınıf çıkarları açısından değerlendirebilirler.

Her toplumsal gerçek gibi iktidar da, bu şekilde hangi ideolojinin etkisinde olunduğuna, yani hangi gözlüğün kullanıldığına göre algılanabilir bir özellik taşıyor. Öyleyse günlük hayattaki ya da tarihsel süreçteki farklı iktidar-muhalefet ikiliklerini tek tek ele almak, eksik bir muhalefet tavrına denk düşmektedir. Çünkü denklemin bir yanındaki farklı iktidarlar tek başlarına muktedir değildirler. Çünkü iktidarların soyutlaması bu iktidarların tümünün bileşkesidir. Bileşke, mevcut düzendir. Siyaseti ile ekonomisi, kültürü, ideolojisi ile içinde yaşadığımız düzen. Önemli olan bu düzeni kendi bütünlüğünde görebilmektir.

İktidar mevcut düzendir- öyleyse bu düzen nasıl bir düzendir?

Böyle bir düzende demokrasinin gerçekleşebilirliğinden hangi ölçüde söz edilebilir? Bu düzende demokrasi olmaz!

Zaten hiç kimse, şimdilerde demokrasinin varlığından söz etme cüretine sahip değil. Ama bu düzenin, mevcut sistemin demokrasi üretebileceğini düşünmek hiç mümkün değildir.

"Türkiye'de demokrasi vardı, 12 Eylül'de kesintiye uğradı. Şimdi yeniden demokrasi zamanıdır, bu sistemin içine demokrasi de yerleştirilebilir" diyebilmek için ya ülkemiz siyasi iklimindeki parçalı bulutların üzerinde geziniyor olmak, ya da buraya "yeni dönmüş" olmak filan lazım gelir.

Hatırlanacağı üzere, eski cumhurbaşkanı Evren, 18 Ekim 1985'te, Kastamonu'da yaptığı konuşmada, Türkiye'de Batı tipi demokrasinin bütün gerekleri ve partiler yelpazesiyle kurulabilmesi için fert başına düşen milli gelirin, Batı Avrupa'da olduğu gibi 10-15 bin dolar düzeyine çıkması gerektiğinden söz etmişti. Hükümet yıllardır milli gelir istatistiklerinin yayınını yasakladığına göre, "mefhum-u muhalif" yoluyla, TBKP'ye kurulma izni verildiği taktirde milli gelirin 15 bin dolara çıktığına karar verebilir miyiz?

Şaka bir yana, batı tipi demokrasinin arzulanan bir demokrasi olup olmadığı tartışma konusu olsa bile, Evren'in sözlerinde sömürge tipi kapitalizmimiz ile sömürge tipi "demokrasi"miz arasında gerçekçi bir bağlantının kurulduğu da ileri sürülebilir... Kissinger de 1982'de Türkiye'nin geleceği hakkında konuşurken,"10 yıllık bir vesayet demokrasisi söz konusu" demişti. "'Vesayet demokrasisi" elbette sömürge tipi "demokrasi" demenin daha diplomatçası ya da Amerikancası oluyordu...Türkiye'deki mevcut rejim, diğer amerikalılar tarafından da "ikinci sınıf demokrasi", "otoriter demokrasi" gibi kavramlarla tanımlanıyor ve aslında öyle olması isteniyordu. Yani 1950'lerde kendi kurdukları gibi! İnsan hakları konusunda hükümeti eleştirirken bile, ABD elçisi daha geçenlerde "Batı'ya verilmesi gereken imajı" gerekçe gösteriyordu. "İmaj" görüntü demekse, görüntüyü kurtarmak yeterliydi. Sadece bunlar bile, demokrasi maceramızdaki çeşitlenmeleri, örtük-açık baskı biçimlerinin demokrasi diye yutturulmasını bize söyleyecek bir söz bırakmadan yeterince açıklıyor...

Çünkü Türkiye'de varolabilen rejim, ekonomide ithal edilen bir kapitalizmin gereği olarak yine ithal edilen siyasetteki baskıcı yöntemleri, kurumları ile varolmaktadır; dışa bağımlı ekonomi dışa bağımlı siyaseti üretmiş, bunlar ülkenin kendi tarihinde oluşan çarpık-baskıcı siyasi yapılara bir güzel eklemlenmiş, iç-içe geçmiştir. Yani bu düzenlemede, ne milli gelir 15 bin dolara çıkabilir, ne de TBKP'nin kurulabilmiş olması dahi Batıdaki gibi bir partiler yelpazesinin oluşmakta olduğunun kanıtı sayılabilir.

Burjuvazinin "demokrasi bilinci", ancak AT'ye kapağı atmak için zorunlu bir "'imaj" ihtiyacında şekillenmektedir' (Üstelik, riyakar bir şekilde, AT'den umut kesildikçe, bu "bilinç" de körelmektedir!) Son haftalarda iktidar partisi-muhalefet partileri arasında ve sermaye çevreleri içinde izlenen "demokrasi" tartışmaları ise, sistemin üretebileceği demokrasinin "tiynetini" yeniden gözler önüne sermiştir. Görül-

ve Muhalefet

müştür ki, hükümet de büyük sermaye çevrelerinin hükümetidir, "muhalefet" de...Üstelik görülmüştür ki, büyük sermaye çevreleri, bundan böyle hükümet ve muhalefet görevlerini de temsilcilerinin elinden doğrudan kendi ellerine aktarmaya niyetlenmişlerdir.

Bu gelişmeler, asıl olarak, siyaset sahnesindeki diğer çalkantılarla birlikte ele alındığında anlam kazanıyor. Son olarak TÜSİAD başkanı Cem Boyner fetva vermiş, "ANAP ve DYP birleşmeli" demiştir. Boyner'e göre, iki partinin birleşmesi için bundan iyi ortam olmazmış, nerede birleştikleri önemli değilmiş, önemli olan birleşmeleriymiş...

İktidar bir ilişkidir ve araçları vardır. Bunlar iktidar olma, iktidarda kalma yöntemleridir. Kanundur, kitaptır, şiddettir- middettir ve bazen tavizdir. Seçimdir, temsili sistemdir, kurumlardır. Partiler de birer iktidar mücadelesi aracıdır. Rejimin rengine göre bunlar farklı etkileşimlerle devreye girebilirler. Örneğin bugün Türkiye'de kanundan kuvvetli kararnameler en etkili araçlardan biri ise, bu araç genel olarak tek adam-tek parti sisteminin hizmetindedir; özel olarak devlet içindeki "çekirdek devlet"in... En somut ifadesini kontrgerilla'da bulan, işkence kurumu ile tanınan, diğerlerini dile getirince söyleyeni kararname kapsamına dahil ediverecek olan bu çekirdek, kendini "devletin bekası"nı sağlama misyonu ile teçhizatlandırmıştır.

Hasan Cemal, 16 Haziran günlü makalesinde,1950 yılında zamanın iç işleri bakanının "işkenceleri durdurmak için" emirler yağdırdığını, ancak sonuç alamadığını itiraf ettiğini yazdıktan sonra, şöyle devam ediyordu:

"Çarpıcı ama şaşırtıcı değil.

Çünkü aradan 40 yıl geçmesine karşın değişen bir şey yok. Ülkemizde hâlâ halkın oyuyla başa geçenler, devlete, daha doğrusu 'devlet içindeki devlet'e doğru dürüst söz geçiremiyorlar."

Günümüzden verdiği örnek, bilinen kişilerdir: Ankara'daki DGM savcıları. Aslında verilemeyen örnekler de biraz düşünülse bulunabilir. Devlet içindeki devlet, kürt sorununun çözümü için giderek artan ölçekte devreye sokuldukça, güçlenen görece özerk iktidar odaklarının geçmişte ordu bünyesindeki (hükümet listeleri ve hükümet programları ile uygun zaman kollayan) cuntalar gibi politika üretmeye, politik gelişmelere müdahale etmeye yönelebilecekleri düşünülebilir.(Aydınlanmayan Aksoy ve Emeç cinayetleri bu ihtimalleri daha da güçlendirmektedir!).

Karşı karşıya olduğumuz farklı "iktidar"ların bileşkesi (burada belli bir kavramı seçmek yerine herkesin mutabakata varacağı en genel bir kavram olan) "mevcut düzen" olduğuna göre, farklı "muhalefet"lerin de bu iktidar bütünlüğü karşısındaki bileşkesini yaratmak, etkili muhalefet olmak demektir. İktidarlar-muhalefetler denklemi bu bakış açısıyla ele alınmalı, iktidarların birleşik gücü karşısında muhalefetlerin birleşik gücü konulmalıdır. Bu, düzenden zarar gören farklı sınıfların ve farklı kesimlerin (cinsiyet, milliyet, altkültür grubu vb.), farklı görüşlerin (politik akımların) birleşik gücüdür.

Böyle bir saflaşma, kuşkusuz karmaşık bir saflaşmadır. Milli baskı karşısında, Türkler, Kürtler gibi doğrudan zarar görmezler, dolaylı zarar görürler. ("Başka bir ulusu ezen bir ulus özgür olamaz.") Erkekler, toplumdaki kadınlara yönelik cinsiyetçi baskıdan kadınlar gibi zarar görmezler, ama cinsler arasındaki eşitsizlik genel olarak toplumdaki eşitsizliklerin yeniden üretildiği zeminlerden biri olarak ayak bağı olur. 1980 öncesinde sünni emekçiler, alevi olmadıkları için örneğin Maraş'ta canlarını kurtarmış olabilirler, ama öldürülen her alevi, sünni emekçilerin üzerindeki baskıyı da artırmıştır, vb....

O halde, iktidar her muhalifin yalnızca kendi muktedirini algılayabildiği dar bakış açılarının ötesinde, gerçekbütünsel varlığında görülebilmelidir. İşte bu sağlandığı zaman, iktidarın (mevcut düzenin) karşısında toplumsal muhalefet saf tutabilir.

Bu saflaşmayı mümkün olduğu kadar net gösterebilen mercek sınıf bakışında yatmaktadır.

Çünkü Marx'ın gösterdiği gibi iktidar-muhalefet ikiliklerinin ekseninde sınıf mücadelesi yatar. Toplumlarda, iktidarlar sınıf ekseninde kurulurlar; diğer bütün egemenlik ilişkilerinin içinde döneneceği kurumsal çerçeveyi belirleyen ilişkiler burada şekillenir. Bu nedenle, toplumsal muhalefet hangi sınıfın (iktidardakine karşıt sınıfın) ekseninde gelişiyorsa, son çözümlemede, onun damgasını taşır... Üstelik bunu tespit edebilmek için Marksist olmak da gerekmez. Örneğin TCK'yı marksistler kaleme almamıştır; ama iktidardaki sınıfın bakış açısıyla yazılmıştır. 141-142-149 vb. maddeleri tersinden okuyun, Türkiye'de iktidarın kim olduğunu anlayabilirsiniz!

Hayat öğretmektedir.

Kürt muhalefetini etkisizleştirmek için tesis edilen kararname diktası, işçilerin, öğrencilerin muhalefetlerini de etkisizleştirmekte kullanılmaktadır. Ya da, Kürt, Türk, Alevi, Sünni, kadın, erkek her emekçi sermayenin sömürüsü ve baskısı altında tutulmaktadır. Sınıfların ortak çıkarı indirgemeci değil birleştirici bir anlayışla ifade edilebildiğinde, farklı muhalefet kesimleri daha etkili konumlara yükselebilme şansına kavuşurlar. Kürt işçiler de Türk işçiler ile birlikte sermaye baskısına karşı çıkmak zorunda olduklarının ayrımına vardıkça ve bütün işçiler Kürtlerin haklı taleplerini desteklemedikçe, (kararname diktasında olduğu gibi) özgürlükten uzak kalacaklarını öğrendikçe muhalefetin birleşik gücü yenilmez hale gelebilecektir.

Günlük hayatta farklı iktidar odaklarının (sınıf, cinsiyet, milliyet) ve farklı iktidar düzeylerinin (ekonomik, politik, ideolojik, vb.) birleşik gücü, toplumdaki egemen iktidarın birleşik gücünü meydana getirdiği için, bunlara karşıt farklı muhalefet alanlarının ve düzeylerinin birleşik gücü de toplumsal muhalefetin birleşik gücünü yaratabilmelidir.. Karmaşık güçlerin-ilişkilerin, aslında bizlere sunduğu basit denklem budur. Düzenin iktidarı, Marx'ın sınıf mücadelesi ekseninde tanımladığı toplumsal muhalefet ile alt edilebilir... ■

Can YÜCEL

İki büyük adam
Bütün büyük adamlarla Granma'ya binmişler
Meksika Savaşından beri ilk kez
Amerikalıları aldatarak
ve Siestra Dağlarından inerlerken aşağı
İki çeteci
Ayrı çeteler kurmuşlar
Köylüleri devşirerek yolda.

O köylüler ki,
1890'dan beri hepsi devrimci
Bilemeden Marks'ı, Engels'i.

Che yollarını kaybettiklerinde Siestra'da
öyle diyor anılarında:
"Biz çok deneyimsizdik
Kutup yıldızını bile bilmiyorduk
Benim cebimdeki pusla kırıldığında
Yolumuzu şaştık
Ne kuzey kaldı, ne güney
Devşirdiğimiz devrimci köylülerden birine
Kutup yıldızını sorduk"
O hızla bularak yolumuzu
Havana ya doğru yürüyorduk
Derken yeniden kaybettik yönümüzü
Devrimci köylüye sorduk
"Bilemem" dedi "kutup yıldızını...
o benim köyümden görünmüyor ki."

Ve Che,
Ve o güzel, tıknefes Che
Ve o doktor Castro
Bu herifler, bu güzel dünyacılar
Birleşik Amerika'yı ilk defa ağlatanlar
ki bundan sonra bu oyun geçerlikten çıkmıştır
Aldatırsınız ama başka kolpayla
Havana'ya girdiklerinde bütün devrimci köylülerle
Seksen senedir döğüşen
Bir parti buldular
Bu, Nihat Sargın'ın partisi değildi
Yani havadan değildi
Havana'da bir parti kurdular
Granmacılarla...
Mamacılarla değil.
Esas partimizle ittifak kuruldu.

İlk işleri
Sokaklarda sürünen çocuklardı
O, devrimorucu tutulan
Pera Palas ve Park Otel gibi otelleri
O yetim çocuklarına açmaktı.

Ben bu heriflere hayranım.
İki herife de...
O Che,
Devrimi yesirlerin kaynağı olan Afrika'ya getirme kararına
öncelik etmek üzere
Bolivya'ya çıktı.
Bu çıkış yenilgiyle bitti.
Ama her yenilginin altından
yanmanın altından
bir zümrüd-ü anka çıkar.
Arkadaşı Castro,
Habeşistan'da, Angola'da, Mozambik'te
Devrimi korumayı karar altına aldı.
Şimdi de bu Castro
Amerikan üslerinin bulunduğu bu ülkede
Daha doğrusu
Atmaya gücünün yetmediği bu ülkede
Glasnost, Perestroyka gibi
Kuzey yarım küresine ait olan yürütümlerin
kendi ülkesinde geçerli olmadığını anlatmakla
Benim gözümde yüceliyor.

Bir tarihte Castro
Miktidara geçmişken
Bütün Küba halkı eski dalgacılığı içindeyken
Emperyalist bir dalgacılık
"No samba, si travay"
Dinleyen kitle birden bire samba yapmaya başladı
"No samba, si travay"
Bu sambayı yapanlar
Dövüşür.

Muhalefet, evet muhalefet ama, muhalefet neye muhalefet ettiğini biliyor mu?Türkiye'de bir gayrimemnunlar partisi kurulsa, seçim kazanır! Çünkü herkes gayri memnun. Ama iktidara gelir mi?

İktidar kim?

Güç kimde?

Televizyon dizisindeki he-man'ın çocuksu "güç bende!" narasını günlük hayatta kimler patlatıyor? Günlük olmayan hayatta, (tarihte!), güç kimde? İktidarın kaynağı nedir?

Birinci sayımızda Türkiye nereye gidiyor diye sorunca, bazı arkadaşlarımız, ilerleme anlamında bir yere gitmediğimizi patinaj yaptığımızı hatırlattılar; Türkiye'nin önüne iktidar dikilmişti? İkinci sayının sorusu kendiliğinden sorulmuş oldu:

Kim bu iktidar?

Başbakanlığa soyunan Semra Hanım!...

Demirel'in ANAP-SA damgasını vurduğu Sabancı!

Ve daha neler...

Siyaset teorisini teori dergilerine bırakalım. Günlük hayatta herkes iktidarı ayağının bastığı yerden görebiliyor ve iktidarı bu açıdan algılayabiliyor. Eşitliğin olmadığı her toplum gibi bizim toplumumuzda da herkesin bir muktediri var, her muhalifin bir iktidarı.

Eşitliğin olmadığı her toplum gibi, bizim toplumumuzda da herkesin bir muktediri var, her muhalifin bir iktidarı

1980 öncesinde İstanbul'un bir yerinde mahallenin gençleri duvara "kahrolsun babam" yazmışlardı. Onların muktediri babaları... Evin reisi baba! Öyleyse her eşitsiz ilişkiden bir iktidar-muhalefet denklemi çıkarabilir miyiz? Kadınların karşısında erkeklerin iktidarı, Kürtlerin karşısında Türklerin iktidarı, Alevilerin karşısında Sünnilerin iktidarı "ülkesi milletiyle bölünmez bir bütün olan" TC'nin karşısında ABD'nin iktidarı, işçilerin karşısında burjuvazinin iktidarı, sivil toplumun karşısında devletin iktidarı, " diğer partiler" in karşısında ANAP'ın iktidarı...Günlük hayatın basını bu iktidarların muhalefetlerin haberleriyle yazılıyor.

Siyasetin günlük dilinde, bu denklemi çözmeye çalışırken, elimize aldığımız son bir ayın gazetelerinde iktidarın kim olduğunu aradık:

Rastlantı değil elbette; Abromowitz, Sabancı-TÜSİAD, Semra-Turgut Özal ve ordu ile karşılaştık... Rastlantı değil elbette; son bir ayın değil herhangi bir ayın gazetelerinde benzer cevapları bulabilirdik. Güçler aynı olurdu, isimler farklı... Biz de , aktüel haber peşinde koşan bir muhalefet dergisi olmaya özendiğimiz ölçüde cevabımızı günün haberleri içinde aradık, bulduk.

Bulduğumuz cevap açıktı: İktidar, "gücü " elinde tutandır.Gerçi İngilizce çevirilerde sıkıntı yaratır, "power" güç ve iktidar anlamına geldiği için. İktidar güç demektir. İktidar'da olan güç bende diyendir. Gücün kaynağı neredeidir. Bu da araştırılmalı. Ama önce, güç

141

Tekelci burjuvazi, toprak ağaları ve tefeci tüccarların en iri kesimleri yıllardır diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümlerini tesis etmektedirler. Diğer sosyal sınıfları ortadan kaldırmamakta ama bunları sömürü ve baskı altında yokluk ve yoksulluk içinde tutmaktadırlar. Memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlarını devleti bir baskı aracı olarak kullanarak sürdürmekte ve çeşitli suret ve nam altında kurdukları cemiyetlerde, TÜSİAD'larda, TİSK'lerde, TOBB'larda, Ziraat Odalarında, Milliyetçe Cephelerde, Hür Teşebbüs Konseylerinde, Vakıflarda, siyasi partilerde bu faaliyetleri tanzim veya sevk ve idare etmektedirler veya bu hususlarda yol göstermektedirler. Bunlar arasında bu kabil cemiyetlerin bir kaçını veya hepsini sevk ve idare edenler de mevcuttur. Bunlardan 2 bin aile, 26.11.1987 tarihli Günaydın gazetesinin haberine göre, ayda en az 10 milyon lira gelir sahibi olarak 'Türkiye'nin Kaymağını' yemekle ödüllendirilmekte; bu 2 bin aile içindeki 50 aile ise, 24.6.1987 tarihli Günaydın gazetesinin haberine göre, Türkiye ekonomisini ellerinde tutmuş olmakla ödüllendirilmekte; ve bunlardan da Koç, Sabancı ve İş Bankası grupları, büyük sanayideki her 100 liralık kârın 28 lirasına sahip kılınarak ödüllendirilmektedirler.

Tekelci burjuvazi, toprak ağaları ve tefeci tüccarların en iri kesimleri, yukardaki fıkrarda yazılı fiilleri devlet daireleri, belediyeler veya sermayesi kısmen veya tamamen devlete ait olan iktisadi teşekküler, sendikalar, işçi teşekkülleri, okullar, yüksek tahsil müesseseleri içinde veya bunların memur, müstahdem ve mensupları arasında devletin ve toplumun ve eğitimin faşistleştirilmesi olarak gerçekleştirmektedirler. Bunlar, "demokrasi savunucuları" isimleri verilerek ödüllendirilmektedirler.

142

Tekelci burjuvazi, toprak ağaları ve tefeci tüccarların en iri kesimleri ile bunları temsil eden politikacılar, yazarlar, çizerler, holding profesörleri yıllardır, diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümlerini sürdürmek, sömürü ve baskı altında yokluk ve yoksulluk içinde tutabilmek yahut memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlarını, devletin siyasi ve hukuki nizamlarını topyekün bir baskı aracı olarak kullanabilmek doğrultusunda her tür terör ve demagojiye dayanarak her surette propaganda yapmaktadırlar. Ve bunlar holding ve tekellerin yönetim kurulu üyeliklerine yüksek maaşlarla getirilerek, kârdan pay alan ortaklar kılınarak ödüllendirilmektedirler. Bu sayede bu holding ve tekellerden, örneğin Koç ve Sabancı, Sabah gazetesinin 26.10.1987 tarihinde verdiği habere göre, "devletten çok kazanan patronlar" olarak ödüllendirilmektedir. Ki bu holdinglerin 1986 satışları devlet gelirlerini aşmış bir durumdayken ve Koç grubunda tek bir işçi işverenine 4.5 milyon lira kazandırırken, Sabancı'nın tek bir işçi başına kârı 6.5 milyon lirayı bulmakta ve bu surette özel olarak da ödüllendirilmektedirler.

Tekelci burjuvazi, toprak ağaları, tefeci tüccarların en iri kesimleriyle bunları temsil eden politikacılar, yazarlar, çizerler, holding profesörleri, yıllardır Cumhuriyetçiliğe aykırı veya demokrasi prensiplerine aykırı olarak devletin tek bir fert veyahut bir zümre (oligarşi) tarafından idare edilmesi için her surette propaganda yapmaktadırlar.

146

Bir kısım generaller Türkiye Cumhuriyeti Teşkilat-ı Esasiye kanununun (1961 Anayasa'nın) bir kısmını 12 Mart'ta ve tamamını 12 Eylül'de tagyir ve tebdil ve ilga etmişler ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini ıskat veya vazifesini yapmaktan cebren men etmişler, ödüllendirilmişlerdir.

ABD yetkilileri, elçileri, generalleri, CIA görevlileri ve bunlara bağlı kontrgerilla mensupları ve MHP genel yönetim kurulu üyeleri ve TÜSİAD üyeleri gerek yalnızca gerek bir kaç kişiyle birlikte, askeri darbe çağrıları yaparak, kavli veya takriri veya Sivas'ta, Malatya'da, Maraş'ta, Çorum'da olduğu gibi fiili fesat çıkararak veya meydan ve sokaklarda ve nasın toplandığı mahallerde nutuk irat veyahut yafta talik ve neşriyat icra ederek askeri darbeleri azmettirmişler ve teşvik etmişler, ödüllendirilmişlerdir.

Bazı politikacılar ve gazete yazarları birinci fıkrada yazılı askeri darbelere ikinci fıkrada gösterilenden gayrı surette fer'i şerikler olarak iştirak etmişler, ödüllendirilmişlerdir.

* M.Pekdemir'in Kasım 1988'de Ankara 1 Nolu Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yaptığı savunmadan alınmıştır.

kimde?

Abramowitz "bende" dedi.

Sabancı "bende" dedi.

Bay/Bayan Özal'lar "bende" demediler, "bizde" dediler...

"Bir dakika" dedi başkaları,

Demokrat!'ın birinci sayısında kararname diktasını yazdılar, kararnameyi kim yazdırdıysa güç onda, kararname kimler için yazıldıysa güç onlarda...Güç bende diye he-man'cilik oynayan çocuklar bu kez hep birlikte bağırdılar:

Helvacının kızında! Ya şundadır, ya bunda helvacının kızında.

Semra Hanım'ın Babası Helvacı mıdır..?

Bilmiyoruz! Hiç önemli değil.

Eminiz aklınızda yanlış kalmıştır; hemen Semra Hanım'ın Başbakanlığa adaylığını hatırlıyorsunuz.

Semra Hanım işini biliyor. İlk işi Başbakanlığa adaylığını koymak olmadı. Mevzuatı da biliyor. İlk işi iktidar partisinin genel başkanlığına adaylığını koyduğunu açıklamak oldu. Şaka yapıyor sanıldı ama Mayıs'ın 17'sinde Sabah gazetesinde "Akbulut'un yerine Semra Hanım mı?" sorusu yer alıyordu. Semra Hanım'ın her gece toplam süre bakımından İnönü ve Demirel'den ve hatta ANAP'lı bakanlardan daha fazlasıyla televizyona çıkması, Turgut Bey eşini başbakanlığa mı hazırlıyor kuşkusuna yol açmıştı. Hanedan denile denile, mecaz gerçek oluyor, hanedanlık mı kuruluyordu? Semra Hanım kısa süreli aralarla "yurt gezileri"ne çıkıyor, konferanslar düzenliyor, açılışlar yapıyordu. "Politikaya atılmayı düşünüyor musunuz?" sorusunu, "kader ne gösterir bilemem" diye cevaplamıştı. Tecessüs artıyordu. İngiltere'de yayınlanan Turkey Confidential adlı aylık bültenin Mayıs sayısında "Marcos stili bir diktatörlüğün Türkiye'de oluşmasından korkulmaktadır" değerlendirmesi yer aldı.

ANAP'a emaneten baktığı ileri sürülen başbakan, hem kendisinin emanetçi olmadığını söylüyor, hem de Semra Hanım'ın aday olabileceğini doğruluyordu. (Emanete ihanet olmazdı elbette!) Basında önce şaka olarak başlayan bir ihtimal, sonra kuşkuya dönüşüyor ve iş ciddiye biniyordu. Nitekim Haziran'ın ilk haftasında Semra Özal:

"Ciddiyim" dedi. Cumhuriyet'te Japonya'da inci kolyelerinin üstüne Ikoda üniversitesi tarafından takılan üstün şeref madalyasıyla verdiği mağrur pozun yanında Semra Hanım'ın "ANAP Genel Başkanlığını düşünüyorum. Başbakanlığa hiçbir zaman hayır demedim" sözleri (Türkiye gazetesinden naklen) manşette yer alıyordu. ANAP'ın 3 Haziran seçimindeki "mini zafer"i Semra Hanım'ın açıklamasıyla taçlanmıştı. ANAP içindeki diğer genel başkan adaylarını kızdıran, bu arada H.C. Güzel'e "Türkiye demokratik bir cumhuriyettir. Saltanat yönetimi değildir" dedirten Semra Hanım'ın adaylığı konusu Demirel'e yine demirelliğini yaptırmıştı: "Türkiye kaldırırsa ben ne yapayım?" demişti Demirel.

"Alışırsınız, Alışırsınız!"

Demirel'in "Türkiye kaldırırsa ben ne yapayım" sorusunda yatan çaresizlik, Özal'ın her kazığı alıştıra alıştıra atması gerçeği ile tamamlanıyordu.

Alıştıra alıştıra. Adım adım. İki adım ileri, .bir adım geri. Hesap açık: İki eksi bir, hep bir adım öndesin.

İleri atılan iki adımı geri atılan adım izledi. Beklendiği gibi. Semra Ha-

nım, üç gün sonra başbakanlığa aday olduğunu düşündüğü yolundaki haberi yalanladı. "Hiç bir kararım yok" ve eklemeyi ihmal etmedi: "Ama İstikbal için bir şey söylemek mümkün değil." Kapı hala açık tutuluyordu. Bay Özal geri adım atıyordu: "Kesin söyleyeyim, bu işe girmeyecek!" Bayan Özal ileri adım atıyordu: "Şimdilik yanıt vermeyeceğim" Çankaya'da tango, ne ilk ne son tango...

Nepotizm-Hanedan-Başkanlık Sistemi-Tek Adam-Sivil Diktatörlük Vesaire...

Semra Hanım'ın bu son macerası günlük basının kelime dağarcığına yeni bir kavram kattı. Nepotizm: İktidar güçlerinin akrabalar arasında paylaşılması...Nepotizm, hanedan, kararname diktası, sivil diktatörlük, hepsi aynı olgunun değişik ifedeleri oluyordu.

"9-10 yılda bir ara rejime sürüklenmek gelenekleşmişti. Tam, 'çok şükür bu kez 10 yılı ara rejimsiz geçiştirebildik' derken, kendimizi sivil görüntülü bir ara rejim içinde bulduk... Aslında askerin müdahalesine gerek yok. Rejimin çerçevesi zaten askeri yönetimin gerek görebileceklerini içeriyor. Bu durumda neden açık bir müdahalenin külfet ve sorumluluğunu üstlensin"

(B.Ecevit, Milliyet, 12.5.1990)

Ecevit'in bu demecinin yanıbaşında Özal'ın Dünya Ekonomik Forum toplantısında yabancılara verdiği "Tek Adam" mesajı duruyordu: "79'dan beri BEN varım" Gerçekten de bu "Tek Adam" hükümetin ekonomi politikalarında da tek söz sahibi. Ekonomi köşkten yönetiliyor. Ekonomik veriler, DPT ve benzeri kuruluşlar yerine Çankaya'ya gönderiliyor. Hanedanlık ABD'den ithal edilen bürokrat-"prensler" eliyle teşkilatlanıyor. Cumhuriyet'in 15 Mayıs günlü yazısında ifade edildiği gibi "artık Çankaya'da kendisini kanun ve Anayasa'ya bağlı saymayan bir devlet başkanı oturmaktadır". "Ekonomide belirleyici", "dış politikada başrolde" ve işte Semra Hanım'ı da başbakan yapmak üzere koluna takarak "Başkanlığa (diktatörlüğe!) adım adım" yürünülen günlerde böyle bir Özal sistemi kuruluyordu.

Hukukçular, bunu "fiilen başkanlık" olarak tanımladılar. Meclis Başkanı Kaya Erdem Cumhurbaşkanı Özal'a: "Demokrasi, bir kişinin veya bir zümrenin hakimiyeti için varolan yada böyle bir hakimiyeti haklı kılacak siyasi dayanakların oluşması için korunan bir sistem değildir" dedi. Özal'ın bütün bu itirazlara tepkisi bir yandan alenen ANAP'ı desteklemesi oldu. "1992 seçimine kadar liderinizim" dedi. Diğer yandan Belçika'da yayınlanan bir gazeteye verdiği demeçte, halk tarafından seçilecek bir başkan ile parlamento seçimlerinin aynı zamanda yapılmasını öngören bir anayasa değişikliği önerdi ve bu seçime adaylığını koyacağını açıkladı. Son olarak da aynı konuda TV'de 1992 yılında genel seçimde halkın cumhurbaşkanını da seçmesini savunarak İnönü-Demirel'e "hodri meydan!" dedi. Hem başkan, hem pehlivan.

"Anap-Sa"

Peki bütün bunlar salt psikolojik mi?

Hasan Cemal'in dediği gibi "Bunların tümü bir politika adamı olarak Turgut Özal'ın kendinden başka hiç bir güç odağı tanımayan zihniyetinin doğal sonuçları" mı?

"Tek adamlığına o denli inanmış ve yakın çevresince de o denli inandırılmıştır ki, başbakanlığı ile birlikte cumhurbaşkanı olmayı ve Türkiye'de başkanlık sistemini kurarak tüm dizginleri eline geçirmeyi kafasına koymuş" mu?

Semra Özal'ın başbakanlığı konusunda Özal'ların son tavrı, geçici bir geri çekilme olarak algılanabilir

Bütün bu dayatmalar ve zorlamalar Deniz Baykal'ın sandığı gibi-sunduğu gibi- "tamamen cumhurbaşkanının tercihlerinden" mi kaynaklanıyor? Elbette orta yerde gözle görülür bir keyfilik var...Ama Özal nereden cesaret alıyor. Bu cesareti Sabancılardan, IMF'den, ordudan almıyor mu? "Sadece iktidarın kişileşmesi" olayı ile karşı karşıya değiliz. Tek adam-tek parti, sistemin mantığının ürünüdür. Özal-İnönü-Demirel tek adam, Özal görüntüdür. ANAP-DYP-SHP tek partidir ve devlet partisi, ordudur.

Sistemin mantığı bunu gerektiriyor...Özal'a cesaret veren sistemdir. Kendi varlığında iktidarı abartılı bir şekilde kişiselleştirme cüretini ise Özal aynı düzlemde yer aldığı diğer güçlerin etkisizliğinden alabiliyor...

Partisi seçim kaybetmiş, seçmen desteğini yitirmiş, tekelci çevrelerin bir kesimini temsil etme gücünü yitirmiş; bütün bunlar Özal'a vızgelir.

Konjonktürü değerlendiriyor.

Sabancı'nın desteği şimdilik ona yetiyorsa, ABD'nin-IMF'nin kollaması, devrilmesini engelliyorsa, ordu ile uyum içinde yürüyorsa... Özal neden yürümesin? Ey diğerleri, size ne oluyor? 10 yıl önce, Yürü ya kulum demiş ona!...Elbette kendisine 'dur' diyenleri duymazlıktan gelecek, 'yürümene devam et'diyenlerin varolmasını yeterli sayacaktır. Gidebileceği yere kadar elbette.Siyasetin kuralıdır: Durdun mu düşersin!

"ANAP-SA" güzel ve çarpıcı bir isimlendirme oldu. Seçmen desteğini yitiren Özal Sabancı'nın desteğine dayandı. Yetti. Yetmediği yerde 'mini se-

çim' zaferine dayandı. Bakın nasıl da "dirildi!" Demek ki bu işler böyle oluyor. Özal mı Sabancı'nın adamı, Sabancı mı Özal'ın önemli değil. Burada, M. Sönmez'in aktardığı rakamlar kendi başına bir çok şeyi açıklıyor:

"Sabancı'nın kendi verilerine göre 1979-1989 yılları arasında grubun satışları cari fiyatlarla 80.5 milyar liradan 10 trilyon liraya çıkmıştır. Kârlar ise 7.2 milyar liradan 916 milyar liraya fırlamıştır. Bu, satışlarda 10 yılda 124, kârlarda 132 kat artış demektir. DİE'nin 1979 bazlı tüketici fiyatları, 10 yıldaki genel fiyat artışlarını 80 kat olarak gösteriyor. Demek ki fiyatlar 80 kat artarken Sabancı'nın kârları 124 kat artmıştır. Bu dehşetli bir büyüme dönemidir. Kaldı ki,1977-1978'de Sabancı'nın kârlarında ciddi bir düşme saptanmıştı. Yani Özal, 1970'lerin sonunda Sabancı'yı çukurdan çıkarıp 1980'lerde zirveye oturtmuştur. Sabancı'nın şükranlarını bildirip O'na arka çıkması doğaldır!..."

Sabancı 29 Mayıs günü gazete manşetlerindeydi. Bir yandan rakibi Koç'a saldırıyor, diğer yandan Özal'a sahip çıkıyordu. Erken seçime lüzum yoktu. Millet kararını verip onları 5 yıl için seçmişti. 1992'ye kadar hükümet oturmalıydı. Ayrıca iş dünyası Meclis'e kendi adamını sokmalıydı. Tekelci burjuvazinin Özal'ı ağır top ateşine tuttuğu günlerde Sabancı'nın ANAP'a verdiği açık çek 10 yıldır. Özal'dan aldığı açık çekin karşılığı sayılmalıydı. Lastik fabrikasını genişletme ve Japon otomobilini üretme iznini aldıktan sonra Özal ile başbaşa görüşmesi sonucunda bu çeki imzaladığı anlaşıldı. Bu imzanın, ANAP sağın güçlü partisidir sözünün altına atılması yeterliydi. Sabancı ANAP'ı sağın en güçlü partisi ilan edince elbette en çok Demirel'i kızdırdı. TÜSİAD ise Sabancı'ya hemen tavır almakta gecikmedi. Demirel'e göre ANAP'ın dirilmesinden sözedebilmek için onun ölü olduğunu kabul etmek gerekirdi. Sabancı'nın ANAP Genel Başkanlığı'na adaylığını merak eden Demirel O'nu artık siyasi hasım olarak gördüklerini ilan etti. "Lastik fabrikatörü gücü yetiyorsa patlayan ANAP lastiğini yapıştırsın bakalım" dedi. Demirel'e göre Sabancı Holding'e yeni bir şirket daha eklenmişti: ANAP-SA! Ama Sakıp Aga'yı anlamıyordu. Bir zamanlar holdinginden başarısız bularak işten kovduğu Özal ile şimdi memleketi idare etmeye nasıl girişiyordu?

Demirel Demokrat!'ın "İktidar Kim?" sorusuna cevap vermişti. Sabancı (lar) memleketi Özal ile idare ediyorlardı!... Sabancı, ANAP'ın düşük seçmen yüzdesini bir yana bırakıp TOYOTA'dan alacağı kârın yüksek yüzdesine bakarak iktidara kol kanat gerebiliyordu işte! Demokrasi dedikleri buydu, işte. Demokrasi'nin kurallarını da Sabancı belirliyordu: Koalisyona karşıydı. Sahi, 12 Eylül'cüler, Evren ve Özal da sık sık bunu söylemiyorlar mıydı?

Sabancı, Demirel'in ve TÜSİAD'ın salvo atışı karşısında elbette korumasız kalmadı. Özal ve Akbulut hemen sahip çıktılar. Özal, üstelik TÜSİAD'ı derneklerin siyasetle uğraşamayacakları gerekçesiyle ihbar etti. Ama bugüne dek DGM Savcıları koskoca cumhurbaşkanının bu ihbarını değerlendirmediler. Ayda bir kaç kez "diğer" muzır dernekler hakkında açtıkları davaların benzerini TÜSİAD için düşünmediler!...

İktidar İçin Başka Bir Ad: Tüsiad

Bir yılı aşkın süredir Hükümet ile TÜSİAD arasında yaşanan soğukluk Sabancı hadisesi ile açık savaşa dönüştü. Ekonomik sorunlara günlük ya da kişisel çıkarları ile bakan Sabancı ile orta ve uzun vadeli strateji tesbit etme ve ekonominin/siyasetin gündemini bu açıdan oluşturma kararlılığını sergileyen tekelci burjuvaların örgütlü gücü arasında bir çatışma ortaya çıkmıştı. Bu nedenle TÜSİAD içindeki Özal'a karşı olma-Özal'a yandaş olma kavgası geçici bir kavgaydı. Milliyet'te Necati Doğru bu duruma doğru bir teşhis koyuyordu.

"Holdingler arası yargı farklılaşması geçici bir durumdur. Yakın bir gelecekte kızgınlıklarından arınarak sağda hangi partinin anaç, hangi partinin ise cülük olduğuna karar vereceklerdir.... Bu fırtına geçicidir...

"Holdingler arası kalıcı durum ise artık özel sektörün politikaya çok aktif olarak ağırlığını koyma yönündedir.

"Çünkü onlara göre karma ekonomi görevini yaptı ve bitti şimdi hedef devleti ekonomide sıfırlamaktır. Onun elinden ekonominin geri kalan yüzde 45'ini de almaktır.

"Böylece yarın başbakan olacak olarak Demirel'ler, İnönü'ler, Baykal'lar, Dalan'lar, Semra Özal'lar ya da Akbulut'lar ülkenin en büyük holdinginin patronu olmaktan çıkacaklardır...

"ABD'de, Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de olduğu gibi sadece politikacı olacaklardır.

"Biliyor musunuz? DPT'nin yapamadığını şimdi TÜSİAD yapıyor. Türkiye'nin ekonomideki kader planını hazırlıyor. Türkiye'nin 2000 yılında mükemmel rakipsiz firmalar sahibi bir ülke olabilmesi için izlemesi gereken ekonomik rotayı hazırlıyor.

"Sabancı'nın Koçların peşinde olduğu kader planıdır. Özal, Demirel ya

Sabancı ertesi günü Demirel'i de övdü ama iş işten geçmişti. Demirel'in gazabından onu artık kimse kurtaramaz.

Tuğrul Eryılmaz

Çok Bilmiş Erkekler Taburu

Türkiye'de iktidar, yıllardır bize ne yapmamız ne yapmamamız gerektiğini söyleyen (bunlar sağda ya da solda olabilirler) ve tümü egemen sınıf kökenli okumuşlardan oluşan "erkeklertaburu"ndadır. Bu taburdaki adamların bilmem hangi komünist fraksiyonun "şef"i, insanlığın kanını inanılmaz bir acımasızlıkla içen kapitalizmin sözcüleri veya ünlü bir yazar-teorisyen (Müslüman-liberal-sosyalist) olması durumu değiştirmez. Çünkü bizim günlük yaşamımız, yatağımızdan beynimize, onların dayattığı değer yargıları tarafından muhasara altına alınmıştır.

Şimdi bir çok Demokrat okurunun bu cümleleri okuyunca "budala egzantrik demokrat" dediklerini duyar gibi oluyorum. Eğer siz de bunlardan biriyseniz gözlüklerinizi bir an çıkarın ve son bir kaç aylık gazeteleri tarayın. Milli birlik ve beraberlikten sinemaya, bölücülük tehlikesinden demokrasiye, özgürlüklerden "hangi sosyalizm"e kadar her konuda fetva verme yetkisi olanların sayısının azlığı karşısında dehşete kapılacaksınız. Günlük yaşamımız böylesine bir "erkek bilirkişiler" sultası altındayken iktidar üzerine dehşetengiz analizler yapmak, tabii ki bu aşamada, yalnızca bu azınlığın işine yarar. Özetle Türkiye'de bireyi (bu farklı dilleri, dinleri, siyasi görüşleri vb. içerir) en acımasızca ezen iktidardaki iktidarın yanısıra edebiyattan dinsel inançlara, demokrasiden sosyalizme oradan insan haklarına kendi borularını öttüren ve icabında "esas oğlan"la işbirliğine girmekten kaçınmayan iktidar odakları da vardır. Ve bunlar bireyin dolayısıyla insanın özgürlüğü yolunda en az "öteki" iktidar kadar büyük engellerdir.

Aslında yukardaki savlarımı somutlamak ve okumanızı daha keyifli hale getirmek için isimlerle süslemek çok hoş olacaktı ama "erkek bilirkişiler"in hışmını Demokrat'ın üstüne çekmemek için bundan imtina ediyorum.

Mustafa Yalçıner

Mali Sermaye ve Feodal Kalıntılar

İktidara, kimileri sınıflarüstü ya da gerçeğin bir yönünü belirten bir içerik ve anlam yüklerler, bir "kötü" ya da "iyi" yaratırlar, onu iktidar olarak tanımlarlar. Militaristler derler, hükümet derler, çevreyi kirletenler veya erkekler derler, ya da "demokrasi"den hareketle halk derler. Kimilerine göre ise iktidar yoktur ya da olmamalıdır; zor, egemenlik ve diktatörlük fikrini içerdiğinden kavram olarak bile reddedilmeli, insan ve insanlık savunmalıdır.

İktidar sınıfsal bir kategoridir, ekonomik ve siyasal egemenlik sistemidir. Türkiye'de iktidar kimdir? Sermayedir. Bankalardır. Mali sermaye, yani tekelci burjuvazi, onunla birleşmiş feodal kalıntılar, toprak sahipleri iktidardır.

Tekelci burjuvazinin ekonomik ve siyasal yaşama egemen olduğu bir burjuva diktatörlüğüdür.

Esin Afşar

İktidar Amerika

İktidar Bence Amerika! Yanlışlarla dolu, tatsız bir durumdayız. İran olmaya doğru dolu dizgin gitmekteyiz. Benim şan hocam İranlı - Tahran Operası'nın kurucusu- "bizde de böyle başlamıştı" diye beş yıldır söylüyor. Zaten istenen de o, bizim de o şekilde yıpranmamız. Evet, irtica Türkiye için en büyük tehlike. Bunu ekenler malum, vatandaş biçiyor. Başı bağlı ilkokul, ortaokul öğrencilerini gördükçe üzülmekten başka bir şey gelmiyor elimden. Don kişot gibi debeleniyoruz. Vah zavallı ülkem!

---

da İnönü ile Semra Hanım değil..." (31.5.1990)

Ama sermayenin "öncü gücü" TÜSİAD sınıf içgüdüsüyle-bilinciyle tablonun (kendi açısından elbette!) parlak olmadığını çok net görebiliyordu. Sermayenin "kitle örgütü" TOBB' da hükümet politikalarını onaylamıyordu.

TÜSİAD Başkanı Cem Boyner açık konuşuyordu.

"1990 yüksek büyüme ile ferah geçecek. Ancak arkası gelmeyecek. Döviz rezervleri tüketim mallarına harcanacak. İhracat artışı duracak. İşsizlik problemi hızla artacak. Sanayileşmemizi hükümetin olmayan sanayileşme politikasına dayandıracaksak, gelecek aydınlık olmayacak, dünyada devlet adamları dışarıya karşı savaşıyor, bizimkiler Türk sanayisine karşı savaşıyor. Serbest ticaret uygulandı diye kimseye madalya vermezler"

Bütün bu gelişmelerde sermaye çevrelerinde politikaya doğrudan soyunma eğiliminin ağırlık kazandığı görülüyordu. Ama aralarında sanki gizli bir anlaşma varmışçasına partileri aralarında paylaşmışlardı. "Tüm yumurtaları aynı sepete koymayacak kadar uzak görüşlü" olduklarını söylüyorlardı.

Yine bütün bu gelişmelerde iktidar sorusuna yazımızın başında verdiğimiz cevap da yinelenmiş oluyordu. İktidar gücü elinde tutanındır, bu anlamda aynı zamanda TÜSİAD'ındır. Mayıs başında TÜSİAD heyetinin Başbakanı ziyaretinde Akbulut olanca "saflığı" ile, "sizler bize yol gösterici olursunuz" dememiş miydi?

Bu arada aynı gün Meclis Başkanını da ziyaret eden TÜSİAD heyetinin sözleri, Güneş gazetesi tarafından "iş adamları tam demokrasi istedi" manşetiyle verildi. Oysa TÜSİAD'çılar demokrasiyi istedikleri için demokrasi istemiyorlardı.; istedikleri bir "vitrin demokrasisi". Genç bir TÜSİAD üyesi Uluç Gürkan'a bunu şöyle açıklamıştı: "Demokrasi bizim Avrupa'da dışlanmamızı önleyecek tek silahımızdır." Türkiye'nin insanlarını demokrasiye layık gördükleri için değil Avrupa'dan dışlanmamanın gerektirdiği kadar bir"demokrasi" ! İktidarın sahibi demokrasinin kimin için ve ne kadar olmasında da karar sahibi oluyordu.

Benzer şekilde, Baykal yönetiminde bir SHP'nin iktidarına ihtiyaç olduğunu söyleyen TİSK Başkan Vekili Ali Nizamoğlu'da şunları söylüyordu:

"İnsan hakları açısından Avrupa Parlamentosu sosyalist üyelerin etkisi altındadır. SHP'nin bu konuda ilişkileri daha iyidir. Diğer koşulları yerine getirmiş olsak bile, insan hakları konusunda Batı'yı tatmin etmeyecek konumdaysak sosyalist blok girişimimizi engeller. SHP iktidarı ise Türkiye'nin Ortak Pazar'a girişinde etkili olur. AT'nin anahtarı Türkiye'de sağ hükümetlerden çok sosyal demokrat partilerin elindedir." (14.5.1990-GÜNEŞ)

Mazallah Avrupa Parlamentosu'nda sosyalistlerin etkisi azalsa demokrasi şampiyonu Nizamoğlu "insan hakları"ndan vazgeçmeyecek miydi? Üstelik İnönü'de liderlik vasfı görmeyen Nizamoğlu, Baykal yönetiminde SHP'nin başarılı olabilmesi için bir küçük koşul öngörüyordu.

"SHP'nin aşırı uçlar ve ayrılıkçılardan temizlenmesi gerekir." Konumuz, iktidar kim? İşte bir cevap daha... SHP içindeki iktidarın nasıl olacağını

Abdurrahman Dilipak

They are "Bizim Çocuklar"

Türkiyede iktidar olan parti ANAP'tır... Halk desteğini yitirmiş olsa bile bürokratik anlamda iktidar belli. Ama bu sonucun Demokratik olduğu kuşkulu. Hukuka uygun olmasa bile yasalara uygun bir sonuç bu.

"Bizim ülkede bizim şehir, bizim şehirde bizim belde, bizim beldede bizim ev, bizim evde de ben!" der gibi, Türkiye'de ANAP, ANAP'ta da "Bizim Çocuklar". Bizim Çocuklar arasında da Özal ailesi ilk sırada yer almaktadır...

Tepeden aşağı inildiğinde, en yukarıda Özallar bulunuyor... Bunu Akbulut izliyor... Bayan Özal Akbulutun yerine göz dikmiş durumda... Özal'ın iradesi ANAP iktidarına yön veriyor... İktidar ise parti iradesini temsil ediyor... Parti iradesi ise parlamento çoğunluğuna sahip. Dolayısı ile Özal'ın iradesinin parlamento iradesine dönüşmesi için kısa bir bürokratik işlem gerekli... Çankaya, Kızılay, Parti, grub, parlamento ve sonuç milli irade. Bu süreçte halkın iradesi yok... Parlamento halkın ciro edilmiş iradesini kullanmaktadır...

İktidar kim?

— Özal ailesi mi?

— ANAP mı?

— Bizim Çocuklar mı?..

— Sermaye mi?

— NATO, AET mi?

Aslına bakarsanız iktidarla, halk ve devlet arasındaki ilişkiyi kimsenin ciddiye aldığı da yok... Özal ailesinin iktidar üzerinde denetimini herkes biliyor... MESS'den, Dünya bankası deneyiminden, çok uluslu şirket temsilcilerinden beri denenerek geliyorlar... ANAP'ın iktidarı ise bürokratik bir konu... Bir takım çevreler ANAP'ı paravan olarak kullanıyor. 12 Eylül'ü gerçekleştiren kadronun "Bizim Çocuklar'dan olduğu bilinen bir gerçek... Onların yaptıkları Anayasa, onların tesbit ettikleri partiler, parti kurucuları, siyasi ve bürokrat kadrolar, yasalar hala gücünü koruyor... Sermayenin iktidar gücünü ise kimse tartışamaz... Sermayenin vurucu gücü durumundaki Masonik Cunta ise, hiç bir ihtilalden ve iktidar değişikliğinden etkilenmeden, hacı yatmaz gibi her zaman belirleyici rolünü sürdürmüştür... Her ihtilalden sonra kurulan hükümetlerin üyelerinin üçte biri masondur... Normal gibi görünen hükümetlerin kritik bakanlıkları da yine bu kadroya aittir.

NATO, AET konusuna gelince, Türkiye'de ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel kararlar konusunda, hatta hukuki düzenlemeler konusunda halkın iradesinden çok uluslararası kurum ve kuruluşların rolünü herkes bilmektedir... Milli varlık ve bütünlüğümüzün devamı batı ile bütünleşmeye ABD ittifakına, NATO'ya ve AT'a bağlı olduğuna göre, herşeyin o çevrelerin iradesine bağlı olarak gelişmesi tabiidir... O zaman iktidar gücünün halkta olduğunu kim söyleyebilir. Türkiye'de insan hakları halk istediği için değil, batılıların şartı olduğu için ele alınıyorsa bu utanç verici bir durumdur. Halkın gücü 141-142-163'ü kaldırmaya yetmiyor, dış baskılar bu sonucu doğurtuyorsa, Türk hukuk sistemini, ekonomik sistemi halkın istemi doğrultusunda değil, girmek istediğimiz siyasal forumun genel standartlarına göre biçimlendiriyorsanız iktidarın kim olduğu üzerinde ciddi olarak düşünmek gerekmez mi?..

Halkın iktidardan gördüğü muamele inancından ve fikrinden dolayı horlanmaktan, jandarma dipçiğinden başka ne ki?.. Kültür diye sistemli cahillik, güvenlik diye inanç ve halk düşmanlığı, kalkınma diye çok uluslu şirket komisyonculuğu ve dış borç, güvenlik diye SEİA anlaşması, hukuk diye insan hakları ihlalleri, Jandarma dipçiği...

Bir insana yapılan haksızlık bütün insanlara yönelik bir tehditse düşüncesinden ve inancından dolayı yüzyıllarca hapis cezasına çarptırılan insanların olduğu bir ülkede, insanlara pisliğini yediren bir personelin tecil edilen para cezası ile kurtulması, ya da devleti milyarlarca lira zarara uğratanların serbestçe dolaşabilmesi düşündürücüdür.

Demokrasi (Demos Kratos) halk iradesine dayalı idare, halk yönetimi anlamına gelir... Bir harf değişikliği ile (Demon Kratos) ortaya çıkar, yani Şeytan iradesine dayalı irade...

Bize düşen Defolu bir demokrasi... Yani yöneten halk değil, halk adına ortaya çıkan şeytani bir irade. ■

da TİSK'liler kararlaştırıyordu.

Görüldüğü gibi iktidar kim sorumuzun cevabı son bir ayın gelişmeleri içinde bulunurken zincirleme bir reaksiyon yaşanıyor. Semra Hanım, Turgut Özal derken onlara karşı çıkan TÜSİAD'ın içinden onları destekleyen bir Sabancı, Sabancı'ya veryansın eden muhalif SHP'yi iktidar yapmayı isteyen TİSK Başkan Vekili...

Bir dakika, bu Özal, TÜSİAD, TİSK kadir-i mutlak mı? Hayır, elbette. Onların da birkaç muktediri var.

Şimdi sıra IMF'de, Abramowitz'de, AT'de ve diğerlerinde.

Özal-Abd-Tüsiad-Imf Elele

Özal'ın ve ona "sert yapan" TÜSİAD'ın göbekten bağlı oldukları "güçler" bunlar değil mi? Mustafa Sönmez Tempo'da bu soruyu şöyle yanıtlamıştı:

"24 Ocak'tan bu yana ekonomiyi Özal ile götüren IMF ve uluslararası bankalar onunla gidebildikleri kadar gitmeyi yeğliyorlar. Ayrıca IMF'nin monetarist politikalarının başarılı uygulayıcısı olarak dünya kamuoyuna sunduğu Özal'ı boşlaması; modelin iflası ve kendi kendini inkar anlamına gelir!..."

Eh, TÜSİAD'ın da IMF'yi boşlaması kendi kendini inkar anlamına gelmez mi? Gelir! Sabancı da, "ANAP dirilecektir, ortaklık kurduğum yabancı şirketin başkanları da böyle düşünüyor" dememiş miydi? Demişti...

Daha geçen ay bir yandan Eagleburger diğer yandan Abramowitz Türkiye'yi uyarmamış mıydı? Uyarmıştı. Bakın ABD Elçisi'nin bu son uyarısı çok ilginç:USAŞ denilen şirketin yabancılara satışının iptali için bazı milletvekilleri mahkemeye başvurmuşlardı. Abramowitz buna çok kızmış, "olmaz böyle şey" diyor.... Milletvekillerinin, ABD'nin vekilleri gibi davranmasını istiyor açıkça. Ama, ister... İktidar kim? Güç kimde?

Güç ABD'de ..

Şimdi bu da iş mi? İktidarda ANAP var, neden ABD olsun demeyin. ABD'nin gücü, çeşitli "ikna" ve "yönlendirme" yöntemlerini devreye sokmaya yetiyor. Türkiye'nin kaderinde en etkili söz sahibi oluyor. Yeri gelince de açıkça tehdit etmekten geri kalmıyor.

ABD'nin Türkiye'yi ikna edeceği biri genel diğeri özel iki konu var: Ortadoğu ve SEİA (Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması) Ortadoğu konusunu geçen sayımızda değerlendirmiştik. Sovyet tehditinden sözetmek imkanı kalmadığı için NATO'da tehdit kavramları değişiyormuş. Dikkatler giderek Ortadoğu'da "Batı"'nın etkinliğinin artırılması görüşüne çevriliyormuş. Kısaca, Ortadoğu'da Türkiye'nin yeni roller yüklenmesi gerekiyormuş

"İkna" yöntemleri burada devreye giriyor. Askeri yardımların kongreden kısılmadan geçebilmesi için Türkiye'nin bu rolü benimsemesi yeterli. Çünkü TSK'nın buna ihtiyacı var. Mütereddit Türkiye karşısında ikna yöntemi sertleşiyor. 18 Haziran günlü Hürriyet'in manşeti şöyle: "ABD yardımında yolun sonu: Beyaz Saray, kesinti yapılırken kılını bile kıpırdatmadı. ABD yönetimi SEİA anlaşmasına uymadı" Beyaz Saray'ın kıpırdaması için Türkiye'nin Ortadoğu rolü konusunda biraz kıpırdaması isteniyor! ABD elçisi ise Türkiye'nin Ortadoğu'da ikna olması için Türkiye'yi "zayıf" yerlerinden vuruyor.:Kıbrıs konusunda sert ifadeler kullanıyor; Ekonomide Türkiye'nin oyunun kurallarına uymasını istiyor. İnsan hakları gibi en hassas konuya bile "değiniyor".

Mustafa Sönmez

İktidar, Dışa Bağımlı Tekelci Sermaye

Ekonomist - yazar Mustafa Sönmez egemen sınıfların iktidar ilişkileri konusunda Demokrat'ın sorularını yanıtladı.

Türkiye'nin iktidar blokunda egemen güç hangi sınıftır, ana özellikleri nelerdir?

Bir toplumsal formasyonda hakim üretim tarzı kapitalizm ise hakim olan sınıf da doğallıkla burjuvazidir. Eğer toplumda bir geçiş dönemi yaşanmıyorsa, burjuvazi, çok geniş anlamda, toplumun üstyapısal kurumlarına, devlete hakimdir. Ancak bu hakimiyetten, devletin burjuvazinin elinde bir araç olduğu anlamını çıkarmamak gerekir. Ekonomi ile siyaset arasında göreli bağımsızlık alanları olduğu devletle ilgili analizlerde ihmal edilmemelidir.

Türkiye'de de kapitalizm hakim üretim tarzı olduğuna göre, iktidarın burjuvazinin elinde olduğunu ifade edebiliriz. Ama bu tür bir saptama kısa vadeli politik analizler için yetersizdir. Gerek toplumsal gelişmeleri anlama ve yorumlamada, gerekse politik pratikte, burjuvazinin iyi tahlil edilmesi ve onun anatomisine vakıf olmak gerekir. Burjuvazi arası çatışma ve çelişkileri anlama, kaynaklarını bulma, özellikle halk muhalefeti açısından yaşamsal önemtaşır.

Türkiye'de burjuvazinin içsel ayrımı nasıl ve hangi ölçülere göre yapılabilir.?

Sermayeyi, yüklendikleri işlevlere göre gruplandırmak en doğru yöntem olarak görünüyor. Sanayi, ticaret ve banka sermayesi, ana tanımları oluşturmaktadır. Sanayi sermayesi derken bunun içine üretken niteliklerinden dolayı inşaat-taahhüt ve taşımacılığı da katmak gerekir. Ancak şu soruya yanıt vermeliyiz. Türkiye'de birbirinden kategorik olarak ayrı bir sanayi-ticaret ve banka sermayesi var mı? Ampirik bulgular, bu tür tanımlara girecek sermayedarların varolduğunu göstermekle beraber, iktidar blokundaki hegomonik güç olan burjuvazinin, bu üç işlevi de üstlenmiş olduğuna işaret ediyor. Başka bir ifadeyle, Koç, Sabancı gibi kamuoyunun yakından bildiği burjuva kesimleri hem sanayici, hem tüccar hem de bankacıdırlar. Ekonominin tüm alanlarında faaliyet gösteren şirketleriyle dikey holdingleşmeye gitmiş ve ekonomik faaliyet zincirinin tüm halkalarında faal bir yapıya sahip olmuşlardır. Bugün bu türdeki sermaye grubu sayısı 40-50 dolayında olmakla birlikte, ilk üçü-beşi, sistemin hegomonik fraksiyonlarıdır. Koç, Sabancı ve İş Bankası için hegomonik fraksiyon tanımını kullanabiliriz. Ama bu saptama, dikey tarzda holdingleşmiş burjuvazinin dışında, sanayiciler, tüccarlar, mali sermaye diye tanımlayabileceğimiz burjuvalar olmadığı anlamını taşımıyor. Onlar, "devler"in yanında fakat genellikle "devler"e tabi bir biçimde yaşamlarını sürdürüyorlar.

1980'li yıllarda burjuvazinin de yeniden yapılandığını biliyoruz. Bu süreçte hangi kesimler daha çok güçlendi?

1980'li yılların ekonomi politikasına damgasını vuran iki faktör "monetarizm" ve "dışa açılma" oldu. Parasalcı politikalar, doğal olarak faiz gelirlerinin büyümesine, mali sermayenin ön plana fırlamasına yol açtı. Dışa açılma da olağanüstü teşvikler gören ihracat ve liberalleştirilen ithalatla uğraşan ticaret sermayesinin palazlanmasına olanak sağladı. Artan dış ticaret hacmi, bu işlemlere aracılık eden mali sermayeye ek bir kazanç kapısı daha açtı. Dolayısıyla 1980'li yıllarda sermaye kesimleri içinde faiz ve ticaret kârının, sanayici kârının önüne geçtiğini söyleyebiliriz. Yapılarını teşvik verilen alanlara doğru adapte eden sermaye grupları, faiz ve ticaret kârından aslan payını kaparak sanayiden uğradıkları kaybı telafi etme olanağı buldular. Dikey holdingler, bu alanlarda mevcut şirketlerini yetkinleştirme ya da yeni şirketler kurarak bu tür kârlı alanlara yönelme ile adaptasyon sağladılar. Ancak, bu alanlara yönelebilme esnekliğine, sermaye kıvraklığına sahip olmayanlar ise piyasaya havlu attılar. Ercan, Narin, Sungurlar, Amasyalı gibi, kamuoyunun bildiği sanayiciler, bu türün örneklerini oluşturmaktadırlar.

Kısacası, Koç, Sabancı, İş Bankası gibi her tarakta bezi olan holdingler, teşvik verilen alanlara yönelerek bu teşviklerden azami ölçüde yararlanan gruplar oldular. Sanayi karları her zamanki düzeyde artmasa da finans ve dış ticaret sektörlerinden sağladıkları süper karlarla açıklarını telafi etme ve karlarını azamileştirme olanağı buldular. Bu arada, özellikle 1985-1988 döneminde kamu altyapı yatırımlarına dayanan büyüme döneminde kentsel yatırımların büyük emlak rantlarına yol açtığını, bundan da büyük kazançlar sağlandığını ifade etmek gerekir. Özellikle lüks konut, otel, turistik tesis yapımına verilen büyük teşvikler emlak rantının genişlemesine yol açtı. Bu büyümenin ağırlıkla kamu borçlanması yoluyla finanse edilmesi, mali sermayeye, hazine bonosu, devlet tahvili olarak büyük rantlar sağlama olanağı yarattı. Son olarak dış müteahhitlik ve taşımacılık alanlarına verilen teşviklerin, bu alanlardaki sermayedarları, dönemin şanslıları arasına soktuğunu eklemeliyiz.

Sermayenin 1980'li yılların hükümetlerine karşı tavrı, özellikle Özal ve ekibine yaklaşımı konusunda neler söylenebilir?

Sermaye, gerek 12 Eylül darbesini davette gerekse 12 Eylül hükümetinin icraatında "tek ses tek nefes" olarak davrandı. Burjuvazinin esas ilgi merkezi, 1979 sonlarında MESS Başkanlığı'ndan Başkent'e göçen ve DPT Müsteşarlığı'ndan Cumhurbaşkanlığı'na tırmanan Özal oldu. Geçen 10 yıl süresince sermayenin kendi içinde ayrı düştüğü nokta, 1983 seçimlerinde ANAP-MDP tercihinde oldu. Bunun dışında sermaye genel olarak Özalcı politikalardan, onun icraatlarından yana tavır koydu. Ancak, ANAP'ta Özal'ın Cumhurbaşkanlığıyla boşalan yerin doldurulamamasından kaynaklanan pratik sorunlar, 1988-1989 yıllarında yaşanan enflasyon içinde durgunluk konjonktürünün yarattığı panik, sermayenin ANAP'tan biraz uzaklaşmasına ve DYP, SHP gibi seçenekleri ciddiye almasına yol açtı. Ancak burada Özal'a desteğini hiç eksik etmeyen bir başka iktidar odağının varlığını anımsatmak gerekli. Uluslararası sermaye. Başta IMF ve Dünya Bankası olmak üzere uluslararası sermaye Özal ve ekibini hala varolanların içinde en iyisi olarak görmekte ve onunla gidilebildiği kadar gitme eğilimini göstermektedir. Dolayısıyla, iç sermayenin ANAP'la köprüleri atması, onu "Oyundan alması"na yetmez. Uluslararası sermayenin de aynı tutumu takınması gerekir. İç sermayenin dışarıya rağmen hareket etmesini beklemek ise safdillik olur. Uluslararası sermaye ile giderek entegre olan yerli sermayenin ulusal tavırdan yoksun, dışa karşı zayıf karakterde olduğunu unutmamak gerekiyor. Burada yakın gelecek ile ilgili yapılabilecek bir öngörü de 1990 başından bu yana ekonomide başlayan canlanmanın ANAP'ın yelkenine yeni rüzgarlar taşıyabileceğidir. Özellikle 3 Haziran seçimlerini muhalif burjuva partilerinin de yanlış taktikleri sonucu zaferle kapatan ANAP'ın yeni canlanma konjonktürü ile ömrünü uzatabileceği söylenebilir. Bu konjonktürün iç pazara dayalı karakteri, ücret ve maaşlarda göreli artışı da beraberinde getireceğinden ANAP'ın popülist bir söylemi esas alması ve onun politik hasadını kaldırması ihtimal dahilindedir. ■

İnsan hakları konusunda ilginç bir nokta var. Abramowitz de bu noktaya TÜSİAD, TİSK gibi, "insan hakları" nedeniyle işaret etmiyor. Türkiye'nin "Batıdaki imajı ve rolü" açısından önem veriyor!

Yasemin Çongar Cumhuriyet'te, ABD Türkiye ilişkilerinde Ermeni-Kürt-Kıbrıs sorunlarının ön plana çıktığını işaret ediyor. TC'nin dış işleri bakanlığı yetkilileri şöyle diyorlar:

"Ermeni iddiaları konusunda ABD yönetiminin dile getirdiği görüşler gerekse Kürt sorununa bakışları Ortadoğu'da yeni Ermeni ve Kürt devletleri kuruluşu doğrultusunda Washington'da bazı uzun dönemli planlar yapıldığı izlenimi yaratıyor" (23.5.1990-Cumhuriyet)

ABD, Ankara'ya "Türkiye'deki Kürtler " ile masaya oturmalarını önermiş. Bush, TC yetkililerini yerinden fırlatan 24 Nisan mesajından sonra Ermenistan Sovyet Cumhuriyetindeki muhalefet grupları ile yakın ilişkiler geliştirmeye başlamış. Anlaşılan ABD "Kafkaslarda bir İsrail" peşinde koşuyor, ama şimdi konumuz bu değil.

ABD, Türkiye'deki iktidarını yıllardır bu yöntemlerle sürdürüyor. "İkna"nın yetmediği yerde tehdit. Ünlü Johnson mektubunda olduğu gibi, Kıbrıs savaşı sonrası ambargoda olduğu gibi... En son 1987'de TC'nin dış işleri bakanı askeri yardımların kısıtlanmaması konusunda ısrar edince ABD'nin dış işleri bakanı: "Madem bu kadar şikayetçisiniz, o zaman yardımı almayın" demiş. İşte bu kadar....Demirel anti Amerikan olduğundan değil "uyanık" politikacı olduğundan Türkiye'nin "NATO'nun vazgeçilmez ülkelerinden biri-

Cüneyt Canver

Genelkurmay Başkanımıza Saati Sorabilir miyim

İktidar kim sorusuna benim verebileceğim en kestirme ve doğru yanıt şu: Ben değilim. "Canım bunu herkes biliyor. Tabii sen değilsin. Sen 'ana muhalefet' milletvekili bile değilsin" diyeceklere yanıtım da hazır: Ama iktidar olan iktidar partisi de değil ki!

Egemenlik kayıtsız şartsız milletinse, egemenliği millet adına kullanan organ, parlamento neden iktidar olamıyor. İktidar iktidar olması gereken görünür kurumların hepsinin arkasında bir yerlerde sanki. İktidarı arıyorum. Tek tek her yere, neredeyse iğne deliğine bile bakıyorum.

1983'ten beri parlamentodayım. Kuşkusuz ilk baktığım yer de burası yani iktidarın en olması gereken yer oluyor. Öyle ya, iktidar parlamentodur, çünkü ülkeyi yöneten ve yasaları yapan odur. Çünkü'den sonra söylediklerimi biraz düşününce duralıyorum. Muhalefetin verdiği ve nasıl olsa kabul edilmeyecek yasa önerilerini saymazsak, biz parlamentoda yasa hazırlamıyoruz ki. Biz sadece, çoğu kez bürokratlarca hazırlanan yasalara parmak kaldırıyoruz. Ekonomik yasalar, anti-demokratik yasalar mevcut düzenden iyi pay alan ve düzenin olduğu gibi devam etmesinden çıkarı olanların telkin, tavsiye ve istemlerine göre şekilleniyor. Onların istemlerini şekillendiren de çok uluslu şirketler, Türkiye'yi alacakları doğrultusunda ekonomik modeller seçmeye zorlayan kurumlar oluyor. Wall Street, Pentagon ve diğerleri.. İktidar pramidinin en tepesinde Amerikan doları oturuyor kısacası.

İlişkilerin iyice karmaşıklaştığı bir dünyada her şeyi ABD faktörü ile açıklamak oldukça sığ kalıyor tabii. İktidarı tam olarak bulamasam da, bir milletvekili olarak ben bu piramidin neresindeyim? 1983'ten beri yaşadıklarıma, deneyimlerime dayanarak bari bunun yanıtını verebileyim istiyorum.

Dokunulmazlığım var! Herkesten hesap sorarım! Ben iktidarı halk adına kullanırım! "Yavaş ol" diyebilirsiniz. Haklısınız da. Artık öyle olmadığını ben de biliyorum. Milletin vekili olan ben banka hesaplarını, tapu, trafik kayıtlarını ya da mal beyanlarını bile mahkeme kararı veya vekaletnamem olmadan inceleyemem. Özel ilişki kurmadıkça ya da onlar birbirlerini ihbar etmedikçe kamu görevlilerinden bilgi alamam. Hangi genel müdürü arasam, mutlaka "Toplantıda efendim" yanıtını alırım. Hele bir de işleri biraz kurcalayan biri olarak tanındıysanız, tüm kapıların birer birer yüzünüze kapanmasına alışmanız gerek.

Irangate olayında Amerikan senatörlerinin Genelkurmay Başkanını nasıl sorguladıklarını izlemiştim. Sonra kendime şu soruyu sormuştum: "Acaba ben Genelkurmay Başkanımıza saati sorabilir miyim? Maalesef kendi soruma olumlu yanıt veremedim."

Peki, ben gerçekleri nasıl ortaya çıkaracağım. Gazete haberlerine dayanarak mı? O halde, iktidar basın mı? Başka bir zamanda belki bu soru karşısında biraz bocalanabilirdi. Ama daha dün "Güneydoğu ile ilgili haber yaparsan seni kapatırım" tehdidi karşısında basının aldığı tavrı hatırlayınca, basın da iktidar değil deyiveriyorum. Gerçi iktidardan pay alanları yok değil. Kamuoyundan gerçekleri gizledikçe, toplumun her türlü direnişini "yine 12 eylül öncesine mi dönüyoruz?" manşetleriyle karşıladıkça basının iktidarla bütünleşmesi yoğunlaşıyor olsa gerek.

Milletvekili olarak yanlışları görecek ama üstüne gidemeyecek miyim? Hesap soramayacak mıyım? Aslında vekili olduğum insanların hesap soracak mecali olmadıkça, üzerindeki ölü toprağı silkinip atılmadıkça benim hesap sorabilmemin de pek bir anlamı kalmıyor tek başına. ◻

yiz" şeklindeki bir rahatlıktan çıkması gerektiğini hatırlatıyordu.

İktidar kim sorumuzdaki ABD'nin karşılığı için son bir cümle Özal'dan:

"Türkiye Amerika'yı örnek almalı" (3.6.1990-Basından) Bütün anlattıklarımızdan sonra bu cümle bir rastlantı mı?

Sözünü ettiğimiz iktidarı elde tutmadaki zincirleme reaksiyon devam ediyor. ABD'nin Türkiye'den Ortadoğu'da yeni rol istemesi genel kurmayın Güneydoğu sınırlarının artan önemi tesbitinde yankılanmıştı. Ordu, devreye giriyor...

Diğer "iktidar"lar

"Diğer iktidar"lar deyince önemsizleri kastetmiyoruz. Konuyu uzatmamak ve başka yerlerde ele aldığımız başlıkları tekrarlamamak için hepsini birden ele alalım. Önemsizleri kastetmiş sayılırsak baltayı taşa vurmuş oluruz. Benzer bir durum geçtiğimiz haftalarda Özal'ın başına geldi. Bir baktık Cumhuriyet'in manşetinde, Özal, "ordu üçüncü güç" demiş. Bu nasıl iş? Kararname diktası sona mı ermişti? Elbette ertesi gün haber hemen yalanlandı: "Sayın cumhurbaşkanımızın bu beyanı uluslararası ilişkiler ve dünyadaki yeni dengeler kontekstinde söylenmiş olup bu çerçevede değerlendirilmesi gerekir"miş.

Kararname diktası sürüyor. Demek ki, iktidar kim sorusunun cevaplarından birisi de geçen sayımızda aranmalı...

"Alevi muhalefet"in ayağını bastığı yerden görünen "sünniler iktidarı"nın açıklaması, Alevilik olayını ele alan bu sayıdaki yazımızda aranmalı.

"Kadın muhalefeti"nın ayağını bastığı yerden görünen "erkek iktidarı"nın rakamları ise, son bir ayın günlük gelişmelerini yansıtan basın haberlerinde yer alıyordu: "Türkiye'yi erkekler yönetiyor."

"Türk kadınının siyasi yaşam içerisindeki yerini belirleyen rapora göre ülke yönetiminde Türk kadınının yeri, sadece yüzde 1.3 oranında. 21 Avrupa ülkesi arasında Türkiye bu oranla sonuncu sırada yer alıyor.

"Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler arasında en az kadın milletvekiline sahip ülke yine Türkiye? Türk parlamentosu bu sayı ile yine Avrupa ülkeleri arasında sonuncu durumda" (4.6.1990 Hürriyet) Ülke yönetiminde bu şekilde erkekler yüzde 98.7 ile "iktidar"ı "korumakta"ymışlar.

Elbette, elbette.... Günlük gelişmelerde sık sık yinelen bir tespit daha yer alıyor: Türkiye'de "iktidar boşluğu" vardır! Bu tespitin anlamını ise, yine bu sayımızda değerli yazarımız Rauf Ekşiciva değerlendiriyor.

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra, gelecek sayıdaki kapak konumuzun "MUHALEFET KİM?" olmasına ne dersiniz?

Muhalefet var mı?... ■

İnsan Hakları Günlüğü

1 Haziran 1990 Cuma

-Yargıtay, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün itirazı üzerine ele aldığı Ankara 14. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nı tescil eden kararını onayladı. Onaylama kararı ile birlikte TİHV'nın önünde yasal engel kalmadı.

Güneydoğu Kararnamesi ile Eskişehir Özel Tip Cezaevi'nin tek kişilik hücreler halinde kullanıma açılmak istenmesini protesto amacıyla bazı cezaevlerinde sürdürülen bir haftalık uyarı grevleri sona erdi. Cezaevlerindeki yaşam koşullarının düzeltilmesini isteyen 9 bin imzalı dilekçe TBMM Başkanlığı'na verildi.

-Mardin'in Dargeçit İlçesi'nde cezaevlerinde süren açlık grevlerini desteklemek amacıyla oturma eylemi yapan kadınların, zor kullanılarak gözaltına alınmalarını protesto eden esnaf, dükkanlarını açmadı.

3 Haziran 1990 Pazar

-Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, cezaevlerindeki firarların önlenebilmesi amacıyla açık görüşlerin sınırlandırılacağını açıkladı.

-Hırsızlık suçundan gözaltına alınan ve 1 Haziran'da tutuklanan Serdar Çekiç Abbasoğlu, Ankara Merkez Cezaevi'nde öldü. Abbasoğlu'nun gözaltında tutulurken gördüğü işkenceler sonucunda öldüğü bildirildi.

4 Haziran l990 Pazartesi

-Dargeçit'te oturma eylemi yaparken gözaltına alınan kadınlardan 11'i tutuklandı. Tutuklamaları protesto için Cizre'deki dükkanlar bir saat süreyle kapatıldı.

-Diyarbakır Dicle Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nde "vize barajının kaldırılması" ve "tek dersten borçlu üst sınıfa devam hakkının tanınması" isteğiyle gösteri yapan 61 öğrenci gözaltına alındı.

5 Haziran l990 Salı

- TBMM, Güneydoğu Anadolu'daki olağanüstü hal uygulamasının 4 ay daha uzatılmasını kararlaştırdı.

6 Haziran l990 Çarşamba

-Askeri Yargıtay, MLSPB Davasında ölüm cezasına mahkum edilen Süleyman Polat, Mehmet Sönmez, Faruk Aydın, Ersin Doyar ve Türkay Demirci hakkında verilen kararları onayladı.

-1 Mayıs günü kurşunla yaralanan ve felç olan Gülay Beceren hakkında 23 yıl hapis cezası istemiyle dava açıldı.

7 Haziran l990 Perşembe

-Çanakkale E Tipi Cezaevi'nde 24 gündür açlık grevi yapan 9 düşünce suçlusu, eylemlerine son verdi.

-Helsinki Watch, Güneydoğu Anadolu'daki gelişmelere ilişkin bir rapor yayınladı. Raporda, Türkiye'ye "Güneydoğu Kararnamesi'ni kaldırma" ve "köy koruculuğu sistemine son verme" çağrıları yapıldı.

8 Haziran l990 Cuma

-Hasan Hakkı Erdoğan isimli bir genci l5 Eylül l984'de işkenceyle öldüren Ekrem Yiğit, Erdoğan Oğuz, Rahmi Kaya, Cabir Subaşı ve İbrahim Yıldırım isimli 5 emniyet görevlisi 2 yıl 9 ay l0'ar gün hapis cezasına mahkum edildi.

l0 Haziran l990 Pazar

-İstanbul'da Güneydoğu Kararnamesini protesto amacıyla l9 dergi tarafından düzenlenmek istenen mitinge İstanbul Valiliği izin vermedi. Mitinge izin verilmemesini protesto için basın toplantısı düzenlemek isteyen dergi temsilcilerinden l7'si gözaltına alındı.

11 Haziran l990 Pazartesi

-Avrupa Parlamentosu'ndaki "Yeşiller Grubu", Türkiye aleyhinde yaptırımlar uygulanması için Avrupa Parlamentosu'na bir karar tasarısı sundu. Karar tasarısında düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması istendi. Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın serbest bırakılmalarının "olumlu bir adım" olarak nitelendirildiği tasarıda, "Ancak binlerce insanın salt dünya görüşlerinden ötürü cezaevlerinde bulunduğu bir durumda, bu salıverme muvazaalı bulunmuştur"denildi.

-İHD Ankara Şubesi Başkanı Muzaffer İlhan Erdost, "tek kişilik hücreler" biçiminde yeniden düzenlenen Eskişehir Özel Tip Cezaevi'nin "çağdışı bir infaz sistemi" öngördüğünü belirterek, böyle bir cezaevinin varlığının bile hükümlüler için insani olmayan bir tehdit unsuru oluşturduğunu söyledi.

12 Haziran l990 Salı

-Türkiye İnsan Hakları Vakfı Genel Başkanı Yavuz Önen, l Mayıs günü polis tarafından vurulduktan sonra felç olan Gülay Beceren'e yardım amacıyla herkesi Ziraat Bankası İstanbul Taksim Şubesi'ndeki 30003/203999-3 hesaba parasal katkıda bulunmaya çağırdı.

-Mardin'in Cizre İlçesi Yeşilyurt köyünde, köylülere işkence yaptığı ve insan pisliği yedirdiği için yargılanan Binbaşı Cafer Tayyar Çağlayan'a verilen 2 ay l5 günlük hapis cezası paraya çevrilip tecil edildi.

l3 Haziran l990 Çarşamba

-İzmir Doğumevi'nde görevli Yüksel Yağız isimli bir hastabakıcıya "işkence yapmakla" suçlanan Neşet Hakçıl, Bedir Taşdelen ve Halil Duygu isimli polislerin yargılanmalarına başlandı.

14 Haziran 1990 Perşembe

-"Düşünce Suçlularına Özgürlük" kampanyası çerçevesinde bir grup şair ve yazar tarafından düzenlenmek istenen yürüyüşe İstanbul Valiliği izin vermedi.

-l5 yıldır cezaevinde olan Hakan Demiray isimli bir hükümlü, yaşam koşullarının düzeltilmesi isteğiyle 2 Haziran'da başladığı açlık grevini ölüm orucuna dönüştürdü.

-Cumhuriyet Başsavcılığı, "TBKP" nin kapatılması isteğiyle" Anayasa Mahkemesi'nde dava açtı.

15 Haziran l990 Cuma

-Kitapları nedeniyle tutuklanan İsmail Beşikçi'nin serbest bırakılmasını isteyen 10 bin imzalı dilekçe Adalet Bakanlığı'na verildi. HEP Genel Sekreteri İbrahim Aksoy ve İHD Genel Başkanı Nevzat Helvacı'nın da içinde bulunduğu bir heyet tarafından bakanlığa verilen dilekçede, "Kürt sorunu" konusunda, devletin herkesin kendisi gibi düşünmesi için her türlü zorbalığa başvurduğu vurgulandı. ■

Hazırlayan:
Fevzi Argun

İsmail Beşikçi

"TEK AT, TEK MIZRAK"

Murat Çelikkan

Mayıs 1971. Jean Paul Sartre, Pekin yanlısı "La Cause Du Peuple" ve "Toute" dergilerinin yasaklanması üzerine derginin yayımcılığını üstlendi. Sartre, Pekin yanlısı değil. Simone de Beauvoir ve Sartre yasaklama kararına karşı koydular. Dergi basıldı, bizzat dağıttılar ve Sartre yargılandı. Söz konusu, Fransa gibi "demokrasinin" beşiği olan bir ülkede tehlikeye düşen İfade Özgürlüğü'ydü ve bu ciddi bir tehlikeydi. Mücadele edilmesi gerekirdi, Sartre bir aydın olarak bu mücadeleye katıldı.

Bu tarihten yaklaşık bir ay sonra, demokrasiye göre daha doğuda bir ülkede, Türkiye'de İsmail Beşikçi, komünizm ve bölücülük propagandası gerekçesiyle Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemesi'nce tutuklandı. Türkiye olağanlaşan olağanüstü dönemlerinden birini yaşıyordu. Kimse sesini çıkaramadı. Ses verebileceklerin de pek ses soluk çıkartabilecek durumu yoktu. Mahkemede Beşikçi'nin bilim adamı kimliğini savunan onurlu birkaç kişi dışında. Beşikçi 1972 yılında 13 yıl 7 gün ağır hapse mahkum edildi. 1974 Temmuz'unda genel afla cezaevinden çıktı. Afla çıkan diğerlerinin aksine SBF'deki kürsüsüne geri alınmadı.

Beşikçi bilimsel çalışmalarını sürdürdü. (Üniversite dışında). Bilim Yöntemi /Türkiye'deki Uygulama,2/ Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi ve Kürt Sorunu adlı toplatılan kitabı nedeniyle 6 Eylül 1979'da Toptaşı Cezaevi'ndeydi. Üç yıl ceza almıştı. 1981 yılında Beşikçi'nin tahliyesi beklenirken Sakarya Cezaevi'ne nakli çıktı. Nisan 1981 yılında tahliye olan Beşikçi, tahliyesine ramak kala yapılan bu nakli şöyle anlatıyor: *"Neden oraya nakledildiğimi anlamamıştım. Ama soyun deyip çırıl çıplak bırakıldığım zaman anlar gibi oldum. Biri Doğu lehçesiyle konuşan iki gardiyan, 'Sen hocaymışsın ha' deyip parmak uçlarıma vuruyorlardı. Eşyalarımı alıp gitmem istendiği zaman o parmak uçlarıyla bunu nasıl yaptım bilemem. Ama yaptım. O sırada duruma tanık olan bir başka mahkum öyle dev gibi bir adam portresi çizmiş ki, ben de çelimsiz vücudumu ve 1.65'lik boyumu düşünüp portreye şaştım kaldım."*

Beşikçi'nin "özgürlüğü" 2 ay sürdü. Önce Seymen, sonra da Çanakkale Cezaevi'ne nakli yapıldı. Sakarya Cezaevi'nde kalan eşyaları arasında İsviçre Yazarlar Birliği Başkanı Ms. Boulanger'e yazdığı cevabi bir mektubun müsveddeleri bulunmuştu. (Beşikçi'nin eşyalarını arayan gardiyan ya da guguk adamı mektup müsveddelerini bulunca amma sevinmiştir.) Müsveddeler kendisine gösterildiğinde "Taslaktı, yazılmadı" demedi. "Evet ben yazdım" dedi. Mektup şöyle başlıyordu:

"Türkiye'de resmi İdeoloji Kürt diye bilinen bir ....un, Kürtçe diye bilinen bir dilin olmadığını ısrarla ve inatla sürdürmektedir. Kısaca kemalizm olarak ifade edebileceğimiz bu ideolojinin en temel özelliklerinden birisi, kesinlikle Anti-Kürt olmasıdır. Irkçıdır ve sömürgecidir."

Beşikçi'nin yazdığı mektup, hiçbir yerde yayımlanmamış olmasına, özel bir mektup olmasına karşın, "Türkiye'nin yurtdışındaki nüfuz ve itibarını küçük düşürücü" bulundu.

Yargılaması sırasında mahkeme heyeti Beşikçi'ye

-Sizin anneniz, babanız Türktür, niçin bu şeylerle uğraşıyorsunuz? Buna ne gerek var? diye sordu. Beşikçi bu sorulara nasıl cevap verdi bilmiyorum.

Ancak 1971 yılında yaptığı savunmadan bir bölüm bu sorunun da cevabı olabilir sanırım.

"Bilim, bilim adamına eğer şu şu koşullar var ise şöyle şöyle olur şeklinde önermeler yapmak olanağını veren bir düşünce ve çözümleme yöntemidir. Bilimin inandırmak, nihai gerçeği bulmak gibi bir amacı yoktur, olamaz. Bilim herşeyden önce gerçeğe dönüktür, olgusaldır. Nesnel gerçeğin çözümlemesini yapar. Bilim adamı yalan söyleyemez, resmi ideolojiyi bilim diye sunamaz. Resmi ideolojinin propagandasını yapmak, onu meşru ve haklı göstermeye çalışmak bilimin ve bilim adamının görevi değildir.....

...Ben araştırma ve yayınlarımla Doğu Anadolu'nun dolayısıyla orada yaşamakta olan Kürt toplumunun sosyo-ekonomik analizini yapmaya çalıştım. Bunu yapmaya yetkili ve görevliyim. Yetki, bilimsel kapasiteyle, yani herhangi bir toplumsal olayı anlama, olaya nüfuz etme, belirli bir metod dahilinde analiz etme ve açıklama kapasitemle ilgilidir. Görev ise, toplumun özellikle geri bıraktırılmış ülkelerde üniversitelere yüklediği görevlerden ve üniversite özerkliği kavramından doğmaktadır."

Tabii ki 1981 yılında Beşikçi "Niçin Kürtler?" sorusuna böyle cevap vermemiştir. Çünkü 1972'den 1981'e gelinceye kadar ortada üniversite özerkliği falan kalmamıştı. Ancak Beşikçi, kararlı ve ödün vermez tavrından birşey yitirmedi .

Beşikçi'nin "Mektup"u ünlü 140. madde kurbanı oldu ve Beşikçi bu maddenin azami cezası olan 10 yıla mahkum edildi. Yayınlanmamış, kişisel bir mektup nedeniyle. Yine fazla ses çıkmadı. Yine kimsenin sesini soluğunu yükseltebileceği bir durum yoktu. Çünkü bu kez de 12 Eylül yaşanıyordu.

25 Mayıs 1987 yılında tahliye oldu. Bu kez Gaziantep Cezaevinden çıktığında

Mayıs 1971- Fransa Sartre aydın olmanın onurunu koruyor

kendisiyle görüşen bir gazeteciye öncelikle yapmak istediklerini şöyle açıklıyor:

"Türkiye'de gerek üniversite, gerek basının, gerek yazarların son yıllarda Bulgaristan Türkleri'nin haklarını savunmak yolunda gösterdikleri çabalarla, hükümetin Doğu Anadolu'da uyguladığı politikalar arasında bir ilişki kurmaya çalışıyorum. Burada derin bir çelişki görüyorum. Türkiye'de aydın bir yazar, gazeteci böylesine derin bir çelişkiyi yaşamamalı. Bunu enine, boyuna, derinliğine yazmaya çalışacağız. Bilimin kavramlarıyla, siyasetin kavramlarıyla, ilk yapmayı düşündüğüm şey bu."

Yaptı da... Üç kitabı yayımlandı. Devletlerarası Sömürge Kürdistan, Bilim Resmi İdeoloji Devlet Demokrasi ve Kürt Sorunu, Bir aydın, Bir örgüt ve Kürt Sorunu. Kitapları hakkında dava açıldı. 12 Mart'ta sorgu için gittiği mahkemede tutuklandı. (12 Mart'ta başka birşey olacak değildi ya diyeceksiniz. Ama bu 12 Mart 1990. Yine de eski tas, eski hamam)

Beşikçi hâlâ tutuklu...

Doğu Anadolu'nun Düzeni adlı çalışmasıyla, diğer "bilim adamları"nın analizlerinde ihmal edilebilir bir nicelik olarak kabul edilen kürtleri önemli bir toplumsal bütünlük olarak sunan, resmi görüşün karşısına dikilen Beşikçi hâlâ mücadelesini sürdürüyor. "İlerici" bilim çevrelerinin ve aydınların desteğinden yoksun olarak. Onlar da benzer baskılarla karşılaştıkları halde.

Beşikçi, 10 yılı aşkın cezaevi yaşamı, bilimsel görüş ve çalışmalarından ödün vermeyen tutumuyla bir simge. Neredeyse tek at tek mızrak bir mücadelenin adamı. Türkiye'de bilimsel çalışma, aydın onuru, düşünce özgürlüğü, mücadele ona çok şey borçlu.

424 ve 425 sayılı kararnamelerin gündemde olduğu bir Türkiye'de Beşikçi'nin kürtler üzerine yaptığı çalışmaların ve tespitlerin önemi bir kez daha artıyor. Ancak bütün bunları bir an için bir yana bırakalım. Beşikçi 20 yıldır düşünceleri nedeniyle devletin baskı ve zulmüne uğruyor. O yakınmadı.

Ancak Kararname koşullarını yaşadığımız bu günlerde bile, Beşikçi'nin savunduklarını bir yana bıraksak, Beşikçi düşünce özgürlüğünün utancı olarak kalacak.

Yalnızca araştırmalarından, bulgularından ve tespitlerinden ötürü 10 yılı aşkın bir süre cezaevinde kaldı, bugün yine cezaevinde düşüncelerinden ötürü. Türkiye'de ifade özgürlüğü için mücadele edenlerin ilk ele almaları gereken insan Beşikçi. Üstelik bu, insan haklarından yana olanlar için (batılı toplumlar standartında bile) Beşikçi'nin düşüncelerine katılmasalar da, hatta karşı olsalar da ifade özgürlüğü ertelenemeyecek bir görev.

Beşikçi mücadelesini tek at tek mızrak sürdürüyor. Ve biz ona hala borçluyuz.

Bu borcu ödemeye başlamanın zamanı gelmedi mi? ■

"Erenler Meclisi"nde Yeni Sırlar

ALEVLENEN ALEVİ TARTIŞMASI

Yaşar Kanbur

Şahkulu külliyesi Alevilerin İstanbul'daki en büyük mekanı. Şahkulu Dergahının kapısına dikilmiş kocaman tabela, önünden geçen herkesin dikkatini çekiyor. "T.C. Başbakanlık Vakıflar Gn. Müdürlüğü, Şahkulu Sultan Külliyesi Restorasyonu." Tabela devletelinin külliyeye uzanışının somut bir göstergesi. Şahkulu Derneği yöneticilerinin devletten mali destek gördükleri iddia ediliyor. Karacaahmet Dergahı Yönetim Kurulu Üyesi ve Semah Hocası Abbas Genç, 'Biz hükümet aleyhine konuşmayız' diye söze başladıktan sonra Şahkulu Derneği yöneticileri hakkında konuşmayı yeğliyor: "Onların para toplamasını ya da devletten para almasını doğru bulmuyorum. Para desteği aldıklarına inanmıyorum. Hiçbir Alevi çevresinin para aldığına inanmıyorum. Eğer alırsak ya da sokağa çıkıp toplarsak irticacılardan ne farkımız kalır."

Şahkulu Külliyesinin salonunda dikkati çeken bir başka tabela var: "Siyasi ve dini konularda konuşmak yasaktır!" Anlaşılan din ve siyaset Şahkulu Külliyesinde 1988'den beri konuşulması tehlikeli konular arasına girmiş.

Şahkulu Derneği Başkanı Mehmet Ali Yılmazkaya'yı 9 Haziran'da Antalya'nın Tekke köyünde Abdal Musa törenlerinde görüyoruz. Yaklaşık 7 bin Alevinin katıldığı törene değişik çevreler ilgi gösteriyor. İnönü ve Demirel'in mesajları, Kültür Bakanı Zeybek ve Maliye Bakanı Kahveci'nin telgrafları bu ilginin nerelere kadar uzandığını gösteriyor. M.Ali Yılmazkaya'ya 3 Haziran'da düzenledikleri gece hakkında bir iki soru yöneltiyoruz. Gecede, Necdet Yaşar Yönetimindeki Kültür Bakanlığı İst. Devlet Türk Musikisi Topluluğu ve Doç. Dr. Rahmi Oruç Güvenç Topluluğu da yer almıştı. Güvenç, Türk Dünyası Araştırma Vakfı'na bağlı bir Türk-İslam sentezcisi olarak tanınıyor. O'nun Alevi gecesinde ne aradığı pek çok insanın kafasını meşgul eden bir soru olmuştu. Gerçekten de, bu topluluklara niçin yer verilmiş ilişki nasıl sağlanmıştı?

Devlet Alevilerin muhalefet potansiyellerini dinsel mistifikasyonla törpülemek mi istiyor, yoksa yükselen irticaya karşı Alevileri tampon olarak mı düşünüyor?

Yılmazkaya; "Oruç'u ben getirdim. Benim 20 yıllık kadim dostumdur. Kendisi Şahkulu Derneğini yurtiçinde ve yurtdışında tanıtan kıymetli bir zattır. Eskiden ne olduğu bizi hiç enterese etmez. Biz ademin aşığıyız. İst. Devlet Türk Musikisi Topluluğu'nu da Oruç getirdi. Kendisi Kültür Bakanlığı'nca çok değer verilen ve yurtdışından gelen turistlere Türk kültürünü tanıtmak için rehber tayin edilen biridir" diyor.

"Alevilik Türklüktür"

Alevilik Türklüktür... Son günlerde, yaklaşım belli çevrelerce hızla işleniyor. Eski MHP'li Kültür Bakanı Zeybek'in de bu yaklaşımı benimsediği hissediliyor. 16 Ağustos 89'da, Hacı Bektaş-ı Veli'yi anma törenlerindeki konuşmasında, Bakan Türk kültürünün temellerini Bektaşi kültürüne dayadı. "Anadoluda biz varsak" dedi, "o büyükler sayesinde varız. Bugün birTürk varlığı varsa Hacı Bektaşi Veli sayesinde vardır... Kültür Bakanlığı emrinizde, Kültür Bakanlığı zaten Hacı Bektaş-ı Veli'nin, Hünkar'ın emrinde."

İzzettin Doğan ve çevresinin Aleviliğe yaklaşımı da farklı değil. Aleviler yeni bir Türkçü-milliyetçi dalganın potansiyel tabanı yapılmaya çalışılıyor. Türk-İslam sentezinden sonra Türk-Alevi sentezi... Yeni Düşünce dergisi ve Türk Ocakları'nın yoğunlaşan çabaları bu sentez arayışının kanıtları sayılabilir.

Bu arada, Başbakanlık Arşivler Genel Müdürlüğü de eski Alevi belgelerini toplamak için seferber olmuş durumda.

...Ve Devlet Alevileri Hatırladı

Devletin Alevi kesimle temas çabaları daha gerilere uzanıyor. Adil Ali Atalay (Vakti doldu), Aleviler arasında yazdığı kitap ve şiirlerle tanınıyor. Ekim 1978'de Sirkeci Konyalı Lokantası'nda Dış Propagandalarla Mücadele Derneği tarafından bir toplantı düzenlendiğini anlatıyor. Ülkenin birliği ve bütünlüğü için yapılan toplantıya Alevilerin yanı sıra Nakşibendi, Süleymancı ve Nurcuların ileri gelenleriyle Sebahattin Ergin Paşa ve kurmayları katılmış. Maraş olaylarından sonra toplantılar 5-6 kez Sheraton Oteli'nde yineleniyor ancak bir sonuç alınamadan dağılıyor.

Atalay, son bir yıl içinde toplantı çabalarının yoğunlaştığına da dikkati çekiyor. İstanbul'da yalnızca Alevilerin katılacağı bir toplantıya çağrılmış ama sonradan bu toplantı gerçekleşememiş.

Ayrıca bir grup dede kendisine toplu halde Özal'a gitmeyi teklif etmiş. Bu girişimden de, Alevilerin tümünü temsil etmeye yetkileri olmadığı düşüncesiyle vaz geçilmiş.

Toplantı trafiği içerisindeki bir başka isim de "Mazbatalı Dede" olarak anılan Avukat Muharrem Naci Orhon. Orhon, 1979 yılında, Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç'la görüşmeler yaptıklarını, Alevi Sünni çatışmasını gidermek ve milli-din birliği sağlamak için çareler aradıklarını anlatıyor. O dönemde, Altıkulaç, 50 kişilik bir Alevi önde gelenleri listesi istiyor. Verilen listede; tarihçi Abidin Özgünay, Ali Kaya, Haydar Özdemir, Kığı'lı Seyit Düzgün, Adalet Bakanlığı müfettişi Mustafa Çınar, Adalet Bakanlığı Başmüfettişi Yusuf Kenan ve Hüseyin Cevahir'in babası var. 12 Eylül bu görüşmeler sürerken geliyor. 12 Eylülcüler de Alevilerle temas kurma çabası içine giriyorlar. Mazbatalı Dede Orhon, "14 Ekim 1980'de" diyor, "emekli bir orgeneral bir Alevi Şıh'ı aracılığıyla benimle temas kurdu. Konseyin Alevi-Sünni konusuna önem verdiğini belirtip 50 kişilik listeyi istediklerini söyledi." Liste gönderiliyor. Ancak konsey Alevileri potansiyel düşman olarak görmekten vazgeçmiyor. O dönem birçok insan Alevi olduğu için işkence görüyor, askeri okullardan, iş yerlerinden atılıyor.

Muharrem Dede'ye son yaklaşım Turgut Özal'dan geliyor, ANAP'ın kuruluş çalışmaları sırasında. Dede, "Malatya'da bir yemekte Turgut Özal bana iltifat ederek, 'Dede bizim baş kurucumuzdur' dedi. Akabinde bana resmen ANAP kuruculuğu teklif edildi ama kabul etmedim." diyor.

Alevilerin İstanbul'daki en büyük mekanı olan Şahkulu Dergâhı, hükümetin Alevilere para yardımı yaptığı konusundaki iddiaların merkezi... Ancak Dergâh yöneticileri iddiaları kabul etmiyor.

Alevi Aristokrasisi Devletle Flört Ediyor

Alevilik tartışmasını en çok alevlendiren şeylerden biri Alevilik Bildirgesiydi. İmzacılar arasında Alevi olan olmayan birçok yazar, gazeteci ve sanatçı vardı. Diyanet İşlerinde Aleviliğin temsili, Alevilik üzerinde baskı olduğunun kabul edilmesi, TRT'de Alevilere de yer verilmesi, Alevi köylerine cami yapılmaması, din ve ahlak derslerinde Alevi öğretisinin de okutulması, dedelik kurumunun çağdaş anlamda yeniden yapılanması gibi isteklerin ileri sürüldüğü bildirge çeşitli sol çevrelerin tepkisini çekti. Savunulması gereken bir inanç olarak Aleviliğinde devlet tarafından gözetilmesi değil, devletin tüm inanç alanlarından çekilmesi olmalıydı. Bu gerekçe, sonradan bazı imzacılara da haklı geldi ve bildirgeye katılmadıklarını ilan ettiler.

Öte yandan Alevi ileri gelenleri iki yıldır kendi aralarında toplantılar yapıyorlar. Özellikle İstanbul'da yoğunlaşan toplantılar, Ankara, İzmir, Adana ve Mersin'e de yayılıyor. Bu çalışmalar sonucunda merkezin İstanbul olacağı bir vakıf kuruluş aşamasına geldi. Vakfın kuruluş sermayesi olarak 1 milyar liradan söz ediliyor. Yine yakın zamanlarda, 1970'lerde ancak iki sayı çıkan bir dergi adına (Cem) Cağaloğlu'nda yer aranmaya başlandı.

Bu grubun finansman sorunu yok. Kimi holdinglerin ve yüzlerce Alevi işadamının yıllardır kazandıkları paralar artık "hak yoluna" harcanmayı bekliyor. Bir de Almanya'daki Alevi örgütlenmelerinin maddi desteği hesap edilince bu kesimin pek para sıkıntısı çekmeyeceği kestirilebilir. Yürütülen çalışmaların amacı "Alevi kültürünü korumak ve tanıtmak" olarak belirtiliyor. MDP kurucularından ve bu ekibin önde gelenlerinden olan İzzettin Doğan, Cumhuriyet'teki röportajında bu konunun eksikliğini dile getirerek, "Ülkenin birlik ve bütünlüğünün sağlanmasında" Alevi topluluğunun devlet karşısındaki konumlanışının önemine dikkat çekmişti. Doğan'a göre, Diyanet İşleri Başkanlığı da bu haksızlığın farkında. Haksızlık ancak o ulusu oluşturan bütün katmanların devletin yetkilerini kullanmaya katılmasıyla ortadan kaldırılabilir Alevi düşüncesini benimseyen insanların karar mekanizmalarında olmaları gerek ki ayrımcılık kalkabilsin..." Bu sözler Alevi aristokrasisinin devletle flörtünün ifadesi olarak çıkıyor karşımıza.

"Kıpırdanmanın Altındaki Neden: Alevi Sermayesi"

Vakıf kurma çalışmalarını sürdürenler arasında araştırmacı Cemal Şener'in de ismi geçiyor. Cemal Şener, son günlerde yoğunlaşan Alevilik tartışmalarını şöyle değerlendiriyor: "1950'den bu yana, yani 30-40 yıllık bir zaman dilimi düşünüldüğünde, birincisi Alevilerin Almanya'ya gidip gelmeleri önemli bir sermaye birikimine yol açtı. İkincisi, kendi iç dinamiğiyle ve ülkede kapitalizmin gelişimine paralel olarak, Alevilerde de önemli bir sermaye birikimi oluştu. 80-90 arası, şehirlerle tanışan ve paraya kavuşan Alevilik, eline, beline, diline sahip olmayı bir yana bırakıp paraya sarıldı. Bugün artık Alevi zenginleri var. Süzer Holding, Polat İnşaat, Soyut Holding bunlardan bazıları. Son 6 ay 1 yıl içerisindeki kıpırdanmalar bu iç dinamik ve solun yediği darbeler sonucu kendi de-

Hasan Yalçın: "Özal'ın Alevilerle Toplantısı Yalanlanmadı"

21. sayısında Alevilik konusunu kapak yapan ve Özal'ın Alevi önde gelenleriyle toplantı yaptığını ileri süren 2000'doğru dergisinin Genel yayın Yönetmen Yardımcısı Hasan Yalçın'la haber üzerine görüştük.

2000'e Doğru Dergisi'nin 21. sayısında Alevi ileri gelenlerinden 40 kişinin 1989 Kasım'ında Gölbaşı'nda Özal'la görüşme yaptıklarını açıklamıştınız. Görüştüğümüz çeşitli kişiler bu haberi sadece Cemal Özbey'e dayandırdığınızı, başka kaynakların bu haberi doğrulamadığını ileri sürüyorlar.

Özbey'in Cumhurbaşkanı K. Evren'in emekliliği sırasında "Bizi bırakıp nereye gidiyorsun" diyebilen, Özal cumhurbaşkanı olduğunda ise onunla Maltepe Camii'nde namaz kıldıktan sonra "bir cumhurbaşkanı namaz kılar"mı diye demeçler veren bir kimse olduğu söyleniyor ve "alevi camiası" içinde en hafif kelimelerle "psikopat, sansasyonel haberlerle kendinden sözettirmeyi seven" bir kişi olarak anıldığı iddia ediliyor. Almanya'da katıldığı panellerde "aşırı solculara" atıp tutan ve bu yüzden konuşturulmayan bir kişi olduğu ve sadece böyle bir kişinin söylediklerine dayanılarak, "alevi kitlesi" açısından önemli bir haberi yazmanın ne ölçüde doğru olacağı soruluyor. Elinizde bu konuyu doğrulayacak başka bir delil olup olmadığı merak ediliyor.

2000'e Doğru 21. sayısındaki Alevi kapak haberi dikkatli okunursa Özal'ın alevi ileri gelenleriyle yaptığı toplantıya ilişkin bilgilerin tek kaynağa dayandırılmadığı görülür. Toplantıya katılan Hasan Doğan bile toplantıyı reddedemedi, niteliği değişikmiş gibi göstermeye çalıştı. Hasan Doğan, muhabirimize, "Özal 40 kişiyle ayrı bir masada yemek yedi" diyor. Sorunuzdaki "40 kişi" bu sözden kaynaklanıyor olmalı. Biz, toplantıya katılanların sayısını yazmadık. Toplantı haberini yazdıktan sonra da bize birçok bilgi ulaştı. Bizzat katılanlarla konuştuk. Bu bilgileri doğrulayıp kullanacağız. Ama şimdiden Demokrat'a şu kadarını söyleyeyim, o toplantının düzenlenmesinde ünlü Korkut Özal'ın önemli rolü oldu.

Özal, İzzettin Doğan ve toplantıyı düzenlediğini yazdığımız Başbakanlık MÜşaviri Yusuf Oktay dahil şu ana kadar adı geçen hiç kimse bize bir yalanlamada bulunamadı.

Özal'la toplantı haberimizde ilgili olarak Cemal özbey'den de bilgi aldık, bu bilgiyi de kullandık. Cemal Özbey hakkında sorunuz içinde yer alan değerlendirme hakkında yorum yapmıyorum. Çünkü konumuz bu değil. Gazeteci haberin kaynağı ile değil, doğruluk ve yanlışlığı ile ilgilenir. 2000'e Doğru haber için gerekli araştırmayı yaptı, kanıtladı ve yazdı. Biz haberlerimizin doğruluğu için güvence veririz, yoksa haber kaynaklarımızın şu veya bu şekilde değerlendiriyor oluşuyla ilgili değiliz. Haberimiz, Cemal Özbey'i değil, Özal'ın bir kısım Alevi ileri geleniyle yaptığı toplantıyı ele alıyor.

Şahkulu Dergahı Derneği Başkanı M. Ali Yılmazkaya ile yapılan röportajda, para alma olayıyla ilgili söylendiği iddia edilen sözler, o röportajda bulunan diğer insanlar tarafından örneğin, Mehmet Öner ve dergahın restorasyonundan sorumlu Mimar Burhan Güvenkaya tarafından yalanlanıyor. Ve sizi "yanlış haber" yazmakla suçluyorlar. Bu suçlamaları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Şahkulu Dergahı Derneği Başkanı M. Ali Yılmazkaya, 2000'e Doğru muhabiri Gülden Aydın'a aynen, "Hükümet aleyhine bir söz söyletemezsiniz. Bakın onca yardımda bulundu" dedi ve bunu yazdık. Şimdi sizin sorunuzda yer alan insanlara aynı konunun sorulması gerekmezdi. Dernek başkanının açıklamasından sonra oranın mimarına da sormak hiçbir gazetecinin aklına da gelmez, sormaması sorumluluk da doğurmaz. Sorsaydık da Mimar, Başkan'ın aksini söyleseydi Başkan'ın dediği yalan mı olacaktı? Bunlar o derneğin kendi iç sorunlarıdır. Başkan bize söylemeseydi, Derneğin para aldığını nerden bilecektik?

Şahkulu Dergahı'nın, onarımı için Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden resmi protokolle 80 milyon lira üzerinden anlaşma yapıldığı, ama bu paranın da ödenmediği şeklinde iddialar ileri sürülüyor. Vakıflardan bir müfettiş ise hiçbir para ödemesi yapılmadığını söylüyor. Görüştüğümüz bazı kişiler bu konuda yeterli araştırmayı yapmadan "alevi kitlesini çok inciten" bir yayın yaptığınızı düşünüyorlar!

Bu sorunuz 2. soruda yanıtlanmış oldu. Ama şu "Alevi kitlesinin incitilmesi" sorununa değinmeliyim. Kapak haberimiz Alevilerin büyük desteğini gördü. Çok sayıda teşekkür mektup ve telefonu aldık. Başka türlü olamazdı. Devlet 12 Eylül'den sonra Sünniliği birleştirici kabul edip onu devlet dini olarak kullandı. Şimdi ise özellikle Kürtleri bölebilmek için Aleviliği kullanmaya çalışıyor. İşin öteki boyutlarına yazımızda etraflı değindiğimiz için girmiyorum. Aleviler bu gerçeği ortaya çıkaranlar tarafından rencide edilmiş olmazlar. Tam tersine devletin bu yaklaşımından kendi hesaplarına yararlanmak isteyenler var, işte asıl onlar Alevi kitlelerine büyük zarar vermiş olurlar. Biz kendimizi Alevilere anlatabiliriz. Bu bakımdan kimsenin endişesi olmasın.

Duygusallıklara, dinciliğe, mezhepçiliğe sığınılmadan tartışılmalı bu konular. Ama sığınılırsa da bizce sorun yok. Dinle de tartışıyoruz zaten. ■

ğerlerini yeniden keşfeden Alevi aydınlarına bağlanabilir.

"Alevilik çok geniş bir kesimi ilgilendirdiği için devlet onların üzerine bölücülük suçlamasıyla gidemez. Alevilerin mevcut aktivitesinden, konuşmasından, tartışmasından ayrı bir örgütlenme çıkmayacak. Bir bağımsız Alevi örgütlenmesi, ayrı bir parti söz konusu değil. Dernek ya da vakıf kurulacaksa buralara Alevi olmayanlar da girebilecek. Biz bir dergi çıkarmayı düşünüyoruz. Bu dergide sadece Aleviler çalışacak, yazacak diye birşey yok. 2000'e Doğru'nun ortaya attığı toplantı iddiası da doğru değil. Orada sözü geçen Cemal Özbey'i herkes tanır. Fevri çıkışlarla dikkatleri üzerinde toplamaya çalışan psikopat birisidir. Öyle bir toplantı olsaydı bizim de haberimiz olurdu. Aleviliği devlet tezgahladı gibi bir yaklaşım var. Bence Aleviliğin devlete bakışında en ufak bir değişiklik yok. Devlet oy hesabıyla Aleviliğe yaklaşıyor. ANAP gibi 12 Eylül'ün devamı bir hükümetin Aleviliği örgütlemesi düşünülemez.

Devletin Aleviliğe gösterdiği hoşgörünün Kürtlerle bir ilgisi olduğunu da sanmıyorum. Alevilerin önemli bir kısmı Kürt. Alevi Kürtlerin oldukları yerlerde de daha çok Türk solcuları etkin." Şener'e göre, Alevilik ve bütün Sünni tarikatlar "sivil toplumun bir parçası ve devlet müdahalesi ve resmi ideoloji dışındaki kurumlar arasında yer alıyor."

"Bize Özgürlük Gerek"

Adil Ali Atalay son zamanlarda yaygınlaşan yayınlara kuşkuyla bakıyor. Diyanet bütçesinin Alevilerden, Hıristiyanlardan, fahişelerden, kumardan alınan vergilerle oluşturulduğunu, Alevilerin de bu bütçeden pay almasının riyakarlık olacağını düşünüyor. Atalay, Özal'ın Ale-

Bugün Türkiye'deki Alevileri bir bütün halinde değerlendirmek olanaksız. Alevileri kabaca üç gruba ayırdığımızda; bir yanda Alevi Aristokrasisi diyebileceğimiz iş adamlarından öğretim üyelerine uzanan geniş bir mesleki çeşitlilik gösteren kesim, bir yanda da Alevi Ruhbanları olarak adlandırabileceğimiz, yüzyıllarca Alevilerin kaderlerini ellerinde tutmuş kesim yer alıyor. Bir yanra ise milyonlarca Alevi emekçisi...

vilerle toplantı yaptığına inanmıyor. "Eğer böyle birşey varsa" diyor, "Aleviliğe bazı haklar tanınacaksa, Özal çıksın TV'den ilan etsin." Sonra şöyle sürdürüyor konuşmasını; "Benim için insanın dini, dili, ırkı önemli değildir. Eğer bir insan, insanların barışı için uğraşıyorsa, o insan iyi insandır. Ben bu dindenim, o şu dindendir, benim dinim iyidir dersem bencillik yapmış olurum ve bu çok kötüdür. Bize özgürlük gerek. Ben bir memlekette özgür değilsem, o vatan uğruna öleceğim bir vatan değildir."

Bugün Türkiye'deki Alevileri bir bütün olarak değerlendirmek olanaksız. Türkiye toprakları üzerinde yaşayan Alevileri kabaca üç ayrı grupta değerlendirmek mümkün. Alevi Aristokrasisi diyebileceğimiz birinci grup; işadamlarından öğretim üyelerine, avukatlardan üst düzey bürokratlara, parlamenterlerden "mazbatalı" dedelere kadar geniş bir mesleki çeşitlilik gösteren Alevi elitinden oluşuyor. Bu grubun devletle dirsek teması içerisinde oluşu yeni bir olgu değil. Aleviliğin devlet katında kabulünü, dahası devlet aygıtı içerisinde etkinleşmesini savunup bunun için devletle uzlaşma arıyorlar.

İkinci grubu, Alevi ruhbanları olarak adlandırabileceğimiz "dede"ler oluşturuyor. Hz. Ali soyundan geldiği iddia olunan ve yüzyıllarca Alevi topluluğunun kaderini elinde tutan bu kesim gün geçtikçe etkisini yitiriyor.

Üçüncü kategori ise milyonlarca Alevi emekçisini kapsıyor. Bu insanların sorunları ve kavgaları ülkedeki Sünni emekçilerinkinden farklı değil. Aynı geçim derdi içinde çırpınıp aynı antidemokratikhavayı soluyorlar. Aynı demokrasi mücadelesine omuz veriyorlar

Sorular... Sorular...

Basınla ilgili çevrelerde iyi bilinir; Alevileri konu alan yayınlar tiraj yapar, özellikle haftalık dergilerde her yıl en az bir Alevilik kapağına raslamak mümkün. Ancak, bu durum biraz farklı. Konuya ilginin yoğunluğu ve niteliği yapılan yayınların temelinde salt tiraj kaygısının olmadığını ortaya koyuyor. Bu saptama, yanıtlanması gereken bir dizi soruyu da beraberinde getiriyor.

Nedir bu ilginin kaynağı? Konu kimler tarafından körükleniyor? Kimler ne hesaplar yapıyorlar ve bu hesapların gerçekleşme şansı nedir?

Türkiye Ortadoğu labirentine sürüklenirken, Kürtlerin mücadelesinden kadın hakları için açılan kampanyalara kadar her kıpırdanış kanundan kuvvet kararnamelerle bastırılmaya çalışılırken, tarikatlar devlet içindeki örgütlenmelerini nerdeyse tamamlamışken birden bire ne oldu? Köylerine kadar cami yaptırılan, çocukları zorunlu din dersleri okutulup Sünnileştirilmeye çalışılan, devlet kurumlarından dışlanan, potansiyel devlet düşmanı olarak görülen Aleviler neden böylesine bir ilginin odağı oldu?

Devlet, Sünni Kürt aşiretlerini Alevi Kürt aşiretleri ile kuşatma hazırlığı mı yapıyor? Alevilerin "potansiyel muhaliflik" özellikleri dinsel mistifikasyonla törpülenmek mi isteniyor? Yoksa, "laik devlet" savunucuları kendi elleriyle büyüttükleri İslami Fundamentalizmi, tehlikeli bulmaya başlayarak, yine kendi elleriyle büyütecekleri bir Alevi Fundamentalizmi ile mi dengelemek istiyorlar? Türk-İslam sentezinden sonra, Alevilikten güç alan yeni bir Türk milliyetçiliği ruhu yaratılarak, "bölücülüğe" karşı ek mevziler mi yaratılmaya çalışılıyor? Ya da , bütün bunların dışında veya bütün bunlara ilave olarak, Alevilerin kendi bünyelerinden kaynaklanan bir canlanma mı yaşanıyor?

Sorular soruları doğuruyor. Her soru en az bir yanıt kadar anlam yüklü olarak dikiliyor karşımıza. ■

Evet

Mecit ÜNAL

Diyalogları oyuncularına bırakılmış, oyuncuları da belirsiz bir düş bu... O tanker patlamamış. Ben içeri girmemişim. Olanların da hiçbiri olmuş değil... Eski günlerdeymişiz. Sabahmış. Okula diye çıkmışım. Sınavlarım varmış. Akşama geç dönebilirmişim.

Ders çalışacakmışız... Evet param yetermiş. Taze sıcak Kürt böreği almışım. Hayır Kürt böreği yasak değilmiş. Çayla içermişim. Merak etmesinlermiş...Taze sıcak Kürt böreği almışım. Pudraşekeri serptirmişim üstüne. Paket yaptırmışım yolum uzakmış... Söğütlüçeşme'de trenden inip Altıyol'dan iskeleye vurmuşum. İskele kalabalıkmış kıyı kahvesi tenha. Kuytu bir masaya oturmuşum. İki de çay söylemişim büyük. Az sonra gelirmişsin gülüşünle sekerek. Gülüşün atlıkarınca çarpışan arabalar lunapark.

Çayımı karıştırırken dalmışım ben sen gelmişsin. Seninle bir vapur gelmiş. Bir vapur derken bir vapur daha İstanbul başıma vurmuş...Gözlerimi kapatmışsın gözlerimi kapatmışsın gözlerimi kapatmışsın sesin kırmızı bir kadife. Gece karadan denize meltem. Gündüz denizden karaya imbat.

-Silme mi, süpürme mi?

Tanımışım tanımazlığa vurmuşum. Parmakların erik dalı parmakuçların tomurcuk... İstanbul başıma vurmuş.

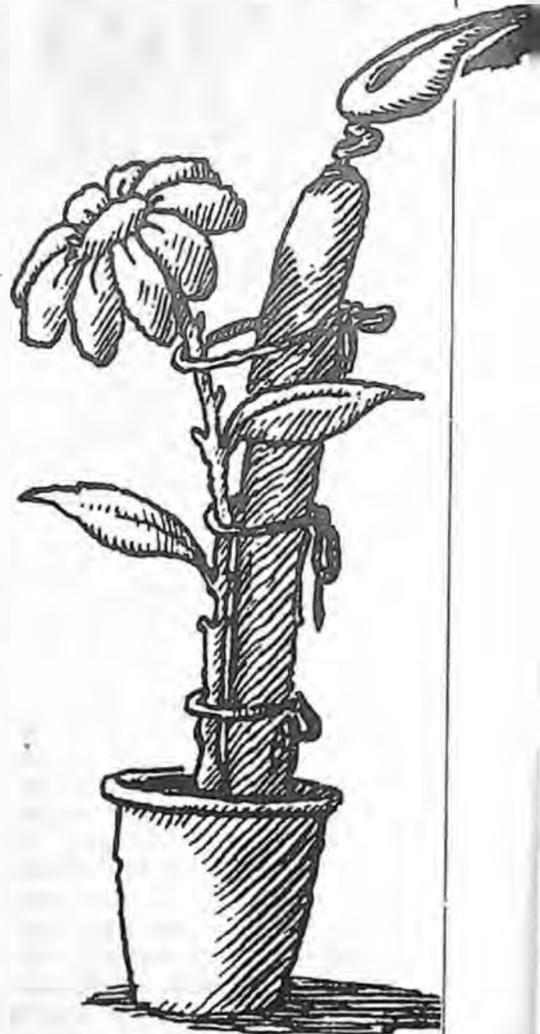
Bunu çocukken de yapardın. Ben başka yüzleri tanımlar başka adları sayardım. Yüzünün sınırlarında dolaşıp dururdum da sen hiçbiri çıkmazdın...Uzadıkça uzasın isterdik...Öyle yapmışım. Yüzünün sınırlarında dolaşıp durmuşum da sen hiçbiri çıkmamışsın. Ben de söylememekte inat etmişim. Uzasın istemişim. Uzasın istemişsin. Uzasın istemişiz. Durmadan sürsün bu oyun... İstanbul başımıza vurmuş.

İstanbul başımıza vurmuş. Çaylarımız soğumuş. Kürt böreklerimiz bayatlamış. Sabahmış akşam olmuş. Ben bir daha dolaşmışım yüzünün sınırlarında. Gül demişim Gülümser demişim Güler demişim. Senin yanağında pembe bir çukur açmış. Kıkırdamışsın. Gülüşün ele vermiş yüzünü. Parmakuçlarımdan ürpermeler geçmiş etine. Ellerini kollarını omuzlarını dolaşıp durmuşum. Dik göğüslerin omuzlarıma batmış. Üstüme fazla eğilmişsin. Eğilme. İstanbul başıma vurmuş... Omuzlarından boynuna ordan yüzüne tırmanmışım. Yüzün yüzünün varoşları alnın kaşların kirpiklerinin uçları gözlerin... Dimdik aşağıya burnun. Ağzın ağzının kıyıları çenen boynun yeniden omuzların...Öncesi mavi, giyinikliğinmiş. Sonrası kırmızı, çıplaklığın. O özgür ülke. O keşfedilmemiş coğrafya. Keşfedebilsem!

Çay çıktı diyor bir ses. Heey çay çıktı. Videoda film başladı. Ben pencereye koşuyorum ç'yi çöp sepetine atıp. Ama ay yok ki! Diyalogları oyuncularına bırakılmış, oyuncuları da belirsiz bir düş bu. İstanbul başıma vurmuş...

- Hayır. Tanıyamadım. Süpürme...

Zamanın akıntısına kapılmış bir uzay gemisiymiş bu cezaevi. Bunu bir

Selçuk Demirel

Lali Berte'ye Mektuplar

Ama Bu Benim İşim Değilki!

arkadaş söylüyor. Kırık dökükleri onarır. Bozuk radyoları yapar. Bir çivinin, eski bir tırnak makasının yardımıyla teknoloji harikaları yaratır. Diyor ki, iki kapısı var bu geminin. Biri dünyaya açılır, öteki yıldızlara. Alt kapıdan dünyalılar gelir görüşür giderler. Üst kapıdan yıldızlara çıkılır... Bazen birlikte göğe bakıyoruz onunla. Bulutlar toplanınca kulenin arkasında, bulutlara bakıyoruz. Felsefe konuşuyoruz geçmiş ve gelecek üstüne. Ona bizim kapımızı gösterdim. İşte dedim, bir merdiven. Çıkılsa çıkılsa, ancak bu kapıdan yıldızlara çıkılır. Bu çatıya basıp arkadaki çatıya çıkıyorsun. Arkadaki çatıya basıp nöbetçi kulesine. Kulenin tepesinde her zaman bir bulut vardır. Tırmanır ve geceyi beklersin. Hep vaktinde gelir o mavi yıldız. Kartal-Kadıköy çalışan bir otobüstür. Kart, paso, abonman, para mara gerekmez. Sürücüsü tanıdıktır. Atlar gidersin...

Ama yok yok... Olsa olsa bir vapur bu. O sihirli rakamın sonrasında sefere konulmuş. Hiçbir iskeleye uğramaz. Nerede duracağı belirsiz. İşte bak, yukarda deniz. Ne kadar derin olmasını istiyorsan o kadar derin. Ya da hayır, bir ıssız ada. Arasan bulamazsın haritada yerini. Gösterilmemiş. Herkes bir Robenson ve kimsenin Cuma'sı yok. Hem herkes bir Robenson, hem herkes biraz Cuma, çünkü hem kimse hiçbiri değil.

Zamanın akıntısına kapılmış bir uzay gemisi bu cezaevi. Cuma yok. Ben Robenson değilim. Diyalogları oyuncularına bırakılmış, oyuncuları da belirsiz bir düş bu neresinden dönülse gerçeğin bir yanı uçurum. Siz kendiniz için birşey yapmazsanız bizim kılımız kıpırdamaz. Biz kendimiz için birşey yapmazsak onların kılı kıpırdamaz. Kıpırdamadı! Birkaç destek, birkaç cılız ses dışında. Onlar da eriyip gitti. İHD içeri almamış kararnameyi protesto edenleri. İHD'nin işlevi ne? Ya ötekilerin? Ben demokratım diyenlerin, ilericiyim, sosyalistim, solcuyum... İşte bir kere daha. Herkesin kendi gerçeği var, kendi doğrusu, kendi bildiği. Basına sansür kondu. Gazeteciler Cemiyeti sansürün kaldırılışının bilmem kaçıncı yıldönümünü kutladı. Peki bu sözcüklerin gözleri niçin bantlı? Peki niçin Can Yücel, beşinci mısraın başındaki sözcüğün ikinci harfi ü değil u'dur demiş. Burun, birader, yıldız, saray serbest ya! Yoksa Abdülhamit ölü bir tarih değil mi?... O gazeteci arkadaş hani, Sartre'ı anlatan, arkadaşıyla açlık grevi yaptı. Anlatılan senin hikayendir diye mektuplar yazdı. Yüzlerce mektup. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü yasaklayan 141, 142 kaldırılsın diye. Çanakkaledekilerle...Ben pul yapıştırdım. Hikayesi olanlar kulak vermedi. Biz destekleyemedik. Bekledik biraz daha pişsin. Pişmedi. Tencereyi aldılar ateşten... O gazeteci arkadaş diyor ki şimdi, bu bir adımdır. Anlatılan senin hikayendir. Senin hikayen benim hikayemdir. Benim hikayem bizim hikayemizdir. Diyor ki, kendisi için hiçbir şey istemeyen kimse için bir şey istemez.... Sesini arayan adam hani, Zonguldak'ta bulmuştu. Otomobil-İş'in mitinginde kocaman bir pankart açmış. 1 Mayıs'ta şalterleri indirmiş. Şimdi kendi hikayesini anlatıyormuş gittiği her yerde. Merhaba diyormuş elveda diyenlere. Geçenlerde bir ilan vermiş gazetelere. Gündemi birleştirelim demiş. Demiş ki birleşelim. Sesimiz büyüsün, çoğalsın... Diyorum ki bu bir adım. Anlatılan herkesin hikayesidir. Sesimizi birbirine katalım. Diyorum ki Kutlu-Sargın danışıklı bir dövüş... TBKP kurulunca özgürlük gerçekleşmiş olmadı. 141,142 kalkınca da gerçekleşmiş olmayacak. Kararnameler var. Sansür. Sürgün. 12 Eylül hukuku... Evet, diyorum ki bütün sonuçlarıyla.... Öyküdeki gibi olmasın. Herkesin kendi gerçeği, kendi bildiği, kendi doğrusu olmasın. Herkes, Birisini suçlamasın. Arkadaşlar koğuşlarına asmışlardı B-3'te. Yazarı bilinmeyen bir öyküymüş bu. Herkes, Birisi, Herhangi Biri ve Hiç Kimse adlı dört kişi hakkında....

Yapılması gereken önemli bir iş vardı ve Herkes, Birisi'nin bu işi yapacağından emindi.

Gerçi işi Herhangi Biri de yapabilirdi, ama Hiç Kimse yapmadı.

Birisi buna çok kızdı, çünkü iş Herkes'in işiydi.

Herkes, Herhangi Biri'nin bu işi yapabileceğini düşünüyordu ama Hiç Kimse, Herkes'in yapmayacağının farkında değildi.

Sonunda Herhangi Biri'nin yapabileceği bir işi Hiç Kimse yapmadığı için Herkes Birisi'ni suçladı...

Salt bu öyküde değil. Günlük yaşamda da herkes birisini suçluyor. Herkes herkesi suçluyor aslında. Bir de suçlamayabilsek. Anlamaya çalışsak. Anlasak! Olmuyor. Yapamıyoruz. Ama yapanlar var! İşte sesini bulan adam. Merhaba diyor. Merhaba diyorum.... Yeniden ve eskisinden güçlü. Merhaba sesini bulan adam. Proletarya. Merhaba bısmamlar. Merhaba dotmamlar. Nerde yaşanan birşey varsa, orda yazılan birşey de vardır. Düşünülen bir tarih. Atılan bir çentik. Tutulan bir tutanak. Tutanakçı, heey tutanakçı, bunu da yaz ezen ulus özgür olmuyor. Ezen sınıf da özgür olmuyor ama. Aynı ölçüde kölesine bağlı bir köle sahibinin kaderi de. Tutsak alan tutsak alınanın zincirleriyle bağlı... Bunu da yaz tutanakçı, Nemrut Dağı'nın taa tepesinde, taşbaşlar arasında toprağa bir karpuz çekirdeği gömmüşüm. Ayrıntıları oyuncularına bırakılmış oyuncuları da belirsiz bir düş değil gerçek bu. Yok başka seçeneğim yok başka seçeğin yok başka seçeneğimiz -onların olsun- bizim çiçeğimiz yediverenkankırmızıateşgülüdür, seni sevmekten, seni sevmekten, sevmekten başka...

-Ne silme ne süpürme. Parmakuçlarını gözkapaklarıma değdirip yumuşacık öpüşür gibi çek.

Merhaba Lali Berte.

Haziran 1990

Metal, Tekstil, Maden İşçileri Toplusözleşme Döneminde

SONBAHAR SICAK GEÇECEK

Ülfet Taylı

1 Mayıs '90 çeşitli bölgelerden ve işyerlerinden işçilerin katılımıyla coşkulu bir kutlamaya dönüşürken, dikkatlerin bir kez daha işçi hareketine yönelmesine neden oldu.

1977'den bu yana süren, 24 Ocak 1980 sonrasında da sistemleştirilen yoksullaşma süreci geniş işçi yığınlarını açlık sorunuyla karşı karşıya bıraktı. 1985 yılından başlayarak yeniden canlanan işçi hareketinin temel yönelimi ekonomik talepler ve biçimi de artan grevler oldu. Önce özel sektörde başlayan grevlere yemek boykotu, alkışlı protesto ve yasal bir hak çerçevesinde de olsa üretimden gelen gücün kullanılması eklendi. 12 Eylül öncesinde ücretlerin görece yüksek olduğu kamu sektöründe uygulanan kadro daraltması vb. politikalarla birlikte budanan ücretler, bu işyerlerinde çalışan işçileri de harekete geçirdi. SEKA, Demir Çelik, TİGEM gibi sektörlerde işçiler tarihlerinde ilk kez toplu greve çıktılar, topluca iş yavaşlattılar. 1989 yılı Mart, Nisan aylarında kitlesel bir nitelik kazanan direnişler işçi hareketinin toplumsal muhalefetin ekseni konumuna yerleşeceğinin ipuçlarını verdi. Kuşkusuz bu canlılığın ardında işçilerin 12 Eylül'ün baskı ve zulmünden pay alan kesimlerin başında gelmesi ve işçi sınıfının özellikle 60'lardan sonra 15-16 Haziran, DGM direnişi, Çeltek, Aşkale, faşizme ihtar eylemi, Tariş direnişi gibi deneyimlerle kazanmış olduğu birikim yatıyordu. Bir başka deyişle 12 Eylül'ün bütün çabalarına karşın bu birikim silinmiş, unutulmuş değildi.

12 Eylül'ün yarattığı depolitizasyondan işçi hareketi de payını aldı, siyasallaşma kesintiye uğradı. Ancak grevlere bile ürkek yaklaşılan bir dönem hızla geride kalıyor.

Yeni Toplu Sözleşmelere Doğru

12 Eylül'ün yarattığı depolitizasyondan işçi hareketi de payını aldı, siyasallaşma kesintiye uğradı. Ancak grevlere bile ürkek yaklaşılan bir dönem hızla geride kalıyor. İşçi hareketi yasallık sınırlarını zorluyor. Gerçi hâlâ toplu sözleşmelerde yükseltilen talepler ekonomik karakterli. Üretimden gelen güç kullanılırken yasallık çerçevesinin dışına çıkmamaya özen gösteriliyor, sendikal yapıların işçiler üzerindeki denetimi sürüyor. Ancak 1 Mayıs '90'da olduğu gibi ekonomik taleplerin yanısıra 413'e, işçi kıyımına karşı mücadeleyi de gündeme alacaklarının ipuçlarını veriyor işçiler. Kuşkusuz 1 Mayıs 90'da yakalanan canlılığın bugünden sürekliliğini beklemek mümkün değil. İçinde bulunduğumuz yılın ağırlıkla özel sektördeki yaklaşık 800 bin işçinin toplu sözleşme yılı olması, metalurji, tekstil, maden işçilerinin sözleşmelerinin gündemde olması, hareketin yeniden ivme kazanmasına yol açacak. Özellikle Zonguldak'ta 36 bin işçinin birarada bulunmasından kaynaklanan canlılık, ülke gündemini önemli ölçüde etkileyeceğe benziyor. Bununla birlikte hareketin henüz ekonomik mücadeleyle sınırlı ufkunun kısa sürede genişlemesini sendika yönetimlerinin ve iktidarın tüm çabalarına karşın yaşanabilecek grevlerin, ülkeyi sözcüğün gerçek anlamıyla bir "genel grev" havasına sokmasını, sermayenin ve iktidarının egemenliğini önemli ölçüde sarsmasını beklemek oldukça hayalci bir yaklaşım gibi görünüyor.

SENDİKA	GREVDEKİ		GREV KARARI ALINAN		TİS GÖRÜŞMESİ süren / uyuşmazlık		1990 HAZ./ARALIK BAŞLAYACAK TİS		TÜRK-İŞ Grevleri Birleştirme kararını uygulaması ile ortaya çıkacak olan muhtemel sonuç	
	işyeri	işçi	İşyeri	İşçi	İşyeri	İşçi	İşyeri	İşçi		
AĞAÇ-İŞ	-	-	1	20	-	-	15	2.922	16	2.942
BASIN-İŞ	-	-	1	73	2	51	8	052	11	1.076
BASİSEN	-	-	-	-	-	-	6	1704	6	1704
BASS	-	-	1	650	1	7	-	-	2	650+?
BELEDİYE-İŞ	1	140	7	709	35	41.069	-	-	43	41918
ÇİMSE-İŞ	5	1085	-	-	-	-	26	3489	31	4574
DOKGEMİ-İŞ	-	-	3	219	-	-	-	-	3	219
G.MADEN-İŞ	-	-	-	-	-	-	2	48000	2	48.000
DERİ-İŞ	-	-	-	-	4	1.085	20	4252	24	5337
HAVA-İŞ	-	-	-	-	2	14	3	8895	5	8909
KOOP-İŞ	-	-	2	270	3	1878	5	4100	10	6248
PETROL-İŞ	8	1365	2	?	28	2371	37	8389	74	11971
SAĞLIK-İŞ	-	-	-	-	?	?	3	210	3+?	210+?
SELÜLOZ-İŞ	-	-	-	-	6	677	30	12553	36	13230
TARIM-İŞ	-	-	2	47	-	-	3	42	5	89
T.MADEN-İŞ	4	366	4	376	19	?	31	32515	58	33257
TEKGIDA-İŞ	1	40	1	150	75	?	94	21500	96	21690
TEKSİF	-	-	-	-	2	5000	375	111908	377	116908
T.METAL	4	1592	3	?	2	1300	263	85095	272	87987
TEZ KOOP-İŞ	-	-	2	1230	4	?	20	8201	22	9431+?
TÜMTİS	1	64	-	-	4	72	2	60	7	196
T.DENİZCİLER S.	-	-	-	-	-	-	4	199	4	199
TOLEYİS	-	-	-	-	-	-	8	2.372	8	2372
TGS	-	-	-	-	-	-	6	2.181	6	2181
TES-İŞ	-	-	1	121	1	4300	-	-	2	4421
YOL-İŞ	-	-	-	-	2	650	6	624	8	1274
HARB-İŞ	-	-	-	-	1	4200	-	-	1	4200
TOPLAM	24	4652	30	3865	194	62667	967	360163	1127	431190
OTOMOBİL-İŞ	1	80	-	-	5	600	MESS	20000	?	20680
LASPETKİM-İŞ	4	4823	-	-	2	37	?	?	6+?	4860+?
ÇELİK-İŞ	-	-	-	-	-	-	MESS	?	MESS	?
HAK-İŞ KONFEDERASYONUNA BAĞLI SENDİKALAR										
ÖZ-GIDA-İŞ	5	800	5	2433	12	5400	-	-	22	6633
ÖZ-DEMİR-İŞ	1	70	1	120	-	-	MESS	?	MESS	?
HİZMET-İŞ	-	-	-	-	19	692	-	-	19	692
ÖZ İPLİK-İŞ	-	-	1	68	9	1606	-	-	10	1674
ÖZ AĞAÇ-İŞ	-	-	-	-	3	1660	-	-	3	1860

NOT: Çizelge 1.6.1990 tarihindeki durumu göstermektedir. TÜRK-İŞ'in gözlemlediği birleştirme konusundaki kararının ne derece uygulanacağını okurlarımızın değerlendirmesine bırakıyoruz.

İşçilerde düzenin sonuçlarına oluşan tepkinin en yoğun yaşandığı, bununla kalmayıp düzenin kendisinin de sorgulanmasına en uygun zeminin oluştuğu grevler, sermayeyi ve iktidarı olduğu kadar sendika yönetimlerini de korkutuyor. Çünkü varlıkları mücadelenin ekonomik sınırlarda tutulmasına bağlı.

Sermaye de Boş Durmuyor

Sermaye bu toplu sözleşme dönemini en az zararla atlatabilmek için elinden geleni yapacak. Yatırım ve pazar sorununun derinleştiği, ekonomik politikaların tıkandığı, AT'a girme umutlarının da söndüğü bir ortamda 413-424 ve 425 sayılı kararnamelerle bunun zemini yaratıldı. Grev tüzüğü ile grev hakkına yeni kısıtlamalar getirildi. Siyasal düzenlemelerle, özelleştirme vb. ekonomik politikalarla sivil bir diktatörlük görünümündeki sistem ANAP'ın pervasız tutumuyla hergün biraz daha oturtulurken, alternatif hiçbir program önermeyen SHP ve DYP seyirci, hatta destekler konumda. Sermaye kendi içinde kısa dönemde çıkar çatışması yaşasa da temsil bunalımının derinleşmesi mümkün görünmüyor. İşçilerin taleplerinin engellenemediği noktada önce sözleşmelerin imzalanıp ardından yaygın işçi çıkarmaya gidilmesi beklenebilir. İşsizlik oranının yüzde 20'ye ulaştığı bir ülkede işsizlik korkusu işçilerin sendikal mücadeleye katılımını engellediği gibi toplu sözleşmelerde yüksek ücret talebini de engelliyor. Özelleştirilmesi gündemde olan Zonguldak'ta önümüzdeki günlerde bu noktada önemli gelişmeler beklenebilir. Kömür işletmelerine talip olan Üzeyir Garih'in Zonguldak'la ilgili açıklamaları, ithal kömürün ucuza geleceği propagandaları, 40 bine yakın işçinin bir anda özelleştirme ve buna bağlı olarak iş güvenliği sorunu ile karşı karşıya kalabileceğinin ipuçlarını veriyor.

Sendika Yönetimlerinin İşi Zor

Grev hakkına getirilen yeni kısıtlamalara ve bunun toplu sözleşme dönemi öncesinde "olağanüstü hal bölge halkı"nın mücadelesi bahane edilerek doğrudan işçi sınıfına yönelmesine rağmen, muhalefet partileri gibi Türk-İş de göstermelik tepkilerin ötesine geçemedi. Türk-İş Genel Kurulunda "ANAP yanlısı" görünmemeye özen gösteren, "demokrasi" sözcüğünü dillerinden düşürmeyen, hatta 1 Mayıs'la ilgili karar bile alan sendikacılar, yoğunlaşan grevlerin mücadelenin düzen sınırları dışına taşma eğiliminin habercisi olabileceği tehlikesine karşı iktidarla bütünleştiler. Sendika yönetimleri iki ucu keskin bir bıçağın üzerinde. Bir yanda işçilerin yükselen tepkisi var. Üstelik DİSK'ten gelen biçimsel de olsa işçilerin "sendikal demokrasi" beklentisi yani toplu sözleşmede istenecek zamların işçilere sorulması, bağıtlanmadan önce hiç değilse şube yönetimlerinin görüşünün alınması ilkelerinin yarattığı sıkıntı oldukça derin ve İşçilerle sendika yönetimlerinin sık sık karşı karşıya gelmesine yol açıyor. Grevi süren lastik işçisinin aylık net ücret talebi 2 milyon lira. Unilever işçileri bu rakamın da üstüne çıkmaya çalışıyor. Belediye işçilerinin iş yavaşlatma ve diğer direniş biçimleriyle elde ettikleri zam diğer iş kollarına, hatta memur statüsünde çalışan doktor, öğretim üyesi vb. görevlilere örnek oluşturuyor. Sermayenin ve iktidarın tüm çabalarına karşın emekçiler 77'den bu yana süren yoksullaşma eğilimine "dur" deme doğrultusundaki mücadelede kararlı görünüyorlar.

Diğer yandan işçilerde düzenin sonuçlarına oluşan tepkinin en yoğun yaşandığı, bununla kalmayıp düzenin kendisinin de sorgulanmasına en uygun zeminin oluştuğu grevler, sermayeyi ve iktidarı olduğu kadar sendika yönetimlerini de korkutuyor. Çünkü varlıkları mücadelenin ekonomik sınırlarda tutulmasına, tepkilerin düzen sınırlarının dışına taşmamasına bağlı . Kırk bin işçiyi kapsayan toplu sözleşmenin imzalanabilmesi için Şevket Yılmaz'ın ILO toplantısına gitmeyi erteleyip Cemil Çiçek'le Akbulut arasında mekik dokuması bu yüzden. Kamu işçilerinin ücretlerini yaklaşık 800 bin (brüt) liraya çıkaran sözleşme, Türk İş üyesi Türk Metal, Teksif, Tek Gıda İş in önümüzdeki aylarda bağıtlayacağı sözleşmeler için de hem parasal, hem de sözleşmenin imzalanış biçimi açısından bir ölçüt. Bu işkollarında işçilerin en azından şube yönetimlerini zorlayarak, sözleşmelerinin oldu bittiye getirilmesine karşı uyanık olmaları gerekiyor.

İstanbul Şubeler Platformu

Sendikal yönetimlerin bir başka korkusu İstanbul'da birkaç yıldır çalışmalarını sürdüren Şubeler Platformu'nun 1 Mayıs 90'da somut bir güç olarak ortaya çıkması ve yalnızca İstanbul'da değil, örneğin İzmit'te de yönetimlerin uzlaşmacı tutumuna karşılık örgütlü muhalefet eğiliminin güçlenmesi. İstanbul'da yaklaşık 50 şubeden oluşan platform, henüz çalışmalarını süreklileştirememiş, belli bir program oluşturamamış da olsa sendika yönetimlerinin gizli kapaklı iş bitirme anlayışına karşılık, işçileri devreye sokma, söz ve karar sahibi kılma eğilimi taşıyor. Şube platformlarının insiyatif kazanması sendika yönetimlerinin uzlaşmacı, işçiden habersiz toplu sözleşme bağıtlayabilen tutumlarını sınırlayabilecek. Ancak, kuşkusuz, sendikal yönetimlere muhalif bir güç olabilecek şubeler platformunun işlerlik kazanabilmesi işyerlerindeki öncü ko-

numdaki işçilerin yönlendiriciliğine, geniş işçi kitlesinin eğilimlerini platforma taşıyabilmesine bağlı. Yalnızca İstanbul'da değil, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ülkenin ve dünyanın, işçi hareketinin sorunlarıyla yakından ilgili, 12 Eylül'ü çeşitli boyutlarda yaşamış, bu süreçten dersler çıkarmış işçilerin sayısı az değil. İşçi hareketinin yeniden ivme kazanmasında bu işçilerin payı büyük. Önümüzdeki dönemde de bu işçilere sendikalardaki bürokratik yönetimlerin kırılabilmesi, mücadelenin siyasallaşması doğrultusunda önemli görevler düşüyor. Ancak varolan eksiklikler de yadsınamaz. Önder konumdaki işçilerin henüz işyerlerinde geniş işçi kitlesinin nabzını ellerinde tutabildikleri, tartışma gündemini belirleyebildikleri söylenemez.

Komiteler Ve Konseyler

İşyerlerinde yaşanan sorunların yakıcılığı, sendikal yönetimlerin işlevsizliği vb. nedenlerle geniş bir kesimin sahip çıktığı işyeri komite ve konseylerinin gerçek yerine oturtulmasında da bu işçiler anahtar rol oynayacaklar. İşyeri komite ve konseyleri önerisinin verili koşullarda işçilerin sendikalarının yönetimine katılma, sözleşmesinin imzalanmasında söz sahibi olma, işgüvenliğinin sağlanması gibi taleplerine denk düştüğü, bu nedenle işyerlerinde geniş destek gördüğü ve çeşitli sol eğilimlerden sendika yönetimlerine kadar geniş bir yelpaze tarafından sahiplenildiği gözlenen bir olgu. Bu eğilim bir büyük tehlikeyi de içinde barındırıyor: Devrimci sendikal örgütlenmenin yapı taşları olarak düşünülen ve işyerindeki tüm işçileri kapsaması hedeflenen, mücadelenin gelişim seyri içinde değişik biçimlere bürünebilecek kalıcı yapılanmalar olarak ele alınan işyeri komite ve konseylerinin içeriğinin boşaltılması, sendika ile işçiler arasında köprü konumuna indirgenilmesi, işlevinin toplu sözleşme dönemleri ile sınırlanması tehlikeli eğilimlerin başında geliyor. Bu anlayışın kırılarak işyeri komite ve konseylerinin gerçek işlevlerine kavuşturulması öncü işçilerin harcayacakları çabalara bağlı. İşyerinde tartışma gündemine Türkiye'de ve dünyada yaşanan sorunları sokabilmelerine, yaşananların işçilerle bağlarını kurabilmelerine ve yalnızca işyerindeki değil, işçileri doğrudan ilgilendiren 413-424 ve 425 sayılı kararnamelere, grev hakkına getirilen kısıtlamalara karşı mücadele biçimleri üretebilmelerine, işçileri bu doğrultuda harekete geçirebilmelerine bağlı. ■

ILO VE TÜRKİYE

Bu yıl da Cenevre deki ILO toplantısından gelen haberler hükümeti pek mutlu edici olmadı. ICPTU, ETUC, ICEF gibi kuruluşlar Türkiye'deki sendikal hak ihlallerini eleştirirken hükümet "geleneksel üçlü toplantı" yoluyla işçi kesimini yumuşatma yoluna gitti. Aslında bu yıl buna bile gerek yoktu. Çünkü bu toplantıya hem yönetimde hem de uzman kadroda bazı değişikliklerle katılan Türk iş, hükümetin her yıl hazırlamakla yükümlü olduğu rapor hakkında görüşlerini İLO'ya bildirmemişti bile. Oysa Türk - İş 1989 da yaptığı girişimlerle,Türkiye'yi kara liste kenarına kadar getirmişti. Geçen yıl kara liste kararı üzerine, İmren Aykut'un "O kişiyi bir daha burada görmeyeceğim" dediği Türk İş'in eski Başkanlık Danışmanı Aker 14 Haziran 1990'da Cumhuriyet'te yayımlanan açıklamasında söyle diyordu: Komite 1989 da 98 sayılı sözleşmeye ilişkin sonuç kararında, hükümetten gerekli düzenlemeleri yapmasını ve gelişmeleri gelecek rapor döneminde bildirmesini istedi. Bu yapılmadı. 'Toplumsal uzlaşma' çağrısı ışığında hükümet ve işveren kesimi ile işbirliği yolu seçildi. İLO toplantısı açısından tehlike ortadan kalktığı andan itibaren de hükümet ve işveren kesimleri yan çizdi."

ILO 1990 Komite Raporları

1990 yılında hazırlanan raporlar da hükümeti memnun edecek durumda değildir. İLO Sendikal Özgürlükler Komitesi,geçmiş yıllarda hazırlanan raporlarda yer verilen ihlallere ilişkin hiçbir olumlu değişiklik olmadığını, tarım işçilerine ilişkin 11 sayılı sözleşme ile örgütlenme ve toplu pazarlığa ilişkin 98 sayılı sözleşmenin hâlâ ihlal edilmekte olduğunu belirtmiştir. Komite, öğretmenlerin sendika kurma hakkına ve sözleşmeli personelin durumuna da raporunda yer vermiştir. Komite, DİSK ve bağlı sendikaların davaları hakkında tüm gelişmelerin kendilerine iletilmesini ve örgütlenme özgürlüğünü ihlal eden tüm yasa maddelerinin değiştirilmesini istemiştir.

Bu yıl esas olarak 98 sayılı sözleşme, yöntem gereği gündemde değildi. Sadece geçen yıl "özel paragrafa" alınan 111 sayılı sözleşme ve buna bağlı olarak 1402'liklerin durumu ve güvenlik soruşturması yönetmeliği gündemdeydi. Bu konudaki Uzmanlar Komitesi raporunda, Türk- İş'in geçen yıl yapılan İLO toplantısından önce verdiği rapora yeniden gönderme yapılarak, şu görüşlere yer verilmişti: "Komite eski işlerine veya sürüldüğü yerlerden eski yerlerine dönen 1402'liklerin sayısı hakkında hükümetin kesin rakamlar vereceğini ümit eder. Komite aynı zamanda, işlerine son verilen veya yerlerinden sürülen kişilerin uğradıkları maddi zararların giderilmesi ve onlara tazminat verilmesi hakkında bilgi istemektedir. Komite, sıkıyönetimle ilgili yeni yasa tasarısında, komite raporunda belirtilen koşulların yerine getirileceğine güvenmektedir."

Uzmanlar Komitesi raporu güvenlik soruşturması konusunda da şu görüşlere yer vermekteydi:

"1989 yılında Türk- İş'ten aktarılan gözlemlerde, sıkıyönetimin sona ermesine rağmen güvenlik soruşturmaları doğrultusunda siyasal ve kişisel bilgi toplamaya devam edildiği bildirilmiştir. Komite, hükümetten, güvenlik soruşturmaları konusunda yeni bir uygulama kabul edilmiş ise bu konuda 111 sayılı sözleşmenin uygulanması için aldığı önlemler hakkında bilgi vermesini istemektedir."

Bazı Gözlemler

1. Hükümet tarafından İLO' ya iletilen raporlar adeta incelemeleri zorlaştırmak için, zamanında gönderilmemiş, gönderilenler de Türkçe gönderilmiştir.

2. Türk - İş geçen yılın aksine, bu yıl İLO'ya herhangi bir rapor vermemiştir. Konular yeterince izlenmemiş, değerlendirilmemiştir.

3. Uluslararası işçi örgütleri, Türkiyedeki işçi sorunlarını Türk - İş'ten daha duyarlı olarak ele almayı sürdürmektedirler. Ama sorunların ve gelişmelerin iletilmesinde Türk - iş'in ve diğer sendika liderlerinin sorumluluklarına değinmeyi de ihmal etmemişlerdir.

Sonuç

Tüm işçi haklarını kısıtlayan ve İLO 'nun anayasasına ve standartlarına aykırı olan 2821 ve 2822 sayılı yasalar ve 1982 Anayasası yedi yıldır işçinin haklarını elinden almada önce askeri cuntaya, sonra ANAP' a başlıca destek olmuştur. İşverenler için 12 Eylül dönemi, bu yasalar sayesinde maksimum sömürü dönemi olarak tarihe geçmiştir. Bu yasaların ve Anayasa'nın şu veya bu biçimde değiştirilmesi değil, tümüyle yürürlükten kaldırılması ve yerine işçi haklarını çağdaş anlamda düzenleyen Anayasa ve yasaların konulması gereklidir. Bu değişikliğin gerçekleşmesi kuşkusuz işçi sınıfının yükselen mücadelesi ve örgütlü gücünün yaratılması ile mümkündür. Ancak bu gerçek ILO toplantılarına hazırlanmamak, işçilerin bu toplantılarda elde edebilecekleri kazanımları yadsımak anlamına gelmemektedir. Şimdi işçi kesimi için yapılacak olan şey, bugünden 1991 ILO Konferansı' na hazırlanmaya başlamaktır. ILO toplantıları uzun ön hazırlıklara dayalı toplantılardır. Bu toplantılarda sonuç alınabilmesi için, bir önceki toplantının bittiği günden çalışmaya başlamak şarttır. Bu çalışma için Türk-İş'ten öneri gelmesi beklenmemelidir. Sendikalar bu sürecin işletilmesi için Türk-İş üzerinde baskı yapmalıdırlar. Sendikalar bu tutumu izlemezlerse işçiler kendi haklarını aramalı ve örgütlerini bu süreci işletmeye zorlamalıdırlar. 1991 İLO Konferansından işçi ve sendikalar yararına sonuçlar alınabilmesi için Türk - İş ve bağlı sendikaları kadar DİSK ve bağlı sendikalarına, Hak - İş ve bağlı sendikalarına, bağımsız sendikalar ve tüm emekten yana olanlara da görev düştüğünü , yukarıda özetlediğimiz sürecin işlerliğinin biraz da hepimizin gayretlerine bağlı olduğunu bilmeliyiz.

Haldun Özen - Çetin Uygur

Metal İşkolunda Ortak Tavır

"BİRLİK SÜRECİ İŞYERLERİNDEN BAŞLAMALI"

Metal sanayii Türkiye kapitalizminin temel sektörlerinden biri. Metal işçileri de geçmiş mücadele ve deneyimleriyle sendikal hareketimizin itici gücünü oluşturuyor. Yaklaşık 130 bin işçi Temmuz ayı içinde toplu sözleşme masasına oturacak. Metal işverenlerinin MESS içindeki örgütlülüğü uzun bir geçmişe dayanıyor ve gerek uygulanan ekonomik politikalar gerekse 12 Eylül yasaları üzerindeki etkinliği herkesçe biliniyor. Resmi rakamlara göre bu işkolunda sendikalı işçi sayısı 286.589. Bu işçiler Türk-Metal, Otomobil-İş, Özdemir-İş ve Çelik İş Sendikaları'na dağılmış durumda. Türk Metal dışındaki sendikalar bu sözleşme dönemine ortak bir taslak oluşturarak girdiler. Otomobil-İş üyesi üç temsilci arkadaşın bu toplu sözleşme dönemine ilişkin görüşlerini aldık:

Sebat Yüksel

(Kavel Baştemsilcisi)

Üç sendikanın toplu sözleşme sürecinde birlikte hareket etme kararı olumlu. Ancak bunun sendikal birliğe hizmet edebilmesi için fabrikalardaki arkadaşların tartışmalara katılması, taslağın bu sürecin sonunda oluşması gerekiyordu. Böyle olmadı. Taslak üç sendikanın yöneticileri tarafından hazırlanıp işyerlerine dağıtıldı. Arkadaşlar daha çok parasal konuları tartıştılar. İşveren tarafından dayatılan örneğin grup sözleşmesi, iş değerlendirmesi sistemi gibi önemli konular yeterince tartışılamadı. Oysa grup sözleşmesi işçilerin söz ve karar sahibi olması önünde bir engel. İşçi arkadaşların çoğu ücret farklılığına yol açtığı için iş değerlendirmesine karşı. Geçen yıllarda gerek bu konuda gerekse diğer haklarda yeni kazanımların elde edilememiş olması toplu sözleşmenin imzalanması aşamasında işçiye danışılmamış olmasının olumsuzlukları yaşanıyor. Ancak bu yıl pekçok işyerinde işyeri komitelerinin yaşama geçirilebilmiş olması, bunun yanı sıra, sendikanın önerisiyle toplu sözleşme komitelerinin oluşturulması, avantajlı yanlarımız.

Mehmet Helvacı
(Philips Baştemsilcisi)

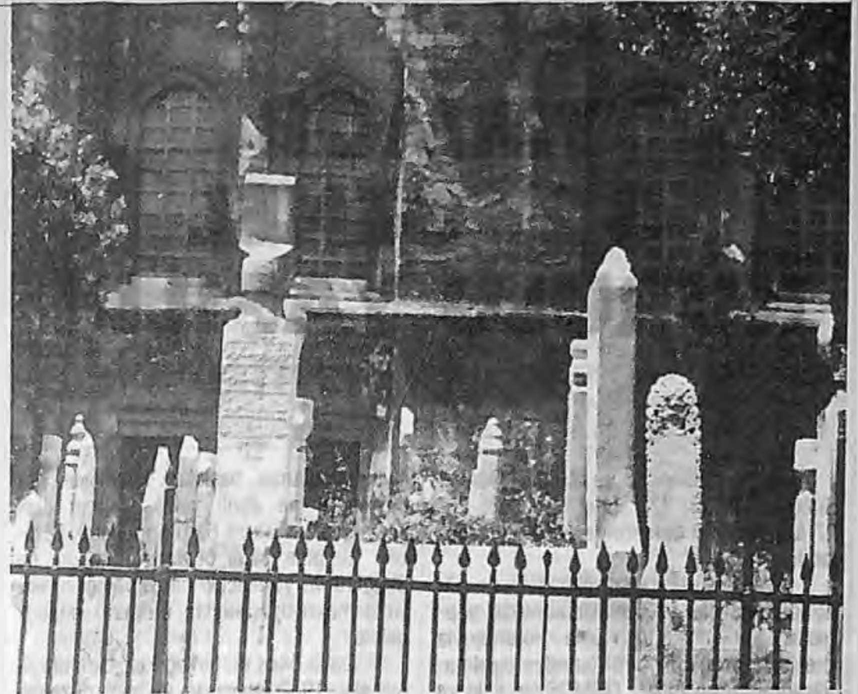
Sendikamız bünyesinde birlik tartışmaları sık sık gündeme gelir. Son genel kurulda Türk-İş'e katılma önerisi gelmişti, ancak Türk-İş'in kapıları kapatması ve işçiler arasında yeterli desteği görmemesi nedeniyle adım atılamadı. Bana göre birlik süreci işyerlerinde başlamalı ve öncelikle somut eylemlerde gerçekleşmeli. Yöneticiler düzeyinde yapılan toplantılarla ancak kitle bir araya gelir. Onun da adına sendikal birlik denemez. Toplu sözleşme görüşmelerinde üç sendikanın birlikte hareket etmesine olumlu bakıyorum. Ancak işyerlerindeki arkadaşların konuya duyarlılıkları sağlanmadan olumlu şeyler yapmak olanaksız. Bu anlamda bir fırsatı kaçırmış olduk. Anahtar taslak işyerlerinden süzülüp gelen bir sürecin sonunda oluşmadı. Yani taslağın hazırlanma sürecini eğitim amacıyla değerlendiremedik, yeterince canlı tartışmalar yaşayamadık. İşçiler olarak karşı karşıya olduğumuz sorunlarla, çözüm yollarını toplu sözleşme süreci ile bunların bağlantılarını kuramadık. Üç sendikanın yöneticilerinin hazırlamış olduğu anahtar taslak işyerlerine gönderildi, tartışmaları iki güne sığdırmak zorunda kaldık. Sonuçta bir tek parasal maddeleri belirlemiş olduk. İşyerlerinde oluşturulan komitelere büyük görev düşüyor. Görüşmelerden tüm işçi kitlesinin haberdar olmasını, imza aşamasında onayı, denetimi sağlayacak olan bu komiteler. Taslakta haftalık çalışma süresinin 40 saat olması, Disiplin Kurulu Başkanlığı'nın dönüşümlü olması, işverenlerin sendikasızlaştırma girişimlerine karşılık kapsam maddesinin getirilmesi, iş değişikliği ve 1 Mayıs'a ilişkin hükümler olumlu. Ancak artık işkolumuzdaki arkadaşların büyük bir çoğunluğu şunu biliyor. Grevi göze almadan MESS'den hak almak mümkün değil. Greve hazır olmanın yolu da işyerlerinde örgütlülüğü yaratmaktan geçiyor.

Mustafa Ünüvar
(Rabak Baştemsilcisi)

Bizim işkolumuzda işçiler dağınık, işveren ise birlik. Belirleyici konumda olan Türk Metal. Diğer üç sendikanın bir araya gelmesi Türk Metal'e de baskı oluşturacak. Taslağın hazırlanmasında zaman darlığı vardı. Buna rağmen işçi arkadaşlar haberdar edildi. İşçi ve temsilci arkadaşların toplu sözleşme sürecine katılımını sağlayabilmek için çeşitli toplantılar yapacağız, kamuoyu oluşturabilmek için miting yapılması da gündemde. Üç sendikanın birlikteliğini sağlayabilmek için iş değerlendirmesini kabul etmek zorunda kaldık. Grup sözleşmesine çok kötü bir olay gibi bakmıyorum. İşçi sendikalarının zayıf oldukları dönemlerde olumsuz, güçlü oldukları dönemde olumlu etki yapabilir. MESS'in bir taktiği de toplu sözleşme sürecinde işçi çıkarmak. Böylelikle işyerindeki örgütlülüğü zayıflatmayı amaçlıyor. Buna karşı da önlem almak zorundayız. ■

İki Mezar Taşı

Zalimin elinden kurtulabilmiş iki mezar taşı... Allah gibi "kahhar" ve "cebbar"ı sıfat edinmiş Osmanoğlu salt düşmanına değil, kendi kuluna da kahhar ve cebbar olmuş. Silah zoruyla yurtlarından koparılan, zorla kimlikleri, kişilikleri değiştirilip toplumda köksüz kılınan, Çin'de Maçin'de verilen sebebi meçhul savaşlarda kırdırılan yeniçerilerden bugüne ne kaldı? İki mezar taşı... İşte hepsi bu...

Üsküdar Ayazma Camii Kabristanı'nda bulunan iki mezar taşı yeniçeri başlığı taşıyorlar. Bunlar, yeniçeri mezar taşlarının İstanbul'da kalan son örnekleri... Halbuki 20 bini aşkın yeniçeri vardı Mülk-ü Ali Osman'lıda...

Osmanoğlu Sultan Mahmut, sipahiler ve şeriat alimleri ile işbirliği ile yeniçerileri katlettikten sonra hızını alamayıp yeniçerilerin mezarlarını da tahrip ettirmiş. İstemiş ki, onları tarihten de yok etsin, bir iz, bir nişanları kalmasın. Bu iki mezartaşı her nasılsa unutulmuş. Tarihten bugüne kalan son iki mezar taşı, sessiz ve mağrur, sanki şöyle demekte: Mağrur olma Sultan Mahmut, senden büyük tarih var! ■

Cüneyt Akman

"Birlik ve Dayanışma Mitingi"

Kocaeli'nde 23 Haziran günü, Kocaeli'ndeki işyerlerinde örgütlü olan Türk-İş ve Hak-İş'e bağlı kimi sendikalarla, bazı bağımsız sendikaların katıldığı "Birlik ve Dayanışma Mitingi" yapıldı.

Son aylarda, Kocaeli'ndeki işyerlerinde yaşanan yoğun işten atılmalara karşı çıkmak, grevlere destek olmak ve Valilik, Emniyet ve MİT'in içinde bulunduğu "İşçi Hareketlerini İzleme Komitesi" tarafından gündeme getirilmeye çalışılan baskı ve yasaklamaları protesto etmek için yapılan mitinge İstanbul, Adapazarı ve Zonguldak gibi çevre illerden de 10 bin dolayında işçi katıldı.

"İşçiler Elele, Genel Greve", "Genel Grev Hakkımız, Söke Söke Alırız", "Hükümet İstifa", "Yaşasın İşçilerin Birliği" gibi sloganların yoğun biçimde atıldığı yürüyüş mitngte "Savulun Sermaye, Madenciler geliyor" sloganını atan madenciler alkışlarla karşılandı.

Ülke genelinde ve Kocaeli özelinde yaşanan olaylara ve kurulan "sendikal birlik"in çağrılarına rağmen, mitinge katılım beklendiği ölçüde kalabalık ve coşkulu olmadı. Yılların deneyimli işçileri bunu şöyle açıklıyordu; Birliği, yıllardır yöneticilerin birliği, dayanışmayı yöneticilerin dayanışması olarak görüyoruz. Oysa birlik, grevdeki birişçinin, işten atılan bir işçinin sorununu yüzbinlerin sorunu haline getirebilen bir dayanışma içinde yapılmalıdır. Onu da ancak işyerlerinden yaratmak gerekir. Önder işçiler, bilinçli işçiler bunu gerçekleştirmeli, sendika yönetimleri tüm olanaklarını bu yönde kullanmalıdır derken diğer bir işçi; "şimdi miting bitince dağılacağız. "İşçiler Birleşin", "Savulun Sermaye Madenciler Geliyor" sloganları mitingle birlikte uçup gidecek. Yine kimse bize nasıl bir araya geleceğimizi, işyerlerinde nasıl mücadele edeceğimizi söylemedi" diye kaygılarını dile getiriyordu.

TMMOB 32. GENEL KURULU YAPILDI

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) 32. Genel Kurulu 25-26-27 Mayıs 1990 günlerinde Ankara'da toplandı.

Genel Kurul çalışmalarının ilk iki gününde delegeler ve özellikle konuklar yaptıkları konuşmalarda, ülke sorunlarıyla mesleki sorunların birbirlerinden ayrılmayacağını vurguladılar. TMMOB'nin eski ve yeni dönem çalışmalarına ilişkin eleştiri ve önerilerde bulundular. Son gün yapılan seçimlerle Genel Kurul çalışması sona erdi.

Genel Kurul açış konuşmasını yapan Birlik Başkanı Teoman Alptürk konuşmasında özetle; "...son dönemlerde meslek kuruluşlarına, yaptıkları çalışmalar nedeniyle uygulanan baskılar ülkemizde demokrasiye ne denli yaklaşıldığının açık göstergesidir. Gerek Baroların, gerek Eczacılar Birliğine bağlı odaların, gerekse de Birliğimizin yöneticilerinin uğradığı baskılar demokrasi açısından olumsuz göstergelerdir.

Daha önce de birkaç kez ifade ettiğimiz gibi, 1982 Anayasası ve bağlı düzenlemeleriyle meslek kuruluşlarının sınırlandırılmış olmalarını, ülkemiz çıkarlarıyla olduğu kadar, demokrasiyle de uyumlu bulmadığımızı söylemek isterim.

1982 Anayasasının çağdaş meslek örgütlenmelerinin önüne koyduğu engellerden arındırılması ve demokratik öze kavuşturulması meslek kuruluşlarının önünü açacaktır..." dedi.

Politikacı Konuklar: "ülke Ve Meslek Sorunları Birbirinden Ayrılamaz"

Daha sonra söz alan konuklar, SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, Maliye Bakanı Adnan Kahveci, Milletvekili Kemal Anadol, Sosyalist Parti Genel Başkanı Ferit İlsever ve Nihat Sargın yaptıkları konuşmalarda ortak olarak, meslek-kitle örgütlerinin politika yapmaları gerektiğini, uzmanlıklarına giren konularda, söz söylemeye mecbur olduklarını, bunun halkına ve ülkesine karşı bir görev olduğunu belirttiler.

"Mühendislerin ve mimarların ülke ve mesleki sorunları ortaya koyarak, çözüm üretmeleri ve üretilen/üretilecek politikaların siyasetçilere yol göstereceği" konuk konuşmacılarca ifade edilen, bir diğer ortak düşünce oldu.

Eski Başkanlardan T.Öztürk'ten Eleştiri

Ülke ve meslek sorunlarının tartışılacağı, önümüzdeki dönemde teknik eleman mücadelesinin nasıl yürütüleceği konusunda, zengin, dinamik ve üretken bir Genel Kurul olması beklenen, 150 bin teknik elemanın, en üst örgütünün, bu Genel Kuru-

Kitlesel Etkinlik Azaldı

1980 yılı ülkemiz tarihinde miladi bir tarih. Zaman 80'den önce, 80'den sonra diye ikiye biçildi adeta. İsa'dan önce İsa'dan sonra gibi. 12 Eylül 1980 sonrasında yaşananlar da tarihte yaşanmış doğal afetler gibi. Binlerce insanın kırıldığı veba, tifo salgınları, volkanik afetler, sel felaketleri yüzlerce yıl sonra nasıl anımsanıyorsa 12 Eylül sonrası dönem bence aynı şekilde anımsanacak.

Bu nedenle, TMMOB Başkanı olduğum 1980-1981 yılları tüm meslek odaları ve TMMOB'nin etkinliklerine katılmakta olan kadroların dağıldığı yıllardır. 1980'de TMMOB'yi yönetmek binalarda nöbet tutmak gibi bir şeydi. On yıl sonra geriye dönüp bakıldığında önemli değişiklikler görülüyor.

Toplumun tüm alanlarında yaşanan kurumsal yıkımdan TMMOB de payını aldı. Yasası değiştirildi, kamu kuruluşlarında çalışan üyelerin üyelik zorunluluğu kaldırıldı, valilere yönetim kurullarını gerektiğinde, mahkeme kararına bağlı olarak görevden alma yetkileri verildi, genç mühendis ve mimarlara delegeliklerde yaş sınırlaması getirildi. TMMOB'nin kuruluş yasasındaki amaç maddesinin kapsamı daraltıldı. Örgütlenmelerin, etkinliklerin önüne setler çekildi. Diğer yandan, ülkede genel nüfus artış hızına koşut bir biçimde mühendis, mimar nüfusu da hızla arttı. 60'lı yıllarda üye sayısı otuz bin iken bugün yüz elli bin. Ülke genelinde nüfus köyden kente doğru akarken mühendis mimarlar da kentlerde teknik üniversite ve yüksekokullardan mezun olup metropollere oluk oluk aktılar. En büyük üç kentimizde barajlar oluştu.

Ancak kırk milyar dolarlık dış borcun yarattığı iç pazar genişlemesi, hızlı kentleşmenin yapılaşma gereksinimi, teknik elemanların da bir bölümünün geçmiş yıllarda görülmedik bir biçimde sistemle entegrasyonuna yol açtı. Örgütlenmelerdeki kısıtlama ve göreli refah sosyal mücadelenin tansiyonunu da düşürdü. Geçmiş yıllarda söylediklerinin doğrulanmasına, sayılarının artmasına, sorunlarının ağırlaşmasına karşın teknik kadroların kitlesel etkinliği, birlikteliği sağlanamıyor. 80 öncesi elli binlere varan mitingler düzenleyebilen, bilimsel çalışmalar üreten TMMOB, meslek odaları platformu bugün sorunlarla karşı karşıya. Gündemde meslek örgütlerinde yeni programlarla yeni süreçlerin yaratılması var.

Yavuz Önen
TMMOB 25. Dönem Bşk.

lunun beklenenleri veremediği şeklindeki değerlendirmelerin, delegeler arasında yaygın olduğu gözleniyordu. 1973-1980 yılları arasında TMMOB Başkanlığı görevini yürüten Teoman Öztürk'ün Genel Kurulda yaptığı konuşma, böylesi değerlendirmelere bir örnekti ve delegelerce içten bir Genel Kurul eleştirisi sayıldı. Öztürk konuşmasında, "Genel Kurulun bir günü geçti. Yarın ne yapılacak, ne kararlar alınacak? On yıldır süregelen bu yılgınlık nasıl atılacak, ne düşünüyorsunuz? Kararlarınız var mı? Gene kulisler mi olacak? Bütçeler milyarlık ama yayın organı yok, işyeri temsilcilikleri yok. Sendikal haklar nerede, çalışanlar kurultayı nerede, diğer örgütlerle işbirliği nerede? Burada gelip konuşmak kolay. Sabah, sayın liderlerin konuştuğu gibi konuşmak kolay ama siz birde icraatlarına bakın...

Bir gün kaldı, belki listeler saptanacak, belki ellere listeler verilecek. Ama iki yıl ne yapacaksınız? On yıllık suskunluk, bu yılgınlık, bu vurdum duymazlık ne olacak? Ne düşünüyorsunuz? Burada 25 yılım geçti. Burada ne yapıyorsunuz?" dedi.

Dünyada yoğun ve hızlı değişmelerin yaşandığı, ülkemizde ise, 1980'li yılların olumsuzluklarının aşılamadığı bir ortamda yapılan TMMOB Genel Kurulu, 1980'li yılların olumsuzluklarının mühendisleri ve mimarları hem kişisel hem de kitlesel olarak etkilediği gibi, aynı zamanda onların örgütleri olan Odaları ve üst örgütü TMMOB'yi de etkilediğinin bir göstergesi oldu.

"Son Söz Üyenindir": Diyarbakır'dan Bir Delege

Genel Kurulda "son söz üyenindir" kuralı gereği söz alan İnşaat Mühendisi Hatip Dicle, sözlerine "tüm ulusal demokratik hak ve özgürlüklerin çiğnendiği, insan hakları ihlallerinin olağanlaştığı, devlet terörünün her çeşidinin halkımıza reva görüldüğü, ezilen, horlanan, isminden dahi ürkülen bir ulusun, ülkemizin önemli bir bölgesinden, Diyarbakır'dan gelerek, huzurlarınızdayım" diyerek başladı.

Konuşmasına "Olağanüstü Hal yasasıyla birlikte son çıkarılan kararnameler adeta özel bir Anayasaya bürünmüştür bölgede. Devletin silahlı güçlerine, bırakınız baskı ve işkence yapma özgürlüğü, keyfi öldürme hakkı dahi tanımıştır. Basın özgürlüğü ve yargı bağımsızlığı tümden yok edilmiştir. Demokratik kanallar tümüyle tıkalıdır. Bölge insanı potansiyel bir suçlu muamelesiyle karşı karşıyadır. Aşiretlerin zorla silahlandırılması ile geçmişteki Hamidiye Alayları uygulamaları yeniden gündemdedir" diye devam eden H.Dicle, sayılarla bölge gerçeklerini anlatarak, "Bir araştırmanın sonuçlarına göre Güneydoğu ve Doğudaki 20 ilin gayri safi milli hasıladan aldığı pay %12'dir. Bir İzmit yöresinde kişi başına milli gelir 3500 dolara gelirken, Doğu ve Güneydoğudaki 20 ilin ortalaması 250-300 dolar arasındadır. Türkiye ortalaması 1300 dolardır. 1990 yılı yatırım programlarında bölgenin aldığı pay %14'tür ki, bunun içinde GAP da vardır. Bu yatırımların %40'ı enerji sektörüne, %15'i tarım sektörüne, %8'i maden kaynaklarına ve sadece yatırımların %4'ü imalat sanayiine gitmektedir. Doğu'ya ayrılan yatırımların %2'si sağlık ocaklarına ve hastane yapımına ama %66'sı cezaevi ve karakol yapımına gidiyor. Eğitime ayrılan pay ise, sadece %5'tir" dedi.

Sözlerinin sonunda, "İsmail Beşikçi gibi onurlu Türk aydınlarının, Türkiye işçi sınıfı ve örgütlerinin desteğiyle, kendisini yalana dayalı resmi bir ideolojinin tutsaklığından kurtarmış tüm demokratik kuruluşların desteğiyle Türk ve Kürt halkının kardeşliğinin ve ortak mücadele zemininin güçleneceği muhakkaktır. Bu beklenti ve umutlarla TMMOB gibi demokratik kuruluşlardan beklediklerimiz, yoğun insan hakları ihlali eylemlerine tavırsız kalınmaması, bölge yatırımlarının sürekli izlenerek bunların kamuoyuna açıklanması, teşhir edilmesidir" diyen Hatip Dicle'nin konuşması üyelerden canlı bir destek gördü.

Genel Kurul Bildirgesi

Genel Kurulun sonunda delegelerce kabul edilen Genel Kurul Bildirgesinde şu

Egemen-Muhalif Söylemin Sınırları Zorlanmalı

1990 Genel Kurulu TMMOB'ni güçlendirme "isteklerinin" ve "politika yapılmalı" görüşlerinin öne çıkması açısından ilginç bulunabilir. Siyasi liderler tarafından da dile getirilen 'TMMOB politika yapmalıdır' görüşü ile delegelerce sıkça yinelenen 'TMMOB güçlendirilmelidir' görüşlerinin samimiyeti ve ne ölçüde bilinçle söylendiği polemik konusu yapılabilir. Güçlü örgüt, etkili olmak, verimli- üretken olmak gibi gerçek ya da tam anlamları ile kavranılmadan sıkça kullanılan ve kamuoyunca genel kabul gördükleri sanılan kavramlar, herkes tarafından kaygısız bir rahatlıkla kullanılıyor ve sanılıyor ki kimse sormaz; kim için güçlülük, nasıl bir etkililik, ne pahasına verimlilik-üretkenlik... Siyaset yapılmalı da, aynı şekilde, ne zaman, hangi ölçekte, kimden yana.. Bu sorulara yanıt vermeden bu kavramları sıkça yinelemek ne yazık ki, hamaset yapmaktan öte geçememekte.

1980 sonrasını, TMMOB tarihi içinde değerlendirmek gerekirse bu dönemin başındaki birkaç yılı, sıkıyönetim koşulları altında varlık koruma ve geçiş yılları olarak görmek, daha sonrasını ise küçük girişimci üye varlığının egemen atmosferinde, lokal "politik" etkililik arayışlarının öne çıktığı yıllar olarak görmek mümkündür. Artık TMMOB'nin daha önceki yıllarda sergilediği Seçkinci Etkililik (1950-1968) ve Kitlesel Politizasyonda Etkililik (1968-1978) dönemlerinden hem dayandığı kitle hem de politik ölçek itibariyle farklılaşmış bir dönem yaşanmaktadır.

Küçük girişimcilik, doğası gereği dar bir bakış açısını, geçiciliği, günübirlikliği, bölge ve sektör şovenizmini, parçacılığı, eklektizmi, işbitiriciliği, amaca yararlılık oportünizmini ve küçük burjuva ve anarko-liberalizmini beraberinde taşımaktadır.

Bir meslek, bir sektör ya da bir bölge için güç ve hegomonya arayışı ile yerel ölçekte çıkarları kontrol etmeye yarayacak ve nihai hedefi bununla sınırlı lokal politik etkililik arayışları TMMOB geleneği içinde açıkça dile getirilebilecek meşruiyete henüz kavuşamadılar. Belki de bu nedenle soyut "güç" ve "etkililik" istekleri ile geçmiş destanlaştırılırken örgüt merkezi erksizleştirilmeye devam ediliyor.

Ne yazık ki son Genel Kurul da bütün iyi niyetli çabalara ve konjonktürdeki siyasi ısınmaya rağmen, kendi kurgusu içinde meşru; ama Türkiye çapında egemen-muhalif söylemin sınırlarını zorlayabilecek, politika üreten bir TMMOB yaratmaya yetecek sonuçlar üretmiş görünmüyor. TMMOB yerel hizmet ve politika üretimi ile ağzına kadar dolu bir döneme daha girmiş gibi!

Bülent Tanık
TMMOB 26. ve 27. Dönem Bşk.

talepler sıralandı:

1-Düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü engelleyen tüm anti-demokratik yasalar kaldırılmalıdır.

2-Cezaevlerindeki basın mensupları ve İsmail Beşikçi özgürlüklerine kavuşturulmalıdır.

3-Genel af çıkarılmalı, idam cezası kaldırılmalıdır.

4-Erken genel seçim yapılmalıdır.

5-Kanun Hükmünde Kararnamelerle ülkeyi yönetmeye son verilmelidir.

6-Tüm çalışanların grevli, toplu sözleşmeli sendikal haklara kavuşması sağlanmalıdır.

7-YÖK kaldırılmalı, üniversiteler, TRT ve benzeri kuruluşlar özerk bir yapıya kavuşturulmalıdır.

8-Paralı eğitime son verilmelidir.

9-KİT'lerin satılması durdurulmalı, satılanlar geri alınmalıdır.

10-Doğa korunmalı; sanayileşme, doğa ve çevreyi tahrip etmeden gerçekleşmelidir.

11-Çarpık kentleşmeye son verilmelidir. Tahribatın önüne halk, demokratik örgütler ve yerel yönetimler geçmeli ve çözümlemelidirler.

Yeni Dönem, Yeni Çalışma Programı Ve Öneriler

Genel Kurul boyunca yeni dönem çalışma ilkeleri ve program üzerinde de duruldu.

Önümüzdeki dönemde daha güçlü, daha üretken, daha saygın, demokrat ve katılımcı TMMOB için bir grup delege tarafından verilen önergede ise, şu görüşlere yer verildi;

1. Merkezi bir yayın, ne pahasına olursa olsun mutlaka çıkarılmalıdır.
2. İşyeri temsilcilikleri oluşturulmalıdır.
3. İşyerlerine yönelik teknopolitikalar geliştirilmeli, yatırımlar izlenerek çözümler üretilmelidir.
4. Çevre sorunları izlenmeli, tavır belirlenmelidir.
5. Teknik Elemanlar Kurultayı ve Çalışanlar Kurultayı gerçekleştirilmelidir.
6. Örgütlü ve merkezi bir yapının gereklerı yerine getirilmelidir.
7. Çalışmaları sürdürecek maddi bir güç oluşturulmalıdır.
8. Demokrasi ve İnsan Hakları çerçevesinde tüm anti-demokratik uygulamalara mevzuata ve baskılara karşı çıkılarak toplumsal muhalefet içinde yer alınmalı ve bu muhalefetin sözcülerinden biri ve zemini olunmalıdır.

Tüm bunlar mühendis ve mimarların görüş oluşturma ve tavır almalarına olanak sağlayacak olan en geniş demokratik katılıma açık platformlarda olmalıdır. Bu platform tüm organlarıyla TMMOB olarak işletilmelidir. ■

Kurşuna Dizilen Kavramlar

SAYDAM VE KATILIMCI BELEDİYECİLİK

Hakkı Zabcı

Kooperatif ortakları ev sahibi olmanın sevincini gönüllerince yaşayamadan, kabarık su faturalarını, davetsiz misafir gibi, karşılarında görünce, önce sendelediler, sonra kara kara düşünmeye başladılar. Çoğu, yeni evlerine taşınmamışlardı bile. Bu çok haneli rakamlar, olsa olsa, müteahhidin inşaat için kullandığı su bedelleri olabilirdi. O zaman, ödeyemeyecekleri kadar yüksek fatura bedellerini kendileri değil, müteahhidin ödemesi gerekmez miydi? Bu düşünceyle, belediye yönetiminin değişmesinden de cesaret alarak, ilgili Genel Müdürlüğe gittiler. Destur deyip, özel kaleme yüz sürdüklerinde yeni atanan genel müdürün kendi kooperatiflerinin müteahhidi olduğunu gördüler. Şaşaladılar. İkinci defa sendelediler. Kime kimden yakınacaklardı...

Sonrasını bir bilen vardı herhalde...

Okuduğunuz anektod, Akbulut fıkralarından esinlenerek uydurulmuş bir kara mizah türü değil. Türkiye'de yaşanan günlük "alelade" olaylardan yalnızca biri. "Sansasyonel" bir yanı da yok. "Rüşvet", "irtikap", "ihtilas" gibi ağır cezayı da ilgilendirmiyor. Öyleyse, üzerindeki örtü neyin nesi...

26 Mart 1989 yerel seçimlerinden sonra işbaşına gelen SHP'li belediyeler ilke olarak saydamlık ve katılımcılığı dört düvele duyururken "kıytırık" güncel olayların üzerindeki kara örtüleri kaldıracak biri bile bulunmuyordu...

Kavram Kargaşası

Elinizin altındaki sözlüğü karıştırırsanız, yabancı dilde "notion" eski dilde "mefhum" olan kavram sözcüğünün karşısında "bir nesnenin zihindeki soyut ve genel tasarımı" tanımını bulursunuz. Ortaçağlı Petrus Abaelardus "tümeller"in birer düşünce varlığı niteliğinde, usun ürettiği "kavramlar" olduğunu ileri sürüyor, gerçekliklerinin olamayacağını vurguluyordu. Yeni çağlı Immanuel Kant'a göre tümeller bütün insan öğelerinde bulunuyor, sağladıkları bilgi kesin ve zorunlu oluyordu...

Kavram sözcüğüne, bir de, etimolojik açıdan baktığınızda, bu sözcüğün "kavramak" fiilinden türediğini görürsünüz. Arapça, "şümul ve tazammun"un bir nevi türkçeleştirilmişi. Bir "ÖZNE" (subjet)nin bir "NESNE" (objet) karşısındaki düşünsel davranış biçimi "KAVRAM" olarak ortaya çıkıyor. Bu haliyle kavram, bir olgunun anlatımı, ancak birebir "anlam"ı değil.

Bir nesne karşısındaki iki ya da daha çok öznenin 'öz'de, 'içerik'de ve bi-

çim'de o nesneyi farklı kavramaları "KAVRAM KARGAŞASI" denen sonucu doğuruyor. Söz gelimi, "organik ilişki" kavramı olur olmaz yerde kullanılır. Oysa, organik ilişki yalnızca üretim süreci içinde, birlikte üretimin bir varlık nedeni olarak ortaya çıkar. Üretim dışı ilişkilerde başat ilişki "inorganik ilişki" biçimidir.

Çarpıcı ve klasik örnek olarak demokrasi kavramının, konunun irdelenmesi anlamında, daha geçerli bir fenomen oluşturduğu görülür. Cumhurbaşkanından ana muhalefet partisi liderine, işvereninden işçisine, esnafından köylüsüne özü, içeriği ve biçimi birbirine benzemez değişik demokrasi algılamaları ve tanımlamaları birbirinin peşi sıra dizilir. Birinin dediği diğerinin dediğini tutmaz. Birinin isteği diğerinin isteğinden tamamen farklıdır. Bu kargaşa içinde, kimin eli kimin cebinde belli olmadan, kaygan bir zeminde "atı alan Üsküdar'ı geçer". Nedense, atı alan hep bu kargaşayı yaratanlar olur.

Ancak, yaşamın karmaşık yapısı içerisinde kimin isteklerinin gerçekleştiği, kimlerinkinin gerçekleşmediği ve mevcut koşullar içinde gerçekleşemeyeceği "ayan beyan" görülür. Haklı isteklerini elde etmek için mevcut koşulları değiştirme kavgasına devrimci bir biçimde girenlerin izlediği kitlesel mücadele sürecinin belirlediği "Demokrasi Kavramı" eylemlilik anlamında "vermek" yerine "almak" fiili üzerine motive edildiğinden "bünyesinde" kargaşayı önleyen bir öz taşır.

Kavram Kargaşasının Getirdikleri

Kavram kargaşası beraberinde yalan ve demagojiyi getirir. Hünerli kişiler yutturmaca ve kandırmacaların çok ince tekniklerini ustalıkla yaşama geçirirler. Bazen, geniş yığınlar için yaşamsal önemi olan kavramların, kimi zaman içi boşaltılarak, kimi zaman da sulandırılarak işe yaramaz hale getirildikleri görülür. Böylelikle, bir yandan kitlesel hareketsizliği (atalet momenti) ya da karşı hareketliliği, bir yandan da gelecekte o kavramların içerdiği düzenlemelere ve bu düzenlemelere ilişkin program düzeyindeki düşüncelere ilgisizlik ve güvensizlik duyulması gerçekleştirilmiş olur. Bu yönüyle kavram kargaşası, kökeninde ideolojik ve politik bir öz taşır. Kavram kargaşası egemen güçlerin, halk yığınlarına ya da toplumsal muhalefete karşı uyguladığı bir sosyo-psişik savaş taktiğidir.

Bu taktiğin uygulanmasında, yalan ve demagojinin yanısıra toplumsal muhalefeti ve özellikle muhalefet öncülerini içi boşaltılmış ilerici kavramlarla markaja almak ve sol vitrincilik ile bu eyleme süreklilik kazandırmak gibi yöntemler, içinde bulunduğumuz yüksek iletişim ve teknoloji çağına uygun olarak geliştirilir. Vitrini taklit "mücevherat" ile süslenmiş içi boş kuyumcu dükkanı albenisi ile ışıl ışıl göz kamaştırır... Dükkana girilip te içinin boş olduğu fark edilinceye kadar iş işten geçmiş olur. Yara alan kavramların bir daha kullanılmaları da alabildiğine zorlaşır.

Saydam Belediyecilik Dedikleri

Saydamlık "şeffaflık" la eşanlamlı bir sözcük. Saydamlık ya da şeffaflık, bir "şey"in arkasındaki veya içindeki "şey"lerin görünmesine, algılanmasına ve kavranmasına engel olabilecek her türlü engelin ortadan kaldırıldığı, görülebilir, algılanabilir ve kavranabilir bir düzbilir, algılanabilir ve kavranabilir bir düzlemin ifadesi olarak tanımlanabilir. "Kapalı kapılar arkasında" neler olduğunu hem görmek, hem de bütün ayrıntılarıyla BİLMEK eyleminin izdüşümü, saydamlığın başka bir kavranış biçimi olarak da kabul edilebilir.

"Kağnı merteği gibi sürünen" kent yoksulu, bir an olsun "gailesinden" başını kaldırıp, üç buutlu gözlüğünü takıp belediyesine bir bakıverse... acaba,

Açıl susam açıl!

* Belediye hizmetlerinin bölge ve semtlere göre dağılımını ve farklılıklarını,

* Belediye personelinden fiilen çalışanları ve aldıkları maaşlarını,

* Çalışmadıkları halde, bir emek harcamadan, aybaşından aybaşına belediyeden ücret alanları,

* Belediye'ye bağlı şirketlerden astronomik ücret ödenen "beyin takımı" (!)nı,

* İş için başvuranları, başvuranlardan işe alınanları,

* Belediye'nin iş yaptığı özel kuruluşları ve bu kuruluşların başında ya da perde arkasında bulunanları,

* İhaleye çıkartılan belediye işlerinin kimlere ve nasıl ihale edildiğini,

* Belediye'ye ait büfe ve benzeri işyerlerini işletenleri ve işletme haklarını alış yollarını,

* Belediye'de personel alımı ve iş alanındaki ekonomik trafikte parti kontenjanlarını... görebilecek, algılayabilecek ve kavrayabilecek miydi?

Şayet görebilseydi, gördükleri ne belediye meclis albümünde, ne Belediye Programı'nda, ne uygulama planında, ne de faaliyet raporunda olacaktı. Gördüklerini ve öğrendiklerini belediyenin gösterilerinde de, toplantılarında da bulamayacaktı...

Kim Neye Katılıyor?

Çok önceleri, buradan Fransa'ya giden "master" ya da "doktora" öğrencilerine fazla zorluk çıkartılmaz "bon pour l'Orient" yani "Doğu için iyidir" denir ve diplomaları ellerine verilerek ülkelerine gönderilirlerdi.

Bu laubali, çifte standartlı tavır, onur kırıcı bir davranış biçimi olarak kimi duyarlı "yaşını almış" öğrenciyi üzerdi. Türkiye'de buna benzer tavırlarla, hergün sıkça karşılaşmak olası.

İstanbul Belediyesi, geçen yıl başında, Spor ve Sergi Sarayı'nda halk için eğlence düzenliyor; yoksul İstanbul'lu "hangarı" dolduruyor, şişirme eğlenceyi şişirme mekanda tamamlıyor, yılbaşının buruk sevincini yüreğine gömüyor ve körüklü otobüsüyle evinin yolunu tutuyordu. Aynı belediyenin, şehir tiyatrolarında, oyun galalarından birinde, hangarın yılbaşızedelerinden biri "hasbel kader" bulunuyor, lüks giyimli seçkin bay ve bayanların içinde ter döküyor, salonda kendi benzerlerinden kimseyi göremiyordu. Tiyatroya gitmesi gerekenle yılbaşını hangarda kutlaması gerekenlerin ayrıştırıldığını Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nun lüks salonunda öğreniyordu.

Hepsi bir yana, belediye otobüslerine hangi "kuşağın" atılacağına ya da kaldırım taşının "hangi renkte" olacağına dair tercihini kullanıp kent yönetimine katıldığını sanacak kadar saf olan bir tek "hemşehrinizi" gösterebilir misiniz?

Bu yolla halkı yönetime kattıklarını söyleyenlerin kendi söylediklerine kendileri inanacak kadar iyi niyetli saf birer insan mı yoksa halkla "gırgır" geçecek kadar kendisini kaybetmiş ne yaptığını bilmez kişiler mi?.. olduklarına siz karar verin.

Halkın,
* Söz hakkını kullanma
* Karar alma,
* Yetki erkini elinde bulundurma,

"aksiyon" larını birbirinden ayırmaksızın, bir bütün olarak, eylem platformunda, özde, içerikte ve biçimde eksiksiz, en etkin ve en yaygın şekliyle, toplumsal bazda gerçekleştirilmesine ve devam ettirilmesine "katılımcılık" denir. Özünde devrimcilik yatar.

Nesne Kim, Özne Kim?..

Belediyeler, saydam ve katılımcı belediye kavramlarının hem öznesi, hem nesnesi olursa ne olur? Ne olacak, belediyenin tasarlanan saydam ve katılımcı karakterleri belediye yönetiminin "icazetine" ve "keyfiyetine" terkedilmiş olur. Belediye yönetimi istediğini saydamlaştırır, istediğini gizler; istediği konularda istediğini yönetime katar, istediğini katmaz. Bunun ölçütü ne?

Çok iyimser bir yaklaşımla, belediye yönetimleri "reformist" atılımlarla sınırlı ve geçici bir takım göreceli iyileştirmelere gidebilirler. Belediyelerin bu özellikleri, normal koşullarda, dün vardı, bugün de var, yarında varolacak... O halde, getirilen yeni bir şey yok. Gerçek anlamıyla ne şeffaflık var, ne de katılımcılık.

Belediyelerde, saydamlığı sağlayacak olan o kent halkının örgütlü gücüdür. Halk özne, saydam belediyecilik nesnedir. Halkın belediyeyi saydamlaştırması bir kazanım olarak gelişir, gözlemciliği, araştırma ve incelemeyi, bilgi toplamayı ve en önemlisi yapısal denetimi içerir. Kapalı kapıların, belediyenin "icazeti" ile değil, bizzat kent halkının örgütlü gücü tarafından açılması "gerçek demokrasi"nin filizlenmesinin bir göstergesi olarak kabul edilir.

Yönetime katılma eylemi de, aynı saydamlıkta olduğu gibi, halkın kendi özgücü ile sağladığı bir demokratik kazanım hareketidir. Katılım, sözde, kararda ve yetkide kendisine verilenin değil, devrimci bir sürecin etkin ve yaygın işletilmesiyle bizzat kendisinin aldığı hakların bir yansıması olarak kendisini gösterir. Saydamlıkla filizlenen demokrasi, katılımcılıkla birlikte kökleşmeye başlar. Saydamlıkta ve katılımcılıkta devrimci süreklilik, kavram kargaşasına karşı kullanılabilecek en etkin panzehirdir.

Halkevciler Neredesiniz?..

Saydam ve katılımcı yerel yönetimlerin işlerliğini sağlayacak olan halkın örgütlü gücüdür, diyoruz.

Sevgili halkevciler, bu iş sizin işiniz. Hoşgörünüze sığınarak, haddimiz olmayarak söylüyoruz: O, çok "ulvi" görevleriniz yanısıra, bu çok basit ve belki sizce çok önemsiz olan bu konuyla ilgilenir misiniz? Tereciye tere satmak ne haddimize. Siz bunları bizden çok daha iyi biliyorsunuz. Bundan hiç kuşkumuz yok. Bundandır ki, kentte yaşayanlar olarak bize yol göstermenizi bekliyoruz. Belediye yönetimlerine katılma ve belediyelerin saydamlaştırılmaları konularındaki düşüncelerinizi, nelerin yapılması gerektiğini ve yapacaklarınızı, hiç olmazsa, o kabarık yoğun programlarınızın altına bir "dipnot" olarak düşüverseniz...

Geleceğin toplumunun bu kavramlara gereksinimleri var. Gelin bu kavramları, vitrin uğruna, kurşunlatmayalım.

Siz, (!) işaretsiz DEMOKRAT belediyeciler-belediye başkanları, siz, neredesiniz?... ■

Eğit-Der Kongresi Yaklaşırken

SENDİKALAŞMAYA DOĞRU YENİ ADIMLAR

Ziya Gül

Geçtiğimiz aylarda öğretmenlerin sendika mücadelesi ile ilgili somut adımların hız kazandığı, mücadele yöntemine ilişkin polemiklerin de üst perdeye tırmandığı gözlendi. Tartışmalarda ortak noktalar yakalanamayınca bir yandan iki farklı sendikal oluşum ortaya çıkarken, diğer yandan da Eğit-Der Olağanüstü Kongre'ye götürülüyordu.

Ayrılık nereden kaynaklanıyordu?

Çok geriye gitmeye gerek yok. Sendika başvurusu, yöntemi ve zamanı ile ilgili 12 Mayıs 1990'da tüm şube başkanları ve sendikal hak komisyonlarının ortak toplanması önerisi Yönetim'de iki farklı yaklaşım ortaya çıkarıyordu. Öneriyi yapan toplantı kararını alan beş Yönetim Kurulu üyesi "Sendika kuruluş, müracaat yöntemi ve zamanlama ile ilgili irade, seksen Eğit-Der şubesi ve bu şubelerde oluşan Sendikal Hak Komisyonları'ndan oluşan Eğit-Der örgütlülüğündedir. Bu örgütlülük kendi iradesini kullanacaktır." diyerek toplantıya karar alıyordu. Genel Başkan Feyzullah Ertuğrul'un aralarında bulunduğu dört Yönetim Kurulu üyesi "Sendika girişimleriyle ilgili her konuda karar ve irade Ankara'da kurucular belgesini hazırlamış meslektaşlarımızda olduğundan böyle bir toplantı şubelerimiz için külfet olacaktır" diyerek toplantı kararına muhalefet ediyorlardı.

Bu iki gerekçede kendini ifade eden kümelenmelerden birincisi 28 Mayıs'da sendika için başvurarak ortaya çıkıyordu. Bu ortaya çıkış, EĞİT-DER tabanında bir araya gelmiş ve grevli toplu sözleşmeli sendika için mevzilenmiş yirmi bin öğretmenin katılım ve iradesinin dışında gelişiyordu. Bu anlamda bu oluşum "Ben kurdum, oldu, sen bana tâbi ol." mantığı ile hareket eden bürokratik bir karakter arzediyordu. Diğeri ise EĞİT-DER örgütlülüğü içinde gelişmiş sendikal hak komisyonları üzerinde yükselen ve örgütlü öğretmen katılımını bağrında taşıyan bir gelişme gösteriyordu.

Genel yönetim içindeki bu tartışma ve ayrılık Genel Başkan Feyzullah Ertuğrul'un görevinden alınmasını birlikte getirdi. Feyzullah Ertuğrul "Örgütteki bunalımın kaynağında olumsuz yaklaşımların etkisi, örgüt bütünlüğünü hiçe sayan bireysel ve menfi çıkışları, yönetimin çoğunluk kararlarını hiçe sayması, 12 Mayıs'ta toplanan şube başkanları ve komisyon üyelerinin ezici çoğunluğunun istemlerine, örgüt yönetiminin ve taban iradesinin çoğunluğuna kulaklarını tıkaması, tarafsızlığını yitirmiş olması, istifadan ısrarla kaçınması" gerekçeleriyle beş Yönetim kurulu üyesi tarafından görevden alınıyor ve Genel Başkanlığa Elvan TÜRKMEN getiriliyordu.

Bu gelişmelere paralel her iki taraf da örgüt içerisindeki gelişmeleri ve sendikal mücadeleye ilişkin görüşlerini örgüt tabanına gönderdikleri uzun mektuplarla açıklıyorlardı. Feyzullah ERTUĞRUL mektubunda "görevden alınmasıyla ilgili olarak" Niyazi ALTUNYA başkanlığında sendika için başvuranları desteklediğim gerekçesiyle istifam istendi, istifa etmeyince de görevden uzaklaştırıldım" diyordu. Eski başkan Feyzullah ERTUĞRUL mektubunun son bölümünde öğretmenleri müracatı yapılan EĞİTİM-İŞ sendikasını desteklemeye çağırırken, EĞİTİM-İŞ'in öğretmen tartışmasından uzak tutulmasını ve bu konuda özen gösterilmesini istiyordu.

Kongre, kısır çekişmelerin ötesinde öğretmenlerin grevli, toplu sözleşmeli sendikal mücadelesine aktif desteği sağlayacak kollektifçalışmayı benimsemelidir

Genel Başkan Elvan TÜRKMEN ve dört arkadaşı yayınladıkları mektupta "EĞİT-DER Merkez Yönetimi'ni dışlayarak, EĞİT-DER şubelerini dışlayarak sendikal mücadeleye omuz verme yürekliliğini gösteren yirmi bin öğretmenin iradesini dışlayarak kendi kendilerini yetkilendiren 23 kişinin davranışını doğru bulamazdık. Bulmadık. Bizim amacımız, demokratik öğretmen hareketinin dinamiklerinin birliğini temsil eden bir girişimi ortaya çıkartmaktı. 23 insanı meşru görmek başka girişimcilere yeşil ışık yakmak anlamına gelecekti ki bu durum öğretmen örgütçülüğünün parçalanmışlığına peşinen evet demek olacaktı. Tarihsel sorumluluğumuz 23 insanın davranışını desteklemememizi gerektiriyordu. Biz de bunu yaptık."

"Bizim 23 arkadaşın kişilikleriyle işimiz yoktur. Karşı olduğumuz izlenen yöntem ve kapkaççı mantıktır. Karşı olduğumuz, tepeden inmeciliktir. Karşı olduğumuz, böylesi oldu bittilere EĞİT-DER adının payanda edilmeye çalışılmasıdır. Karşı olduğumuz, samimiyetsizliktir. Bir yandan özel sohbetlerde EĞİT-DER'de ne oluyormuş diyeceksin, EĞİT-DER'i, EĞİT-DER'li öğretmenin iradesini dışlamaya cüret edeceksin, sonra da kalkıp onlara "Biz bir grup öğretmen, EĞİT-DER'le sürdürülen sendika mücadelesini devraldık" diyeceksin. Biz 23 kişinin tavrına, yöntemine, kendilerini ilan ediş biçimlerine karşıyız" diyorlardı.

Ve mektuplarının son bölümünde "Yolumuz uzun ve yorucu; o yolun en uygun yerinde örgütsel irademizin belirleyeceği zamanda ve biçimde bir başvuru yapılacaktır. Güçlü ve birliğimizin somut ifadesi olacak böyle bir girişim öğretmen örgütçülüğünün yüz yıllık mirasına yakışan seli de getirecektir" diyorlardı.

Bu tartışmalar yaşanırken iki farklı oluşum da kendi çalışmalarını ayrı kanallardan sürdürmektedirler. Niyazi Altunya ve dokuz arkadaşının Ankara Valiliği'ne mektupla başvurarak kurdukları sendika çalışması sürüyor. Savcılığın üye yapmamak kaydıyla takipsizlik kararı verdiği öğreniliyordu.

EĞİT-DER örgütlülüğü ve Sendikal Hak Komisyonları üzerine yükselen sendikal mücadele ise Merkezi Yapılanmayı (Merkezi Komisyon) oluşturmaya yönelik çalışmalarına hız vermiş durumdalar. EĞİT-DER Kongresi ile en geniş öğretmen iradesinin belireceği, merkezi yapıların da oluşacağı ifade edilmekte. Bu konuda Ankara Haklar Komisyonu Ankaralı öğretmenlerle tüm EĞİT-DER şubelerine gönderdiği mektupta "Şubelerde oluşan komisyonlar kendi merkeziliğini EĞİT-DER Kongresi paralelliği içinde sağlayacak ve işleyen bir fiili sendikal yapı gerçekleşmiş olacaktır. Hukuksal başvuru sürecin bir parçasıdır. Sürecin uygun ve bizce belirlenen bir aşamasında gündeme gelecektir, olası bir geri çevirme veya katılımı önleyen engellere karşı ülke genelindeki eğitim emekçilerinin fiili sendika olarak işleyen örgütlü yapısı meşru ve haklı bir zemin

üzerinde mücadelesini kesintisiz sürdürecek grevli toplu sözleşmeli sendika hakkını koparacak alacaktır" diyerek geleceğe yönelik sendikal perspektiflerini ortaya koyuyorlardı.

Sendika mücadelesine ilişkin polemik ve tartışmalar daha uzun süre devam edeceğe benzer. Hatta mücadele yükseldikçe birçok sendika kurulacaktır. 1965 sonrası irili ufaklı birçok memur, öğretmen sendikası kurulmuştu. Ancak o süreçte öğretmenlerin ekonomik-demokratik ve toplumsal muhalefetteki eylemlilik iradeleri TÖS ile temsil edilmiş diğer sendikalar tabela örgütü olmaktan ileri gidememişlerdi.

Bu süreçte de öğretmen hareketi içinde iki sendikal oluşum var. Önümüzdeki süreçte birçok sendikal oluşum daha çıkabilir. Burada tartıştığımız her süreçte toplumsal muhalefetin bir yanını oluşturan demokratik öğretmen hareketinin birikim ve emeğini yansıtan sendikal oluşumdur. TÖS'den TÖB-DER ve EĞİT-DER'e taşınan şimdilerde sendikal mücadele komisyonları ile somutlaşan emek ve birikim kendi ürettiklerine sahip çıkacak yetkinlikte ve kararlılıktadır.

21-22 Temmuz'da toplanacak EĞİT-Der kongresi en geniş öğretmen iradesini yansıtan, kendi kurulları ve tabanından filizlenip gelişen, 20 bin öğretmenin fedakarlık ve katılımı ile gelişip güçlenen sendikal oluşumun platformu olacaktır. EĞİT-DER'li öğretmenlerin ortak emekle geliştirdikleri meşru sendikal yapılar daha şimdiden eğitim emekçilerinin ülke düzeyindeki umudu haline gelmişlerdir. Mayıs ayı sonunda İLK-SAN (İlkokul Öğretmenleri Yardımlaşma Sandığı) seçimlerinde tüzüğün anti demokratik hükümlerine, idarenin aylar süren baskılarına müdürlerin bizzat aday olmalarına ilerici demokrat adayların veto edilmelerine karşın EĞİT-DER'li üyelerin yönlendirdiği adayların çok açık farkla seçimleri aldığı görülmüştür.

Kongre sendikal mücadele program ve eylemliliklerini de takvime bağlamalıdır. Somut olarak Sendikal Hak Komisyonları'nın merkezi yapılarının oluşması, komisyonların koordinesinin sağlanması, bu takvimin ilk işi olarak ortaya çıkıyor. Bu koordinasyon, öğretmen özgücü üzerine bina edilen, içinde hukuksal başvuruyu da taşıyan bir programı, kongreden alarak mücadelesini sürdürmelidir.

Kongre kısır çekişmelerin ötesinde öğretmenlerin grevli toplu sözleşmeli sendikal mücadelesine en aktif desteği sağlayacak kollektif çalışmayı benimseyen bir EĞİT-DER önderliğini sağlamalıdır.

Kongre sendika mücadelesinde diğer konum personeli ile ortak eylemliliklerin tartışılıp somut önermelerin gelişeceği bir platform olurken, sendika talebi için yola çıkan tüm kamu personelinin eylem birliğinin yaratılmasına da yardım etmelidir.

Kongre, kurulacak bir sendikanın niteliğini de ortaya çıkaracaktır. Mücadele programı ve yöntemi sendikanın niteliğini de ortaya koyacaktır. Mücadele programını sınıfın tavır alış ve muhalefetiyle paralel görebiliyorsak, kuracağımız sendika da sınıfın tavır alış ve yönelimiyle koşut olacaktır. En geniş öğretmen kitlesinin ekonomik demokratik çıkarlarını savunarak tüm öğretmenleri kucaklamalıdır. Sendikanın biçimine ilişkin sorunlar mücadele içinde çözülecektir. Ancak bu sendika tartışmasız toplu sözleşmeli grevli olacaktır.

Bu kongre 12 Eylül programlarının 413'lerle daha da gelişkin bir biçimde uygulamaya çalışıldığı bir süreçte bir başvuru ile öğretmenlerin tüm kamu personelinin sendikaya kavuşacağı ham hayalini açığa çıkarmalı, sendika beklentisi içinde özgüvenini, enerji ve azmini çürümeye terketmişlikten kurtarıp kamu personelinin, özgüvenini harekete geçirmeye yardım eden bir platform olmalıdır.

Öğretmenler sendika hakkını daha gür bir sesle talep ediyorlar. Diğer kamu personelinin de sendika birinci maddesi.

Böyle bir ortamda toplanan kongrenin öğretmenlerin sendikal mücadelesinin ufkunu açacağı, tüm kamu personeli birlikteliği ile ortak sendikal eylemlilikleri yakalaşımını yakalayacağı düşüncesi ile kongreye başarılar. ■

Yeni Dönem Kurultayla Başlayacak

İSTANBUL ÖĞRENCİ DERNEKLERİ MERKEZİLEŞİYOR

Kaan Özsaraç

Demokratik öğrenci hareketi 12 Eylül sonrası gelişen mücadelesinin önemli bir dönemecine gelmiş bulunuyor. İstanbul öğrenci dernekleri merkezileşiyor. Merkezileşme sürecinin takvimi ve organları oluşturulmuş durumda. 30 Mayıs tarihinde, Boğaziçi Üniversitesinde düzenlenen Kurultay Şenliğinde 1500 öğrenci bu adımı atarken duyulan coşkuyu ve kararlılığı dile getirdi. 21 Kasım 1990 günü düzenlenecek Birlik Kurultayı sonrasında ise İstanbul Öğrenci Dernekleri Platformu bir üst örgütlülük biçimine sıçratılmış olacak.

Bilindiği üzere, 1984 yılında kurulmaya başlayan öğrenci dernekleri bir süre birbirlerinin deneyimlerinden, pratiklerinden ve hatta nesnelliği kavrayışlarından habersiz, kendi fakülte ya da üniversitelerinin içine kapalı bir mücadele yürüttüler. Öğrenci hareketinin yeni yeni filizlendiği ve dağınık bir görüntü çizdiği o dönemde dahi merkezileşme konusu gündemde idi. Bütün öğrenci derneklerinin katıldığı ve ortak üretilmesi planlanan bir dergi projesi, o dönemin somut adımlarından biri oldu.

Ancak öğrenci derneklerinin birbiriyle ilişkilendirilmesi ve koordine edilmeleri ihtiyacı, ANAP iktidarı tarafından Tek Tip Öğrenci Derneği yasa tasarısının hazırlandığı dönemde gençlik hareketinin varlığı açısından ciddi bir hal aldı. O dönemde toplanmaya başlayan Türkiye Öğrenci Dernekleri Platformu tüm öğrenci derneklerini yasa tasarısına karşı harekete geçirmeyi başardı. 14 Nisan 1987 tarihinde ve izleyen günlerde İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük illerde ve diğer birçok üniversitede düzenlenen bir dizi eylemlilikle öğrenci gençlik sesini gür bir şekilde duyurdu. Hükümet yasa tasarısını geri çekmek zorunda kaldı.

Bu gelişme, il platformlarının, sonraki dönemde daha fazla önem ve işlev kazanmasını sağladı. Genelde öğrenci hareketinin yaşadığı kriz, örgütlenmenin cılızlığı, birim dernek işleyişlerinin henüz çok yeni olması nedeniyle il platformları özünde sadece bir eylem birliği zemini olarak kuruldular.

İstanbul öğrenci Dernekleri Platformu ise Türkiye öğrenci hareketi içerisinde farklı bir gelişme grafiğine sahip. Gelinen noktada, merkezileşme sorunu öğrenci hareketi açısından tüm Türkiye'yi ilgilendiren bir gündem olmakla birlikte il bazında merkezileşme doğrultusunda en somut pratiği bugün İÖDP yaşamakta.

Dernekler platformunun polisin saldırılarına karşı mücadele ederken diğer yandan merkezileşme çalışmalarını sürdürmesi gençliğin direnişle yaşamaya alıştığını gösteriyor

Bunun en önemli sebeblerinden birisi tabii ki, İstanbul'daki öğrenci sayısının diğer tüm illerden fazla olması. Üniversite ve fakültelerin sayı ve çeşitliliği, öğrenci derneklerinin çokluğu öğrenci hareketinin gelişiminde önemli bir dinamizm kaynağı. Toplumsal muhalefetin diğer bileşenleriyle ilişkili olma ve asgari düzeyde de olsa ortak hareket kabiliyeti açısından da İstanbul öğrenci hareketi farklı bir konumda.

Bununla beraber diğer birçok ilde bulunmayan sol grup ve söylemlerin çeşitliliği birim içi ve platform düzeyindeki faaliyetlerde politik düzeyin oldukça öne çıkmasına yol açıyor. Bu durum ise demokratik kitle örgütü ile onun mücadelesi arasındaki ilişkinin zaman zaman bulanıklaşmasına sebep oluyor. Bu noktada İstanbul'un diğer illerden farkını göstermesi açısından Eskişehir'deki gelişmeler önemlidir. Eskişehir Anadolu Üniversitesinin farklı fakültelerinde kurulmuş olan öğrenci derneği çalışmaları son dönem özellikle üniversite yönetimine karşı ortak bir sesin oluşturulabilmesi için tek bir üniversite derneğinde birleştirilmeye yönelindi. Öğrenci derneği çalışmalarının paralı eğitime karşı yürütülen kampanya boyunca görece kitlesel bir akademik mücadele hattı yakalaması ile tek bir üniversite derneği çalışmasında birleşilmesi kolaylaştı.

İstanbul Öğrenci Dernekleri Platformu da içinde barındırdığı yoğun politik rekabete rağmen uzunca bir süre programsız da olsa asgari bir eylem birliği olarak sürebildi. Ancak 1988-89 öğretim yılının sonlarına doğru, 16 Mart Katliamının anıldığı günlerde başlayan süreçle birlikte platform önemli bir krizle karşı karşıya kaldı. Gençlik hareketi içerisindeki politik rekabetin eldeki örgütlülükleri zedeler hale gelmesi merkezileşme ve geniş kitle tabanına dayanma ihtiyacını daha çok hissettirdi. Bu dönemde yaşanan sorunlar öğrenci hareketinde platformu geliştirme ve güçlendirme eğilimini doğururken, merkezi, kitlesel ve programlı bir örgütlülüğün arka plan çalışmaları ve tartışmaları yoğunlaştı.

Bu öğretim yılının başından itibaren ise programatik bir şekilde ifade edilmese de platform ve birim dernekler arasında bir bağlayıcılık ilişkisi genel bir eğilim halini almıştır. Bu durum ise platformun yavaş yavaş bir karar organı olarak işlemeye başlamasını sağladı. Genel politik çekişmeler YÖK

İstanbul Öğrenci Dernekleri platformu bugün bile birçok eylemlilik zemininde gençliğin İstanbul'daki merkezi hareketi konumuna ulaştı.

vb. kampanyalar sırasında ciddi sorunlar yaratmakla birlikte, özellikle 1 Aralıktaki sivil faşist saldırı ve Yıldız olayları boyunca platform belirgin bir evrim geçirdi. Bu dönemde platform, derneklerin ortak eylem kotarmak için bir araya geldikleri bir yer olmaktan çıkıp tüm öğrenci gençlik hareketini ilgilendiren kararların alındığı bir yapı haline geldi.

Ancak bu ara dönemde bir program ve tüzüğün olmamasından ve organlaşmaların kurulmamış olmasından dolayı platform hantal yapısından kurtulamadı. Birim dernek işleyişlerinin düzenlenmesi, denetleme kurulu ve mali komisyon gibi alt organlaşmaların oluşturulmasına ilişkin tartışmalar ve öneriler ise yine politik çekişmeler yüzünden sonuçlandırılamadı. Merkezileşme sorununun basit bir teknik sorun olarak algılanması, "Platform'un yerine "Merkezi Örgüt" ismi getirildiğinde bütün sorunların çözüleceği görüşü o dönemde atılması gereken bir çok sağlıklı adımın atılmasını engelledi.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen ikinci öğretim döneminin başında bazı derneklerin önerileriyle başlatılan merkezileşme tartışmaları, platformun organize ettiği "öğrenci Gençlik Merkezileşmeyi Tartışıyor" adlı panellerle geliştirildi.

Bu dönemde platform adına belirtilmesi gereken olumluluklardan biri bir yanda kararnameler sonrası gelişen yoğun saldırılara karşı mücadele ederken diğer yandan merkezileşme çalışmalarını devam ettirebilmesi. Bu gelişme öğrenci gençliğin direnişle yaşamaya alışması açısından çok önemli. Ayrıca 1 Mayıs sonrasında çeşitli sendika temsilcilerinin oluşturduğu komitenin İstanbul Öğrenci Dernekleri Platformunu ortak eylemliliğe davet etmesi de, demokratik muhalefetin diğer unsurlarıyla kurduğu bağlarda Demokratik Öğrenci Hareketi adına hareket etmede belirgin bir meşruluk sağladığının da göstergesi oldu.

Gelinen noktada en önemli sorunlardan biri oluşturulacak merkezi yapının ve öncesinde kurultayın amacının ve programının ne olacağı sorusu. Diğer bir sorun ise il bazında merkezileşecek öğrenci derneklerinin Türkiye Öğrenci Dernekleri Platformu ile nasıl ilişkilendirileceği. Merkezileşmeye yönelik olarak platform tarafından oluşturulan Birlik Kurultayı Düzenleme Komitesi tüzüğünde merkezileşmenin birim dernekler üzerinde yükseleceğini belirterek genel eğilimin federatif bir merkezi yapı yönünde olduğuna işaret ediyor. Bu nedenle federasyonlaşma ve konfederasyonlaşma gibi yasal sorunların nasıl aşılacağı da diğer bir sorun. Gelecek yıl Eylül ayında "Paralı Eğitim" gündemiyle toplanacak olan Türkiye Öğrenci Dernekleri Platformunda bu sorunun da gündeme gelmesi beklenebilir.

Bunların tümünden daha önemlisi ise, önümüzdeki süreçte öğrenci gençlik hareketinin bugüne kadar taşıya geldiği zaaflardan biri olan hayatın dışında, soyut ya da mekanik formüllerle ifade edilen, "Tekkeler" oluşturma eğilimini aşıp aşamayacağı sorunu.

Gücünü en geniş öğrenci kitlesinin meşru, kitlesel, militan eyleminden almayan, kendi oluşturduğu örgütlülüklerin insiyatifini kendisi kıran ve bu nedenle kendi marjinalliğini kendisi üreten kendinden menkul örgütlenmeler oluşturmak, artık aşılması gereken bir eğilim. Herkes, gerçek birliğin, güncel pratiğin devrimci dönüştürücülüğünde yakalanabileceğini bilmeli. Demokratik Öğrenci Hareketinin merkezi örgütlülüğü ancak böyle yaratılıp yükseltilebilir. ■

Hem Kadın, Hem İşçi Olmak

KADIN İŞÇİLER TOPLU "PAZARLIKTA" TARAF MI?

Ayşegül Devecioğlu

Önümüzdeki günlerde pek çok işçinin iki yıl süreyle emeğini kaç liraya ve hangi koşullarda satacağı belli olacak. 12 Eylül mantığı içinde sendikasız bırakılarak, hakları gaspedilerek cezalandırılan, 1989 bahar eylemiyle kendilerine zorla giydirilen kefeni bir ölçüde yırtmayı başaran bu işçilerin bir bölümünü de kadınlar oluşturuyor.

Bağıtlanacak toplu sözleşmelerde, masanın işçiler tarafına oturanlar, bu kadınlar adına da konuşacak.

Kadınlar, ağır ve yorucu çalışma koşullarından, tekdüze düşük ücretli işlerde çalışmaktan, servis araçlarının yetersizliğinden ya da hiç olmayışından, vardiyalı çalışmadan, gece vardiyasından, kreş ve emzirme odalarının azlığından şikayetçiler. Bir adım öteye gidebilenler, kreş ve emzirme odalarının yalnızca kadınların değil, erkeklerin de bulunduğu işyerlerinde açılmasını, kadınların bulunduğu her işyerinde kurulacak kadın komitelerinin kadın sorunlarını toplu sözleşmelere yansıtabilmesini, sendikalara çocuklu kadınların da gelebilmesi için sendika kreşleri açılmasını istiyorlar. Kadınların diğer işçilerle paylaştıkları sorunların yanısıra kendi özgül sorunları da var. Ama sendika temsilcileri, sendika delegeleri, sendika yöneticileri, sendika genel başkanları erkek. Yeni toplu sözleşme döneminde sendikalı ve sigortalı olabilmiş çok az sayıda kadını erkekler temsil edecek. Bakalım kadın işçilerin sorunları toplu görüşmelere ne denli yansıyor.

İlaçta, Erkeklerin Ücreti Üçte Bir Fazla

Bu soruyu ilk kez kadın işçi sayısının yoğun olduğu bir kaç sektörden biri olan ilaç sektöründe örgütlü Petrol-İş sendikasının toplu sözleşme uzmanlarına yöneltiyoruz. SSK istatistiklerine göre (1988) petrol, kauçuk, ilaç sektöründe çalışan kadın sayısı 10,716. Petrol-İş üyesi kadınlar bu sayının hemen hemen yarısını oluşturuyorlar. Petrol-İş toplu sözleşme uzmanları Nilgün Toz ve Merih Toprak'ın verdiği bilgilere göre sendikanın örgütlü bulunduğu ilaç işyerlerinde kadın temsilcilerin sayısı oldukça fazla. Buna rağmen kadınların sorunları toplu sözleşmelere pek yansımıyor. Merih Toprak geçim sıkıntısı nedeniyle ekonomik taleplerin ağır basmasının etken olduğunu söylüyor. Petrol İş Genel Merkezi Eğitim ve Araştırma Müdürü İlyas Köstekli ise, kadınların kendi sorunlarına sahip çıkabilmesi için sendikal eğitim gerektiğini, yurtdışındaki sendikalarda yaygın olan bu tür eğitimin bizde de gerçekleşmesinin iyi olacağını vurguluyor. Köstekli, "kadınlar o kadar haklarının bilincinde değil ki; birçok küçük işyerinde kadın, kocasının sigortalı olmasını yeterli görüp kendisi her türlü sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaya razı oluyor" diyor. Sendikanın örgütlenme alanına giren petrol ve kömür sektöründe kadın işçilerin sayısı 393. Kadınların aldığı ücretler ise erkek işçilerin aldığının yarısı kadar. İlaç sektöründe 9,487 kadın işçi çalışıyor. Bu sektörde erkek işçilerin ücreti kadınlara oranla üçte bir oranında fazla. Toplu sözleşme uzmanı Nilgün Toz iş değerlendirme sisteminin uygulandığı yabancı petrol şirketleri ve boya fabrikalarında ücret eşitsizliğinin çok daha belirgin olduğunu vurguluyor ve ekliyor: "Kadınların ağırlıklı çalıştığı çaycılık, yemekhane işçiliği, temizlik işçiliği, ambalaj gibi işler herhangi bir vasıf gerektirmediğinden ücret değerlendirme sistemine göre bu işlerde çalışanlar çok düşük ücretler alıyorlar. Zaten evlenip, çocuk büyütmek için yetiştirilen, eğitim olanaklarından yoksun bırakılan kadınlar doğal olarak bu sektörlerde istihdam ediliyor". Nilgün Toz'un sözleri eşit işe eşit ücret talebinden çok daha köklü taleplere ve değişime ihtiyaç olduğunu gösteriyor. Ama eşit ücret talebi toplu sözleşmelerde savunulmalı, yalnızca ücret eşitsizliğinden etkilenen kadınlar için değil kadınları işverenlerin işten çıkarmada, grev ve direnişlerde ucuz emek olarak bir tehdit aracı gibi kullanmasını önlemek için de...

Hamile Kalan İşten Atılıyor

Petrol-İş'in de örgütlü olduğu büyük ilaç şirketlerinde genellikle kreş var. Ya da işveren işyeri yakınındaki bir kreşle anlaşmış. Ancak bu hamile kadınların atılmasına engel olmuyor. Hamile kalanın işine son veriliyor. Çocuklu kadınlar ise çocuk sahibi olduğunu saklayarak işe giriyor böylece işyerinin kreş olanaklarından da yararlanamıyor. Yoğun olarak kadın işçinin çalıştığı bu sektörlerde sarkıntılık ve cinsel tacize de sıkça rastlanıyor. Ancak bunlar sendikaya hiç yansımıyor.

Petrol-İş uzmanlarından Merih Top-

"Geleneksel kadın rollerimizi bozmadığımız sürece kocalarımızla sorun çıkmıyor. Evde işler aksamıyor, çoraplar temiz, çocuklara bakılıyor. Niye sorun çıksın ki? Bu durumu ancak birlikte mücadele ederek yıkabiliriz."

rak, kadın işçi temsilcilerinin olduğu işyerlerinde bu tür sorunların çözümlenmesinin ve önlem alınabilmesinin daha kolay olduğunu belirtiyor. Toprak'a göre, kadınlar kendilerine yapılan sarkıntılığı saklamayı yeğliyorlar. Hele sarkıntılık ustabaşı ya da işverenden geliyorsa işten atılma korkusuyla ya da utandıkları için sessiz kalıyorlar. Böyle durumlarda işveren her zaman yetişmiş bir erkek işçiyi kadına tercih ediyor. İşten uzaklaştırılan veya ayrılmak zorunda kalan daima kadınlar.

Petrol-İş'in örgütlü bulunduğu işyerlerinden biri de Gripin İlaç Fabrikası. Gripin'de 160 işçi çalışıyor. İşçilerin büyük çoğunluğu kadın. İşyerinin 4 temsilcisi de kadın üstelik. Mücadeleci kadınlar. Gripin'de kreş var, servis sorunu pek yok. Kadınlar vardiyalı çalışmıyor. Gripin'li işçilerin de pek çok sorunları var ama onlar haklarına sahip çıkmayı biliyorlar. Gripin yakında toplu sözleşme masasına oturacak. Temsilcilerle söyleşi yapmak için sendikaya gittiğimde, toplu sözleşme için yapılacak ön toplantıya beni de davet ediyorlar. Toplantıya katılan toplu sözleşme uzmanı da bir kadın. Hepsi de bir gece önce çok kötü rüyalar görmüşler. Bunu uyuşmazlığa, greve yoranlar var. Hadi hayırlısı diyerek görüşmeye başlıyorlar. Gripin'in kadın temsilcileri toplantıya çok hazırlıklı gelmişler. Taleplerini ardı arkasına sıralıyorlar. İkramiye, aylık ücret, sosyal yardımlar, yani ekonomik talepler öncelikli. İdari sorunlar, disiplin kurulu çalışma ve işgüvenliği ile ilgili maddeler pek konuşulmuyor. Toplantıdan sonra İlknur (Karaca), Fatma (Şahin), Ünzile (Varlı) ve Kıymet (Gökçe) ile söyleşiyoruz.

- Ekonomik taleplerin öncelikli olması dikkatimi çekti.

- Fatma: Ekonomik durum öyle bir empoze ediliyor ki idari sorunlar, kadın problemleri geride kalıyor. Biz bu gün karın doyurma mücadelesi veriyorsak bunun sorumlusu 12 Eylül. Verilen mücadele geriye doğru, yani elimizden alınan hakları geri almak için.

- Ücret ve sosyal yardım dışında üstünde durduğunuz talepler var mı?

- Kıymet: Doğum izninin 6 aya çıkmasını istiyoruz. Şimdi 1.5 ay doğumdan önce 1.5 ay da sonra olmak üzere üç ay.

Fatma: Doğum izni yalnız annelere değil babalara da verilmeli. Çocukların bakımı yalnızca kadınların sorumluluğunda değil. Bizim işyerimizde kreş var ama biz çocuk sahibi olan erkeklerin bulunduğu işyerlerinde de kreş açılmasını istiyoruz. Ayrıca yasadaki kreş uygulamasından işverenler çok güzel yararlanıyor. Kimi işyerlerinde kadın sayısı hiç bir zaman kreş için gerekli orana ulaşamıyor.

Ünzile: Bir de çocuklu ve hamile kadınların işe alınmamaları durumu var. Hamile kalanların işten atılmaması toplu sözleşmelerle garanti altına alınmalı. Ben işyerine girerken çocuğum yok diye, yalan söyleyerek girmiştim. Pek çok kadın bunu yapıyor. Ve İşyerinde kreş olsun olmasın hamile kalanlar işten çıkartılıyor.

İlknur: Yalnız hamile kalınca değil. Aynı işyerinde çalışan iki kişi evlenince de kadın işten çıkarılıyor.

- Kadınların düşük ücretli işlerde çalışması da ayrı bir sorun.

- Fatma: Hiç birimiz çalışmak için eğitilmedik ki; kadınlar eş ve anne olmak için eğitiliyor. İşin kötüsü biz de çocuklarımıza bunları öğretiyoruz. Hiç bir vasfa sahip olmayan kadın işe girdiğinde düşük ücretle çalışması kaçınılmaz... Yani eşitsizlik çok önceden başlıyor...

Kadın İşçilere Erkek Temsilciler

- Kadınların işçi olmaktan kaynaklanan sorunlarının yanısıra özgül sorunları da var. Kadın temsilcilerin varlığı bu sorunların toplu sözleşmelere yansımasını kolaylaştırıyor mu?

-İlknur: Yalnızca toplu sözleşme konusunda değil. Temsilciler kadın olunca kadın işçiler her türlü sorunlarını rahatlıkla konuşabiliyorlar. Temsilcilerin erkek olduğu işyerlerinde bunu yapamazlar.

Kıymet: Evet heryerde durum Gripin'deki gibi değil. Bazı işyerlerinde çalışanların çoğu kadın bile olsa temsilciler erkektir. Sendika yöneticileri de erkektir. son dönemde bizde 200 delegenin içinde yalnızca bir kadın delege vardı.

- Kadınlar temsilci ya da sendikacı olmak istemiyor mu?

- Ünzile: Kadınlardan temsilci olma talebi pek gelmiyor. Kadın evliyse kocasının, bekârsa ailesinin iznini almak zorunda. İşten çıkınca sendikaya gidecek gece toplantıya gidecek. Evdeki işleri ne olacak, çocuklara kim bakacak...

Fatma: Erkekler kendilerinden önde kadın istemiyorlar. Kadının kişilikli olmasını istemiyorlar. Bir kere kadının anne olarak ev kadını olarak yükü hafiflemeli.

Kıymet: Bu konuda en önemli faktör teşvik. Kadınların sendikalara aktif katılımı için temsilci olabilmeleri için en alttan en yukarıya kadın komisyonları kurulmalı ve bu genel merkeze kadar yansımalı. Kadın sorunuyla ilgili eğitim yapılmalı.

- Sizin kocalarınız nasıl davranıyor?

- Ünzile: Geleneksel kadın rollerimizi bozmadığımız sürece kocalarımızla sorun çıkmıyor. Rolümüzü kabullenmiş gidiyoruz. Evde işler aksamıyor, çoraplar temiz, çocuklara bakılıyor. Niye sorun çıksın ki? Bu durumu ancak birlikte mücadele ederek yıkabiliriz. Zaten şu kahvehane eylemleri çok hoşuma gidiyor. Rastlasa ben de gideceğim. Kadınların

öne çıkabilmeleri için erkeklerin kafa yapılarını değiştirmeleri, kadınların da kendi haklarına sahip çıkmaları gerekiyor. Ama benim evimde bu konuda sorun çıkmıyor. Hatta izin almam bile gerekmiyor.

İlknur; kocalarla ilgili bu eleştirileri biraz haksız buluyor ve "ben evliyken kocam sendika temsilcisi olmama hiç itiraz etmiyordu" diyor.

- Peki sendikaya gittiğiniz zaman çocuklara bakıyor muydu, yemek pişiriyor muydu, bulaşık yıkıyor muydu?

- İlknur; "Yok anam yok" diye yanıtlıyor bizi. Bu o kadar hoşumuza gidiyor ki hep birlikte aynen yazmaya karar veriyoruz. Gripin'in kadın temsilcilerinden yüreğim sevgi ve sevinç dolu ayrılıyorum. Ne mücadeleci, ne güzel kadınlar... Bundan sonra tekstil işçisi genç bir kadınla konuşacağım. Onun koşulları Gripin'dekilerden çok farklı. 24 yaşında 6 yıldır çok sayıda kadın işçinin bulunduğu büyük bir tekstil fabrikasında çalışıyor. Ve ismini yazmamı istemiyor. Son SSK istatistiklerine göre tekstil dokuma iş kolunda 98,801 adet sigortalı kadın işçi çalışıyor. Tekstil, fason işçiliğin ve sigortasız kadın sayısının yaygın olduğu bir sektör. Üstelik işçilerin yüzde altmışına yakını Türk-İş'e bağlı Teksif Sendikası'nda örgütlü...

- Tekstilde çok sayıda kadın işçi ça-

lışıyor. Ama bu temsilciliklere pek yansımıyor değil mi?

- Tekstilde çok kadın işçi çalışır ama temsilciler hep erkektir. Genellikle hiç bir eğitimi olmayan küçük yaşta kızlar çalıştırılır. Baskı da çok fazladır. Yani çekinirler. Ayrıca evliyse kocası, bekarsa ailesi izin vermez kadının temsilci olmasına. Eve geç gidecek. Akşamları sendikaya gidecek. Kötü gözle bakılır.

- Sen de bir dönem temsilcilik yapmışsın, niye vazgeçtin?

- Bizim işyerinde temsilci olmakla fahişe olmak adeta bir tutuluyor. Temsilcilere kötü gözle bakılıyor. Ben temsilci olduktan sonra bir çok kadın 'biz seni aklı başında bir insan bilirdik' diyerek beni kınadı. Benimle ilişkisini kesenler oldu. Bunun nedeni sendikanın çok geri bir yapıya sahip olması ve şube yöneticilerinin kadınlara yaklaşımı. Bütün bunlar bana çok kötü geldi.

Tekstilde Cinsel Taciz Yoğun-

- Erkek temsilciler kadınların sorunlarını sendikaya ve toplu sözleşmelere yansıtabiliyorlar mı?

- Hayır. Zaten kimse sorunlarını temsilcilere söylemez. İşverene söyler diye korkarlar. Eğer yakın buldukları bir ustabaşı varsa ona söylerler o da ya unutur, ya da kimseye iletmez.

- Toplu sözleşmelerden önce işyerinde toplantılar yapılmıyor mu?

- Kadınlar arada bir sendika odasına çağrılıyor. Ama toplu olarak değil tek tek. Zaten yemekhane, kreş ve ücret dışındaki konular, bunlar toplu sözleşmelere aykırı diyerek hemen reddediliyor. Kadınların kendi aralarında konuşması da çok zor. Ben temsilciyken böyle sohbet toplantıları düzenlemiştim. Sendikadan çağırıp "bunları böyle toplayıp şımartma, sonra istekleri bitmez" dediler. Ve ben o toplantıları sona erdirmek zorunda kaldım.

- Bu kadar çok kadın işçinin çalıştığı bir işyerinde kreş vardır herhalde.

- 1-2 sene öncesine kadar fabrikadan uzak çok ilkel koşullarda bir kreşimiz vardı. Vardiyalı çalışan kadınlar bu kreşe çocuklarını bırakamıyordu. Pek çok kadın bu yüzden ayrılmak zorunda kalınca kreşi de vardiyaya çevirdiler. Şimdi kreşin koşulları da oldukça iyi. Aslında toplu sözleşmede "1 yaşından küçük çocuğu olan kadınlar gündüz postasında çalıştırılmaya gayret edilir" diye bir hüküm var. Bu kadınların gözünü boyamak için konmuş bir hüküm. Çünkü işveren "ne yapayım gayret ediyorum ama olmuyor" diyerek kadınları gece vardiyasında çalıştırıyor.

- Kreş var ama hamile kadınlar yine de işten çıkartılıyor değil mi?

- Evet çünkü kreşe bir çocuk daha gelse ek masraf gerekecek. Bu nedenle hamile kalanlar işten çıkartılıyor. Çocuklu kadınlar zaten işe alınmıyor. Dullar da alınmıyor.

- Dullar niye?

- Dul kadına kötü gözle bakılıyor. İşveren işyerinin havasını bozar diye almak istemiyor. Ama havayı bozan kadınlar değil erkekler. Kadınlara sarkıntılık son derece yaygın. Bazı ustabaşılar, müdürler iş için yanına çağırttığı kadınlara "hadi işi boşver bana bir kahve yap da sohbet edelim" filan diyerek sarkıntılık ediyor. Hayır demeye çoğu korkuyor.

-Bu tür bir cinsel tacize karşı bir kadın işçi ne yapabilir?

- Hiçbir şey. Söylerse ailesi ya da kocası işten alır. Veya işveren işinden atar. İşten atılanlar eve ne diyeceğim diye ağlarlar hep... Zaten parayı babaları bordroyla ellerinden alır. Bu nedenle çoğunlukla cesaret edemezler.

- Bu kadar çaresizlik de cesaret kırıcı değil mi?

- Evet, ama başka durumlarda birlikte birşeyler yapabileceğimizi gördük. Bu kadar baskı altındayken ve kadınlar böyle bir durumdayken bazı konularda beraberlik sağlandı. Ben temsilciliği bıraktım ama mücadeleyi bırakmadım. Bu yolun bir çıkışını bulacak kadınlar.

Tekstil işçisi genç kadınla konuşmamız binlerce işçi kadının hangi koşullarda çalıştığını gösteriyordu. Binlercesi ise çok daha kötü koşullarda bulunuyor. Buna rağmen kadınlar, işveren baskısını, koca baskısını, ekonomik zorlukları, cinsiyetçi engelleri, çocuklarına ve kocalarına duydukları suçluluk/sorumluluk duygusunu aşabiliyorlarsa, sendikalarda ve hayatın başka alanlarında varolabiliyorlarsa, İlknur'u, Fatma'yı, Ünzile'yi, Kıymet'i, bütün o konuştuklarımıza rağmen gülerek ayrılmayı başardığımız tekstil işçisi genç kadını düşünüyorum yüreğim ısınıyor. ■

Bir Dayak Olayı

Haziran ayının 2. haftasında Londra'da bir grup Türkiye'li kadın, bir grup Türkiye'li erkeğin saldırısına uğradı.

Önce Halkevi'nden iki kadın dövüldü (biri özel nedenlerle, diğeri "kırıştırmaya geldiğinden şüphelenildiği" için). Olayları protesto amacıyla bildiri dağıtan feminist kadınlar tartaklandı. Düzenledikleri 'Haklı Dayak Yoktur" konulu toplantı basıldı. Saldırganlar civardaki diğer erkeklere "siz çıkın. Bizim işimiz kadınlarla" dediler ve erkekler çıktı (Uysallık mı? Hemcinsleriyle dayanışma mı?) Salona, "Dayak atarız. Engel olmaya kalkanı da döveriz. Bacaklarınızı kıracağız. Kafanıza kurşun sıkacağız" diye saldıran erkeklere karşı kadınlar kapıya barikat kurarak korundular. Ve bu TERÖR bir saat sürdü.

Kadın kurtuluşu için mücadele eden kadınlara erkeklerden gelen bu ilk "örgütlü ve politik" saldırının, örneğin devletten, ya da islamcılardan ya da karısı dayağa karşı kampanyaya başvurmuş erkeklerden değil de, halkevlerine 'devam eden' solcu erkeklerden gelmiş olması anlamlı.

Anlamlı, çünkü bir kez daha dayağın bir iktidar ilişkisinin ifadesi olduğu somutlanıyor. Egemen cinsin her türlü üyesi (yaşı, mesleği, eğitimi, siyasal görüşleri ne olursa olsun) kadınlara karşı şiddet kullanabiliyor. Daha da vahimi bu şiddeti kullanma "hakkını" savunabiliyor.

Erkeklerin bizi terörize etmesine izin vermemek, dayağın hiçbir nedenle meşru gösterilemeyeceğini savunmak için dayağa karşı dayanışmamız en önemli gücümüz.

Kadınlar!

Dayağa Karşı Dayanışmaya! ■

Sedef Öztürk

3.Diriliş Döneminde Halkevleri

GENEL KURULA DOĞRU

Ragıp İncesağır

Halkevlerinin bugünün mücadele süreçlerinde alması gereken yeri aktif olarak alması, sürecin tüm dinamiklerini içine alan teorik-pratik bir tartışma ortamının oluşmasıyla mümkündür. İşte bu yazı böyle bir çabaya katkı oluşturabilmek için hazırlandı. Bugün Halkevlerinde genel olarak yaşanmakta olan, adına örgütlenme ve programlaşma süreci diyebileceğimiz bir sürecin tüm eksikliklerini zaaflarını, dağınıklıklarını doğuran yaşadığımız boğucu atmosferi dağıtmak, üretken, yaratıcı ve anlamlı ilişkiler kurmak, bugün (halkevlerinde konumlanmış) bütün devrimci-demokratların üstünde bir görevdir. Özellikle Temmuz ayı içinde yaşanacak olan OlağanGenel Kurul'a yönelik bir perspektifin oluşturulabilmesinin bu ve buna benzer çabaların artmasına ve birleştirilebilmesine bağlı olduğunu düşünüyoruz.

Bugün halkevlerinde yaşanmakta olan dağınıklığı aşabilmek, alanın ve alandaki mücadelenin tanımlanmasına, bu anlamda somut adımların atılmasına bağlıdır. Faşizme karşı demokrasi mücadelesi ekseninde gelişen toplumsal muhalefetin zeminlerinden biri olma çabasındaki halkevleri için yaşanacak Genel Kurul'un sürece ivme katıcı bir özellik taşıması, ancak varolan devrimci-demokratik unsurların az-çok köşe taşları belirginleşmiş bir bakışla Genel Kurul'a gitmesiyle sağlanabilir. Genel Kurul'dan süreci hızlandıracak, demokratik ve gelişmelerin önünü tıkamayacak bir genel merkez yönetiminin oluşturulmasıyla da varolan tıkanıklık ve dağınıklık biraz olsun aşılabilir.

Bu olumsuz tabloda, bu çürüme sürecinde birer tazelik örneği, bir umut ışığı olması gerekirken, bu süreçten en çok etkilenen belki de halkevleri oldu. Bu sınırlı, marjinal, dağınık konum ve etkinlikleriyle çoğu zaman sadece devrimcilerin bir araya geldiği mekanlar haline gelen halkevleri, kitleselleşme amacının daha işin başında dumura uğramasıyla sığ, etkisiz ve politikasız birer zemine dönüşüyor.

Genel Kurul'da tabanın söz ve karar hakkına saygılı, halkevleri tabanındaki demokratik dinamiklerle uyumlu çalışabilecek bir genel merkez'in oluşturulması ve demokrasiyi içselleştirmiş herkes ile birlikte davranılması zorunlu olmaktadır.

Düzenin toplumsal yaşamı baskı, işkence, korku yöntemleriyle tümüyle terörize etmesi yüzünden ulaşamadığımız söylenen kitleselleşme, aslında tam da bu ortamdan çıkışımızın, bu olumsuzluğu aşabilmemizin anahtarı oluyor. Bu paradoks değil. Çünkü kitleselleşememe sorununda belki de en büyük günah perspektifsiz, politikasız bir çaba (ya da çabasızlık) içinde olmamızdır.

Tam da egemen sınıfların arzuladığı böyle bir atmosferde, yani kitlelerin hak arama ve örgütlenme yönündeki girişkenliklerinin yok edildiği, bunu yapmaya yeltenenlerin "terörist" sayıldığı bu ortamda hakim sınıflar sömürülerini çok daha rahat, "huzur ve güven ortamında" gerçekleştirebiliyorlar. Bu noktada aşılması gereken en büyük problemlerden birisi de kitleselleşme oluyor, doğallıkla...

Ancak bu süreci yaratırken halkevlerinin kendine özgü bir zemini olduğunu unutmamak, yaşanan deneyimleri şablonlaştırmamak, kestirmeci ve sapı samana karıştıran bir yönteme sahip olmamak gerekiyor. En önemlisi de halkevlerini "doğrudan siyasi faaliyet alanı" olarak görmemek -hadi açıkça ifade etmesek bile- fiilen bu çıkmaza girmemek gerekiyor. Anlayış ve politikalarımızla kitlesel mücadele zeminlerini yaratmayı temel alan, mücadelede örnek alınacak devrimciler, halk önderleri olmaya çalışmak ve kendimizi ve eylemimizi meşru görememekten kaynaklanan, düzenin bize baktığı çerçeveyi aşamayan tutum ve davranışlardan kaçınmak zorundayız. Bu yönelimler gerçekte var olan nesnellik içinde aktif ve çoğalmayı projeleyen bir muhalif gibi davranamamaktan kaynaklanıyor. Oysa bunların aşılması halkevlerinin geleceğini belirleyecektir.

"3. diriliş dönemi" diye adlandırılan dönemde halkevlerinin oluşma süreci daha başından bir takım zaaflarla başladı. Bugün Genel Merkez'in hantal ve biraz da bürokratik yapısı bu zaafların ürünü olduğu gibi halkevi mekanları dışında akıp giden hayata yetişmemiz ve onu karşılayabilen birşeyler yapmamıza da kısmen engel. (Yalnız dikkat edildiyse yazının genelinde "İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır" tavrını izlemeye çalıştık. O yüzden kendisini sorgulamayan, kendisini eleştirmeyen bir çabanın genel merkeze ilişkin sağlıklı bir eleştiri getiremeyeceğine inanıyoruz.)

Bu durumda Genel Kurul'da tabanın söz ve karar hakkına saygılı, halkevleri tabanındaki demokratik dinamiklerle uyumlu çalışabilecek bir Genel Merkez'in oluşturulması ve demokrasiyi içselleştirmiş herkes ile birlikte davranılması zorunlu olmaktadır. Bölge temsilciliklerinin de bu anlayışla yaratılması gerekmektedir.

Bugün bir çok solcu unsurda görülen bir gruba mensup olmanın, bir takım tutma boyutu taşıması ya da örneğin bu düzene ait olması gereken tektipçi anlayış, halkevlerinde zengin, renkli ve demokratik bir muhalefetin yaratılmasını engellemekte, alternatif bir kültür oluşturma çabasını da suya düşürmektedir. Oysa, bu ülkenin "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" insanlara ihtiyacı var. ■

Dilinizi Eşek Arısı Soksun

MAKSAT MUHABBET

Hasan UYSAL

Elimizdeki gazete Güneş. Bu gazetemize göre Siirt'in Şırnak ilçesinde, kömür işletmelerini PKK militanları basmış, basarlar a... Bu militanlar, çevreden kömür toplayan ve yaşları 6 ila 12 arasında değişen tam 6 çocuğu kaçırmışlar. Güneş'i kapatıp Milliyet'i alıyoruz elimize. Aynı haberi birinci sayfadan kocaman vermiş Milliyet. Milliyet'e göre kaçırılanların sayısı 6 değil 7. Çocuklar da büyümüş, kömür toplamayı bırakmış olsalar gerek, TKİ'de işçilik yapıyorlarmış. Hangisi doğru? Bunlar çocuk mu, delikanlı mı? Sayıları 6 mı 7 mi? Kömür toplarken mi yoksa TKİ'de işçi olarak çalışırlarken mi kaçırılmışlar?

En iyisi elimize bir de Sabah gazetesini alalalım: Sabah'a göre kaçırılanların sayısı ne 6 ne 7 tam 30 kişi. Yaşları 15 ile 22 arasında değişiyormuş ne kömür toplarken, ne de TKİ'de işçilik yaparken kaçırılmışlar, iyi mi?

Son umut elimizi Cumhuriyet'e atıyoruz. Oh çok şükür, bu gazetemiz sözkonusu yanlışlıklar silsilesi içinde yer almıyor. Neden dersiniz böylesine önemli bir haber Cumhuriyet'te tek satır yer almamış. Ne bilelim, belki de böyle bir olay olmamıştır.

Bu kez elimize Hürriyet Gazetesi'ni alarak başlıyoruz. Bu gazetemize göre PKK yollarda bayırlarda yürürken köy korucuları ile karşılaşmasın mı? Hadi bir çatışma, patırtı kütürtü. Tam kırk saat sürmüş. Sonuçta 15 ölü 14 yaralı. Ne yapalım, "tanrıdan rahmet" dilerken, gözümüz Sabah Gazetesi'ne takılıyor. Başlık "Savaş gibi operasyon". Bu PKK'lılar Irak sınırına 5 km. kala bir yerlere kamp kurmuşlar. Güvenlik güçleri haber almasın mı? Koşup varmışlar PKK'nın üstüne. Hadi bir çatışma, tam 42 saat. Sonuçta PKK 30'u aşkın ölü vermiş iyi mi? Sanki iki ayrı haber.

Ya sabır deyip Cumhuriyet'i alıyoruz. Aman bir ayrıntı bir ayrıntı, sanki çatışma sırasında gözlemciler. PKK militanları ile Jirki ve Kasuran aşiretlerine bağlı korucular karşılaşmışlar Cumhuriyet'e göre. Bi çatışma bi çatışma, tam 46 saat sürmüş. Sonuçta 15'i yaralı 15'i ölü ele geçmiş ama sonradan toprağa gömülü halde 6 kişi daha bulunmuş. Milliyet Gazetesi'ne göre Beytuşşebap'ta güvenlik güçleri operasyon yapmışlar ve PKK militanları ile çarpışmışlar. Sonuçta 21 ölü 15 yaralı ile tam 48 saat süren çatışma olmuş. Günaydın Gazetesi'nde ise böyle bir haber yok. Güneş'te de. Belki böyle bir olay da olmamıştır.

Sıkılacaksınız biliyorum, ama bir iki örnek daha vermek istiyorum:

Taksici Saadettin Özküçük bir gün eşiyle tartışırken cinnet geçirmiş. Yadigar isimli genç eşinin ellerini bağlayıp boğmuş. 6 aylık Soykun adlı çocuğu alıp akrabasının yanına bırakmış. Sonra eve dönüp geceyi boğduğu karısının başucunda geçirmiş. Sabah olunca, işe gitmek üzere sokağa çıkan, karısıyla ilgisi olduğundan kuşkulandığı 50 yaşındaki Ahmet Mustafa Kırılmaz adlı tüccara ateş etmiş. Tüccarla oradan geçmekte olan Zorba Geçener isimli hamalı yaralamış. Yetmemiş, yaralı tüccarın başına ateş edip öldürmüş ve koşarak karakola gidip teslim olmuş. Milliyet Gazetesi'nde bu vahşi olay böyle anlatılıyor.

Sabah'a göre sözkonusu taksici kıskançlık nedeniyle ama ellerini bağlamadan karısını boğuyor. 6 değil 4 aylık oğlu Soykun değil Serkan'ı boğduğu karısının başında ağlar halde bırakıp dışarı çıkıyor ve doğruca şüphelendiği 50 değil 41 yaşındaki tüccarın dükkanına gidiyor. Tüccar tabancayı görünce kaçmaya, şoför ise kovalamaya başlıyor. Göztepe pazarında kıstırıyor mu, başlıyor ateş etmeye. Hamal değil pazarcı yaralanıyor kurşunlardan. Tüccar ise hemen ölüyor. Herkesin şaşkın bakışları arasında koşarak karakola değil eve geliyor. Hala ağlamakta olan oğlunu son kez öpüp, seviyor. Ardından ağabeyinin evine bırakıp dönerken polislerce gözaltına alınıyor.

Sabah'la aynı patrona sahip, aynı binada çalışan ve aynı matbaada basılan Bugün Gazetesi'ne göre durum daha da değişik.

Meğer bu taksici sabahları evden çıkar çıkmaz karısı ışıkları yakıp söndürerek, "Bizimki gitti, hadi gel" diyerek işaret verirmiş komşusuna. Uyanık şoför evden çıkmamış ve karısına "Hadi bakalım ışıkları

yakıp söndür' deyince karısı ağlayıp yalvarmaya başlamış. O da karısını boğduktan sonra ışıkları yakıp söndürmüş. Çapkın komşu Ahmet Kırılmaz da ışıkları görünce saf saf dışarı çıkmış, bunlara doğru gelmeye başlamış. Hemen ateş edip adamı öldürmüş karakola gidip teslim olmuş.

Hergün, evet hergün bu örneklere onlarcası ekleniyor. Bunları belirli bir titizliğe kaçmadan öylesine bir gelişigüzellikle topladık. Şimdi ben her hafta İsveç'e haber özetleri veriyorum. Şu sözde gazetelere gözattıktan sonra bu işi nasıl yaparım? Yapmak zorunda olduğum için ne demek gerekiyor? Örnekleyelim İsterseniz.

Siirt'in Şırnak ilçesinde TKİ'yi basan PKK militanları yaşları 6-12 veya 15-22 arasında değişen, TK'ide işçilik yapan veya işsiz dolaşan ya da çevrede kömür toplayan, sayıları 6 veya 7 ya da 9 arasında değişen delikanlı ya da çocukları kaçırdılar. Belki böyle bir olay hiç yaşanmamış da olabilir.

Çoğunluğun gazete, dergi ve kitap okumadığı bir toplumda yaşıyoruz. Hoş gazete diye bunları okusalar kaç yazar?

Bu kadar içler acısı durumun nedeni depolitizasyondur, baskılardır, okuma kültürünün olmayışıdır, eğitim düzeyinin düşüklüğüdür ve ekonomik sıkıntılar, yani alım gücündeki düşüştür. Bu haberlerin parababaları, ağababaları, bankalar, büyük tüccarlar, holdingler, sanayiciler, ithalat ve ihracatcılar ile politikacılarla ilgili olanlarını varın siz düşünün. Laçkalık, uydurukculuk, okuyucuya saygısızlık ve yalancılık, saptırmacılık o boyutlardaki, neredeyse spor karşılaşmalarının sonuçlarını bile kafadan atacaklar.

İstanbul Belediye Başkanı Sözen bir basın toplantısı düzenliyor ve Eski Başkan Dalan'ı helikopter yürütmekle suçluyor. Haber önemlidir, değildir, herkes istediği boyutta değerlendirir ya da hiç yer vermez. Buraya kadar bir sorun yok. Çünkü ertesi gün gazetelerin bir kısmı kullanmıyor haberi diğerleri ise küçücük bir haber olarak iç sayfalara saklıyor. Ama gazetede haberin çıktığı gün bu kez Dalan bir basın toplantısı yapıp yanıt veriyor. Hemen hepsinde 1. sayfadan ve dört sütun çıkıyor iyi mi? Dünyada örneği görülmemiş bu rezaletin. Nedeni açık. Dalan Belediye Başkanıyken, babasının arsası imiş gibi belediyenin koca koca arsalarını bu seçkin gazetelerimize vermemiş mi? Ahlak dışı ilişkilerin bu kadar ayan beyan yapıldığı dünyada nerede görülmüş?

Peki kamuoyu nasıl sağlıklı oluşacak? Doğru haber ve bilgilenmeden uzak bir toplum nasıl sağlıklı olur. Bu uyduruk kaydırık ve saptırılmış dahası satılık haberlerle mi? Biz doğru haberi bulmak için, hergün bu sözde gazetelerin hepsini alıp, verdikleri birbirini tutmayan bilgi ve rakamları toplayıp, ortalamasını mı alalım? Diyelim ki böyle yaptık ama örneğin bilmem nerede meydana gelen olayda ölenleri sayısını bulmak icin gazetelerin verdiği rakamların ortalaması 7.4 kişi çıkarsa ne yapacağız?

Ne yapalım, gülüyoruz ağlanacak halimize. Henüz kocamadık ama şimdiden "Bizim zamanımızda..." diye başlıyoruz. Çünkü üç beş yılda, ancak yarım asırda bir asırda gerçekleşecek değişmeler oldu. 12 Eylül faşist darbesine direnmeler bir yana, yaranmak için yüz sürmek için değme yalakalıkları yapan "Arslan demokrasi kahramanı" gazete yönetimleri baştacı hâlâ tepelerde. Bizim zamanımızda genç bir gazeteci diliyle, atakılığı ile bilgisi ile çalışkanlığı ve zekası ile hızla yükselir, gazetede söz sahibi olurdu. Holdinglerin, bankaların, müteahhitlerin, resmi kurumların yolsuzluklarını bulmak, açığa çıkarmak için didinirdi. Şimdi gazeteciler pavyon ve gazino sanatçılarına döndü. Bir gazinoda assolist olmak için bacağına, sesine veya başka yerlerine bakmazlar insanın. Sorar gazino patronu "Kaç masan var?" diye. Yeni sanatçı her gece getirdiği doldurduğu masaya göre prim yapar. Gazeteciler de aynı oldu. Kaç tane holdingin, bankan yani tam sayfa ilanlar alacağın kurum varsa ona göre yükseliyorsun.

Peki hep böyle mi gidecek? Kuşkusuz hayır. Bunların tektek teşhir edileceği, kulaklarından tutulup hakettikleri pislik çukuruna atılacağı ve hepimizin özlediği gerçek, sağlıklı, güçlü yayın organlarına kavuşacağımız günler uzakta değil. Üstelik sahte ve ahlaksız gazetecilerin değil özlediğimiz gerçek gazetecilerin başını çektikleri gazeteler. ■

BORSA BİR KUMARDIR

Borsa coştu. Ne zamandan beri? Geçen yılın eylülünden bu tarafa... Coşması için de hükümet elinden geleni yaptı. Faizleri düşük tuttu (hani arz ve talep?). Dövizlerin değerlerini Merkez Bankası hep enflasyonun üzerinde belirlerdi. Bundan vazgeçildi. Bugün dövizlerin değer artışı, enflasyon oranının yarısında bırakılmış. Faizler Hazine Bonosu faizleri ve Merkez Bankası reeskont haddi ile yükselmekten alıkonuyor. Altın bütün dünyada düşüş konjonktüründe. Bu nedenle ülkede de enflasyonla birlikte, ona paralel değer artışlarını yitirmiş. Bu durumda "haram paralar" ya da "bazı halk fonları için üstün para" kazanmanın üç alanı var:

1- Taşınmaz mal alımı
2- Otomobil alım-satımı
3- Borsada oynama.

Açıkça belirleyelim. Türkiye'de en tehlikelisi borsada oynamadır. Borsada aslında daha bugünden çok can yanmıştır. Ereğli Demir Çelik -ki en çok güvenilen hisse idi- bugün bazı yurttaşların toplam 100 milyar lira zarara uğraması sonucunu vermiştir. Finansbank'tan kayıp 40 milyar liradır (daha şimdiden). Borsayı bazıları, hele kapitalist soyguncular doğru ve haklı değerlendirme kabul ederler. Oysa 3 ay önce İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda İzmirli bir firmanın hisse senetleri artış rekorları kırarken, bir yandan da firma konkordatoya girmek için icraya başvuruyordu. "Borsamız yenidir, bunlar olur!" diyenler olacak. Yanacak masum yurttaşın parasıdır. Ustasının zaten yanmaz. Bir de bu özrü ileri sürenlere resimde kapağı görülen Amerika'nın ünlü TIME dergisinin 21 Mart 1990 günlü sayısını okumalarını öneririz. Kapakta "deve olan" torba torba paralar görülüyor. Toplam 150 milyar dolar (yani Türkiye milli gelirinin 2.5 katı). Ondan yararlananlar da orada görülüyor. Herhalde Birleşik Amerika için "Borsa yenidir" özrü ileri sürülemez.

Borsanın hiç bir yararı yoktur. Yurttaşın parası yatırıma gitmez, aksine eski yatırımlara fazladan para ödemesini sağlar. Örneğin Ereğli Demir Çelik hisseleri satıldı. Ne oldu bunun paraları? Bu da ayrı bir alem... Nereye gittiğini ben Başbakanın bile bildiğini sanmıyorum. Kamu Ortaklığı İdaresi bu alınan paraları istediği gibi kullanacaktır. Bu idarenin başında da "Bizim Ahmet'in" bulduğu prenslerden biri var.

Şimdi Petkim, Garanti Bankası ve ünlü bir diğer bankanın Akbank hisseleri Borsa'ya geliyor. Yurttaşın parasına yeni tuzaklar, yeni kumar çeşitleri...

Aferin oğlum Ahmet, bu yolda devam et... ■

GAP ve Bir Basın Fiyaskosu

GAP Türkiye'ye iktidar tarafından olduğundan farklı anlatılıyor. Muhalefet onun suç ortağı... Ama bir suç ortağı daha var: Bab-ı Ali Basını. Basın GAP konusunda büyük bir sorumsuzluk içinde... Bir örnek olmak üzere, Cağaloğlu basınının yıldızlarından sayılan, Maradona, Vialli gibi yüksek transfer ücretleriyle bir gazeteden öbür gazeteye "köşe nakleden" bir yazar arkadaşımızın GAP röportajını verelim. Bu arkadaşımızın yazısı yanlışlarla dolu... Bazıları...

1) Yazının içinde "Atatürk barajı ve Urfa Tüneli bitince 1.5 milyon hektar arazinin" suya kavuşacağını yazıyor. Bu 1.5 milyon hektar bütün GAP projesi bitinci sulanacak arazidir. Atatürk Barajı'nın suları Urfa Tüneli ile Harran'a akıtılınca ve bölgede ki bütün tarla içi kanallar açılınca -ki 2013 yılında biteceği ifade olunuyor. Sulanacak arazi sadece 476.000 hektardır. Urfa Tüneli bitince ilk elde sulanacak arazi ise sadece 25.000 hektardır. Ve bu kadar arazi Viranşehir'de artezyenlerle verilebiliyor. Sayın yazar rakamlarda mı dikkatsiz yoksa GAP palavrasının iç yüzünü gizleme çalışmalarının suç ortağı mı? Bunu araştırmak gerek.

2) Sayın yazar Harran'da ki verimin elde edilebilmesi için 350 çiftçinin eğitim gördüğünü yazıyor. Bir yandan sulanacak araziyi 1.5 milyon hektar göstermek öte yandan da bu arazinin sadece Harran Ovası'ndan ibaret kalacağını sanmak düşülecek bir ölçüde bir yanılgı olamaz.

3) GAP'ın her türlü faydasının sağlanması için 2005 yılının beklenmesi gerektiğini ileri sürüyorlar. Sayın yazar da böyle yazıyor. 2005'e 15 yıl var. Baştaki fiyaskoları örtmek için, "hele 2005 yılını bekleyin" sözüne kanmak, ilk yılların fiyaskolarına gözleri kapamak bir aydına yakışmaz. 1987 yılında bitmesi beklenen Urfa Tüneli'nin resmi bitiş tarihi 1992'ye kaydı (oda biterse eğer). 2005 yılı da, bakalım hangi tarihe kayacak?

4) GAP Projesi uygulamasında övünülecek bir yan yok.

- Baraj inşası bitiyor ilk sulama iki yıl sonra başlıyor.
- Baraj inşası (Atatürk) bitiyor, enerjiyi kullanacak tesis yok. Civarda ki tesisler de birer birer kapanıyor.
- Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, "komşularımızı razı edecek bir su kullanım projesi vereceğiz" diyor. Demek ki hala Fırat'ın sularının kullanım biçimi belirlenmemiş.
- Arazi mülkiyet rejiminin belirlenmediği master planda yazılı. GAP bir kargaşa örneğidir. İsraf örneğidir.

5) Biz GAP bölgesinde tesis kuran Türk müteşebbisine geçen yıl iki ay dolaştık rastlamadık. Sayın yazar bu eksiği, Kamran İnan'a yabancı firmalarının başvuru edebiyatı ile kapatıyor. Acaba bu projeler ilan olunur mu? Şey... Master Planda yer almıyor da!...

O gazeteler, yazarlara sadece geçim ya da lüks yaşam sağlamak için değildir. Lütfen doldurma bilgilerle sütunlarınızı işgal etmeyin... Sayın yazar ve benzerleri ... GAP büyük bir kandırmacadır... Bu yalanların kamuoyuna yutturulmasına araç olanlara ne demeli bilmem ki!... ■

Resmi Rakamlar Civalı Zar Gibi

Aslında Türkiye'de enflasyonun öyle zerre miktar da olsa düştüğü yok. Ülkemizde fiyat artışları en azgın günlerini yaşıyor. Enflasyon aslında para miktarının (Emisyon ya da Para Hacminin) şişmesi demek. Para Hacminin en çok şiştiği yıl da 1990 yılı... Altı ayda basılmış para 9 trilyondan 12 trilyona çıktı. Bu durum doğal ki çarşıda pazarda yurttaşların harcadığı parada görülüyor. Bir kilo domatese 5.000, bir kilo kiraza 7.000 lira ödüyoruz. Benim tuttuğum kayıtlara göre, kirazda fiyat artışı yüzde 140, domatesde yüzde 150'dir. Tereyağ geçen yıl hazirana göre yüzde 95, peynir yüzde 100 artmıştır. Yüz gramlık Maret salamı, 6.100 lira. Geçen yıl aynı fiyat 3.000 liraydı. Artış yüzde yüzden fazladır.

Hem de bu fiyat artışları, dışarıya sattığımız malların bedeli yerinde sayarken, dışardan aldığımız malların grafik hanesini delercesine yükselişi ile birlikte olmaktadır. Gerçekten Türkiye o yakınılan 1979-1980 yıllarında verilen dış ticaret açığının çok daha büyüğünü 1990 yılının sadece üç ayında vermiştir. Bizim gazetelerimiz bunu yazar da, bunun altında yatan anlamı ne araştırır, ne de okuyucusuna yansıtır. Aldığımız mal, sattığımız maldan niye bu kadar yüksek? Çeşitli yerlerde, olur olmaz arz-talep kaidesini ileri sürenler burada bu kuralı unuturlar. Dışardan çok mal alıyoruz, çünkü içerde satınalma gücü öyle coşmuş ki, ulusal ürünlerle karşılayamıyoruz. Eğer dışardan "kivi" almasaydık, meyve fiyatlarının, et ithal etmeseydik et fiyatlarının daha yüksek oranlarda artacağından kimsenin kuşkusu olmasın. Aslında enflasyonu dış ticaret açıklığıyla birlikte incelemek gerekir. Bir ülkede dış ticaret açığı para-mal dengesini mal lehine bozduğu için "deflasyonisttir". Şöyle hesap edelim:

Yurttaşın pazarda 3 ayda harcadığı para diyelim 30 trilyon lira... Buna karşı iç pazarda 12 milyar ünite mal var. O vakit 2.500 liraya bir birim mal alınabilir (30.000 milyar / 12 milyar). Ama ülkeye, dışarıya sattığınızdan 5 milyar ünite daha fazla mal girerse, bir ünite malı 2500 liraya değil 1.600 liraya alırsınız.

1990'da muhalefetin ve basınımızın gözünden kaçan budur. Bizde ilgililer, her ekonomik kategoriyi ayrı ayrı ele alırlar. "Fiyat artışları", "dış ticaret", "milli gelir" birbirinden kurşun duvarlarla ayrılmış kategorilerdir. Oysa hele bu yıl gibi dış ticaretten gelen malların, yani dış ticaret açığının hızla arttığı bir konjonktürde bu da hesaba katılmalı: Enflasyon duraklar ya da yükselmesi sınırlı kalırsa, "ey Hükümet bu senin hünerin değil" denebilmelidir, denmelidir. Toprak Mahsülleri Ofisinin alımları bile dış krediyle karşılanıp, emisyon yükü azaltılırken - onca borçların artışı karşılığı- emisyonun (para basımının) neden 12 trilyonda gezdiğinin hesabı sorulmalıdır. Herhalde bunlar, Hülya-Tanju aşkı gibi manşete çıkartılanlardan daha önemli verilerdir.

Hükümetin enflasyonu geçen yıllarla kıyaslamaya da hiç hakkı yoktur. Geçen yıllarda beslenme ürünlerinin harcamalara oranı yüzde 40 alınmıştı. Geçen yıl Devlet İstatistik Enstitüsü hiçbir gerekçe yokken (aksine artırılması için açık bilimsel gerekçeler varken) bu oranı yüzde 30'a indirdi. Bir enflasyon ortamında en hızlı yükselen beslenme ürünleridir. 17 Haziran günlü Milliyet gazetesinde on yılda fiyatı en çok artan mallar şöyle sıralanmıştı: Tereyağı, sucuk, tuz, zeytin ve peynir. Yani yurttaşın harcamalarında besin harcamalarının oranının azalma olasılığı katiyyen yoktur. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) enflasyonu geçen yıllara göre azalmış göstermek için hükümet ile şikeye girmiştir.

Güneş Taner "Şahsi meselesini" çözemedi!

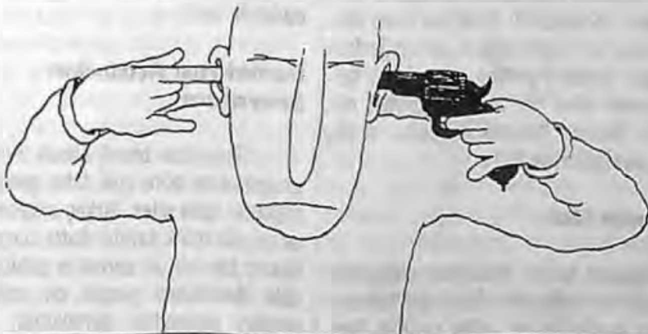
Hatta DİE kararı ve saptaması doğru olsa bile, 1990 fiyat endekslerinin, 1989 endeksleriyle karşılaştırılması yanlış olur. DİE, yeni endekse (yönteme göre) uygun biçimde 1989 rakamlarını düzeltmeli ve ondan sonra bu karşılaştırmayı yapmalıdır. Şimdi uyguladığı yöntem yutturmacadır.

1989-1990 Yıllarında Dış Ticaret (Milyon dolar)

	1989	1990	Artış (%)
1) İhracat	2.803	2.971	6
2) İthalat	3.318	4.730	42.6
3) Dış Açık	515	1.759	242

Dış ticaret açığı olan 1.799 milyon dolar 1980 yılının kötülenen, "o günlere mi dönelim?" denilen açığından % 26 fazla ve 1979 dış ticaret açığının (yıl olarak açığın) yüzde 80'ine eşittir. Dış ticaret ve hayat pahalılığı olarak Türkiye rakamları 1979'dan çok daha kötüdür.■

Hazırlayan:
Arslan Başer Kafaoğlu

Akımlar, Modalar, Eğilimler

GÜNÜMÜZDE SOSYALİZM

Mehmet Tanju Akad

Son yılların başdöndürücü değişimleri kuşkusuz ki sosyalizme bakışları değiştiriyor. Ezeli hasımlar bu gelişmelerin kaçınılmaz çöküş olduğunu iddia ederken, kimileri de zaten uygulanan sosyalizm değildi diyerek bir kolaycılığa kaçıyorlar. Halbuki gerçek ikisinden de ötededir. Sosyalizme geçilmek istenmiş, başarı ve başarısızlıklarla dolu bir deney hazinesi yaratılmıştır. Çok kısa bir tarihsel sürece sığdırılan bu atılımların bazı ortak özelliklerine göz atacak, moda olan eleştirilerin ötesine değinmeye çalışacağız.

Bu arada sağcı kesimler tarafından fırsat kaçınılmayarak Türkiye'de de benzer bir propaganda başlatılmış bulunuyor. İnsanların sonu olmayan bir işe girmemeleri telkin edilirken, kapitalizmin evrenselliğini baştan kabul etmeleri, boşuna uğraşmamaları şekilinde bir propaganda sürdürülüyor. Bunlar kuşkusuz belli bir yankı bulmakta. Sosyalizm, toplumun tümü düşünüldüğünde şimdilik eskisi kadar büyük bir heyecan yaratmıyor, toplumsal muhalefetin geniş kısmından kopuk bir tarzda varlığını sürdürüyor. Sözkonusu durum sosyalizmin gelişme çizgisini de çarpıklaştırıyor. Bir kitle hareketi olarak geliştiği taktirde kazanacağı değerlerden yoksun kalıyor. Bazı kitabi sosyalizmleri benimseyen gruplar ise günümüze asla uygun düşmeyen metotlarla hitab etmek istedikleri kitlelere ulaşmak bir yana, tam tersine itici bir ilişki kuruyorlar. Halbuki sosyalizm hızla değişirken şu mesajı veriyor: Her ülkenin sosyalizmi kendisine göre olacaktır. Sosyalizm hazır bir kalıp değildir. İnsanların geleceğine ait değerleri barındıran, bunları yaratıcı biçimlerle şekillendirecek olan bir anlayışı temsil etmektedir. Bunları bulmak da yalnız o ülkenin sosyalistlerine düşer.

Sosyalizme yönelik modellerde bugüne kadar görülen en büyük aksaklık, bürokratik yozlaşmaya karşı kitle inisiyatifinin yükseltilmemesidir

Değişimin Hızı

Yaşayan bütün sistemler değişmek zorundadır ve değişirler. Bu değişimin kurallarının keşfedilmesi antik çağdan beri insan düşüncesinin temel sorularını teşkil etmiştir. Varlıkları niçin vardır? Nasıl değişecektir? Değişince ne olacak? vs. vs.

Doğada ve toplumda bu değişimin kurallarını bulduklarına inananlar belli düşünce sistematiklerini, teorilerini öne sürmüşlerdir. Ancak her iki alanda da büyük mesafeler katedilmesine rağmen büyük boşluklar vardır. Makrokozmostaki keşiflerde olduğu gibi, atomaltı parçacıkları alanında da her buluş yeni ufuklar açmaya devam etmektedir. Toplumların incelenmesinde ise durum daha da karmaşıktır. Çünkü, nihayetinde her toplumsal durum tektir, şayet varsa, benzerlerinden hiç olmazsa bazı bakımlardan farklıdır. Böylece genellemeler zor ve tehlikeli hale gelmektedir. Ayrıca, toplumları etkileyen düşünce sistemleri de toplumların değişimine bire bir paralel bir seyir izlemezler. Diğer bir husus ise topluma bakışta objektivitenin esasen zor olmasıdır. Yani, kısacası, toplumu incelemek gerekli ama hiç de kestirmelerle halledilecek kadar kolay olmayan bir iştir.

Herkese Göre Sosyalizm

20. yüzyılda en hızlı değişen ve en büyük çeşitlilik gösteren toplumsal düşünceler sosyalizmle ilgilidir. 1905'lerin, 1918'lerin, 1930'ların ve bundan sonraki her on yılı tek tek saymadan 1990'ların sosyalizm kavramları ve tartışmaları farklıdır.

Sosyalizm yüzyılın başında birkaç gelişmiş sanayi bölgesinde, bir avuç işçi ve aydının sahiplendiği batılı ve şehirli bir ideoloji idi. Kırsal kesimlerde ve tüm sanayileşmemiş ülkelerde ise neredeyse tamamen yaban bir görüştü. Buralarda sosyalistler taneyle sayılırdı. Sonra kısa sürede sosyalizm yeryüzünün dört bir köşesine yayıldı ve yayıldıkça alabildiğine farklılaştı. Ortaya adeta sonsuz denilebilecek çeşitlilikte, herkese göre sosyalizmler çıktı. İngilterenin memnun edilmiş ustabaşılarına göre sosyalizm, Dinyeper üzerinde baraj inşa eden Ukraynalı işçiye göre sosyalizm, Moğolistandaki çobanlara göre sosyalizm, Kızıl Khmer'lere göre sosyalizm, Macar halkına tepeden inen sosyalizm, Küba'lılara göre sosyalizm, ve daha neler. Bunların hepsinin sosyalizm anlayışlarının farklı olacağından şüphe edilebilir mi?

Demokrasi Açısından Sosyalizm

Sosyalizm teorik olarak burjuva demokrasisine göre çok daha geniş bir demokrasi ifade eder. Birkaç milyon burjuva ve büyük mülk sahibi, hatta birçok halde birkaç bin büyük sermaye sahibi arasındaki demokrasi yerine on milyonlarca emekçi arasındaki demokrasi; İktidarın

daha geniş bir taban tarafından paylaşılması esası. Ne varki gerçek durum birçok halde tam tersine olmuş, sosyalizme geçmeye çalışan ülkelerde emekçiler adına yönetime hakim olan küçük grupların diktatörce tutumları öne çıkmıştır. Bu durumda emekçi demokrasisinin yerini burjuva demokrasisinden de dar bir diktatörlük almıştır. Üstelik bunlar proletarya diktatörlüğüyle uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir sisteme dönüşmüştür. Esasen proletarya diktatörlüğü olsaydı proletarya demokrasisi de olurdu (veya tam tersi). Bir de, bir kısım kitap sosyalistinin sosyalizmi hep proletarya diktatörlüğü olarak vurgulamaları hiç de duruma uygun düşmemiştir. Bu ayrıca üzerinde dikkatle düşünülmesi gereken bir husustur. Belki bunda bir nevi tarihsel haklılık kompleksinden sözedilebilir. Proletarya adına bir diktatörlük kurar, isteyen beğenir isteyen gider tarzında bir yaklaşım sergilenmiştir. Gerçi, denildiği gibi, devrim asla bir piknik partisi değildir ama halk da bürokratik bir diktatörlük altında yaşamak istemez, hele ki bu yönetimin kendisine ait değil fakat halk adına hareket ettiğini söyleyip kendi grup çıkarlarını gözeten bir gruba ait olduğunu bilirse. Yapılması gereken diktatörlüğün yalnızca sömürü ve ırkçılığı savunanlara karşı olduğunu vurgulayıp halkın demokratik kurumlarının iktidarını, yani emekçilerin geniş demokrasisini öne çıkarmaktır. Burada halkın iktidar organları bütün yaptırım gücüyle birlikte iktidara sahip olmalı, bunu başka otoritelere devretmemelidirler.

İşçiler Ve Sosyalizm

İşçilerin yönetime aday olmaları kolay ama bunu gerçekleştirebilmeleri zordur. Öncelikle birçoğunun bunu istemeleri bile zordur çünkü tarihsel alışkanlıklarına ters düşmektedir. Ayrıca istedikten sonra da bunu elde etmek amacıyla hazırlanmaları zordur. Bunun için üretim, kayıt, denetleme ve yönetim bilgilerinin yanısıra görgülerini, alışkanlıklarını, birikimlerini artırmaları gerekir. Yine bunun için bilgili ve meraklı olmaları, dernek sendika ve komitelerinde alıştırma yapmaları gerekmektedir. Ne var ki meraklı ve ilgili işçilerin sayısı oldukça azdır. Bunların bir kısmı da iş verenden aldıkları ufak ekstralarla teslim olmakta ve sendika yönetimine gelince bir tür işçi ağası kesilmektedir. Bu eğilimler aşılmadıkça işçiler üretenler yönetime sloganını hayata geçiremezler. Üretimi öğrenmedikçe yönetimi de öğrenemezler. Birileri kendi adlarına vesayet kurarsa da buna yol açan sözde vekaleti geri almaları bile çok zor hale gelir. Sosyalistlerin tarihinde bunun çok çeşitli örneklerine rastlamak mümkündür.

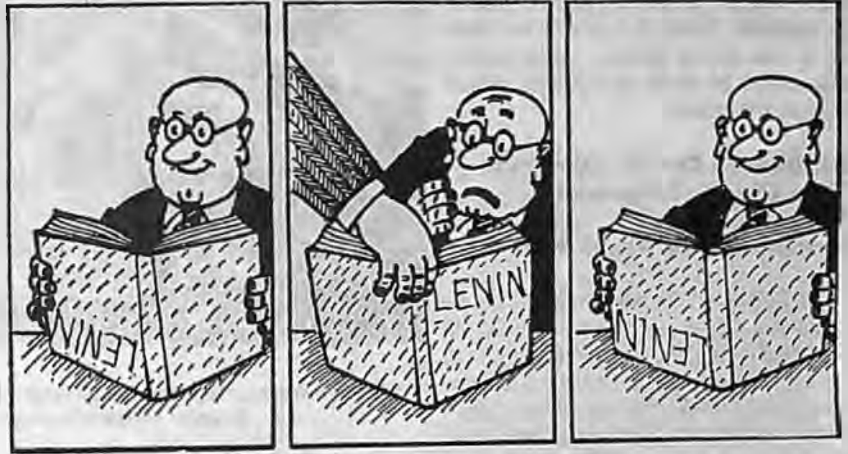
Üretim Ve Muhalefet

İktidar alternatifi olabilmek için önce iyi muhalif olmak gerekir. Ancak uzun yıllar sırf lafla, havadan muhalefet etmek herhangi bir tarafı (partiyi) etkisiz hale getirmektedir. Muhalefet somut işler bazında, özellikle de üretime müdahale edebilme niteliğini taşırsa etkili olur. Eğer bir muhalefetin ekonomik işleyişlere ve kararlara müdahale gücü yoksa ebediyen siyaset sahnesinin süsünden başka bir şey olamaz. Sistem vargücüyle kendini yeniden ve yeniden üretirken büyülü kelimelerden medet ummak saflıktır. Tam tersine ekonomik ve sosyal hayat bütün sıkıntılarına rağmen gümbür gümbür devam ederken sürekli laf üretmenin zararı vardır. Emekçi insiyatifini geliştirmenin tek yolu toplumsal hayatın yeniden üretilmesinde etkili bir taraf olmaktır. Kapitalist bir toplumda bunun somutlaşacağı noktalar; çalışma koşullarının belirlenmesi, kamu projelerinin seçiminde, kamu hizmetlerinin denetimi ve yerel yönetimlerde söz sahibi olmak, örgütlenme ve grev silahını kullanabilmek, diğer emekçi kesimlerle birlikte halkın ortak çıkarlarını savunabilmektir.

Muhalefet uzun yıllar lafla yapılır hale geldikçe kapitalizm daha önce vermek zorunda kaldığı tavizlerden bile vazgeçmektedir. Örneğin Anglo-sakson dünyasında işçi sınıfının politik mücadelesi canlıyken geliştirilen sosyal yardım paketleri, onların politikada etkilerinin iyice azaldığı Reagan ve Thatcher dönemlerinde en bariz biçimde geri alınmış, bir süredir devam eden saat ücretlerinin reel olarak gerilemesi eğilimi artmış, vergi yasaları zenginlerin lehine değiştirilmiş, sağlık ve eğitim yardımları iyice budanmıştır. İşçi sınıfı insiyatifini, yani üretimi etkileme gücünü yitirirse sürekli kaybeden taraf haline gelir. Mücadele ettiği taktirde ise, nihai zaferi elde edemese bile kazanımlarını artırır, moral gücü yüksek o

İdeoloji Ve Pratik

Sınıf mücadelelerinde egemen sınıfların binlerce yıllık deneyimi bugün burjuvazinin en büyük kozlarından biridir. İdeolojiler ne derse desin, iyi politika yapabilen burjuvazi politik insiyatifi sosyalistlerin elinden onların gözünün içine baka baka çekip alabilmektedir. İdeoloji iki tarafta da vardır. Ama netice pratik müdahalelerde usta olan tarafın lehinedir. Örneğin bugün Doğu Avrupa'da olup bitenlere bir bakalım. Emperyalizm tam saha pres ile bunalttığı rejimlere kendini toparlama fırsatı vermeden bastırmaya devam etmiş, propaganda alanında da üstünlüğü ele geçirmiştir. Böylece esas olarak ideolojik mücadelede başarı kazanmış, rakibine karşı oynayacağı kozları arttırmış, oyunu kendi istediği alana sokmuştur. Sonuçta bu ülkelerdeki bürokratik diktatörlüklerin olumsuzluklarını sosyalizmin sırtına yüklemiş, anti-sosyalizm dalgası buradaki rejimlerin karakterini belirleyecek hale gelmiştir. Tarihte binlerce defa görüldüğü gibi pratik ideolojinin üzerindedir. İdeolojilerin pratik üzerindeki rolü ise bunun faktörlerinden sadece bir tanesidir.

Bir Kalkınma Modeli Olarak Sosyalizm

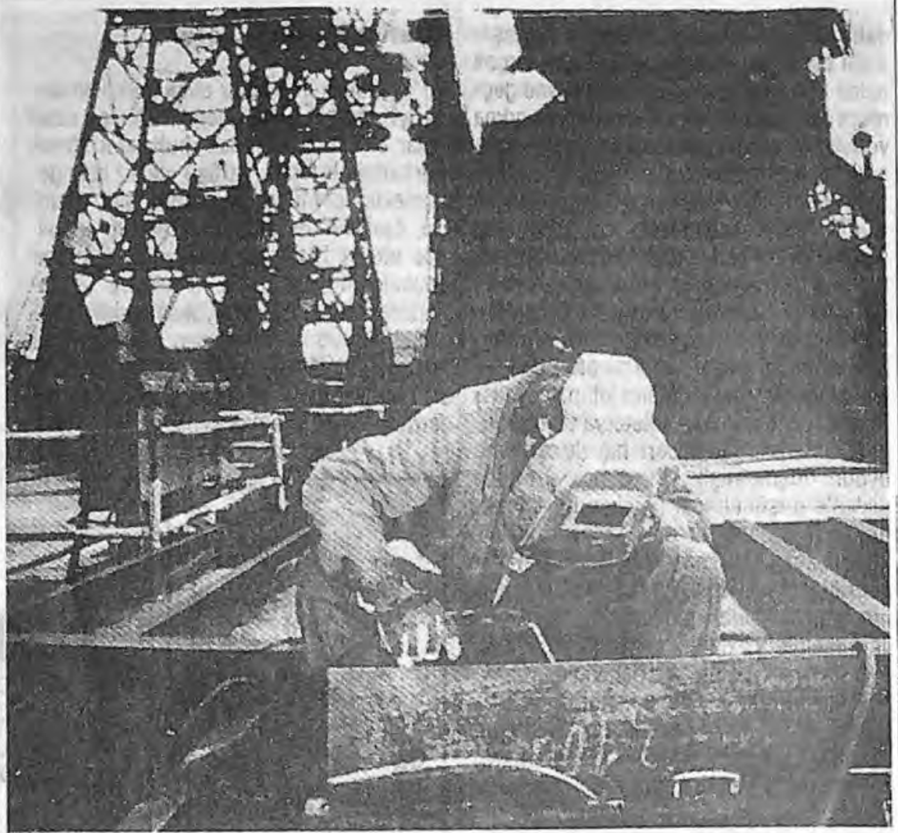
Sosyalizm Batı Avrupa'da bir işçi insiyatifi olarak varlık buldu. Doğuda ve azgelişmiş ülkelerle ise farklı anlamlar, farklı renkler kazandı. Bu ülkelerde başka şeylerin yanısıra çağdaş bir hayat tarzının hızla elde edilmesinin aracı olarak da görüldü. Sovyetlerin çok büyük doğal kaynaklarına rağmen halkın büyük fedakarlıkları pahasına elde ettiği gelişmenin tekrarlanabileceği sanıldı. Türkiye aydınları da 1960'larda bundan çok fazla etkilendiler. Yön hareketi bunun en tipik tezahürüdür. Madem böyle geri kalıyoruz, o halde kapitalist olmayan yoldan kalkına-

lım denilmiştir. Gerçekten de devlet eliyle yapılabilecek hızlı sermaye birikiminin yollarından biriydi bu. Ancak halkın hiç de hoşuna gitmeyen bir yol. Çünkü bu pratiğin uygulandığı ülkelerde süreç içinde sadece sömürücü sınıflar ve ırkçılar üzerine değil, halkın her türlü örgütlenmesi ve insiyatifi üzerine de yasaklar hakim kılınıyor, herşey ya resmi görüşe tabi olma ya da hain olma ikilemine indirgeniyordu. Böylece halkın üretim ve yönetime ilgisi azalıyor, insanların yaratıcı enerjisi körelince bilimde, teknikte ve her alanda geride kalınmaya başlanıyordu. İlk başarıların ardı kesilince, 1970'lerden itibaren sosyalizm güç ve itibar yitirmeye başladı. Kapitalist olmayan yoldan sosyalizme geçeceği sanılarak övülen bir dizi Afrika ülkesi de işi kısa sürede dalgaya getirip vazgeçtiler. Sonra bu tezler de unutuldu. Gözler kapitalizme çevrildi.

Kişilikli Ve Onurlu Olmanın Yolu Olarak Bağımsızlık Ve Sosyalizm: Emperyalizme Alıştık Mı?

Sosyalizm bir kalkınma modeli olmasıyla bağlantılı olarak başka açıdan da önemliydi. Kapitalist kalkınma yolu tercih edildiğinde emperyalist sistemin boyunduruğuna girmek, burnuna halkayı taktırmak kaçınılmazdı. Sosyalizm buna karşı çıkmanın, onurlu olmanın ilk koşulu olan bağımsızlığın garantısı olarak da görülüyordu. İşbirlikçi bir kesimin elinde oldukça kaynaklara hakim olmanın olanağı yoktu vs.

Bugün emperyalist sisteme bağımlı olan ülkelerde temel ilişkilerde bir değişiklik olmamasına karşın bir "emperyalizme alışmışlık" durumu göze çarpıyor. "İşbirlikçilik" en az on yıldır kulaklarımıza pek çarpmayan bir söz, eh! zaten bütün sosyalist ülkeler dış yatırıma sonuna kadar açılmışken, üstelik herkes dış yatırımcıları cezbetmek için yarışırken azgelişmiş ülkelerde bunun tersini beklemek biraz zamandışı kaçabiliyordu. Bunun birkaç nedeninden sözedebiliriz. İlk olarak gerçekten bir dizi yenilgiden kaynaklanan bir alışmışlık, bir havlu atma durumu vardır. Yenilgilerin sersemliği yaşanmakta, yeni bir güç toparlama, atılıma hazırlık dönemi geçirilmektedir. İkinci olarak, gerek azgelişmiş ülkelerde gerekse de diğerlerinde bugüne kadarki sosyalizm uygulamalarının da çok parlak bir örnek teşkil ettiği söylenemez. Ayrıca emperyalizm de eskisi gibi açık bir sömürgecilik yapmamaktadır. Nihayet uluslararası ilişkilerin çağdaş boyutları sınırlar ötesi ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkileri doğal olarak artırmaktadır. Ancak esas olarak sorun bu ilişkilerin tümüyle ilgili yaklaşım eksikliğindedir. Artık iletişimle iyice küçülmüş bir dünyada, kapalı bir toplum kurup insanların

Kapitalizmin araştırmaya daha fazla kaynak ayırması teknolojik gelişmede öne geçmesine yol açtı. Sovyetler Birliğinin bu yarışta havlu atması yaşanan olumsuzlukların başlıca nedenlerinden biridir.

emeğine dayanan bir birikim modeli ile istenilen bir toplumsal gelişme sağlamak olanaksızdır. Öte yandan kaynaklarına, dış ilişkilerine sahip olamayan, dış müdahaleleri engelleyemeyen bir ülke ilerleyemeyiz. O halde yapılması gereken uluslararası ilişkilerin daha karmaşık yapısını kabul etmek, emperyalizme karşı topyekün mücadeleyi basit bir reddiyeden çıkartıp somut karşıtlıkları sergileyen bir rotaya oturtmaktır. Emperyalist karmaşık mekanizmalar tek tek teşhir edilmeli ve herbiri bir mücadele alanı haline getirilmelidir. Böylece klasik olan, yani somuttan hareketle mücadeleyi genelleştirme yolu izlenerek, ve öncelikle de emperyalizmin devlet aracılığıyla yaptığı müdahalelere karşı çıkılarak mücadelenin birliği sergilenmelidir. Burada somut gelişmeler esasen tayin edici olacaktır. Kısa dönemli hedeflerde somutluk, azami hedeflerde kararlı bir esneklik, bağımsızlığın yolu üzerindeki hedefler olmalıdır. Kötü olan ilişki değil, ilişkinin kuruluş biçimi ve etkileriyle birlikte denetlenebilir olup olmamasıdır.

Etkin Bir Sistem Olarak Kapitalizm

Kapitalizm işletme bazından gerçekten etkin bir üretime olanak sağlayabilir. Sosyalist renkler taşıyan rejimlerde yapılan şey ise, işe memur zihniyetiyle yaklaşılmasının önlenememesidir. Bu kaynak israfını, suistimalleri, esnek olmayan ama yavaş bir çalışma temposunu getirmektedir. Kapitalist bir işletmede ise kaynakların daha esnek ve verimli bir tarzda kullanılması olasıdır.

Bu durumda başlıca neden işe kimin sahip çıkacağıyla ilgilidir. Ne iş yaparsa yapsın yaklaşık aynı ücreti alacak, başarısının ödülünü, başarısızlığının ise cezasını görmeyecek olan memur-yöneticinin işe sahip çıkması için fazla saik yoktur. Kapitalist veya profesyonel yönetici ise başarısının ödülünü veya tersi durumda cezasını derhal göreceği için işe daha çok sahip çıkmak durumundadır. Böylece mülkiyet ile işe sahiplenme ve denetim arasında sıkı bir bağ olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak kapitalizmde, mikro anlamdaki etkinliğin çalışma hayatında yarattığı gerilimlerin tercih edilip edilmeyeceği ayrı bir husustur. Diğer önemli nokta ise emek sömürüsü ile yaratılan birikimin sermaye sahibinin servetine katılmasına gösterilen rıza ile ilgilidir. Ancak öte yandan sosyalist işletmecilik öyle olumsuz bir tablo yaratmıştır ki, kapitalizm bütün kötülüklerine rağmen tekrar tercih konusu olmaktadır. Devlet mülkiyetinin çalışanlarla bağının kopmasının sonuçlarından birisidir bu. Çünkü, gerçek bir kollektif çalışmada iyi ve kötü çalışanlar, arkadaşlarının sırtından parazitlik yap-

maya kalkanlar zaten hemen ayrışır, ya kendilerini düzeltir ya da yaptırım görürler. Çalışanların emek süreci üzerindeki hakimiyeti, yönetmelerinin de esasıdır. Bürokratik bir temsilin emekçi demokrasisini yaratamayacağı ise çok önemli bir deney hazinesidir.

Öte yandan işletme bazında etkinliğinde ve ekonomide getirdiği cazip çeşitliliğe rağmen kapitalizm makro düzeyde çok kaynak israf eden bir sistemdir. Yanlış yatırımlar, fuzuli üretimler sistemin özünde vardır. Gerçi bu kaynak israfı sistemin canlılığı açısından önemlidir. Kapitalist sistemde önemli olan pazardır. Sipariş oldukça çarklar döner, stoklar yenilenir, krediler ödenir vs. İsraf da büyük bir pazardır, ama israfın sürdürülmesinin olanak dışı veya çok yüksek maliyetli olduğu döneme yaklaşmaktayız. İsraf, dünya kaynaklarının küçük bir azınlığın çıkarlarına feda edilmesi pahasına sürdürülemez. Üretimin planlanması çok kısa bir gelecekte insanlığın bekası ile eşanlamlı olacaktır.

Bu arada kapitalizmin teknolojik üstünlüğü gibi bir konu da var. Bu olay, aslında eşit olmayan iki sistemin yarışması, bir nevi, elmalar ile armutların karşılaştırılmasıdır. Kapitalizmin teknolojik üstünlüğü araştırmaya daha fazla kaynak ayrılabilmesine, araştırma yapan kuruluşlarının zenginliğine ve çeşitliliğine, geçmişten gelen avantajlara, geleneklerine ve daha birçok faktöre bağlıdır. Ne ki, teknolojik üstünlük gerçekten çok güçlü bir silahtır ve emperyalizm tarafından kullanılmaktadır. Sovyetler Birliği'nin bu yarışta havlu atması yenilginin iki önemli nedeninden biridir. Diğeri de çalışan halkın özgürce, kendi kaderine hakim olarak atılım yapma gücünün yok edilmesidir. Kapitalizmin etkinliğinin ekonomik liberalizme dayandığı masalı ise son yıllarda çok etkili bir propaganda aracı olarak yayıldığı için değinilmesi gereken bir nokta olarak kalmaktadır. Devletin para arzından kredi ve vergilere, gümrükler ve kotalardan destekleme alımlarına kadar belirleyici olduğu, ayrıca askerlikten eğitime kadar en büyük tüketici ve müşteri olduğu, ayrıca üretime katıldığı çağımızda liberalizm masalı, elde edilen politik ve ekonomik üstünlüğün ideolojik bir propaganda aracına tahvil edilmesinden ibarettir.

Kendini Yenileyebilme Olanağı Açısından Sosyalizm

Bir modelin başarısızlığı ispatlanmış ise daha fazla ısrar etmeden yeni bir model arayışına geçilmelidir. Bu, hayatın her alanı için geçerlidir. Sosyalizmin de birçok modeli olabilir ve bunların sınırını düşünmek zordur. Geçirilen deneyler ise yeni modellerden daha iyisinin oluşturulması için altın değerindedir.

Sosyalizme yönelik modellerde bugüne kadar görülen en büyük aksaklık, bürokratik yozlaşmaların önlenememesidir. Bu kitlelerin insiyatifinin ve üretim araçları üzerindeki teorik mülkiyetlerinden doğan haklarını pratikte kullanamamalarından kaynaklanmaktadır. İlacı bellidir. Diğer bir sorun ise planlamayla ilgilidir. Aşırı merkezi bir planlama mekanizmasının halkın tüketici olarak tercihlerini izlemesi ve milyonlarca fiyatı masa başından tayin etmesi olanaksızdır. Her fiyat, başka şeylerin yanısıra alternatif mal ve hizmetler arasında bir öncelik tercihini ifade eder. Burada planlama mekanizması tüketici tercihleri ile temel kalkınma hedefleri arasında bir dengeyi temin edecek şekilde yeniden organize edilmelidir. Fiyat tayini ise özellikle zor bir husustur. Çünkü, değer ile fiyat arasındaki ilişkinin kurulması esasen hassas bir konu iken, ve bu durum bir de uluslararası fiyatlar ile karmaşıklaşmışken, buna bir de her devletin kaçınılmaz olarak uyguladığı subvansiyonların gerektirdiği düzenlemeleri eklemek hiç de kolay değildir. Ama esas sorun hedefleri iyi belirleyebilmektedir. Toplumun çoğunluğunun sahip olduğu hedefler varsa, bunların gerçekleşmesini sağlayacak fiyatlar (oranlar) tesis edilir. İmkansız olan ve iflas eden, halkın sahiplenmediği hedeflere göre plan yapmak ve bunu uygulamaya çalışmaktır.

Kaynak israf ederek yaşayabilen bir sistem olan kapitalizmin karşısında, kaynaklarına sahip olan, onları genel refah ve temiz bir dünya için yönlendirebilme potansiyeline sahip sosyalizmin kendini yenileme gücü insanlığın gelecekteki sorunlarını çözmek en büyük imkanıdır.

Kitleler Ve Sosyalizm

Hiçbir politik sistem homojen bir tabana dayanmaz. Bu, sosyalizm için daha da geçerlidir. Öncelikle işçiler ve emekçiler homojen değildir. Kimisi kısmen mülk sahibi, kimisi profesyonel niteliklere sahip, kimisi de ayrıcalıklı nitelikte olup, bunun yanısıra çoğu kez ulusal, dini, etnik, ideolojik bağlılıkları sınıfsal bağlılıklarının üzerindedir. Diğer ara sınıf ve tabakaları ise saymaya hiç gerek yok. Kaldı ki sosyalizm de homojen değildir. Hiç bir sınıfın tek bir ideolojisi olmadığı gibi, ideolojiler de politik ifadelerini bulan nüanslara veya alt bölünmelere sahiptirler. Tüm bunlara karşın sosyalizm işçi sınıfının temel ideolojisi olma niteliğine sahiptir. Sosyalizmin özgül biçimleri ise günün koşullarına göre varlık bularak gelişir, olgunlaşır veya çürümeye yüz tutar. Yani sosyalizm iyice tanımlanmış bir aşama değil, emekçilerin özgürlüğüne giden yolların kendisidir. Kervan yolda düzülür ifadesi belki en çok politika için geçerlidir. (Bu durum toplumsal projeler yapılmasının önemini yadsımaz)

Bu çerçevede, egemen sınıflarla aralarındaki çelişkilere rağmen emekçi kitlelerin önemli bölümünün kendi sınıf mücadelelerine sahip çıkmamaları durumu yaygındır. O halde onların tümü adına mücadeleye sahip çıkan bir kesimin politik insiyatifine ne demeli. Halk adına siyaset yapanların vesayet kurmayı alışkanlık haline getirmiş olmaları bu konudaki hassasiyetleri daha da artırmıştır. Gerçi şu veya bu şekilde organize edilmiş küçük gruplar kitleler adına teşebbüs yapmamalı diye bir kural olamaz. İş bu noktaya kalırsa siyaset yapan herkes, burjuvazi, hatta faşistler bunu halk adına yaptıklarını ileri

Sosyalizm, az gelişmiş ülkelerde öncelikle kalkınmanın bir aracı olarak görülürdü. Türkiye aydınları da 1960'larda bundan fazlasıyla etkilendiler. Yön hareketi bunun en tipik tezahürüdür.

sürerler. Ancak kitlelerden alındığı iddia edilen vekalet kurumsallaşırsa (ki tarihsel pratik genelde bu yöndedir) sol politik atılımlar da yozlaşmakta, halk iktidara gerçekten sahip olmamaktadır. Çarpıklıklar uzun süre devam edip kendini yeniden üretebilir. En çürük yönetimler bile pekala bir süre varlıklarını sürdürür.

Tüm bunlar gözününe alındığında, yanlış olan kitleler adına siyaset yapmaya başlamak değil, bu siyasetin yönünün kitlelere insiyatif kazandırmak doğrultusunda yapılmasıdır. Aksi halde öncülük diye bir kavram çıkmazdı. ■

Kıbrıs'ta Seçimler ve Muhalefet Krizi

"BU BİZİM HİKAYEMİZ DEĞİL"

Hürrem Tulga

Kıbrıs'ta bir süre önce sırayla "Cumhurbaşkanlığı" ve "Milletvekilliği" seçimleri yaşandı. Yerel Seçimler ise şu sıralar yapılmakta. "Resmi muhalefetin"de başta onayladığı müdahaleler hedefine ulaştı. Ve resmi muhalefet beklemediği bir sonuçla "yenilgiye" uğradı. Gerek T.C.nin gerekse Poly-peck'in desteğini aldığını sanan uslu muhalefet kendi iktidar sırasının geldiği inancındaydı. 16 yıllık iktidar partisi UBP (Ulusal Birlik Partisi) üç muhalefet partisi karşısında tek başına oyların % 54'ünü aldı ve yeni seçim yasası çoğunluk sistemini öngürdüğü için "Meclis"te ezici bir üstünlük sağladı. Şimdi muhalefet yerel seçimleri boykot edeceğini ilan ediyor. Sadece ve sadece seçim sonuçları "muhalefetin zararına" olduğu için, Meclis'e de girmemekte diretmeğe çalışıyorlar. Bugün muhalefetin gündeminde sadece UBP'den daha iyi yönetim sağlama iddiası dışında bir madde yok. Muhalefet, siyasal yaşama doğrudan T.C. ve Poly-peck tarafından yapılan müdahaleleri gözardı ederken, hatta seçimlerden önce Konsolosluktan onay ve seçimlere müdahele edilmeyeceği sözü aldıklarını ilan ederken şimdi, "müdahaleler" konusunda yaygara koparıyor. Bir yandan da bu müdahaleler nedeniyle en yıprandıkları noktada Denktaş ve UBP'ye "toplumsal barış" ve "toplumsal uzlaşma" çağrısında bulunuyorlar. Muhalefetle süren pazarlık sırasında, UBP eski seçim sistemine dönülmesini kabul ediyor. Ama bunun için muhalefetin yerel seçimleri boykot etmemesini şart koşuyor. Muhalefet ise, yerel seçimlerin ertelenerek, eski sistemle yapılmasını istiyor. İktidara göre ise, bu Anayasanın ihlali. Şu anda 2 üye dışında muhalefetin 12 milletvekili Meclis toplantılarına katılmıyor.

Denktaş son seçim manevrası ile konumunu güçlendirirken, Kıbrıs sorununa uluslararası boyutta ilgi artmış durumda. ABD'nin Denktaş karşısındaki tavrını yumuşattığı yolunda belirtiler artarken, Rum yönetimi AT'a girmek için başvuru hazırlıklarında bulunuyor. Bush-Gorbaçov zirvesinden sonra ABD Kıbrıs İşleri Koordinatörü Ledsky Atina-Ankara-Lefkoşe üçgeninde temaslarda bulunurken, bir kaç kez gazetelerde başlık olma dışında bu konu gündeme getirilmiyor.

DMP liderleri T.C. elçiliğinin ayağına giderek, hiç olmazsa milletvekili seçimlerinde müdahale olmayacağı yolunda söz aldılar, ama işe yaramadı

Kısacası Kıbrıs'ın gerçek siyasal gündemine bir yabancılaşma söz konusu. Geçmişte de yaşanan bu yabancılaşma, 1990 yılı başlarında seçim yasasında değişiklik yapan tasarının meclis gündemine alınması ile hızlandı. 1976'dan bu yana "parlamenter sistemin" hükümet partisi olan UBP'nin mecliste yeniden çoğunluğu elde edebilmesi için seçim yasası yeniden ele alınırken, üç muhalefet partisi "iktidar" beklentisi içinde bunu onayladı. Yalnız Yeni Kıbrıs Partisi buna karşı çıktı. Üç muhalefet partisi birincil görev olarak önlerine "demokrasinin kurtarılması"nı almışlardı. Faşistleri barındıran ve T.C. elçiliğinin kurdurduğu Yeni Doğuş Partisi (YDP), sağ sosyal demokrat eğilimli Toplumcu Kurtuluş Partisi (TKP) ve sol görünümlü Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) seçime girmek üzere tek bir partinin çatısı altında birleştiler. Bu birliğin hedefi de, programı da "iktidarı" ve mecliste çoğunluğu alarak seçim yasasını demokratikleştirmekten ibaretti. Demokratik Mücadele Partisi (DMP) oluşumunun T.C. devletinden de onay aldığı da, seçim kampanyası sırasında bir propaganda malzemesi olarak açıkca kullanıldı. Böylece icazet altında "demokrasi kurtarılacaktı". Bu oluşuma onay verildiği doğruydu. Ama onay vermekle, destek vermek arasında önemli bir fark vardı ve bu çelişki göz ardı edildi.

Sonuçta bir yanda "muhafazakar" UBP'nin, diğer yanda ise "muhalif" DMP'nin yeraldığı, düzen içi ama görünümü ile keskin bir suni kamplaşma oluştu. KKTC'yi ve statükoyu kimin daha çok savunduğu çerçevesinde bir yarış başladı.

Muhalif DMP, iktidar partisinin güçlü silahları olarak kabul ettiği "birlik, bütünlük, milli dava" söylemini en uç noktalara kadar götürdü." Demokrasi savaşımı" bu yolla kazanılacaktı. Geçmişte denenen yollarla bir yere varılamamıştı. Muhalefetin bu aşırı vurguları ve sık sık T.C.nin onayını anımsatması karşısında, Denktaş'ın seçmen kitlesine daha tutarlı, hatta daha "özerk" göründüğü bile söylenebilir. Niçin "aslı" varken, "taklit"ini tercih etsin.

Yine de işi şansa bırakmamayı tercih eden T.C. devleti sivil-asker bürokratları ile köy-köy, ev-ev dolaşarak, seçimleri Denktaş ve UBP'nin kazanması için müdahalede bulundular. Poly-peck'ın parasal desteği ile çok geniş boyutlu bir seçim kampanyası yürütülürken, buna TRT ve Türkiye basını da katılarak, "yurttaş iradesi" belirlenmiş oldu. Türkiye'nin onay verdiği bir oluşumla UBP-Denktaş iktidarını devirebileceğine inanan muhalefet, bu müdahaleler karşısında tam bir şaşkınlığa düştü. Muhalefet, iktidarı belirleyen güçlerin kendi içlerinde seçenek yaratma yoluna gidebileceklerini görememişti. İktidarı sadece UBP ve Denktaş olarak görüyorlardı. T.C. ve uluslararası güç odaklarının desteğini almakla yeni bir seçeneğin yaratılabileceğine inanıyorlardı. Ama bunun yerel "iktidar" odaklarının desteğine dayanmış olması gerekiyordu. Bu konuda ancak TKP'nin yetersiz kalan çabaları olmuştu. Bu koşullar altında T.C. ve uluslararası güç odakları

(ABD, poly-peck v.b.) yerel "iktidar" odakları ile çatışmaya girmek yerine, UBP içinde bir seçenek oluşturma yolunu tercih etti. Eski T.C. Kıbrıs İşleri Koordinatörü Tenekeci Paşa UBP milletvekili adaylarının belirlenmesinde müdahalelerde bulundu. Ama muhalefet bunu da görmezden geldi.

Bütün bu politikalar sonucunda Kuzey Kıbrıs insanı, o güne kadar görmediği baskılarla karşılaştı. Yeni Kıbrıs Partisi, Özgürlük dergisi, Halk-Der ve Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası gibi kuruluşlar yeni koşullar altında seçimlerin bir anlamının kalmadığını ve seçmenlerin bunun bilincinde olduğunu açıkladılar. Farklı bir tavır geliştirmek gerekiyordu. Kıbrıs Halkla Dayanışma Derneği (HalkDer) T.C. elçiliğinin müdahalelerini protesto eden bir dizi eylem düzenledi. Seçimlerin tümüyle göstermelik olduğunu sergiledi. Halkın sempati ile karşıladığı bu eylemler "muhalif" basında yer bile almadı. Baskıları inkar etti. Yöneltilen bütün soruları "Türkiye'nin tercihi biziz" diye yanıtladı. "UBP ve Denktaş Gidecek!" ve perde arkası samimi görüşmelerle iktidar değişecekti. Sonuçta Kıbrıs muhalefeti, Türkiye'deki Sosyal Demokratlar gibi hiçbir çaba harcamadan, uslu uslu bekleyerek iktidarı alacaklarına inandılar. 22 Nisan'da % 68 gibi yüksek bir oranla Denktaş'ın kazandığı anlaşılınca, "muhalif" basın seçimleri asker-sivil bürokratların, polis ve T.C.nin kazandığını ilan ettiler. Sonra kampanya kesildi. Çünkü DMP liderleri T.C. elçiliğinin ayağına giderek, hiç olmazsa milletvekili seçiminde müdahale olmayacağı yolunda söz aldılar. Ama bu söz de işe yaramadı. Milletvekili seçimlerinden sonra da verilen sözün tutulmadığını ilan ettiler. Kıbrıs'ta taşların yerinden oynaması yeni dengelerin oluşmasına yolaçabilirdi. Bu da yerli iktidar odaklarının işine gelmiyordu. T.C. görevlileri ve poly-peck bu kez de UBP yanında saf almaktan kaçınmadı.

Daha seçime 4 gün kala UBP % 55 oyla zaferini ilan etti. Yanılma payı da ancak % 1 oldu. UBP bu sonuç ile, iktidar odaklarının toplum üstündeki hegamonyalarının derecesini gösterdi. Türkiye'deki ANAP gibi hızlı bir iniş süreci içinde olan bir parti böylece yeniden pazarlandı. "Milli şemsiyenin muhalefet cephesini" oluşturan DMP ise, "demokrasi savaşımında" dünyaya örnek olarak gösterdiği tutumu ile büyük bir yıkıma uğradı.

Peki bir muhasebe sözkonusu mu? DMP bu tablo karşısında da eski tutumunu sürdürmekte inat ediyor. Parlamentarizmin suya sabuna dokunmayan "emsalsiz" örneklerini sergileyerek, sadece "seçim yasasının demokratikleşmesi ve müdahalesiz seçim" çerçevesi içinde bir kampanya yürütüyor. Şimdilik muhalif 14 milletvekilinden 12'si meclis toplantılarına katılmıyor. Bu arada yerel seçimlerin de boykot edileceği açıklanıyor. İktidar seçim yasasının değişmesini kabul etti ama yerel seçimlerin ertelenmesi onlara göre anayasaya aykırı olduğu için mümkün değil.

DMP çevresi müdahaleleri ve yanlış politikalarını unutturmak istercesine, egemen güçlere "toplumsal barış ve toplumsal uzlaşma" öneriyorlar. Müdahaleler nedeniyle doğan tepkileri sözel açıklamalarla yatıştırmaya çalışıyorlar. Halk kesimlerinden gelen ve müdahaleleri geriletmeyi ve kınamayı amaçlayan miting ve yürüyüş önerileri, "provokasyon olur" gerekçesi ile reddediliyor. Kapalı salon toplantıları ise, "itidal" tavsiyeleri ile geçiştiriliyor.

"Muhalefet" için süperlerin zirvesi ve Ledsky'nin ziyaretleri, "toplumsal barış" gerekçesi olma ötesinde bir anlam taşımıyor. İktidara, "biz mecliste olmazsak, bütün bu dış baskılara karşı direnemezsiniz, uzlaşalım" diyorlar. Bu yolla da iktidardaki güçlere güç katmaya devam ediyorlar. Zirvenin ardından AT, BM gibi platformların daha geriye kayarak, ABD nüfuzunun Kıbrıs'ta daha belirleyici bir konum kazanması, Geçitkale havaalanının NATO savaş manevralarına dahil edilmesi gibi gelişmeler Kıbrıs'ta birkaç gazetede manşet olmanın ötesinde bir anlam taşımıyor.

Açığa çıkan bu yıkım güçlü yeni alternatifler yaratır mı? Belirtiler var. Çünkü "bu bizim hikayemiz değil!" ■

ABD'nin Denktaş karşısında tavrını yumuşattığı yolunda belirtiler artıyor. Bu arada Kıbrıs konusu uluslararası gündeme iyice girdi. Böyle bir konjektürde yaşanan seçimlerle Denktaş durumunu güçlendirdi.

VİLAYETE VALİ Mİ SEÇİYORUZ. ELLERİNİZİ SEÇİMLER DEN ÇEKİN

Ülkemizde, T.C. egemen ve yönetici güçlerinin herşeye müdahaleleri bilinmeyen bir olgu değildir.

Son seçimlerle birlikte bu müdahaleler daha da artarak sürmektedir. Her türlü yöntemlerle süren bu müdahaleler daha açık bir şekilde artık görülmektedir. TRT'den-Ziraat Bankasına, Yardım Heyetinden-Köyişleri Komisyonuna, MİT'den-Askeri kurumlara kadar; kısacası tüm kurumları ile seçimleri yönlendirmeye çalışıyorlar. Yani Kıbrıs Türk halkının egemenlik hakkına açıkça müdahaleler sürmektedir.

TRT'deki son programlar ise sanıldığı gibi bu kurumun yöneticilerinin işgüzarlığı değil, T.C.'nin devlet politikası olarak anlaşılmalıdır. Zaten T.C. hükümetinin en yetkili ağızları da bunu belirtmekte herhangi bir sakınca görmemektedir.

Elbette ki halkımızın büyük tepki gösterdiği bu müdahalelere karşı sesiz kalmamız beklenmez. Bu nedenle egemenlik mücadelesindeki kararlılığımızı bir kez daha yineler, bu politikaları şiddetle protesto ederiz.

Kıbrıs Halkla Dayanışma Derneği Yönetim Kurulu.

Almanya'da Türk "Çeteleri"

BERLİN SAVAŞ ALANI MI OLACAK?

A.Şahverdi-S.Bozdemir

Alman "Quick" Dergisi Haziran sayısında Berlin'de yaşayan Türkiye'li gençlere 5 sayfa ayırdı. Dergi, "Türk çeteleri" adını verdiği gençlik gruplarının silahlandıklarını, bu gidişle Berlin'in savaşalanına çevrileceğini haber veriyordu. "Quick"in bu haberi 2 Haziran tarihli Hürriyet'te "Dazlağa Türk Yumruğu", aynı tarihli Milliyet'te ise "Berlin'de Türk çeteleri" başlıklarıyla Türkiyelilere duyuruluyordu. Milliyet, gençlerin dazlaklara karşı sokakları ele geçirdiklerini başlıktan veriyordu. "Quick" haberinde, Almanları yabancı düşmanlığına teşvik etmeye çalışırken Türk gazeteleri de haberi Türklerin ulusal kahramanlıkları ve güçlü yumruklarını öne çıkarmaya, ırkçılığı Türk-Alman çatışması ekseninde açıklamaya özen gösteren bir içerikte veriyorlardı.

"Quick" Dergisi böyle bir yayına neden ihtiyaç duymuştu? Almanların hala başkent olarak kabul ettikleri Berlin, Batının doğuyu ilhak etmesinden sonra önemi artan bir şehir oldu. Bu şehirde 150 bini Türkiyeli olmak üzere toplam 250 bin yabancı yaşamaktaydı. Türkiyeliler şehrin meşhur Kreuzberg semtinde sanki getto oluşturmuşlardı. Geçen yıl Ufuk Şahin adlı bir gencin Naziler tarafından öldürülmesi üzerine Berlin'deki gençler bu tür saldırılara karşı savunma arayışlarına girdiler. Geçtiğimiz Nisan ayında ise Nazilerin Hitlerin doğum gününü kutlama hazırlıklarına karşı Berlin'li Anti-faşist gençler şehrin ticaret merkezinden başlayıp Kreuzberg'e kadar uzanan korsan gösteriler düzenlediler. Aynı günlerde, Doğu Berlin'de Nazilerin sağa sola saldırmaya başladıkları duyuldu ve gençler, gruplar halinde Doğu Berlin'e geçip nazilere müdahale etmek istediler, fakat Doğu Alman polisi gençleri sınırdan geri çevirdi. Son olarak 1 Mayıs gösterileri sırasında Türkiyeli ve Alman Anti-faşist gençler polisle saatlerce süren bir çatışma yaşadılar.

İşte bu gelişmeler, kamuoyunun ilgisini Berlin'e yöneltti. "Quick" Dergisi bu gelişmeleri öne çıkararak Kohl Hükümetinin yeni yabancılar yasasını meşru göstermeyi ve Berlin'de "Türk tehlikesi" imajı yaratarak Türkiyeli gençlerin bu şehirde giderek artan etkinliklerini kırmayı amaçlıyordu.

İlginç olan şuydu:Hürriyet, Milliyet gibi gazeteler, "Quick"in bu amaçlı yayınını boşa çıkaracak bir yayın yerine derginin haberini Türklük gururunu okşayarak okuyucularına duyuruyorlardı. Olayların içinde yer alan gençlerle görüşüp onların ne istediklerini tarafsız bir şekilde kamuoyuna duyurmak yerine olayları Milliyetçiliği teşvik eden bir içerikte sunuyorlardı.

Berlin'deki anti-faşist gençler saldırıya uğrayan yabancılara anında yardım edecek bir yapılanma oluşturmuşlar: Telefon et, yardım iste!

Bu yayın üzerine merak ettik, acaba bu gençler kim, ne istiyorlar? Gazetelerin yazdığı gibi bunlar çete mi?

Anti-faşist Gençlik

Berlin'deki araştırmalarımız sırasında gerçeğin hiç de büyük basının yazdığı gibi olmadığını gördük. Türkiyeli gençler arasında "Kara Panterler" "Sokak Savaşçıları" gibi adlarla biraraya gelen küçük gruplar vardı. Bunlar, Almanlara karşı korunmak amacıyla gruplaşmışlardı. Zaman zaman Türk bayrağı gibi semboller taşıyorlardı. Fakat, bunların Nazilere karşı mücadelede ve daha genel planda söylersek ırkçılığa karşı mücadelede pek rolleri yoktu. Berlin'de Türkiyeli gençler arasında etkin olan, buradaki olaylarda ağırlıklı rolü olan gruplaşma kısa adı ANİ-FA olan Anti-Faşist Gençler'di. Kendileriyle röportaj isteğimizi kabul ettiler, fakat isim vermeyeceklerini, fotoğraflarını ise ancak yüzleri kapalı bir halde yayınlayabileceğimizi söylediler.

Neden böyle bir örgütlenme ihtiyacı duyduklarını sorduk. Şunları söylediler:"Almanya'da ve Berlin'de bizleri yakından ilgilendiren ve etkileyen sorunlar var. Gittikçe ağırlaşan bu sorunlar gençliğin bunları kabullenmeden tavır almasını getirdi. Önce tepkisel ve kendiliğinden tavırlar gelişti. Çete diye tanımlanan(aslında biz bu kavramı kullanmak istemiyoruz) küçük gruplaşmalar ortaya çıktı. Bunun yanısıra, mevcut tepkileri politik bir çerçevede ele alan ve bunun gerektirdiği çalışmaları yapmak isteyen bir örgütlenme oluştu. Bu bizim içinde yeraldığımız Anti-Faşist Gençlik Hareketi'dir. Bizi biraraya getiren sadece yabancı olmamızdan ileri gelen sorunlar değil. Bunun yanısıra Almanya ve Avrupa'da geliştirilen bir ırkçılık hareketi var. Yabancılar sorunu ve yabancı düşmanlığı bu zeminde ortaya çıkıyor. Irkçılık, Nazi terörü, yasal ya da yasal olmayan baskılar, aşağılanma, cinsiyetçilik, toplum dışına itilme gibi olaylar ilk etapta karşısında gençliği buldu. Anti-Faşist Gençlik, çeşitli eylemliliklerle ve örgütlenme biçimleriyle gençliğin mücadelesini geliştirmeyi ve bunu politik düzlemin sorunları içinde pekiştirmeyi düşünüyor."

Gençlere hangi güçlüklerle yüzyüze bulunduklarını sorduğumuzda şunları vurguladılar:

"Öncelikle Almanya'nın ve Avrupa'nın politik gerçekliğini, sermayenin izlediği politikaları iyice öğrenmek durumundayız. İkinci güçlüğümüz, Almanya'da yetişen gençlerin belli bir anti-faşist gelenekten yoksun olmaları. Biz bir yönüyle de böyle bir gelenek yaratmak istiyoruz. Biz anti-faşist mücadeleyi bir süreç olarak görüyoruz, bağımsız, özgür, politika yapabilen, kendi sorunlarını politik düzlemde de ele alabilen bir yapılanma kurmaya çalışıyoruz. Güçlüklerimize bir de Alman devletinden maaş alan bazı Türkiyeli "uzmanlar"ın bizim adımıza karar veriyor olmalarını ekleyebiliriz, bir örnek verirsek:Yeni yabancılar yasasını biz gençlik olarak bütünüyle reddettik ve değişik eylemlilikler yürüttük. Az önce sözünü ettiğimiz kesimler, kendilerine danışmadan iş yaptığımız için bizleri eleştirdiler."

Avni Almanya'da

Anti-Faşist Gençler'in kendilerine

seçtikleri amblem ilginç. Gırgır Dergisinin bir bakıma sembolü haline gelen Avni, Berlin'li gençlerin de sembolü. Ancak, Avni burada bir kızılderili çocuğuyla elele tutuşmuş ve sol yumruğunu havaya kaldırmış bir şekilde duruyor. Gençler bu amblemin çevresine "Birlikte Güçlüyüz" ibaresini eklemişler, (Türkçe ve Almanca) Yani Avni bütün sevimliliğiyle Berlin'li gençlerin faşizme karşı mücadele sembolü haline gelmiş. Anti-Faşist Gençlik'in afiş, bildiri ve dergilerinde Avni'yi görmek mümkün. Bazen nazilere tekme atıyor, bazen birlik sembolü oluyor.

Sohbetimizin bir yerinde gençler ilginç bir öneri ortaya attılar;öneriden ziyade bir hedef saptamasıydı bu. Onlara göre, Alman Anayasasası, 80'li, 90'lı yılların ihtiyacını karşılamıyor ve değiştirilmesi gerekiyor. Örneğin bu anayasa, Almanya'da yaşıyan ve sayıları 5 milyona yaklaşan Alman olmayan topluluğu kaale almıyor. Milyonlarca insan, kendilerini kaale almayan bir yasayı kabul edemezler, yaşamlarını bu yasaya göre düzenleyemezler. Bu anayasa hükmünü yitirmiştir ve değiştirilmelidir. Bu anayasal Almanya'da "huzuru ve istikrarı" sağlayamaz. Bize eşit haklar tanınmadığı ve bu anayasal bir hak haline gelmediği sürece yabancıların protestoları ve hak arayışları devam edecektir.

Berlin'li gençler bunları söylerken, kendilerinin verdikleri kavganın haklı ve meşru olduğunu, olayların sebebinin kendileri olmadığını, protestolara ve değişik tepkilere bir sebep aranıyorsa bunun devletin baskıları ve ırkçılık olduğunu ayrıca vurguluyorlardı. Anti-Faşist Gençlik, kendi mücadelesini Almanya'daki toplumsal muhalefetin bir parçası olarak tanımlıyor.

Saldırıya Uğrayan Bize Telefon Etsin

Berlin'deki anti-faşist gençlerin ilginç bir aksiyonu da saldırıya uğrayan yabancılara anında yardım edecek bir yapılanma oluşturmaları. Üzerinde, "Seyretmeyin, kendinizi savunun" yazan bir afiş hazırlamışlar, afişe bir de telefon numarası yazmışlar. Saldırıya uğrayanlar buraya telefon ederlerse hemen yardımına koşuyorlar.

Gençlere Nazi saldırılarına karşı ne tür örgütlenmelere yöneldiklerini sorduğumuzda şunları anlattılar:

"Varolduğumuz yerlerde özellikle mahallelerde savunma komiteleri oluşturuyoruz. Bunun yanısıra özellikle gençlerin ilerde işyeri bulabilmeleri için gittikleri meslek okullarındaki baskılara karşı öğrenci komiteleri oluşturmayı amaçlıyoruz. Hayatın verilerini ele alıp savunma mekanizmaları oluşturmak, gençleri tabanda, çeşitli mücadele platformlarında birleştirmek istiyoruz. Uzun vadede tüm Almanya'da şehirler arası bir koordinasyon yaratmayı planlıyoruz."

Türkiyeli solla ilişkilerini ise gençler şu şekilde açıkladılar:

"Biz Anti-Faşist Gençlik olarak Türkiyeli solu temsil etmiyoruz, Türkiyeli solun bir parçası değiliz. Berlin'de ve Almanya'da oluşturulmaya çalışılan Anti-Faşist mücadelenin bir parçası olarak kendimizi tanımlıyoruz. Türkiyeli sol, üzerinde yükseldiği zemini iyi tanır ve buna uygun politikalar-faaliyetler oluşturursa yani eski tutumunu değiştirirse onlarla beraber bazı şeyler yapabiliriz. Buna karşılanmak istemiyoruz. Böyle gruplaşmalar var, biz bunları gençlik grupları olarak görüyoruz, hatalı tutumlarını eleştiriyoruz. Gazetelerin çete diye tanımladığı gruplaşmalar aslında karmaşık bir olay, biz onlarla anlaştığımız ölçüde ortak mücadele örgütlemek istiyoruz. Örneğin, 20 Nisan olaylarında (Hitlerin doğum yıldönümü nedeniyle Nazilerin eylemlerine karşı) onlarla birlikte yer aldık. Onlara somut önerilerle gittik ve başarılı bir eylemlilik gerçekleştirdik."

"Anti-Faşist Gençlik olarak Türkiye'de ırkçılığa ve faşist uygulamalara, halka yöneltilen saldırılara karşı mücadele eden, örgütlenmeye çalışan ister içerde, ister dışarda olsun tüm insanları selamlıyoruz ve başarılar diliyoruz."

Almanyada'ki anti-faşist gençlik, "çete" kavramının kendileri tarafından kullanılmadığını söylüyorlar. Gerçek konumlarını çarpıtmak için basın tarafından böyle isimlendirildiklerini belirtiyorlar.

şılık Alman anti-faşist gruplarla yakın ilişkiler içerisindeyiz, ortak eylemlilik yapabiliyoruz."

Berlin Anti-Faşist Gençlik'in "çeteler" ve "ırkçılığa karşı mücadele" konularındaki düşünceleri de özetle şöyle:

"Yeni yabancılar yasasına karşı çeşitli platformlar oluştu. Bu platformların bazıları, sorunu politik özünden soyutladılar ve yasayı kendi politik çıkarları için bir sömürü aracı olarak kullandılar. Bu tip çalışmalara katılmadık. Buna karşılık, sorunlara daha doğru yaklaşan "Anti-Faşist Vest Berlin" gibi platformlarda yer aldık. Irkçılığa karşı kendileri ırkçı ya da milliyetçi olanlarla ortak mücadele verilemiyeceğini düşünüyoruz. "Çeteler" konusuna gelince: Aslında biz bu kavramı kul-

Evet, işte Türk basınının kamuoyuna yanlış sunduğu, Berlin'deki gençlik mücadelesi özetle böyle. Berlin'i zor günlerin beklediğini söylemek ve bu kentin olaylara gebe olduğunu hatırlatmak gerekiyor. Çünkü, Alman sağı ve özellikle de Naziler açısından Berlin'in önemi Doğu-Batı birleşmesinden sonra daha da arttı. Doğu Berlin'de hiç beklenmedik bir şekilde nazi saldırıları ve eylemleri gündeme geldi. Birleşik Berlin'de de bu tür olayların sıkça yaşanması muhtemel. İşte Anti-Faşist Gençlik, bu ihtimale karşı şimdiden örgütlenmeye çalışan bir grup. Gelişme ve kitleselleşme şansları büyük. ■

terliklerim
terliklerimi
düzeltiin...
Serdar OZBILEN

Eğitim Sisteminde Radikal Bir Değişimin İlk Adımı, Çocukluğun İlgasıdır

ÖZGÜR BİR EĞİTİM İÇİN MÜNAFIK DÜŞÜNCELER

Bülent Somay

Bilgi iktidardır. Bu ifadeyi Demokrat'ın geçen sayısındaki yazımın başında da kullanmıştım. Bu kez aynı tartışmanın bir başka yönünü ele almak için yeniden "Bilgi" ile başlıyorum.

Bilginin iletilme kanallarının özgürleştirilmesi sosyalist bir demokrasinin ilk hedefleri arasındadır. Ya bilginin oluşturulması? Eğitim kurumlarının ikili bir işlevi vardır toplumda: Bilginin oluşturulduğu ve iletildiği yerlerdir bu kurumlar. Yalnızca bilginin de değil, kişiliklerin, algılama biçimlerinin, edinilen bilgiyi değerlendirme ve kullanma biçimlerinin oluşturulduğu yerlerdir. Bu bakımdan, eğer iletişim kanallarının özgürleştirilmesi bizim için önemliyse, eğitim kurumlarının özgürleştirilmesi daha da önemli olmalıdır.

Türkiye'de muhalif öğrenci hareketinin tarihiyle çağdaş sosyalist hareket ve örgütlenmelerin tarihi neredeyse örtüşür. 1960'ların ilk (yeni) sosyalist sloganlarının yazarlarıyla "üniversite özerkliği" talebini dile getirenler aynı kişilerdir. Sosyalistler için devletin (güvenlik, kültürel ve mali) güçlerinin müdahale edemediği özgür bir üniversite daima programatik bir önem taşımıştır. Özgür üniversite, bilginin politik ve ekonomik kaygılarla denetlenmediği, bilimsel çalışmanın sonuçlarından korkmadan yapıldığı "eğitilen" konumunda olanların, eğitimin biçimi ve içeriği konusunda müdahale hakkının kayıtsız şartsız tanındığı bir kurum olarak anlaşılmalı. Bu kurum on yıllardır sosyalistlerin hedefleri arasındadır.

Ne İçin Eğitim?

Ancak derinlemesine bakıldığında işler bu kadar pürüzsüz yürümüyor. 1960'ların ve 1970'lerin gözde sloganlarından biri "Üretim için eğitim"di. Zamanında da birçok eleştiriye maruz kalan bu slogan, eğitim konusundaki sosyalist kavrayışın sınırlarını açıkça gösteriyordu. "Üretim İçin eğitim" sloganı önce "Hangi Üretim?" sorusunu gündeme getirir. Herhalde devrimci öğrenciler kapitalist üretim sisteminin daha iyi işlemesi için eğitilmeyi amaçlamıyorlardı. Varolan eğitim sistemi zaten bu amaç için tasarlanmıştı; olsa olsa, Türkiye'de bu kurumun yeterince amaçlarına uygun yürümediği söylenebilirdi ki, bunu düzeltmek herhalde devrimcilerin işi değildi. Evrensel bir üretimden sözetmek de durumu kurtarmıyor. Kapitalist üretim için faydalı olan eğitim sistemi, sınıfsız bir toplumun maddi ve manevi üretiminin yürütülmesi için faydasızdan da öte, zararlıdır. Uzmanlaşmanın ve bilgi alanlarının birbirine kapalılığının ortadan kalktığı bir toplumda, kendi özgül bilgi alanının dışında hiçbir konuda bilgiye ve inisiyatife sahip olmayan günümüzün eğitilmiş uzmanları çaresiz, zavallı çocuklar olacaklardır. Bir düşünün, bildiğimiz biçimiyle paranın olmadığı bir toplumda bir bankacı ne kadar çaresizdir. Değer yasasının insanların iradesi üzerinde bir güç değil, insanların ortak iradesinin ifade biçimi olduğu (yani aslında yokolduğu) bir toplumda bir iktisatçı ne kadar da "lüzumsuz bir adam"dır. Savaşın ve askeri darbelerin tarih olduğu bir toplumda topçu generallerinin ne faydası var?

Sınıfsız bir toplumu özgür kurumların, toplulukların gönüllü birliği olarak ele alırsak, özgür üniversite talebi bugün ve yarın için gerçek anlamına kavuşur

"Üretim İçin Eğitim" bu nedenlerle sosyalist, devrimci bir slogan olamaz. Nitekim, bunun farkedilmesiyle birlikte, daha "radikal" gruplar bir ara "Devrim İçin Eğitim" sloganına döndüler. Bu yön değiştirmenin radikalliğine saygım var, ancak bulunan slogan da başka bir çaresizliği gösteriyordu: Kim, kimi, hangi devrim için eğitiyor? İnsiyaki olarak özgürleşmeden yana olan sosyalistler, özgür üniversiteyi istiyorlardı istemesine, ama "eğitim" konusunda söyleyecek çok açık bir görüşleri de yoktu.

Bu bulanıklığın çok belirgin bir nedeni vardı: Birçok konuda olduğu gibi, eğitim konusunda da sosyalistler çifte standardlı olmak zorundaydılar: Sosyalist olarak kabul ettikleri ülke(ler) hangileri olursa olsun, buralarda devletten özgür bir eğitim kurumundan, bağımsız bir bilimden sözetmek mümkün değildi. (Burada, bu devletlerin "proletaryanın devleti" olduğu, dolayısıyla bilimin ve eğitim kurumlarının bu devletten bağımsız olmalarının gerekmeyeceği tartışmasına verilebilecek cevapları bir kenara bırakıyorum: Hem bu yazının kapsamında değil, hem de fazlaca uzun. Sorun şu: Eğer özgür bir bilim, özgür bir eğitim ve özgür bir iletişim değil de "proletaryanın devletinin" elindeki bilim, eğitim ve iletişim kurumları hedefleniyorsa, o zaman zaten bugünden de bu kurumları özgürleştirme mücadelesi anlamsızdır. Yapılacak olan yalnızca devletin el değiştirmesidir. El değiştirme işi tamamlanınca zaten bu kurumlar "gerçek sahiplerine" kavuşurlar.)

Sınıfsız bir toplumu özgür kurumların, toplulukların gönüllü birliği olarak ele alırsak, özgür üniversite talebi bugün ve yarın için gerçek anlamına kavuşur. Ancak mesele üniversitede bitmiyor.

"Çocuklara Özgürlük!"

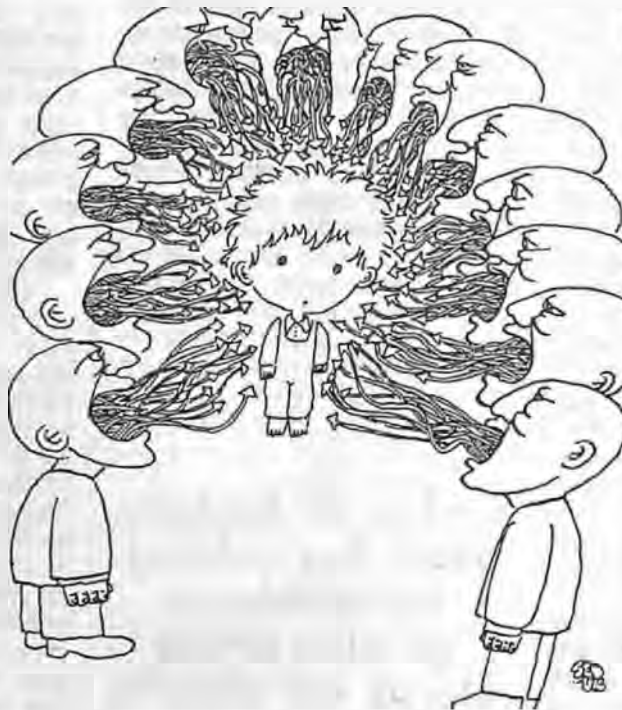
İlköğrenimin özgür eğitim tartışmalarının kapsamına alınmadığı yadsınamaz bir gerçek. Üniversite sorunu tartışılırken baş hedef devlet iktidarıdır, ancak ilköğrenimde karşımıza çıkan baş düşman genellikle din ve ancak ona yardak-

çılık ettiği ölçüde devlettir. Kısacası sosyalistler hala ilköğrenim konusunda Kemalizmden ve tevhid-i tedrisat ilkesinden kopabilmiş değildirler. Bunun nedeni büyük ölçüde sosyalist hareket içinde varolan Kemalist/Laik/Devletçi düşünce ve bu düşüncenin önemli taşıyıcılarından biri olan "ilerici öğretmen" unsurudur. Kemalizmin yarı -ya da "sanki" aydınlanmacı yanı, öncelikle öğretmenler arasında ciddiye alınmış, ve çoğu kez Kemalist iktidarların isteği ve iradesi hilafına uygulanmıştır. Bu durum ise öğretmeni ister istemez muhalif, "devlete rağmen devlet için" mücadele eden biri konumuna itmiştir. Ciddiye alınan bu aydınlanmacılığın başlıca özelliği, laik olması ve dinsel bağnazlığa karşı özgür düşünceyi savunuyor olmasıdır. Ancak Türkiye'de laikliğin gelişimi Batı Avrupa'daki dünyevi, laik düşüncenin gelişimiyle oldukça farklı seyirler takip etmiş olduğu için, laik olmak, devletçi olmakla, dine karşı devleti yandaş almakla eşanlamlı oldu. Eğitim konusuna gelindiğinde de yapılan "çocukları" dinsel eğitim kurumlarının, "yobazların" elinden kurtarmak ve devletin eline teslim etmekti.

Aynı devletin zaman içinde o "çocukları" yeniden "yobazların" eline teslim etmiş oldukları gerçeğini bir yana bırakalım. Devletin Kemalist ideolojinin hayal ettiği gibi sınıflarüstü bir kurum olmadığı gerçeğini de bir an için unutalım. Varsayalım ki devlet, liberal hayallere uygun olarak, toplumun çoğunluğunun, ya da devletçi sosyalist inanca uygun olarak, toplumdaki temel üretici sınıfın, proletaryanın iradesini temsil ediyor olsun. Bu durumda bile eğitim, yani bilginin kuşaklararası, zaman içinde aktarılması, bu kurumun tekelinde bırakılamaz. Çünkü bilgi, nesneler, olgular ve durumlara yönelmiş farklı bakış açılarının sentezi, farklı veçhelerin biraradalığıdır. Tekel ise öteki'nin, farklı olanın varlığını reddederek yaşayabilir ancak. Bilginin bir sonraki kuşağa aktarılması, bir tekelin eline bırakıldığında, aktarılan bilgi değil, bir kanaattir yalnızca. Bu tekel tarihi keyfince yeniden yazabilir, kendi anlık çıkarlarına uygun olmayan bakış açılarını gözden gizleyebilir, ya da dikkati önemsiz, sıradan olana yöneltebilir. Eğer umut bu tekelin kırılmasına değil de "ilericileştirilmesine, devrimcileştirilmesine" bağlanırsa, eğitimin kaderi de iktidar yapısındaki değişikliklere bırakılmış olur. Dün evrim teorisini zorunlu biyoloji dersi olarak okutan devlet, bugün zorunlu din derslerine, yarın zorunlu yaradılış teorisi derslerine yönelir.

Öte yandan, Kemalist kökenli ilerici görüşün oldukça haklı bir tartışması vardır: Tevhid-i Tedrisat ile, eğitim ceberrut devletin eline verilmiştir belki, ama ceberrut şeriatçı kurumların, tarikatların iktidarından da korunmuştur. Eğitim serbestleşirse, tarikatçılık, bağnaz İslamcılık, sıradan Müslüman yurttaş üzerindeki etkilerini kullanarak çocukları bu kez de başka bir tekelin eline teslim edecektir.

Özgürlükçü, demokratik bir sosyalist düşüncenin maddi bir güç oluşturmadığı bir toplum için öneriler, ister istemez iki ceberrut güç arasında bir tercih içeriyor. Çocukların bir kısmının "iyi eğitim veren ama parasal olarak ciğerlerini söken" özel okulların, bir kısmının tarikatçılık ve şeriatçılığın, kalanının da bir "özel teşebbüse", bir tarikatçılığa yaltaklanan, ama hepsinin üstünde kendi resmi, askeri toplum ve insan modelini bir üniforma gibi giydirmeyi hedefleyen bir devletin eline bırakıldığı bir "eğitim özgürlüğü", herhalde özgürlükten başka herşeye benzeyecektir?

Nasıl Bir "Özgür Eğitim?"

Bugüne dek sosyalistlerin, demokratların ilköğrenimi de kapsayan eğitim programları, bu konudaki önerileri, Kemalist/ilerici programın biraz daha radikalize edilmesinden daha derine inmedi. Bu da varolan "devrim sonrası toplum" örneklerine bakarak, gerçekten sınıfsız özgür, uzmanlığın, zorunlu çalışmanın, bilgi ve üretim alanları arasında duvarların olmadığı bir topluluğu tahayyül etmedeki zorluktan ileri geliyordu.

Oysa bu konudaki gerçekten radikal bir program, bir sosyalist feministin, Suhulamith Firestone'un "çocukluğun ilga edilmesi" talebinden yola çıkabilir. Firestone, kadın-erkek zıtlığının yanısıra, toplumdaki en köklü farklılaşmanın "çocukluk-yetişkinlik-yaşlılık" bölümlenmesi olduğunu, o yüzden radikal bir toplumsal değişimin bu farklılıkları da ortadan kaldırması gerektiğini söyler. Çocukların aile evlerine ve yalnızca diğer çocuklarla profesyonel eğitimcilerin bulunduğu mekanlara (anaokulu, kreş, okul) yaşlılarınsa yaşlılarevine hapsedildiği bir toplum, özgür bir toplum olamaz. Çocukların "çocuk" olmaktan çıkmaları, toplumun geri kalan kısmıyla eşit ve özgür ilişkiler kuran bireyler olarak tanınması gerekir. Ancak çocukların "eğitilmesi" de gerektiği için, bunun tek yolu, profesyonel eğitimciliğin ortadan kalkması, eğitimciliğin tüm yetişkinler topluluğuna yayılmasıdır. Bunu gerçekleştirmek için izlenecek yol tek değil kuşkusuz; ancak bazı öneri taslakları ortaya atılabilir. Bunun için yazının başına, üniversitelere dönmemiz gerekiyor.

Gerçekten özgür üniversiteler çocuklar için de en mükemmel ilköğrenim mekanları olabilir. İlköğrenim kabaca, çocukların "öğrenmeyi öğrendiği" kurumlar. Üniversite ise bilginin aynı anda hem üretildiği hem de dolaysız olarak aktarıldığı kurum olarak anlamlıdır. Bilginin üretildiği yer ile bir sonraki kuşağa aktarıldığı yerin mekansal olarak birleştirilmesi, zamansal gecikmeyi, ara aşamaları ortadan kaldırarak, çocuklara "öğrenmeyi yerinde öğretir." Öte yandan bilgiyi doğrudan edinenler "üniversite öğrencileri", aynı zaman ve mekanda bilgiyi anında aktarmayı da öğrenmek durumunda kalırlar. "Eğitimcilik" ayrı bir meslek bir uzmanlık alanı olmaktan çıkar, "pedagoji" anlamındaki eğitimcilik ise zaten aynı üniversite mekanı tarafından içerilir. "Kendisi eğitilmeyen" eğitimciler ve öğrendiğini aktarmayı hedeflemeyen "öğrenci"ler yerlerini bilgiyi tüm yönleriyle öğrenen ve aktaran bireylere bırakırlar.

Devletten, dinsel kurumlardan ve "özel teşebbüsten" bağımsız üniversite kurumları, üniversite öncesi eğitimin de gerçekleştirildiği kurumlar olarak tasarlanabilirse ve bu talep hem kısa hem de uzun vadeli bir demokratik/sosyalist talep olarak formüle edilebilirse, birleşik bir alternatif eğitim programını oluşturma yolunda olumlu adımlar atılabilir. ■

Dağınık Notlar

"AŞK ÖRGÜTLENMEKTİR BİR DÜŞÜNÜN ABİLER"(1)

Orhan Alkaya

Tarihteki ilk sınıf çatışmasının, monogam (tek eşli) evlilikteki kadın-erkek çatışması olduğunu ve monogaminin, kölelik ve özel mülkiyet temelinde yükselen bir ilişki biçimi olarak toplumun uç noktadaki karşıtlık ve çelişkilerini temsil ettiğini söyleyen Engels(2) değil de ben olsaydım, işim bir hayli güçleşirdi kuşkusuz. Öyle ya, müslüman mahallesinde salyangoz satma saplantısından bir türlü kurtulamamış bir kısım "solcu ahlak uzmanı"(3) tepeme üşüşür, kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin birleşmiş ve kaynaşmış bir söylem kütlesi oluşturarak "erkekçe" bağırırlardı: "ahlaksız burjuva!"

Türk solunun bir kısmı, hâlâ ahlak uzmanlığına soyunma hevesinden kurtulamadığı için, ister istemez gündemimizde yer alıyor "aşk mevzuu". Sağda solda, cinsel özgürlük taleplerinin burjuva geriliğine hizmet ettiği ve kadroları pasifize ettiği, "merkez"den bağımsız duygusal ilişki kurmanın ihanete varacak bir skandal olduğu gibi "ilginç" saptama ve dayatmaları okudukça ve duydukça, bu gündem maddesinin önemine daha da fazla inanıyorum.

Türk solu çok acı bir süreç yaşadı 12 Eylül'den sonra; dağıldı. Yüzbinlerce işçiyi Taksim alanına toplayan DİSK yöneticilerinin, Selimiye önünde teslim olma kuyruğuna girmesiyle başlayan bu dağılma, toplumu tecrit duvarlarıyla bölüp, içerdekilerle dışardakiler arasına kalın konturlar atmaya kadar vardı. Böyle dönemler, bir hazırlıksızlığın da ifadesi olarak, kaçınılmaz eğilim kütleleri oluşturur, ki biz de yaşadık bu "tarihi gerçeği".

Kendi hayatının da eklemlendiği "geçmiş"i yalnız enayilikleriyle, hatalarıyla ananlar, "ifade özgürlüğü"nden en fazla yararlananlar olduğu için en yüksek frekans kütlesini oluşturdu doğallıkla. Daha iyi niyetli olanların bir kısmı "politik frijid" ya da moda deyişle "depolitik", bir kısmı iktidar karşısında güçsüz kalan yanlarını öne çıkararak "nevrotik" söylemler edindiler. Geriye de, belli başlı iki ana eğilim kaldı. Birinci eğilim, geçmişi, imajlarıyla besleyip abartarak "dogmatik" safı oluşturdu; ikinciler hayata ve dolayısıyla kendi hayatlarına küfür savurma aczine düşmeden, ütopyalarıyla kendi bireysel varlıkları arasındaki nesnel hısımlığı yeniden kurmaya giriştiler.

İşte bu noktada sorunum, iddialarını elden bırakmayan ama aradaki tartışma boşluğunu da doldurmaya yanaşmayan dogmatiklerle...

Yeni toplum'u eski insan'la kurmanın nerdeyse imkansızlığa varan çetrefilliklerini anlamak için, Bonaparte'ın 1789'un tepesine nasıl kurulduğuna, Mustafa Kemal'in padişah, Lenin'in çar bürokratlarıyla çalışmak zorunda kalmasının nedenlerine kadar uzanmaya hiç gerek yok. Son bir yılın Doğu Avrupa infilakı yeter bunu kavramaya. Hatta, basit bir akıl yürütmeyle bile varılabilecek bir sonuçtur, yeni toplumun yeni insanla yaratılabileceği gerçeği.

Duygusal yakınlıkların tepesine çöreklenmek isteyenler, binlerce yıllık duygu arketiplerine mi güvenmiyorlar, kendi arkadaşlarına mı?

Tam da bu noktada, dogmatik solun ahlak anlayışına dönmekte yarar var. Nerden kaynaklanıyor bu sıkı disiplin özlemleri, yaptırımlar üreten katılıklar? Sanırım, düşünmeye başlarken düşülmesi gereken ilk not, dogmatik solun, kendini toplumun en gerici yanlarıyla ahlaki bir özdeşleşmeye gitme zorunda hissetmesidir. "Düşman" ideolojisiyle beslenmiş ve bunun nominal karşılığını "moskof artı komünist"te bulmuş -yaygın deyişle- "geniş kitleler"e yaklaşmak için, tarihi boyunca pragmalar üretmiş bir sol geleneğin varlığını kim yadsıyabilir...? Her felsefi okul gibi, hele yüzü daha da dünyaya dönük bir okul olarak Marksizmin öncelikle bir etik sistem üzerinde yükseldiğini ıskalayıp, her türlü toplumsal değişim birimini "nihai hedef"ten sonraya erteleyen bu gelenek, aslında, toplumu dönüştürme yolunda somut öneriler ve formlar üreten ilk köklü felsefe geleneğine, Marksizm'e değil, ahiret beklentisiyle kıskaca alınmış dini ideolojilere yakın düşmüyor mu?

Yani, bir kadının bir erkekle, bir erkeğin bir kadınla ya da bir kadının bir kadınla, bir erkeğin bir erkekle kuracağı o harikulade duygusal titreşim bağının üstüne bir gözetleme kulesi kurup, kuleye de bir "ahlak uzmanı" yerleştirerek Foucoult'yen bir "röntgenci topluluk" üretmenin ne anlamı var?! Duygusal yakınlıkların tepesine çöreklenmek isteyenler, binlerce yıllık duygu arketiplerine mi güvenmiyorlar, kendi arkadaşlarına mı? Birisi, bu apartıman yöneticisi ahlakının doyurucu bir açıklamasını yapmalı...

Yapmalı, yoksa gene birileri, tıpkı benim gibi, benzer bir yasağı protesto etmek için, nefret ettiği kurumsallığa bulaşıp parmağına nişan yüzüğü geçirmeye kalkışır, (olay 1978'de İstanbul'da cereyan etmiştir), başka birileri, sevgili arkadaşım Ayhan Aksoy gibi, kendini dördüncü kattan boşluğa bırakır ve bu belalı acz sürüp gider...

Ahlakın erdemi üzerine söylenmiş en kuşatıcı söz Max Stirner'inkidir sanırım: "kendi isteklerime benim uygunluğum".... Olmadıkları yere soyunanlar bir gün kendileriyle çarpışırlar, bu kaçınılmaz. Kaçınılmazdan kaçma şarklılığına düşmeden ve henüz vakit varken (aslında vakit hep vardır) bir kez de aşkı düşünün bence. İnanın, vakit kaybetmezsiniz. Memleket ve dünya meseleleri de elden kaçmaz bu arada. Belki, aşkın bir örgütlenme biçimi olduğu sonucuna varmazsınız, ama bu hoşluğa yaklaşmaktan çok hoşlanacağınıza inanıyorum.

Öyle ya, insanlar için tasarladığınız her şey insanlarla yapılır. ■

1. Ece Ayhan, Mor Külhani şiirinde, aynen böyle söylemiştir.

2. Evet, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni'nde, Aile bölümünde söyler.

3. Söz, "organizmanın sırları"na, yani Wilhelm Reich'a ait.

30 YAPRAK

haziran 1970

Özcan GÜLENER

1970 Haziran'ı Türkiye tarihinin en büyük işçi eylemlerinin yaşandığı, siyasi tansiyonun hayli yükseldiği bir ay oldu.

Haziran, Anayasa'ya Saygı yürüyüşüyle başladı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından düzenlenen yürüyüş Demirel Hükümetini 61Anayasası'na saygılı olmaya çağırıyordu. Gerçi bu çağrının cevap bulduğunu söyleyemeyeceğiz ama Anayasaya Saygı yürüyüşü Türk siyasal yaşamında derin izler bırakan olaylardan biri oldu... Çok sayıda öğrenci ve öğretim üyesinin katıldığı yürüyüşün ön sırasında adı Anayasayla birlikte anılan tanıdık simalara rastlamak mümkündü... Örneğin Prof. Orhan Aldıkaçtı... Ama onun adı artık 61 Anayasası ile değil, 12 Eylül'ün yasakçı 82 anayasasıyla anılıyor. Nerden nereye?..

Mayıs ayındaki toprak işgalleri Haziranda da sürüyordu... 2 Haziran günü Silivri'de Esece Çiftliğini işgal eden köylülerin sloganı son derece açık ve anlaşılırdı: "Bu topraklar bizim!"...

Haziran başında polis, Ankara'da bir grup genci arıyordu. Haklarındaki iddia ise "Amerikan AID depolarını yakmak" Eminiz bu gençlerin çoğunu sizler de hatırlayacaksınız. Hüseyin Cevahir, İlhami Aras, Kamil Dede, M. Kemal Kaçaroğlu, Yusuf Aslan... Arananlar bir de ortak bildiri yayınlamışlar. O dönemin psikolojisini yansıtması itibarıyla ilginç: "Biz polise teslim olmayız. Mahkeme günü bağımsızlığına yüzde yüz inandığımız şerefli Türk hakimlerine teslim olacağız."

O günlerde başı dertte olan sadece Hüseyin Cevahir ve arkadaşları değil... Yine Ankara'da ihanet eden bir başka şahsiyetin de kendi devletiyle problemleri var... Çekoslovakya'nın Ankara Büyükelçisi, sabık devlet başkanı Aleksandır Dubçek, Çekoslovak Komünist Partisi Haysiyet Divanında ifade vermek üzere Prag'a çağrılır... Dubçek 5 Haziran'da ülkesine döner... Sonrası herkesin malûmu... Dubçek hâlâ Çekoslovakya'da ve yıldızı çeyrek asır önceki kadar parlak... Peki ya Çekoslovakya KP Haysiyet Divanı üyeleri ne alemde dersiniz?

Ringo Starr'ın (hani şu Beatles'ın davulcusu) kâhin olduğunu bilmiyordunuz değil mi? 20 yıl önce Ringo Starr, dağılmış Beatles'ı Amerika'da yeniden bir araya getirmeye çalışan organizatörlere "kesinlikle hayır!" diyordu... İşte Ringo Starr'ın uğursuz kehâneti de bu "Hayır!"ın gerekçesinde... Ünlü davulcuya göre Amerika'da bir Beatles'ı öldürmek için can atan binlerce manyak vardı... Biliyorsunuz, bu sözlerden on yıl sonra John Lennon Amerika'da bir manyak tarafından öldürüldü.

"Bir Çirkin Adam". Yılmaz Gü-

Aldıkaçtı Anayasa'ya SaygıYürüyüşü'nde... Hüseyin Cevahir ve Alexandr Dubçek'in başları devletle dertte... 15 - 16 Haziran... Zenginler bavulları topluyor... Pele'den 2 gol... Dünya Kupası Brezilya'nın...

ney'e Antalya Film Festivali'nde Altın Portakal ödülü getiren film. Yılmaz Güney 9 Haziran'da ödülün ardından "sinema devrim kavgasında birikim sağlar. Devrimci güçlere destek olur" diyordu.

Ve 15-16 Haziran... Demirel İktidarının DİSK'i tasfiye etme oyunlarını işçi sınıfı, tarihinin en büyük direnişiyle boşa çıkarıyordu. 15-16 Haziran aynı zamanda işçi sınıfının siyaset sahnesine dayanılmaz ağırlığını koyduğu eylem oldu. Öyle ki o günlerde zenginlerimizin kapıcıların gelip evlerini işgal edecekleri korkusuyla bavullarını toplayıp, uçak biletlerini ayırttırdıkları rivayet olunur.

İstanbul'da, İzmit'de işçiler yürürken, New York Manhattan'da da 2 milyon hippi yürüyordu. Tam bir gövde gösterisi halinde geçen yürüyüşün adı: Öldüren Gürültü!

Dev-Genç 1970 Haziranında yeni kararların arifesindeydi. Aylık yayını İleri'de "Proleter Devrimci Mücadelemiz ve Politik Ajitasyon Üzerine" başlıklı yazıda "Proleter devrimci kavgamızın yaz aylarında büyük şehirlerden kırsal alanlara kaydırılacağı" açıklanıyordu...

Bir açıklama da Ortadoğu'dan... Yaser Arafat'ın Filistin Direniş Kuvvetleri Başkomutanlığına ve Yüksek Askeri Kurul Başkanlığına getirildiği bildiriliyordu...

11 Haziran günlü gazetelerde ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı bir rapordan söz ediliyordu. Rapor dünyadaki komünistlerin durumu üzerine bir değerlendirmeydi. Rapora göre 1970 yılı itibarıyla dünyada 46 milyon komünist parti üyesi vardı. Ve bunlardan Arnavutluk, Malezya, Singapur, Tayland ve Birmanya KP'leri SBKP'ye karşı ÇKP'nin yanında saf tutuyorlardı...

Ve Mexico 70... Dünya Kupası İtalya'yı 4-1 yenen Brezilya'nın... 2 gol de Siyah İnci Pele'den... ■

2. İstanbul Tiyatro Festivali

DÜŞE KALKA, AMA GİDİYOR

Orhan Alkaya

2. Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali, "Çok iyi"den "Beş para etmez"e uzanan oldukça geniş bir yelpazede değerlendirilebilecek 16 oyunla başladı ve bitti. Festival ayrıca, kalite yelpazesinin bu gereksiz genişliğine ilişkin endişeler ve Türkiye tiyatro ortamına ilişkin önemli sorular da bıraktı arkasında.

Önce oyunlara bakalım...

Festival ciddiye alınması gereken bir şikeyle açılarak, daha baştan ağır yara aldı. Kültür Bakanlığı'nın Bayan Nezihe Araz'a ısmarlayarak yazdırttığı ve besbelli Devlet Tiyatroları dramaturgları tatildeyken repertuvara alınan "Ballar Balını Buldum" adlı şizoid metni Raik Alnıaçık benzer bir yaklaşımla sahnelemişti. Bilgi ve kültür tarihinin binlerce yıllık evrimsel sürekliliğinden bihaber, ne idüğü belirsiz bir "Türk kültürü sublimasyonu" içindeki Nezihe Hanım, oyun boyunca sapı samana karıştırıp, ilkokuldan emekli Nezihe Hoca'lığa soyunurken, bir yandan da, benzerini kimi sol cühelada görebileceğimiz bir entelektüel düşmanlığı bayrağını elden bırakmadı. Yönetmen de, araya biraz folklor, biraz grotesk figür, az naturalist mizansen, bol yedi dükkan süprüntüsü ekleyerek, elindeki oyuncu malzemesini tüketmenin ötesine geçmedi. Sonuç: Ismarlama facia!

Kötü girdik yazıya, gönlüm elvermiyor. Ülkedeki genel burjuva tipolojisine göre daha rafine, incelmiş, süzülmüş birkaç tanesinin öncülüğünde 18. yılına giren İstanbul Festivali'nin gözümüzü dünya sanatına uzatmada sayısız yararlarını gördük bugüne kadar. Tiyatro Festivali de, bu tür dayatma dangalaklıkların ötesinde olması gereken, yer yer de umduğumuz başarı dozunu yakalayan bir organizasyon. Sözgelişi, Moskova Genç Seyirci Tiyatrosu'nun sahnelediği "Yeraltından Notlar", tiyatro izleyicileri için büyük bir kazançtı.

Kama Ginkas'ın mizanseniyle sahnelenen Dostoyevski'nin "Yeraltından Notlar"ı romanın insanı bir tarihi dilim içinde yakalayıp evrensel arketipleriyle buluşturma konusundaki dev cüssesiyle örtüşen bir çalışmaydı. (Bu arada Bay Refik Erduran'ın Tiyatro Kurultayı açılışına Dostoyevski'yi gerici sayıp yerini "çöplük" olarak belirlediği konuşmasını da, Nezihe Hanım'ın "Ballar Balı" oyunuyla örtüştürdüğümü belirtmeliyim). Yeraltından Notlar'ın adsız kahramanlarını ya da Ginkas'ın yorumuyla paradoksalisti, günümüzünü etomitoloji düşkünlerine sıkı bir ahlak dersi de veriyordu ama, asıl görülmesi gereken, yönetmenin mizansen kurmadaki ustalığı, Meyerhold tiyatrosuna getirdiği yeni perspektif ve Viktor Gvozditski adlı aktörün olağanüstü boyutlara varan ve biyomekaniğin sınırlarını zorlayan oyunculuğuydu.

Türkiye'de uluslararası bir tiyatro festivalini hakkıyla düzenleyebilmenin tek yolu, tiyatro alt yapısını oluşturmaktan geçiyor

Yunanistan'dan peşpeşe üç büyük topluluk gelip, antik tiyatro konusundaki genelgeçer yaklaşımları altüst ettiler. Geçen yıl izlediğimiz Volcus Tiyatrosu, antik orjine ne kadar sadıksa, bu yılki Attis Theatre da, diyalogların işlevini gövde diline yüklemede o kadar moderndi. Euripides'in "Bakkhalar"ını sahneleyen topluluk, Dionyssos dininin kutsal kitabı sayılan bu tragedyayı çok temel bir sorunsala, aşkınlık/çökkünlük ikilemine dayayarak, yorum açısından çok parlak sayılmasa da, gövde dilinin kodları açısından yepyeni ipuçlarıyla dolu bir gösteriye dönüştürmüştü.

Centro Spimentale del Teatro'nun Aristofanes'ten uyarladığı komedyası "Pluto" İranlı yönetmen Shahroo Kheredmand'ın elinde, günümüz tiyatrosunun yorum konusunda ne ölçüde özgürleştiğini kanıtlayan bir gösteriye dönüşmüştü. Yönetmen, resim sanatından, özellikle Magritte'in tablolarından büyük ölçüde yararlandığı bu çalışmasında, değişik bir kabare formu üretmişti.

Şehir Tiyatroları yapımı "Görüşme-Kutlama-Çağrı" Çekoslovakya'nın belli başlı entelektüel muhalifleri arasında yer alırken ansızın iktidarın tepesine indirilen Vaclav Havel'in üç kısa oyunuydu. Üç oyunun da kahramanı Vanek, çokça Havel'i anımsatan bir ahlak katalizörüydü ve Prag Baharı sonrası yaşanan ağır çöküş ve yenilgi günlerinde "ayakta kalma"nın traji-komik sonuçlarını açımlıyordu. Oben Güney'in öncelikle "Doğru", giderek "Çok başarılı" yorumuyla, ahlâkın gündemdeki yerini vurgulayan çok önemli bir oyundu Görüşme-Kutlama-Çağrı.

Gene kötülere dönebiliriz sanırım. Bir Uluslararası Festival'de yer almaması gereken, olsa olsa amatör tiyatro şenliklerinde hoşgörülebilecek bir Avustralya topluluğu Square One Theatre, kötü bir beat metin ve kötü bir oyuncuyla gelip gitti.

İstanbul doğumlu Lulu Menase, herhalde artık Fransa'da ikamet ettiği için bu "Yoksul" tiyatrosuyla festivale çağırılmıştı. Sevim Burak'ın birçok insanda -ve bende- derin izler bırakmış yapıtı "Ah Yarab Yehnova"yı, kötü ve hantal oyunculuğuyla "okudu" Menase. Oysa bu sezonun -gene bence- en başarılı mizansen ve yorum çalışması olan "İşte Baş, İşte Gövde, İşte Kanatlar" da bir Sevim Burak oyunuydu. Bilsak Tiyatro Atölyesi'nin sahnelediği bu oyunun ıskalanıp yerine Lulu Menase'nin çağrılmasının sırrı "Yerli/Avrupa" ayrımında mıydı yoksa?

Theatre Fantastique'in gösterisi, çeşitli ışık oyunlarına ve pandomime dayanan bir şovdu. Paris kafelerinde benzerlerine rastlanabilecek bu "iş" bir uluslararası festivale, üstelik "tiyatro" üstbaşlığıyla taşındığında, ortaya bir anlamsızlıktan fazlası çıkmıyordu doğrusu.

Bir prodüksiyon tiyatrosu olarak kurulan Tiyatro Stüdyosu'nun oyunu Aldatma yönetmen Ahmet Levendoğlu'nun çapından beklenmeyecek yavanlıktaydı. Harold Pinter'ın oyunu, bir bulmaca gibi kurgulanmış geriye gidişlerle, iki erkek bir kadın arasındaki aldatma ilişkisinin tarihini açıyordu. Metnin "Fazla İngiliz"liği, çevirinin hayatiyet yoksunluğuyla birleşince, baştan bir zafiyet doğmuştu zaten. Buna, biraz da, usta sanatçı Metin Deniz'in alışılmadık kötü dekorunun getirdiği sahne değişimi hantallığı eklenince, seyredilmesi güç bir çalışma çıkmıştı ortaya. Aldatma, olumsuzluklarıyla şaşırtıcı bir oyundu. Sözgelişi, Zuhal Olcay'ın tutuk, adeta marke ve giderek kötü oyunculuğu da şaşırtıcıydı.

Yazının dengesini korumak için kötüleri araya koydum. Şimdi iki vasat, bir iyi oyundan söz edelim.

Vasatların daha iyisi, Theater des Augenblicks'in Guernica'sıydı. 1937'de Alman uçaklarının topyekün imha ettiği Bask bölgesindeki küçük Guernica şehri, İspanyol İçsavaşı'nın en acı tablosunu oluşturur. Bunun başlıca nedeni de, Cumhuriyetçiler'in isteğiyle Picasso'nun bu vahşeti resmetmesidir kuşkusuz. Topluluğun Türk yazarı Hakan Gürses, ağırlıkla Lorca'nın şiirlerine dayanarak bir metin oluşturmuş. Yönetmen Gül Gürses de, çalışmanın asıl ilginç yanını, iki boyutlu resmi üçüncü boyutuyla birleştirme fikrini gerçekleştirmiş. İspanya deyince akla Lorca'nın gelmesinden fena halde sıkıldığım için, 1936'da ölen Lorca'nın şiirleriyle yapılan anolojik kurguya pek sıcak bakamadım. Oyunculuk düzeyinin yeterli olmayışından kaynaklanan devinim sıkıntısını da ekleyebilirim buna. Ama gene de, statik anlarda oluşturulan sahne estetiği, bir Picasso ve İçsavaş multivizyonuna dönüşüyordu ve bir hayli başarılıydı.

Ankara Sanat Tiyatrosu, festivale iki oyunla katıldı. İlki, Nazım Hikmet'in marksist perspektifle yeniden-ürettiği bir tragedya metni, Yusuf ile Menofis'ti. Yılmaz Onay'ın sahnelediği oyun, Tevrat'taki menkibelere bir proleter kahramanın eklenmesiyle oluşturulmuştu. Nazım'ın bu ilginç yabancılaştırması, dramaturjik aksaklıklarına karşın, önemli sahne imkanları da taşıyordu. Nedir, Yılmaz Onay on beş yıl önceki yorumuna fazla bir şey katmamıştı bu sahneleyişte. (Oyun 1975'te Çağdaş Sahne'de Yılmaz Onay tarafından sahnelenmişti ilk kez). Artık kırılması gereken bazı saplantılar, sözgelişi Menofis ve duvarcıların "Harbi erkek" Yusuf ve Firavun dahil muktedirlerin "Hayli efemine" gösterilmesi agit-prop üslubunun yerli yersiz kullanılması oyunu zedeliyordu. Yusuf ile Menofis, bu haliyle ne yazık ki vasatın sınırında takılıp kalmıştı.

AST'ın ikinci oyunu Mefisto ise, Görüşme-Kutlama-Çağrı ile birlikte, festivalin en parlak yerli yorumuydu. Klaus Mann'ın anlatısından Arianne Mnouchkine'in dramatize ettiği Mefisto, bir toplumun faşizm histerisine kapılmasının arkeolojisini, çarpıcı bir kesitten, göndemeler yapan kahramanları ve tarihi arka planıyla sarsıcı bir sorgulamaydı Mefisto. Rutkay Aziz, sahne imkânlarının yetersizliğine karşın, durumlar arası keskin geçişleri ıskalamadan kabare lezzetini yerli yerinde kullanarak kıvrak ve doğru bir yorumla sahnelemiş Mefisto'yu. AST adına sevinç verici bir durum da, sağlam bir genç oyuncular kuşağının yetişmekte olması. AST oyuncuları, her oyunda biraz daha iyi bir kıvam buluyor.

Ve son söz: Türkiye'de uluslararası bir tiyatro festivalini hakkıyla düzenleyebilmenin tek yolu, tiyatro altyapısını oluşturmaktan geçiyor. Bunu, Konser Salonu'nun sofitasız, tek kapılı sahnesinde, Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'nun, Taksim Sahnesi'nin saunayı andıran salonlarında teşhis etmek mümkün. Sahne gerisi donanımsız, bilgisayar düzeneği olmayan salonlara hangi 1. sınıf topluluklar gelirin cevabı da ortada. Eski bir alışkanlıkla Sovyet tiyatroları. Tiyatro literatürü izlenmez, tiyatro dergileri çıkmazken, özel tiyatrolara 1 haftalık ilan bedeli kadar yıllık devlet yardımı yapmayı marifet sayan bir kültür (!) politikası sansürü içerip otosansürü hazırlıyarak hüküm sürerken, özel tiyatrolar en kötüsünden salonları bile bulamazken, nerden çıktı bu festival yaygarası? demeyelim...

"Son çözümlemede..." diyene kadar aradaki pek çok çözümleme ihtimalini k'ale almak gerektiğine inananlardanım. Hem o son çözümlemenin, doğal ömrün sonundan sonra olmayacağını kim garanti edebilir? Oysa biz yaşıyoruz.

Sorun biraz da, şu bin yıllık arz/talep diyalektiğini, sessiz film olmaktan kurtarmada galiba... Daha iyi festivallere... ■

Kama Ginkas'ın sahnelediği Dostoyevski'nin "Yeraltından Notlar"ı tiyatro izleyicileri için büyük bir kazançtı

Edebiyat Sayfaları Ne İşe Yarar?

SANATTA DOĞRU DEVRİMCİLİK(*)

Mustafa Öztürk

Sol politik dergilerdeki sanat-edebiyat sayfalarının "kötü" bir yazgısı vardır. Ortalama altmış dört ya da seksen sayfa olarak hazırlanan sol politik dergilerin son sayfası ya da sondan bir önceki sayfası, genellikle doğrudan edebiyat pratiği içinde çalışma yürütmeyen bir imza tarafından doldurulur.

Sanat ve edebiyatın payına, bulmaca köşelerine gösterilen ilgiden fazlası düşmez.

Sözkonusu yayınların kiminde bu sayfaları da göremezsiniz. Ama bu durumu bir eksiklik olarak değerlendirmek için aceleci olmamak gerekir. Çünkü, sanat-edebiyat yazıları ve ürünleri demeyeceğim; savsözleri ve bildirilerine son sayfalarında yer veren yayınlarda daha "vahim" eksikliklerin sergilendiği gözlenmektedir. Bu konu sol politik yayınların paylaştıkları bir zaafa karşılık gelmektedir.

Sorumuzu sorarak başlayalım. Edebiyat sayfaları ne işe yarar?

Söz konusu yayınlar bağlamında bu soru, alınabilecek genel yanıt ve yaklaşımların uzağında kimi versiyonlarla karşılaşabilir. Burada, edebiyat çalışmasının gelişme olanaklarını zenginleştiren eleştiri kurumu, bir itham kurumu gibi işleyebilir. Edebiyat ve estetik bilgisinin "esamesinin pek okunmadığı" söylemler, bir edebiyat komiserinin ses tonuyla size dayatılabilir. Edebiyat ürünlerinin değerlendirilmesi, eleştirilmesi, salt politik normlarla yürütülebilir. Giderek "partililik, halka bağlılık, halkın, sınıfın ya da kitlelerin eğitimi" gibi ilkeler dolayımıyla edebiyatla bir ilişki kurularak, bu ilişki, edebiyat çalışması yürütenlere deklare edilerek, idealize edilerek, yeniden üretilerek, bu sayfalar aracılığıyla kitleye bir ölçümleme yöntemi olarak da sunulabilir.

Bu yaklaşımın gerisindeki güdü, sanat-edebiyattan yararlanma güdüsüdür.

Devrimcilerin sanat-edebiyat bilgisini yok saymaktır.

Devrimci hareketin politik mücadeleye koşut olarak ama ondan özerk bir bütünlüğe sahip olacak, bir sanat-edebiyat çalışmasının yaşama geçirilemeyişindeki sorumluluğunu da teslim etmeliyiz. Bu konuda bir eylemlilik yok, çünkü yarın adına politika üretenlerin bir sanat-edebiyat programları yok. Böyle bir programı var edecek olanlar politik mücadelenin öznesi olan kadrolar olmak zorunda değildir. Bu görev, yüzünü yarına dönerek sanat-edebiyat çalışması yürütenlerindir.

Somut-edebiyat bugüne değin ancak politikanın "mihmandarlığıyla" varolabildi ve kendi açtığı cephede saf tutmayı başaramadı

Nesnel Eleştiri Eksikliği

Bugün, doksanların bulanık havuzuna daldırılan her tas aynı suyla doluyor. Bu suyun mutlak bir bilgisi yok ise de, dönemi, nitelik olarak düşük düzeyde seyreden söylemlerin tanıklığıyla açıklamak mümkün. Sanat-edebiyat alanında da bu süreç benzer biçimde işliyor. Sanat-edebiyat çevrelerinde, pek çok parmağın üzerinde toplandığı politik içeriği ve söylemi, politik normları salt olumsuzlama ve demagojiyle, küfürle bastırmak eleştiri değildir. Eleştiri, kuram düzeyinde bir hesaplaşmanın kapılarını zorlamak için öncelikle öncelleriyle tutarlı ve düzeyli olmak zorundadır. Bu arka planın önünde görülen şudur; sosyalist gerçekliğin eleştirisi henüz yapılamamıştır. Bu tespite katılmak istemeyenlere söylüyorum; yoksa Stalin'i "canavar", Jdanov ve Lunaçarski'yi de "onun infaz memurları" olarak görme ve gösterme çabasını bunun için yeterli mi saymalıyız? Hayır. Üstelik bu pek ahlaklı bir iş de değildir. Bu insanlara sövenler, kendi varlıklarını bu adlarda cisimleşen tarihsel güçlere borçludurlar. Varolan karşı çıkışlar, sosyalist gerçekçi pratiği, sanat-edebiyata ve mücadelenin bu sektöründe çalışma yürütenlere giydirilen bir "deli gömleği"ne benzetmekle gerekçelendirilemez. Oysa nitelikli bir eleştiri, hem de tavizsiz bir eleştiri mümkündür. Bunu ummak ve var etmek çabası verilecektir kuşkusuz.

Sanatta Yanlış Devrimcilik

Sanat ve politika arasındaki kanıksanmış ilişki, sanat-edebiyat sözcüklerinin başına politik-ideolojik bir niteleme konulduğunda açılımını bulmaya başlamıştır. "Devrimci sanat" gibi, ya da "devrimci edebiyat" gibi...

Edebiyat dilini, politik terminolojiyle malul bir "destan yazıcılığı" olarak görmekten vazgeçemedik. "Devrimci" sözcüğünü her yana yapıştırılan bir "prefix" olarak kullanma alışkanlığı, bu sıfatı, benzeri birçok niteleme gibi, anlamı bulanıklaştırılan, bu nedenle her yöne çekilebilen bir "etikete" bir "yafta"ya dönüştürmektedir.

Bu, sanat-edebiyatta yanlış devrimciliktir. Devrimcilerin bir sanat-edebiyat programatiğinden ne denli uzak olduklarının göstergesidir.

Son cümleyi okuduğunuzda, "sosyalist gerçekçilik" ya da "devrimci romantizm" gibi adlandırmalarla anılan "akımları", sanat-edebiyatta devrimci bir kategorinin estetik temellenmesi için ye-

terli birer "okul" olarak görmek olanaklı gelebilir. Ancak bu pratikleri birer "edebi akım" değil, tarihsel bir süreç içinde, her alanda öncelik alan sosyalist atılımlarla tanımlı bir konjonktürün ürünü, idari tedbirler olarak görme eğilimi de size "zor" gelebilir. Teorinin "sentetik yeşili", Sovyetler Birliği'ndeki sanat-edebiyat çalışmaları üzerine, daha çok "gri" tonlar halinde çökmüştür.

"Devrimci, sosyalist ya da sosyalist gerçekçi" gibi sıfatların, sanat-edebiyat sözcüklerinin önüne politik bir barikat gibi örülmesini, onu, eleştiriye yüz vermeyen bir zırhla donatmasını reddetmeliyiz. Bu nitelemeler, devrimci bir üreticinin sanat-edebiyat pratiği için ne bir tescil, ne de bir yeterlilik kriteridir. Bu sıfatların referansı, bir ürünün değer bulması için yeter ve gerek koşul olarak da sunulmamalıdır. Bu alışkanlığı sürdürmek, edebiyatın meselelerini, edebiyat tartışmalarını, yalnızca politik-ideolojik bir alana çekmek, giderek sanat-edebiyat üretiminde aslolan estetik dokuyu ihmal etmek ve güzellik kurallarını gözardı etmekte bir sakınca görmemektir. Bu nedenle, "devrimci edebiyat, politik sanat, parti sanatı, sınıf sanatı" gibi politik-ideolojik nitelemeler tarafından "ilhak edilen" sanat-edebiyat alanı boşaltılmalı, tarihsel bir süreç olarak devrimin, sosyalizmin, sınıfsız toplum tasarımının sanatını, edebiyatını ilkesel anlamda tercih ve kabul etmeliyiz.

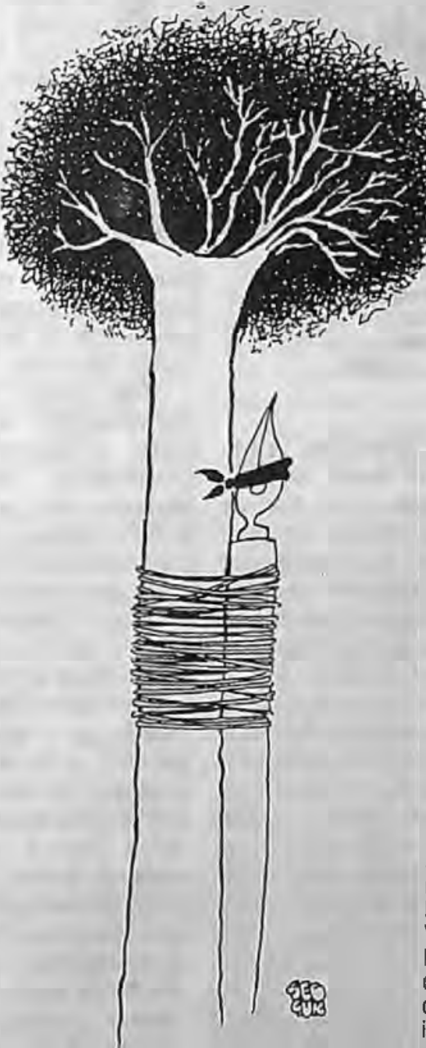
Sanatçıyı politik bir icracıya indirgeyen, "potilikayı sanat olarak üretme" mentalitesi, sanat ve edebiyatın bugünkü pratiğini "yarın" cinsinden ifade etmesi ile yer değiştirmelidir.

Dünün Pratiğiyle Bir Hesaplaşma

Yaşanmış pratik süreç, sanat-edebiyat ile politika arasında sürdürülen ilişkiyi olumlamayı olanaklı kılmamaktadır. Geçmişin bilgisi, sanat-edebiyatın, politikanın "mihmandarlığıyla" varolmayı kabul ettiğini ve kendi tavır alışını, kendi pratiğini, kendi açtığı cephede saf tutmayı başaramadığını gösteriyor. Sanat-edebiyat, politik terminolojiyi kendi terminolojisi, politikanın öngördüğü alanı da kendi hareket alanı olarak almıştır. Onun yedeğinde yürümeyi seçerek, olanaklarıyla zenginleştirebileceği bir aydınlığı, politik aydınlığın gözkamaştırıcılığına kurban etmiştir.

Yükselen politik dalga, idealler çizen, vülger, zaman zaman naif, ajit-prop bir pratiğin figürasyonunu sanat-edebiyata dayatmış, bu "talep"de "arz"a doymuştur. Şiir adına üretilen politik tekerlemeler, maniler güvence duyacağı "devrimci" bir zırhı kuşanmakta hiç zorlukla karşılaşmamıştır.

Politik dalganın geri çekildiği dönem, beraberinde bir "tılsım" getirmiş olmalı. Bu tılsım, "mihmandarsız kalan iç oğlanın serzenişleri" eşliğinde, dünün "destan yazıcılarını", bir anda yeni dönemin "küfürbazlarına" dönüştürmüştür. Belleğine davrananlar, bu "akut başdönmesinden" muzdarip, sanat-edebiyat tüccarlarını anımsayabilirler. Yine belleğine davrananlar, "artık setlere işçi sınıfının sinemasını yapmak için çıkacağını" ilan eden, yenilgi psikozuna düşünce ise, onu hep koruyan devrimci zırhından kurtularak, devrimci değerlere ağız dolusu küfreden filmler çeken yetenekleri de anımsayabilirler.

Konjonktür, Bezirganlarını Hep Üretecektir.

Konjonktüre etki eden egemenlik sahiplerinin, bizim sanat-edebiyat pratiğimize müdahale etme teşebbüslerini boşa çıkarmak için, "o sıcak karşılaşmaya" hazır olmak için, kendini devrim mücadelesi içinde tanımlı bir pratik olarak ifade eden sanat-edebiyat alanı, kendisini politikanın tanım aralığından çıkarmalı, pratiğiyle sistemin sanat- edebiyat kurumlarına ve programlarına karşı direngen bir hat oluşturarak, bu yeni cephede "taraf" olmalıdır.

Devrime, sosyalizme, sınıfsız toplum ütopyasına inanan sanat-edebiyat hareketi, en önemli yoksunluğu olarak tespit ettiğimiz, sanat-edebiyat programını var etmek için çaba harcamalı ve onu geliştirmelidir.

Hareket, Türkiye'deki toplumsal gerçekçi kategorileri, 40'lardan bugüne değin süregelen pratiği, sosyalist gerçekçi tavırları, sürdürülecek zengin bir gelenek değil, sahip çıkılacak zengin bir deneyler bütünü olarak görmek, her dönemde verili konjonktürü değerlendirerek, yüzünü yeni açılımlara dönerek, çok sesli, ütopyasını diri kılan bir perspektifi pratiğine taşımanın yollarını aramalıdır. Toplumsal hareketin yakın ve uzak hedeflerine göre, sanat-edebiyat pratiğini yaşama geçirecek, o pratiğe yön verecek bir sanat-edebiyat-kültür programının ipuçlarını ortaya koyma çabası vermelidir.

Verili Sanat-Edebiyat Ortamı Devrimci Bir Kopuşa Gebedir.

Tarihsel bir süreç olarak devrim, kendi sanat-edebiyatını üretecektir. Bu sanat-edebiyat pratiği, güdümsüz, vesayetsiz, politika için var olmayan ama kendi varoluşunu gerekçelendirecek bir program ve politika oluşturarak, hayatın diliyle, devrimci kavgaya soluğunu katacaktır. ■

* Yazımın başlığı bir saygı borcunun ürünüdür. 11 Temmuz 1978'de öldürülen Bedrettin Cömert'in, Milliyet Sanat Dergisi'nin, 2 Nisan 1976 tarihli 178. sayısında, "SANATTA YANLIŞ DEVRİMCİLİK" adıyla bir yazısı yayımlanmıştı. Türkiye'de sanat tarihçiliği ve eleştiriciliğine önemli katkılarda bulunan bu değerli düşün adamını, ölümünün 12. yılında anmak isterim.

Heterodoksi Meydan Okuyor!

Tarih, Heterodoksi ve Babailer, Reha Çamuroğlu, Der Yayınları, İstanbul, 1990 211 Sayfa, 10.500 TL.

Tarih, Heterodoksi ve Babailer'in en önemli özgünlüğü, yalnızca farklı olmakla kalmayıp, genellikle birbirlerine karşıt olan kavramsal/politik yönelimlere ve hatta mizaçlara özgü iki arayışı, iki ideali buluşturmasından kaynaklanıyor. Bunlardan birincisi ve Reha Çamuroğlu için daha önemli olanı, Marksizmi soldan eleştirme iddiasında olan anarşızan ve liberter gelenek. Bu gelenek, tarihsel olana kayıtlılığı, geçmişin yükünü sırtlamaya aday olmasıyla tanınmaz. Aksine sözkonusu geleneğe mensup düşünürlerin çoğunluğunun tipik tavrı, tarihin içerdiği kötülükler karşısında sabırsız bir isyanı andırır. Marks alaylı bir dille, Proudhon'un "Adam Smith'lerin, Ricardo'ların tarihsel ve betimsel yöntemleri karşısındaki muhteşem horgörüsü"nden sözetmişti. Proudhon'un ünlü "mülkiyet hırsızlıktır" sloganı, eninde sonunda farklı mülkiyet biçimlerinin tarihsel meşruiyetlerini aydınlatmak gibi bir kaygı gütmeyen kestirme bir yargıdır. Hatta bir adım daha da ileri gidilebilir, "tarihsel meşruiyet" kavramının anarşizan/liberter gelenek için bir anlam taşımadığı söylenebilir.

Diğer yandan romantik muhafazakârlığın entelektüel ifadesi sayılabilecek çeşitli tarihselcilikler ötedenberi Marksizmi verili tarihsel dönemlere yabancı, "modern" kavramlarla açıklamaya kalkışarak tahrif etmekle eleştirmişlerdir. Gerçekten de Marks'ın bu konudaki tavrı nettir: "Nasıl ki, bir kimse hakkında kendisi için taşıdığı fikre dayanarak hüküm verilmezse, (...) bir alt üst oluş dönemi de, bu dönemin kendini değerlendirmesi gözönünde tutularak, onun hakkında bir hükme varılmaz." Oysa tarihselciler için ideal olan, tam da bir dönemi kendi terimlerinden hareketle, o dönemden kalma belgelerin yanısıra üretilmiş sembolik dilleri de deşifre ederek kavramaktır.

Tahakkümün Akışı

İşte Reha Çamuroğlu'un özgünlüğü, kendisi anarşizan/liberter geleneğe mensup olduğu halde, çeşitli tarihselciliklerin bu ortak idealini ciddiye alması,*"'geçmişi' geçmişin terimleriyle anlama"*'ya çalışmasından kaynaklanıyor. Kitabının tezini çok genel bir düzeyde özetlemek mümkün: "Tarihin akışı'nı belirleyen artı-ürünün birikimi değil *'tahakkümün akışı'dır. Ama tahakkümün sürmekten ve giderek daha fazla 'kontrol etmekten' başka bir akışı yoktur."* (s.8) Böylesi bir perspektifte tarih, zaman zaman belli özgüllüklerin direnmesiyle kırılan, geçici bir süre için kesintiye uğratılan bir birörnekleşme süreci olarak görünüyor. *"Tahakküm kültürü içinde, gerek onun 'akışı doğrultusunda' ve gerek ona karşı dinamiklerin, devrim tarzında ortaya çıktıklarına ve ancak böyle çıktıkları zaman kendilerini kabul ya da red ettirebildiklerine inanıyoruz. (...) Hıristiyanlık, müslümanlık, modern devlet, kapitalizm ve sosyalizm hep bu şekilde ortaya çıktılar. Bu olayların herbiri kendine özgü yeni insan tipleri, yeni kültürler yarattılar. (...) Ama bu devrimlere yakından bakıldığında nasıl hepsi sonradan emir/itaat ilişkilerini yeniden ürettilerse, hepsinin de bir devrimci olgu olarak ortaya çıkabilmek için söylemlerinde ortak (bu, içerikleri ortak demek anlamına gelmiyor) bir*

tahakküm karşıtlığı taşıyarak ortaya çıktıklarını görüyoruz. (s. 64-5).

Bu kısa özetten bile, tahakkümün artı-ürün kadar genel ve evrensel bir kavram olduğu açık olsa gerek. Yazar, buna rağmen kendi yaklaşımının neden geçmişi geçmişin terimleriyle anlama konusunda daha avantajlı olduğunu ve giderek kendi taraflı tarihçilik anlayışını tahakkümün "nesnel bir kategori olmaması"yla temellendiriyor.

Devletin Görevleri

Ancak sonuç olarak ikna edici bulmadığım bu tezi bu şekilde özetlemek, Tarih, Heterodoksi ve Babailer'in yorum zenginliğine ve duyarlılığına büyük bir haksızlık etmek oluyor. Belki uzunca birkaç alıntı kitabın bu yönünün "lezzeti" hakkında biraz olsun bir fikir verebilir:

"Devleti, kültürel yapının bir süzgecine benzetebiliriz. Devlet, kendisine gelen verileri değerlendirir, yapıya uygun hale getirilmesi işlemine tabi tutar ve hiçbir şekilde uygun hale getirilemeyecek olanları da yok eder. (...) Yeni dinler, ideolojiler, üretim tarzları, devletin ürünleri değildir. Bunlar tahakkümün de ürünleri değildir. (...) Devletin görevi, bunlar, bir kere ortaya çıktıktan sonra başlar. Bunların ehlileştirilmesi, zararlı yönlerinin giderilmesi, kısacası, tanımlanması sürecidir devletin süreci. (...) Hıristiyanlığın Roma devletince tanınışı, Selçuklu ya da Osmanlı devletlerinin İslamiyet yorumları, otonom bir ekonomik mantığın modern devletin işlem sürecinden geçirilişinden sonra modern kapitalizmin doğuşu, bu işlemleme sürecinin çarpıcı örnekleridir. Böylece, kültüre hakim tahakküm paradigması güçlenirken, devletin içeriği zenginleşir, toplum içindeki derinliği artar, anlamların yeniden üretilmesinde daha kilit bir rol oynamaya ve hayatın daha çok alanını denetlemeye başlayabilir. Bu nedenle, çoğu zaman kendi ürettiği anlamlar süzülerek ve tanımlanarak geri verilen toplum, kendisine hiç de yabancı gelmeyen, fakat ağızda buruk bir tad bırakan anlamlarla karşılaşacaktır. Kadın-erkek, hareketli-oturmuş, genç-yaşlı gerilimleri içindeki bir toplumun bütün ferdleri, kendi süzülmüş anlamları karşısında 'ben bu filmi bir yerden tanıyorum' duygusuna kapılacaklardır. Tarihin tekerrürden ibaret olduğunu söyleyen tarihçiler, böyle bir ruh hali içinde olsalar gerek." (s. 51-2)

Kitabın sonunda yeralan aşağıdaki paragraf ise Reha Çamuroğlu'nun taraflı tarihçiliğinin, son derece güç bir işlevi yerine getirmekte, yaşanmış bir tarihsel olayı, önce onu resmi tarihin içine hapsettiği sahte tanıdıklıktan kurtarıp yadırgatıcı kılarak, bizim için taşıyabileceği mesajı açığa çıkarmasını sağlamakta ne kadar başarılı olduğunu gösteriyor:

"Babailer ayaklanmasının özgül anlatımı, bir masal ya da destan olabilirdi belki. Babailer o korkunç Selçuk ordularını 12 kez yenerken geyiklerden, ceylanlardan, kuşlardan, ırmaklardan ve belki de saflarında çarpışan çocukların 'temiz yüreklerinden' almışlardı bu gücü. Belki de Malya savaşında yenilmelerinin nedeni, 'kötü ruhların' Selçuklular'a yardım etmesi, belki de dökülen bunca kandan, geyiklerin, ceylanların, kuşların ve ırmakların ve hatta çocukların 'temiz yüreklerinin' bile kirlenmiş olmasıydı." (s. 210)

O halde, Tarih, Heteredoksi ve Babailer'in kitabın genel tezi bir yana bırakılarak, içerdiği münferit yorumların zenginliği için mi okunmasını önermiş oluyorum? Kesinlikle hayır.

Marksizm İçin Yeni Bir Fırsat

Reha Çamuroğlu'nun Marksist tarihçilere ve tarih anlayışına yönelttiği eleştirilerin kimi zaman hakkaniyet ölçüleriyle bağdaşmadığından, bu bağlamda yakınmanın alemi yok.[1] Eleştirinin entelektüel içeriğinin doğruluğunu, Marksist tarihçiliğe egemen olan ilerlemeci ve hatta yapısalcı paradigmaların, tarihin galiplerin tarihi olarak yazılmasına ve bir tahakküm tarzının meşrulaştırılmasına hizmet ettiğini teslim etmek durumundayız. Bunu yaptığı ölçüde de Reha Çamuroğlu'nun tahakkümcü kültüre yönelttiği "birörnekleştiricilik" suçlamasını hakettiğini söylemek mümkün. Bugün Marksizmin meşrulaştırdığı tahakküm tarzı iflas etti. Bunu, Marksizmin eleştirelliği yeniden kazanması için bir fırsat olarak değerlendirebiliriz. Ancak, kuşkusuz bunun bazı koşulları var.

Marksizmin 19. Yüzyılda toplumsal muhalefet üzerine kurduğu hegomonyayı borçlu olduğu önemli faktörlerden biri, kurucuların anarşist düşünür ve militanlar tarafından temsil edilen özgüllüklerin Marksizmin ideolojik ve örgütsel ufku tarafından içerilebileceğini kanıtlayabilmeleri oldu. Bugün biz, Reha Çamuroğlu'nun özgürlüğü tahakkümün akışını kıran tek tek "durum"larla sınırlandıran perspektifini aşan bir bütünleştiricilikte ısrar ediyorsak, buna ancak onun da tezini ve tezinin mümkün kılındığı yorum zenginliğini içererek inandırıcılık kazandırabiliriz. Reha Çamuroğlu'nun temsil ettiği heteredoksi karşısında geri dönüp savunabileceğimiz değil inşa etmemiz gereken bir ortodoksi duruyor. ■

İskender Savaşır.

(1) Yalnızca birkaç örnek vermekle yetineyim. Babailer ve hatta genel olarak göçebelik üzerinde yapılmış ve Marksizm'e alternatif olma iddiasında olan bir incelemenin Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı görmezlikten gelmesi, kolay kolay mazur görülebilecek bir 'atlama' değil. Diğer yandan yalnız Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi'nde yeralan imzasız, yani yayın kurulunun görüşlerini yansıtan ve genel değerlendirmesi bakımından Reha Çamuroğlu'nunkine çok da uzak olmayan Babailer çerçevesi bile, ilerlemeci bir anlayışa karşı çıkan Marksistlerin pek de Reha Çamuroğlu'nun sandığı kadar marjinal olmadığını düşündürebilirdi.

POLONYALI OLMAK

Tadeusz Konwicki
Çev.Taciser Belge
İletişim Yayınları
İstanbul, 1990

Polonya, tarihsel olarak, önemli özgünlüklere sahip ülkelerden biri. Batı(Avrupa) ile ilişkisi hiç kesilmemiş ama Doğu (Rusya) ile de sürekli ilişki ve çelişki içinde olmuş. "Reel sosyalizm"deki "patlama"nın ortaya ilk çıktığı ve bugün kapitalist restorasyon eğilimine giren bir ülke aynı zamanda.

Konwicki bu üç tarihi kavşağın (Batı/Doğu/"Reel sosyalizm") bir potadaki karmaşa ve kargaşalığını, diğer bir ifade ile eriyememe durumunu anlatıyor. Dayanışma'da tanık olunan din ögesi romanda da ağırlıklı. "Devrimci" romantizmi bir ironi ile, yer yer de alaylı bir dille anlatılıyor. Kahraman (lar) Rusya'ya (Sovyetler'e) sempatiyle bakmıyor. Bunun tarihsel arka planı roman üslubu içinde verilmiş. Ancak, kahraman(lar) "Batı" ile de mesafeliler. Hatta bir "korku" içinde oldukları dahi hissediliyor. Sonuç bir kararsızlık ve karamsarlık. Roman şu cümlelerle bitiyor. *"Önümde çöken kent, masif, sessiz bir kale. Uyuyan şövalyelerle dolu mağaralar. Tepede şehrin soluğu gibi kızıl bir pırıltı. Kızıl ışık görünmez bir helezonu izleyerek fırdönüyor. sakin bir okyanusun dibindeki yansımalar gibi deşifre edilemeyen görüntülere dönüşüyor. Ve ben, bilmiyorum bu şekiller devasa bir yıldız mı, ağlayan bir kadın görüntüsü mü, yoksa cehennemin ağzı mı?"* (S.184)

YA dEVLET BAŞA, YA KUZGUN LEŞE

Hikaye bu ya; vaktin birinde bir padişah, bu padişahın da güzelliği dillere destan bir kızı varmış. Ama boşuna denmemiş, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi diye... Bu kızcağız da tam evleneceği gün dermansız bir derde tutulup yatağa düşmüş. Derhal hekimbaşını çağırmışlar. Fakat hekimbaşı ne yaptıysa kızı iyileştirememiş. Bunun üzerine, kızını çok seven padişah bir ferman çıkartarak kızını her kim iyileştirirse onu ağırlığınca altınla mükâfatlandırıcağını ilan etmiş. Fermanı duyan gelmiş. Hekim olan, olmayan sayısız insan altın uğruna saraya gelerek, padişahın talihsiz kızını tedavi etmeye çalışmış. Ama nafile. Ama heyhat, kimse kızcağızı iyi edememiş.

İşte o zaman, olup bitenleri aylardır bir köşeden sessizce izlemekte olan saray soytarısı ortaya çıkıp, herkesin şaşkın bakışları altında hasta kızı tedavi etmeye talip olduğunu açıklayarak, padişahtan izin istemiş. Padişah da denemekten ne çıkar diyerek, soytarıya izin vermiş. İzni alan soytarı kızın yattığı odaya girip, odadakileri dışarı çıkartmış. Bundan sonra meraklı bir bekleyiş başlamış. Bir saat, iki saat, üç saat. Derken tam üç buçuk saat sonra soytarı ve hastalığından en ufak bir iz bile kalmamış olan padişahın kızı odadan çıkmışlar. Herkes önce şaşırmış, sonra sevinçlere gark olmuş. Padişah derhal kırk gün kırk gece şenlik yapılması icin emir vermiş. Ardından da soytarıyı kucağına alıp, merakla kızını nasıl iyileştirdiğini sormuş. Soytarı şöyle bir bakıp gözlerini kıstıktan sonra, ağzını padişahın kulağına yaklaştırıp, tek bir kelime fısıldamış: "Sağduyu..."

İşte, bugün bizim de ihtiyacımız olan şey budur. Başlıkta ya devlet başa, ya kuzgun leşe dedik. Ya da? Ya da, Allah muhafaza! Bu sorunun cevabını bırakalım, şom ağızlılar versin. Ama önce asgari müşterekte birleşelim. Nedir soru? Soru şudur: Ne olacak bu memleketin hali?.. "Of, yine mi temcit pilavı?" diyenleri duyar gibi oluyorum. Onlara şu kadarını söyleyeyim. Bugün bu gerçeğe burun kıvıranlar, yarın da pirincin taşını ayıklarlar! Sâkin atın çiftesi pek olur. Bizden söylemesi.

Bu açıdan bakıldığında durum vahimdir. Gerçi yukarıda anılan meşum sorunun cevabı ağzının payını almak isteyenlere, 16. Türk devleti tarafından 16 saniye içinde verilmez değildir. Gelgelelim, kazın ayağı da fiiliyatta öyle olmamaktadır. Garip ama gerçek olan da, çetrefil ipliklerle dokunduğu hissedilen bu tarihi muammadır. O zaman sorunun cevabını gevrek politikacıların kişisel hırslarında, en iyi ihtimalle de vasıfsız ve beceriksiz oluşlarında aramak iktiza eder. Ki, iki kere ikinin dört neticesini vereceği platform da budur.

Anti parantez, bu kalem dizginlenemez. Onun için konuya geçmeden, şunu da teslim etmek, meslek ahlakımızın kerteriz noktasına gösterdiğimiz saygıdandır. Zira, Sezar'ın hakkı Sezar'a.. Evet, 12 Eylül rejimi Ortadoğu ve Balkanlar'ın nadide politika tarlasını böyle ve maalesef hoyratça altüst etmeseydi, bir politikacı neslinin kaymak tabakasını hunharca tırpalamasaydı; şimdiki beyzadeler böyle ehlen ve sehlen, lafımız meclisten dışarı, köpeksiz köyde değneksiz dolaşabilir miydi?

Zincirbozan'da zor yoluyla zaptedilebilen ve bir Isparta Kralı hüviyetindeki Süleyman Bey, ha deyince susuz yutulacak lokma mıdır? Çoban Sülü'ye Isparta milletvekili değil de, Iskarta milletvekili muamelesi yapanlar şimdi ne düşünüyorlardır, doğrusu bilmek isteriz. Fikrini beyan edecek olana da sütunumuzu açarız. Ne diyorduk? Evet; mesela bir Karaoğlan Bülent Bey, altından halıyı çekmekle yıkılacak adam mıdır? Sonra, kadayıfçı Necmettin Hoca? Ve 27 Mayıs ihtilalinin mikrofonik sesi Albay Türkeş?

Eğer bu politikacılar, bu deve dişi gibi isimler 12 Eylül'den sonra safdışı edilmeseydi, ülkenin durumu şimdi böyle olur muydu? Siyaset ve devlet adamı kıtlığı çekilir miydi? Hoş, bu mümbit topraklar her ahval ve şeraitte kıymetli mahsüller vermeyi de sürdürmüştür. İşte bir Turgut Bey, işte bir Erdal Bey, işte Baykal ve en nihayet Sayın Kaya Erdem!

Öyleyse, bu iktidar boşluğunun, bu siyasi tükenişin sebebi nedir? Çözümü nedir? Bunca kıymetli evlatlar yetiştiren Türk siyasi camiası, niçin memleketin ve devletin dümeni kilitlenmiş bir çatana gibi oynak ve kahpe dış sularda, bir hercü merç içinde yalpalamasına seyirci kalmaktadır? Hepimizin basireti mi bağlandı? Yekinelim, silkinelim ey ahali! Bu gidişe dur diyelim! Bilelim ki, bundan başka Türkiye yok! Bir şairin dediği gibi, "Dört nala gelip de Uzak Asya'dan, Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan" bu millet, bu memleket, bu devlet kısraklıktan, sirk midilliliğine ne oldu da dönüştü? Kalkın ey ehli-i vatan, bu hasret bizim!

Bu yaştan sonra bu satırları kaleme almak ne acı! Heyecanımızı okurumuz hoşgörsün. Kalben ve fikren pek çok şeyi soğukkanlılıkla karşılarız da; söz konusu bu cennet ülke oldu mu, heyecanımıza gem vuramayız. Bu ülke, bu millet titriyor ve hıçkırıyorsa, Mehmet Akif'in de dediği gibi, "Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım!"

Çaycıya bir çay söyleyip, bir de Marlboro yaktım. Şöyle bir beş dakika kendimize istirahat vermezsek, anlaşıldı, bu milli he-

BAŞ KÖŞE

Rauf Ekşiciva

yecan yakamızı bırakmayacak. Mola...

Şimdi biraz daha iyiceyiz. Yeniden sakinleştik. Çocuğun adını baştan koymuştuk: İktidar boşluğu. Ve madem bugünkü şartlarda bu boşluğu dolduracak tek bir parti yok, e o halde daha ne düşünüyoruz? Amerika'yı yeniden mi keşfedeceğini zannediyor bazı aklı evvellerimiz?

El İnsaf, ağalar beyler! Çare ortadadır. Ben burdayım diye, bas bas bağırmaktadır. Açın kulaklarınızı... Evet efendim, nihayet uyandınız. Çare koalisyondur; hem de "Büyük Koalisyon"dur. Sabah şerifler hayrola!

ANAP'ı, SHP'si, DYP'si, DSP'si ve DMP'si ile bir büyük koalisyon. Lüzumu ortaya çıkarsa, diğer partilerin de ortak olacağı bir koalisyon. Biz millet olarak hazır formüllere, armutun pişip ağzımıza düşmesine pek meraklıyızdır. Ama biz önerimizde detay da vereceğiz. Yine karınca, kararınca.

Hemen aklınıza büyük koalisyonunun başbakanı kim olacak sorusu geldi, değil mi? Son günlerde yaptığı çıkışlar ve demokrasi şerbetini ruhuna yedirmiş konuşmalarıyla gönüllere su serpen, tükendi zannedilen bir neslin son temsilcilerinin varlığını duyuran, çok partili parlamenter sistemimizin üzerine bir güneş gibi doğan TBMM Başkanı Sayın Kaya Erdem ne güne duruyor? Bu ülkeyi düze çıkartacak olan büyük koalisyona şeflik edecek dirayeti biz Sayın Erdem'de fazlasıyla görüyoruz. Ve eminiz ki, kendisi de bu kutsal vazifeden uzak durmayacaktır. Çünkü aklın yolu birdir.

Sayın Erdem, "He..." dedi. Peki ya diğerleri bu işe yanaşır mı? İkinci merhalede akılları kurcalayan soru kuşkusuz budur. Kimdir diğerleri? Akbulut, İnönü, Demirel. Öncelikle bunlar. Bu şahıslar, bu fikre ne tepki gösterir? Tarih en iyi öğretmendir. Geçmişe bakarsak bu liderlerin vereceği cevabı da tahmin edebiliriz. Şöyle bir, 10-12 yıl öncesine dönüyorum. Hafızamızın eski fakat dürüst projektörleri o günlerin karanlıklarını tarıyor. Ne arıyoruz? Sisler, silah sesleri, pusular, puştlar, kurtlar arasında birden saçsız bir başı aydınlatıyor uzun hüzmeleriyle projektörümüz. Evet, bu o! Devrin Başbakanı Süleyman Demirel. Soğuk bir gecede Güniz Sokak'tayız. Alt katta ve yalnızız. Saat 04.30.. Nazmiye Hanım mutfakta sahlep pişiriyor. Memlekette mazot yok, kikirdiyoruz. Bir ülke başbakanının mazotsuzluktan titrediğini görmenin verdiği hüzün, buna şahit olmanın ayıbıyla kızaran çehremiz, Süleyman Bey'in seyrek dişleri arasından hohlayıp çıkan buharla zaman zaman perdeleniyor da, şükrediyoruz. Tam, Sayın Vehbi Koç'un da AP-CHP koalisyonundan bahsettiği, herkesin büyük koalisyonu tek umut ışığı olarak gördüğü günler. Fakat Sayın Demirel'in bu fikre taraftar olmadığı yolunda bir kanaat var. Ki bu önyargı bugüne kadar da gereksiz varlığını korumuştur. İlk kez açıklayacağımız bir konuşma ile bu duvarı da yıkıyoruz! Okuyalım bakalım..

(Ben)- Süleyman Bey, memleket uçuruma gidiyor. Bu hükümetle bu işin üstesinden gelebilecek misiniz? CHP ile koalisyon düşünmez misiniz?

(SD)- Ekşiciva, bak kardeşim, ateş bacayı sarmıştır. Biz bu ateşi söndürmeye talibiz. Bu seçmen bana meşru iktidarı vermiş. Ona (Ecevit'i kastediyor) vermemiş. Seçmenin vermediğini ben nasıl vereyim? Milli iradeye ihanet mi edelim?

- Fakat vaziyete böyle mi bakmalıyız?

- O (Ecevit) şaşı bakıyor. Çare seçimdir. Sandığa gelsinler. Sandığa gidenin karnı ağrımaz. Vatandaşın karnı ağrırsa, biz burada ishal oluruz. Dilhun oluruz.

- Efendim, ben aracılık etmeye hazırım. Bülent Bey'le hemen görüşürüm. Siyasi inatlaşmalar bu zemini ayağımızın altından kaydırır. Sonra pişman olmayalım...

- Bak Ekşiciva, dinle.. Son sözüm budur. Biz pazarlık usulüne tabi değiliz. Eyi dinle... Kurnaz kabzımalın karısının mahalle bakkalına ördüğü yeleğin cebi niçin sökük olur, bilir misin? Bilemedin mi? Çünkü, ceviz kabuğundan bahriyeye sandal olmaz. Olursa, Hazreti Ömer mezarında ters döner. Lüzumu halinde revolüsyoner tedbir de alırız. Senin uykun gelmedi mi?

O günkü konuşmadan, şimdi sağduyuyla çıkardığım sonuç, Süleyman Bey'in tahminlerin aksine, son tahlilde her zaman devletten yana oluşudur. Büyük koalisyondan da kaçmaz. Projenin bu ayağı tamam. Ya Erdal Bey?

Bizim Erdal Bey'e de güvenimiz tamdır. Baba yadigarı bir memleket için, lazım geleni yapar. Ondan da beklenen budur. Aksini tahayyül bile edemeyiz. Zaten her fırsatta, Erdal Bey devletten yana ağırlığını koymuştur. Şimdi manzaraya bakın: Bir maun masa. Ortada laiklik timsali, ak saçlı Kaya Erdem. Hemen sağında fizik profesörü kararlılığında Erdal Bey, solunda ölümsüz demokrat Süleyman Bey, ortada Bülent bey, ileride İstanbul kaplanı Bedrettin Dalan!.

İşte, özlenen "Milli Takım". Altın ayaklar, altın beyinler! Tut tutabilirsen... Ufukta yeni Macaristan galibiyetleri... Hayır; 3-1 de değil 5-1, 10-1, 20-1!..

Ağlamak istiyorum! ■

Devlet Terörünün Yeni Aracı

DÜNYA KUPASI, HOOLİGANLAR VE "STAD ANARŞİSİ"

Tanıl Bora

Dünya Kupası, bazı otoritelerin öncesinde duyduğu kaygıların tersine, oldukça keyifli ve heyecanlı maçlarla başladı. (Not: Bu yazı yazıldığında ilk tur maçlarının ikinci ayağına henüz geçilmişti). Türkiye'de spekülasyon ve efsane düzücülüğü yapmadan gerçekten tahlil yazısı yazan birkaç futbol yazarından birisi olan Doğan Koloğlu'nun hemen her yazısında belirttiği gibi, bunda, FİFA'nın hakemleri sertliği ve oyalamacayı önlemeleri için yönlendirmesinin payı vardı. Dünya Kupası öncesinde ve sırasında, saha içindeki itiş kakışın önlenmesi meselesinden çok daha fazla üzerinde durulan mesele ise, saha dışındaki ve tribünlerdeki itiş-kakış meselesiydi. Yani, popüler ifadesiyle "hooliganizm" meselesi. Yani, tıpkı modern futbol gibi öncülüğünü İngilizlerin yaptığı, taraftar fanatizmi ve şiddeti...

"Anarşi" ve "Terör": Futbolda da Hizmetinizde!

Aslında, futbol otoriteleri ve bilcümle "otoriteler" bu dünya kupasında hooliganizmin "başını ezmiş" gibi bir hava içerisindeler (tekrarda fayda var: Bu yazı yazıldığında daha ilk tur maçları sürmekteydi). Gene de hooliganizm ve "stad anarşisi" meselesi, tehdit unsuru olarak sürekli gündemde tutuluyor. Bu durum, çok "klasik" bir politikaya kapı açıyor: "Terör" tehdidi vurgulanarak, ciddi bir resmi terör yaratılıyor ve meşrulaştırılıyor. Futbolseverler "tehditten korunma" savıyla gözetim ve baskı altına alınıyor. Bu paradoks karşısında futbol dünyasının içinden bir insan, İrlanda Cumhuriyeti milli takımının kafile başkanı Fields isyan etmiş: "Güvenlik güçleri terör atmosferi yaratıyor. Buraya futbol oynamaya geldik. Bu kadar sert güvenlik önlemleri ile tansiyonu yükseltmeye ne gerek var?" (Hürriyet, 11.6.1990). Türkiye'den de belki biraz eskimiş, fakat "424'lü günler"in "havasını" da veren bir örnek: İçişleri Bakanlığı, Türkiye liglerinin son hafta maçları öncesinde, bütün valiliklere şu yazıyı gönderiyor. "Asayiş yönünden önem arzeden bazı bölgelerimizdeki yukarıda belirtilen kritik müsabakalar sonrasında takımın küme düşmesini sebep göstermek suretiyle, amacı dışında bazı bölücü ve yıkıcı mihraklarca eylem düzenleneceği Bakanlığımıza intikal eden bilgilerden anlaşılmaktadır (...) adı geçen futbol müsabakalarında gerekli önlemlerin tam ve noksansız olarak alınarak, herhangi bir üzücü olaya sebebiyet verilmemesi önemle rica olunur" (Milliyet,19.5.1990) Tehdit müthiş: "Normal" anarşiyle futbol anarşisi birarada! Alınan "önlem"lerin ni teliğini herkes tahmin edebilir. Artık örneğin Kozanspor-Elbistanspor maçında (listedeki verilen "kritik müsabakalar"dan biri) bir seyircinin yapacağı "taşkınlık" veya "çirkin tezahürat", iki kat anarşidir... Kısacası, "stadyum terörü" kampanyası, dünyanın her yerinde resmi ellerle yürütülen "terör" kampanyaları gibi, resmi terörü beslemeye son derece yatkın bir olay; hem "yetkili"lerin, hem (çoğu kez "korunan" durumda olduğu söylenen) yurttaşların otoriteye alışmasına küçümsenmeyecek katkısı var.

Futbolun "halkın afyonları" arasında sayılması adettendir. Gelecekte ise lüksleşecek bir keyif ve tüketim nesnesi olarak kullanılacak gibi görünüyor

Öte yandan, "stad anarşisi" kabusunun diri tutulması, dünyada futbolun uğradığı/uğratıldığı bazı yapısal değişiklikler açısından da işe yarıyor. Bu, daha derindeki ve belki daha kalıcı bir etmen. Söz konusu yapısal değişikliği ve "stad anarşisi" söyleminin bu bakımdan yarayışlılığını bütünlüklü bir biçimde görmek için çok elverişli bir örnek var: İngiltere'de resmi futbol politikasına yön vermek üzere hazırlanan Taylor raporu...

Taylor Raporu

Bu yılın Ocak ayı sonunda, yargıç Lord Taylor başkanlığındaki bir hukuk heyeti, İngiltere Başbakanı Thatcher'a, "Hillsborough faciası" üzerine bir rapor sundu. 15 Nisan 1989'da Hillsborough stadında Liverpool-Nottingham Forest maçı başladığı sıralarda, kale arkasındaki izdihamdan ötürü seyirciler tel örgülere sıkışmış ve sonuçta 95 kişi ölmüştü. Bu facia, derhal hooliganların hanesine kaydedilmişti. Oysa panik başladığında "güvenlik" gerekçesiyle açılmayan tribün kapıları; "stad anarşisi"ne karşı önlem olarak çekilmiş bulunan (ve insanların sahaya atlayıp kurtulma şansını ortadan kaldıran) tel örgüler ve iki takım taraftarının (gene "güvenlik" mülahazasıyla) birbirlerinden tecrit etme önceliği uğruna Liverpool'luların tribününde aşırı izdiham yaratılmış olması, hooliganların değil tamamen "yetkililer"in ve polisin sorumluluğuydu. Taylor raporu, tıpkı Hillsborough sonrasındaki resmi yorumlar doğrultusunda, olayın bu yönlerini görmezden geliyor ve meseleye "stad anarşisini önleme" perspektifiyle yaklaşıyor. Bu perspektif doğrultusunda, yıllardır tartışılan, futbol seyircilerine bir tür "taraftarmatik" kartı verilmesi önerisi öncelikle ele alınıyor. Bu tasarıya göre, maça giden herkes, özel bir seyirci kimliğine sahip olacak; her maç girişinde bu kart bilgisayara verilerek kişinin "sicili" dökülecek; böylece "sabıkalı" fanatik seyircilerin maçlara sızması önlenecek. Taylor raporu, bu önerinin olabilirliğine salt teknik nedenlerle karşı çıkıyor: "Giriş

lerdeki bilgisayarlı denetim, mevcut teknoloji ile fazla uzun süreceği için, başlıbaşına izdiham ve gerilim, çatışma kaynağı olabilir". Demek ki, teknik elverdiğinde "seyirci sicili"nin oluşturulmasına başlanabilecek. O zaman, kapıdaki polis bir pazar günü, önündeki orta yaşlı adama şöyle diyecek, örneğin: "Bay Smith, geçen nisan sonundaki Arsenal maçında hakeme ettiğiniz hakaret, son dört ay içindeki onuncu eyleminizdi. Sizi bu maça alamıyoruz!"

Taylor raporunun en somut önerisi, Britanya liglerindeki stadların tribünlerindeki, ayakta maç seyredilen bölümlerin tedricen azaltılması. İngiliz 1. ve 2. lig takımları ile İskoçya 1. lig takımlarının, stadlarındaki tribünlerin tamamının 1994/95 sezonuna kadar tamamen oturularak maç izlenen tribünlere dönüştürülmesi; ayakta maç izlenen bölümlerin her yıl yüzde 20'sinin koltuklandırılması gerekiyor. İngiltere 3. ve 4. ligiyle, İskoçya 2. lig takımlarına, 1999'a kadar vakit veriliyor; yıllık dönüştürme oranı yüzde 10. İnsanlar oturtulunca tribünlere huzur ve sükunet geleceği tasarlanıyor. Bir başka şey daha tasarlanıyor. Stadların dönüştürülmesi, yaklaşık 130 milyon pound gibi müthiş bir meblağa malolacak. Klüplerin bu masrafı karşılayabilmek için artan ölçüde ticarileşmeleri, stadlarda ek servisler örgütlemeleri, hatta belki futbol dışında ticari faaliyetlere yönelmeleri veya kendilerine destek olacak şirketlerle bütünleşmeleri gerekecek. Böylece maç seyri pahalılaştıkça, "ayak takımı"nın, "serseri"lerin stadlardan uzak kalacağı düşünülüyor.

"Hooliganizmle mücadele" adı altında yürütülen bu operasyonun yol açacağı bir başka sonuç, özellikle işçi mahallelerindeki kollektivitenin de önemli bileşenlerinden ortamlarından birini oluşturan küçük klüplerin çökmesi veya ticarileşmesi olacak. Bu gelişmenin izleri şimdiden görülebiliyor.

Ne Oluyoruz?

"İtalya'90" dünya kupası maçlarının oynanacağı bütün stadlar da koltuklandırıldı; karşılaşmalar, birçok insana "televizyonda maç seyretmenin stadda olmaktan çok daha zevkli olduğunu" düşündürecek kadar ayrıntılı çekimlerle ekrandan aktarılıyor. Önümüzdeki dünya kupası ABD'de; o zaman daha kimbilir ne varyeteler göreceğiz! Taç, korner, aut gibi fasılalarda, televizyonun yapacağı yakın çekimlerde futbolcuların (elbette parasıyla) reklam mizansenleri sahnelemesi bile söz konusu olabilir.

Şaka bir yana... Elbette hooliganların talan ve kıyım haklarını savunacak halimiz yok; bir tür futbol otantizmi yarattarak maç izlemenin "çile" olması gerektiğini de ileri sürecek değiliz. Fakat hooliganizmle mücadele politikasının, dünyada ve Türkiye'de, "anarşi ve terörü önleme" söylemine dayalı devlet terörünün bir aracı haline geldiğini görmeliyiz. Buna bağlı olarak futbolu elitleştirmeye (belki "tenisleştirilmesine" de diyebiliriz) yönelik girişimlerin, sonuçta bizzat futbola zarar verdiğini söylemek de demagoji olmayacaktır. Futbolun "halkın afyonları" arasında sayılması adettendir. "Afyon-futbol politikası"nın geleneksel - ve Türkiye'de hala geçerli- biçimi, insanların coşkularını, enerjilerini, öfkelerini, giderek saldırganlıklarını (sırf !) bu alanda dışavurmalarının teşvik edilmesiydi. Gelecekte ise futbol toplumsal, kitlesel coşku, heyecan ve "boşalma" kanalı olmaktan çok; stadlarda ve televizyon başında (hafif de lüksleşen) bir keyif ve eğlence tüketim nesnesi olarak kullanılacak gibi görünüyor. (Futbolun "suistimalinde" her iki yön zaten mevcuttu; kastedilen gelecekte ikincisinin ağır basacak olmasıdır). Bunun iki nedeni var. 1: Aşırı coşku ve heyecan yüklemesi, tehlikeli olmaya başladı. 2: Kapitalizm, futbol dünyasının yeterince "değerlenmemiş", ticarileşmemiş ve epeyce de umut vaadeden "potansiyellerini" ele aldı.

Türkiye'de, hem sokak konvoyları ve "ölmeye geldik"lerle "eski" biçim yürürlükte; hem de Magic Box'larla ve transferin büyüyen hacminin gerekli kıldığı ticarileşmeyle "yeni" biçim uç veriyor. Belki bu ikisinin birbirini tamamlayacağı düşünülüyor: "İmkanı olan" Magic Box'a parayı bastırıp futbolu "pahalı" bir keyif olarak tüketecek; ama futbolun tamamen eğlence endüstrisinin malı kılınmasını memleketin ne sermayesi, ne ahalisi kaldıramayacağından, bir yandan "gariban"ın stadlara çekilmesi de gerekecek. Bu durum başlıbaşına bir gerilim kaynağı. Bir gerilim kaynağı daha var: Gariban takımı "gecekondu" tabir edilen görece ucuz tribünlere -giderek kesesini daha fazla zorlayarak- "ölmeye gitme" heyecanını yaşarken; devletin "stad anarşisi" söylemi ve "anti-hooliganist" terörüyle karşılaşacak. Hem ahalin başka biryerler yerine stadlara doluşsun, hem orada rahat dursunlar, hem de futbol "işleri" biraz pahaya binip sektörleşmeye başlasın... Türkiye'de "afyon-futbol politikasının" idaresi zorlaşıyor! Öte yandan, futbol etrafında alabildiğine tezgahların döndüğü bu ortamda, futbolu gerçekten sevenlerin de keyifleri, huzurları kaçıyor. Bu huzursuzluk biraz, "ses verse", "idarecilerin" işi daha da zorlaşacak. Bu da, hem politika, hem futbol için en iyisi değil mi? ■

15 Nisan 1989'da Hillsborogh stadında, kale arkasındaki izdihamdan ötürü seyirciler tel örgülere sıkışmış ve sonuçta 95 kişi ölmüştü. Bu facia derhal hooliganların hanesine kaydedilip güvenlik güçlerinin olaylardaki sorumluluğu hasıraltı edilmeye çalışılmıştı.

İNCELEME

TÜRK DÜŞÜNCESİNDE "ULUSAL KİMLİK SORUNU"

Prof.Dr.M.Cengiz GÜLEÇ

Türkiye'de, son yıllarda ulusal kültür ve kimlik ilişkisini araştıran, dolayısıyla kültürel kimliğimizin ya da kültürel varlığımızın tarihsel kaynaklarını inceleyen yayınlarda önemli bir artış göze çarpmaktadır.

Cumhuriyet'ten beri 'uluslaşma' çabalarının aralıksız sürdüğü ülkemizde, ulusal kültürün oluşması yaşamsal önem kazanmıştır. Daha somut bir anlatımla, eski 'bizlik' duygusunu oluşturan "Osmanlı Ümmet Kimliğinin" yerine, yeni bir 'bizlik' anlayışının, çağdaş, laik bir ulusal kimliğin geçmesi ulusal kültürün temel sorunu olmuştur. Demokratik ortamın henüz yeterince olgunlaşmadığı ülkemizde, yaşanan olağanüstü dönemler, son 200 yıldır hala sonuçlanmayan ulusal kimlik arayışlarını neredeyse birbirleriyle 'savaşan' görüşlerin yarattığı bir "kimlik bunalım"na dönüştürmüştür.

Kendisini ideolojik/siyasal kavramlarla dışavuran ulusal kimlik önerilerinin kararlı, dengeli, çağdaş bir ulusal kimlik edinmemizde vazgeçilmez öğeler olduklarını kabul etmekle birlikte, bu önerilerin içinde ya da altında saklı bulunan 'kimlik'le ilgili içeriğin açığa çıkarılıp dile getirilmesi kanısındayız.

Cumhuriyetle başlayan uluslaşmamız tamamlandığı ölçüde ulusal kültür yaratılacak ve geliştirilecektir

Kimlik Kavramı

Psikoloji, sosyoloji, kültürel antropoloji gibi sosyal bilimlerde ben, benlik, kendilik, kişilik ve kimlik (sırasıyla: I, Ego, Self, Personality, İdentity) kavramları çoğu zaman eş anlamlı imiş gibi kullanılmaktadır. Değişik kuramsal yaklaşımlara bağlı olarak, bu kavramlardan biri ya da birkaçı önem derecelerine göre daha fazla vurgulanmakta, diğerlerine ise ikinci derecede önem verilmektedir. Bununla birlikte, bu kavramlar kişiyi başkalarından ayıran duygu, tutum, düşünce ve davranışların örgütlenmiş, kaynaşmış bir bütünlüğünü ifade eden kavramlar olarak anlaşılmakta ve kullanılmaktadır.

Psikososyal gelişimi boyunca kişi üstlendiği değişik roller değişik etkilerle benliğinin tutarlılığını ve sürekliliğini kavrar ve ona göre davranır. Aile bağlarıyla, arkadaş ilişkileriyle, meslek seçimiyle, toplumdaki konumuyla, dünya görüşü ve yaşam felsefesi ile bağlantılı bir kimlik duygusu (sense of identity) kazanır. Başka bir deyişle, kimlik duygusu kişinin kendisini çevresiyle anlamlı bağlar kurabilen bir kimse olarak görmesidir. Bu açıdan bakıldığında en önemli öğe, belli bir yere, değere (simgeye) bağlanma, belli bir gruba ait olma eğilimidir.

Sosyal/kültürel kimlik ise, belirli bir sosyal alanda kişinin diğer insanlarla etkileşimi sonucu ortaya çıkan, kişinin kendisini içinde algıladığı ya da varsaydığı bir takım statülerin gerektirdiği rollerin bileşkesidir.

Erikson (1968), Kimlik: Gençlik Çağı ve Bunalımı adlı kitabında, insanı sosyal ilişkileri tarihsel/kültürel katılımı içinde ele almak gerektiğini vurgulayarak, sosyal kimlik için şunları şöyler: "Bireysel gelişme ile toplumsal/tarihsel değişmeleri birbirinden ayıramayız.. Bireysel yaşamdaki kimlik bunalımı ile tarihi gelişimdeki bunalımların her ikisi birbirini tanımlar ve birbirleriyle ilişkilidir." (1)

Ulus-Uluslaşma-Ulusal Kimlik ve Ulusal Kültür:

Ulus, tarihsel uluslaşma sürecinin

ortaya çıkardığı bir olgudur. Ulusal toplumların, çağımızın en güçlü ve en belirleyici toplumsal gerçekler olduğu söylenebilir. Çağdaş dünyanın bir ulusal toplumlar çağını yaşadığı ve daha uzun bir süre için, bu çağın süreceği, ulusal toplumların en önemli gerçeği oluşturmaya devam edeceği ileri sürülebilir. Tarihsel bir kategori olan ulusun oldukça yeni ve modern anlamda ulusal toplumların ortaya çıkışının da 15.nci yüzyıla kadar uzandığı söylenebilir. Belli bir coğrafi bölgede yaşayan toplumun ulus haline gelmesi "pazar bütünleşmesi" ile gerçekleşmektedir.

Belli coğrafi sınırlar içinde pazar bütünleşmesine bağlı olarak ortaya çıkan uluslaşma, etnik ayniyet gösteren toplulukları kapsayabileceği gibi farklı etnik unsurlara da dayanabilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve Amerikan ulusu, sözü edilen farklı etnik unsurların uluslaşma potası içinde eriyerek nasıl ulus haline gelebildiğinin en belirgin örneklerinden birisidir.

Uluslaşma olgusu ile çok yakından ilişkili olan ulusculuk hareketinin dünyaya bir burjuva ideolojisi olarak ve özellikle Fransız burjuva devrimiyle geldiği bilinen bir gerçektir. Bu tarihte sanayileşmenin yarattığı güçlü bir sınıf olan burjuvazinin en fazla geliştiği, ekonomik ve siyasal iktidara sahip olduğu ülkeler, İngiltere ve Fransa'dır. Bu ülkelerde daha önceleri varolan feodal düzenin yapı ve kurumlarına egemen olan aristokrasinin gücünü kırmak isteyen ve kendi sınıfsal (özellikle ekonomik alanda) varlıklarını güvenceye alabilmek ihtiyacında olan burjuvazi, ulusal pazarı ve bu çerçevede ulusal birliği sağlamak zorundaydı. Ekonomideki bu gelişme ile birlikte siyasal/ideolojik düzeyde de ulusculuğun ortaya çıktığı ileri sürülebilir.

İngiltere ve Fransa'da neredeyse 'kendiliğinden' denilebilecek, bu gelişme biçimi, Avrupa'nın başka ülkelerinde farklılıklar göstermiştir. Sanayileşmede geri kalmış, dolayısıyla burjuvazisi yeterince güçlenmemiş ülkelerin Batı Avrupa'nın ulaştığı ulusal toplum/devlet aşamasına kendiliğinden varmaları olanaksızdır. Almanya ve İtalya gibi ülkelerde uluslaşmayı, gelişmenin zorunlu ön koşulu olarak gören aydınlar ve burjuvazi ile ittifak halindeki toplumsal kurumlar, önce ideolojik düzeyde uluslaşma yoluna gittiler. Bu yüzden bu ülkelerdeki uluslaşma, varolan örneklerin ışığında gelişmiştir. Böylece uluscu bir ideoloji aracılığı ile 'yukardan aşağıya' zorlanmış oldu.

Geri kalmış ya da az gelişmiş ülkelerde ise uluslaşma çok daha farklı bir yapı içinde gerçekleşmektedir. Tarih içinde erken uluslaşan ve ekonomik yönden gelişmiş ülkeler, henüz uluslaşamamış ve geri kalmış ülkelere müdahale ederek ekonomik/kültürel ve toplumsal yapılarını önemli ölçüde değişikliğe uğratmış, çarpıtmışlardır. Bu durum, geri kalmış ülkelerde birbirine zıt eğilimlerin iç içe olduğu bir dizi tepkinin doğmasına yol açmıştır. Bir yandan gelişmiş Batı ülkelerinin kurumlarına tepki gösterilmiş öte yandan da bu kurumları benimseyip, kendi toplumlarına uyarlama zorunluluğu duyulmuştur. Kültür alanında görülen yerlilik/yabancılık, doğu/batı sorunu gibi kutuplaşmalar, sözkonusu gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır (2, 3).

Uluslaşmayı gerçekleştirmeye çalışan uluscu ve anti-sömürgeci atılımlar ve reformlar, bir yandan Batı kökenli kurumların kurulması (Batılılaşma), bir yandan da Batılılaşma öncesi kültür unsurlarının

Ülkenin siyasal ve ekonomik sorunlarının yoğunlaştığı bunalımlı dönemlerde kültürel kimlik arayışlarının bir bunalıma dönüştüğünü son 30 yılın tarihsel olayları göstermektedir

yaşatılmaya ve diriltilmeye çalışılması biçiminde gerçekleştirilmiştir. Bu durumda, ulusal kültür de, ulusal burjuvazi gibi yukardan aşağıya doğru yaratılmaya çalışılmış olmaktadır.

Uluslaşma konusunda öncülüğü çeken Fransa ve İngiltere'den sonra onları izleyenler, ekonomik güç, coğrafi özellikler, kültür ve tarih ortaklıkları bakımından onlara en yakın olan komşu ülkeler olmuşlardır. Tam anlamıyla batılı olmasalar da Balkan ülkelerindeki uluslaşmayı da bu kategoride toplayabiliriz. Osmanlı egemenliğinden kurtularak uluslaşan Balkanların tersine Osmanlı yöneticileri Türklerin de uluslaşması gerektiğini kavramakla birlikte, bu değişimin koşullarını hazırlayıp gereklerini yerine getirmekte bir hayli geç kaldılar. Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı özel koşullarla tümden ortadan kalkmak tehlikesiyle karşı karşıya kalan Osmanlı devletinden, Atatürk-uluslaşmayı gerçek anlamda gerçekleştirecek ve 'ulusal Bağımsızlık Savaşı' ile Ulusal Türk devletini kurmayı başaracaktır.

Ulusal kimliğin tarihsel ve kültürel belirleyicileri konusunda Güvenç (1986) şu noktanın altını çiziyor:

'Bireyin davranışını etkileyen süreçler arasında bir grupla özdeşim kurmak en yaygın olarak görülen, işlevsel bir süreçtir. Bu grup, bir ırk ya da etnik bir topluluk, kilise, siyasal parti ya da ulus olabilir.. Genel olarak siyasal kimlik, diğer sosyalizasyon biçimleri gibi kültürleşmenin ürünü olarak bir gruba ait olma duygusu ya da insanın belirli bir topluluk içinde yerini almasıdır' (4).

Ulusal kimlik, ulusal kültürün yaratılmış olması ile, ulusal bir devletin yönetiminde, belirli coğrafi sınırlar (yurt ya da vatan) içinde yaşayan tüm bireylerin ortaklaşa yaşadıkları, hissettikleri tarihsel/kültürel bir 'bizlik' duygusudur. Kısaca söylenirse: Ulusal kimlik, ulus gerçeğini yaşayan sosyal gruplara ve bireylere ortak bir düşünce ve yaşama tarzı vererek, ortak bir geçmişe sahip olma ve ortak bir gelecek ülküsü yaratmanın kıvancını sağlayan temel bir ihtiyaçtır diyebiliriz. Taşıdığı önem nedeniyle ulusal kimlik arayışları uluslaşma sürecindeki her toplum için kaçınılmaz ve sağlıklı çabalar olarak görülmelidir.

Öyleyse, ulusal kimlik arayışları zaman zaman, bocalamalar hatta bunalımlar biçiminde sağlıksız gibi görünen durumlara (sorunlara) düşse bile yine de ulusal varlığımızın dayanağı ve güvencesidirler.

Uluslaşma süreci ya da ulusal toplumun oluşumu iki düzeyde incelenerek kavranabilir. Birincisi: ulusal devletin doğuşu, ikincisi de 'ulusal ideoloji'nin egemen hale gelmesidir. Ulusal ideoloji bir yandan toplum için ortak ve yaygın bir 'bizlik' temeli oluşturmakta, öte yandan bu bizlik çerçevesinde ortak bir dünya görüşü sağlamaktadır. Ulusal devlet ise, ulusal ideolojinin kendini gerçekleştirme aracı olarak işlev görmektedir.

Ulusal Kimlik Ve Tanzimat:

Ulusculuk konusunda söylenenleri özetlemek gerekirse, iki tür ulusculuk kavramı olduğu söylenebilir. Birincisi, öznel ölçütleri vurgulayan, kişinin iradi ve özgür seçimiyle ulusal bir topluluğa bağlı olmasını, bu ulusal toplumla bütünlük içinde yaşama arzusunu ifade eden siyasal ulusculuktur. Bu anlayışa göre, kişinin ulusu önceden ya da doğuştan belirlenmiş değildir. Siyasal birlik ve bütünlük gösteren bir toplulukla kendisini özdeş görmesi konu-

sunda toplumun bireye baskı yapması, zorlayıcı bir rol üstlenmesi doğru değildir. Ulus bilinci olsa olsa 'gönüllü' yoldan kişisel olarak çözümlenebilecek bir konudur.

Bu siyasal ulusculuğun karşıtı etnik-kültürel ulusculuktur. Anadil, din, örf ve adetler gibi nesnel ölçütlere dayandırılan ve uluscu, ulusal bir ideoloji çerçevesinde örgütlenen bu tür ulusculuk kişiyi kendi tercih ve eğilimlerine göre davranma olanağı tanımayan zorlayıcı, baskıcı bir ideolojidir diyebiliriz. Kişi doğduğunda nasıl anadilini ve dinini seçemez ise, ulusunu da seçemez. Bu tür nesnel etkenlere, ölçütlere vurgu yapan etnik ulusculuk, Adanır'ın (1988) da belirttiği gibi Alman filozofu Herder'den kaynaklanmaktadır. Bu anlayış özellikle 19.ıncı yüzyıl sonlarında Doğu ve Güneydoğu Avrupa Slav halklarının ulusculuk savaşımlarında önemli bir rol oynamıştır (5).

1908'lerde Rusya Türklerinden özellikle Kazan Türklerinden Yusuf Akçura'nın aracılığıyla Osmanlı ülkesine sokulan Türkçülük akımı bu tür etnik bir ulusculuktur. 19.uncu yüzyıl sonlarında yayılan Pan-Jermenizm ve Pan-Slavizm'den etkilenen Pan-Türkizm ırkçı yönleri ağır basan bir ulusculuktur.

Tanzimat ve Meşrutiyet döneminde egemen bir ideoloji olan Osmanlıcılık, kültürel-etnik bir ulusculuktan çok, Fransa'dan etkilenen siyasal bir ulusculuktur. Tanzimat dönemi aydınları tarafından geliştirilmeye başlayan 'Osmanlıcılık' türü ulusculuk N.Kemal, Cevdet Paşa ve Ahmet Mithat gibi 'Genç Osmanlılar'la doruk noktasına varmıştır. Bu anlayışa göre din, mezhep, cinsiyet ve etnik özellikler gibi bir ayırıma tabi olmaksızın tüm Osmanlı halkları sahip oldukları haklar ve ödevler açısından eşit duruma getirilmeye çalışılmaktadır: "Tebaa-yı saltanat-ı seneyyimizden olan ehl-i islam ve milel-i saire bu müsaadat-ı şahanemize bilaistisna mazhar olmak üzere..." (6)

Yukarda verilen alıntıdan anlaşıldığı gibi Tanzimat Fermanında ulusculuk açısından iki nokta göze çarpıyor. Bütün islam ehli aynı topluluk içinde zikredilirken, diğer milletler (Hıristiyan ve Musevi) de ikinci bir grupta toplanmaktadır.

Tanzimatın devamı olan İslahat Ferman'ında da (1856) Osmanlı Teba'sı olan Hıristiyan topluluklarının kendi ulusal kimliklerini ortaya koyabilmelerini sağlayacak açık hükümler vardır:

"...memaliki-i muhrusa-i Şahanemde bulunan Hıristiyan ve sair teba'a-yı gayr-ı müslüme cemaatleri..." (6)

Yukardaki alıntıdan anlaşılacağı gibi Osmanlılara özgü ulus sistemi sayesinde imparatorluğun gayr-i müslim cemaatleri kendi etnik ve kültürel kimliklerini koruma olanağını bulmuşlardır. Osmanlı düzeninde müslim ve gayr-ı müslim halklar eşit haklara sahip değillerdi. Örneğin: yargı karşısında Müslüman ile Hıristiyanın tanıklığı aynı ağırlığı taşımıyordu. Vergilendirmede ek bir yükümlülük (cizye) altında bulunuyorlardı. Ayrıca dinsel ibadet yönünden de Tanzimat dönemine kadar yeni kilise yaptırmaları hemen hemen olanaksızdı. Ancak gayri müslim halklar yine de evlilik, miras gibi kişiyi ilgilendiren konularda daima hıristiyan hukukuna tabi oluyorlardı. Bu da daha sonraları gelişen "kapitülasyon" rejiminin dayanaklarını oluşturmuştur.

Adanır'ın (1988) belirttiği gibi:"19. yüzyıl ortalarına doğru artık Osmanlı idareci sınıfı devleti kurtarmanın tek yolunun bütün yurttaşlara kanun önünde eşit muamele yapmak olduğunu anlamışlardı. Tanzimat döneminde uygulanan reformların birinci amacı kişisellik ilkesi yerine mülkilik ilkesini getirmek, bütün tebaayı din ve dil farkı gözetmeksizin eşit haklara sahip Osmanlılar olarak görmek, devletin kanunlarını uluslararası standartlara uydurmak suretiyle devletin bek'asını teminat altına almak idi. Yani herşey Osmanlı devletini kurtarmak için yapılacaktı."(5)

Osmanlıcılık, laik ilkelere dayalı uluscu bir ideolojidir. Osmanlı tebaasını eski sistemde olduğu gibi din esasına göre gruplara ayırmadan, tüm yurttaşları eşit tutuyordu. Uluscudur denildi çünkü, Osmanlılığı vurgulayan bir eğitim sistemi ile çeşitli etnik ve dinsel cemaatlere ayrılmış Osmanlı yurttaşlarını, genç ve çocukları özellikle, aynı topraklar üzerinde doğup büyümekten (vatan) doğan bir Osmanlılık bilinci ve kimliği verilmek istenmektedir. Nitekim, "Osmanlı hükümeti imparatorluk halklarını sadık vatandaşlar olarak yetiştirmek amacıyla birçok Avrupa devletinden daha önce modern eğitim ilkelerini uygulamağa başlamıştır. Örneğin devletçe kurulan ve iptidai olarak bilinen okullar her dinden öğrenciye açıktı. 1868'de kurulan Galatasaray Lisesi (Öğrencilerinin çoğunluğunu gayr-i müslimler oluşturuyordu) bir model karakteri taşıyordu. Her vilayette o tipte okullar açılması düşünülmekteydi." (5)

Ulusal kimliğin çözümlenmesini Kili'nin (1978) deyişiyle belirtirsek: "kişinin toplum ve devletiyle yeni bir diyalog kurmasını,yeni ilişkiler düzenlenmesini ve bütün bunların çağdaş görüşler, ilkeler doğrultusunda gelişmesini zorunlu kılar. Temel ilke, ulusa bağlılık, ulusal bütünlük ve bu bütünlüğün bireylerce inanç olarak benimsenmesidir. Bütün bu konuların gerçekleşmesi büyük ölçüde sosyo-ekonomik sorunların çözümüne ve laik, ulusal ve yaygın eğitimin varlığına bağlıdır."(6)

Tanzimat fermanı ve daha sonraki reform döneminde kaleme alınan 1876 Anayasasının böyle bir ulusal (Türk Ulusculuğu) anlayışın ürünü olmadığı açıktır. Bu nedenle de ulusal kimlik bilincini gerçekleştirme doğrultusunda öneriler getirmemekte, bu sorunun çözümüyle ilgili görüşleri taşımamaktadır.

Akçura'nın (1911) diliyle söylersek:"Genç Türklerin uğrunda çalıştıkları

Namık Kamal
Yusuf Akçura
Ziya Gökalp

Osmanlı Milleti oluşturma hareketi, boş bir girişimdir. Tek çıkar yol ulusculuktur."[7]

Türkçülük, Akçura'nın tanımlaması ile "Türkçülük", ya da "Türk milliyet-i siyasiyesi" adlı anlayışa göre, Türk birliği ilkin Osmanlı imparatorluğunda Türklerin, Türk olmadıkları halde az çok Türkleşmiş olanların ve ulusal vicdandan yoksun olanların bilinçlendirilmesi ve Türkleştirilmesidir. Daha sonra, Asya kıtasıyla Doğu Avrupa'da yayılmış olan Türklerin birleştirilmesine geçilerek "azametli bir siyasal milliyet" meydana getirilmek istenmektedir. (Karal, 1987)

"Yeni Osmanlılar" ve "Genç Türkler"de ortak olan Osmanlıcılık ideolojisinin Türklerin ulusal kimliği açısından özgün bir katkı getirmediği açıktır. Bu ideoloji ayrıca tüm çabalarına rağmen kurtarmak istediği "Osmanlı hanedanı ile devletinin" tarih sahnesinden silinmesini önleyememiştir. Çünkü, Tanzimat aydınları "hanedanı ve devleti" kurtarmak amacıyla, Osmanlı'nın yayılmacı, sömürgeci bir siyaset izlemesi gerektiği düşüncesini ileri sürmektedirler. Bu da Osmanlının sömürgeleşme süreci içinde gerçekleştirilmek istenmektedir. Sömürgeleşmekte olan bir ülkenin bu durumdan kurtulabilmek için sömürgeci bir siyaset izlemesi, mantıksal olduğu kadar tarihsel gerçeklerle de bağdaştırılamaz bir anlayıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü ile eş zamanlı olarak gündeme gelen ulusal/kültürel kimlik arayışları cumhuriyetin kuruluş yıllarından 1950'lere dek resmi kültür politikası ile belirli bir ideolojik temele oldukça tutarlı ve kararlı bir biçimde dayandırılmıştı. 1960'larla başlayan ekonomide liberalleşme ve siyasal yaşamda doruğa çıkan halkçılık ile bu resmi "Kemalist" ideoloji ve onun taşıyıcısı Batıcı, laik, çağdaş kültür ve kimliğe giderek artan bir başkaldırı başlamış ve 1970'lerde de doruğa varmıştır.

Cumhuriyetin birinci kuşağına (Atatürk ve İnönü) yani anababaya başkaldıran ve bağımsız bir kimlik kurmaya çalışan ikinci kuşak, tepkisel nitelikte bir tutumla uluslaşma çabalarını ciddi biçimde sarsan hatta zaman zaman gerileten bir tutumla tutucu, gelenekçi bir ideoloji olan dini, bir kimlik seçeneği olarak gündeme getirdiler. Üstelikte İslamın sünni kanadını vurgulayıp örgütleyerek. 1970 sonrasının üçüncü kuşağı ise ne anababanın kimlik seçeneği ile ve ne de büyük anababanın (Kemalistler) kültürel değerleri ile tanışık ve barışık idiler. Aralarındaki çatışmayı bir başka düzeyde aşmak amacıyla kendileri de değişik kimlik seçenekleri öneriyorlardı. Değişik fraksiyonları ile sol ciddi bir seçenek oluştururken, onun tam karşıtında milliyetci sağ ise tarihi köklerimize dönerek Türk kimliğinin yeniden keşfedilerek diriltilmesi gereğini savunuyorlardı. Kısacası 1970'lerden sonra kültürel/siyasal yaşamımızda birbirine şiddetle rakip bir dizi kimlik seçeneği dışa vurmuş bulunuyordu.(10)

Cumhuriyet dönemi boyunca etkinliklerini koruyabilmiş, aydınlar arasında zaman zaman biri veya diğeri daha popüler olmuş ancak günümüze kadar etkilerini koruyabilmiş kültürel/ulusal kimlik seçeneklerini 5 grupta toplayarak inceleyebiliriz.

Anadolucular (Anadolu Hümanizmi ya da "Mavi Anadolu")

Suat Sinanoğlu, Vedat Günyol, Sabahattin Eyüboğlu ve Halikarnas Balıkçısı gibi yazarların ve düşünürlerin toplandığı bu grupta, temel sorun kültürel kimlik sorunudur. Genç Türkiye Cumhuriyeti halkının kültürel geçmişini araştıran Anadolu'cular ulusal kimlik kavramını uluslaşma süreçleriyle bağlantılı bir kavram olarak ele almaktadırlar. 1940'lı yılların "resmi tarih ve kültür" politikasının belirlenmesinde etkin roller üstlenen bu düşünürler, dönemlerinde ve daha sonraki yıllarda Batıcı-Atatürkçü diyebileceğimiz aydınlar arasında belirli bir kabul görmüşlerdir.(9)

Anadolu'da da Batıdakine benzer bir aydınlanma çağı yaşatmak amacıyla eğitim-kültür etkinliklerine aşırıya varacak kadar önem vermişlerdir. Bu amaçla hiç bir çaba ve özveriden kaçınmadan Batının klasik yapıtlarını çevirerek Türk kültürüne kazandırmaya çalışmışlardır.

Çağdaş uygarlığın temelinin laiklik olduğunu gören Anadolucular Türkiye'nin geri kalmışlığının sorumlusu olarak dinsel ideolojileri ve bir anlamda da İslamı sorumlu tutmuşlardır. (14) Dindar kişilere bile, "softa", "yobaz" gibi aşağılayıcı damgalar vurmaktan geri kalmayan bu yazarlar,Anadolu'nun geniş halk kesiminin dini duygularını nesnel-bilimsel bir yaklaşımla değerlendirmeyi küçümsemişlerdir. Osmanlı kültürüne karşı açık bir karşıtlık içinde olduklarını hiç bir zaman gizlemeyen Anadolu Hümanistleri, İslam ile Osmanlılık arasında neredeyse bir koşutluk görmekle ciddi bir tarihsel yanılgı içine düşmüşlerdir.

Osmanlı döneminden kalma dinsel değerlerle yüklü "skolastik zihniyetin" kültürel gelişmemizi önemli ölçüde aksattığını vurgulayan bu düşünürler, Türk kültür tarihine yanlı ve öznel, ircacı bir gözle bakmaktadırlar, diyebiliriz. Uygarlıklar arasındaki sürekliliği haklı ve gerçekçi bir biçimde vurgulayan , Anadolu'cular, Çağdaş Türk kimliğinin öğelerinden birisi olan ve toplumsal bir gerçeklik olarak kendisini bugünde hissettiren "Türk-İslam" kültürünün önemini yadsımak gibi bir yanlışa düşmüşlerdir.

Anadolu'da değişik ırk, din, dil, etnik özellikler gösteren toplulukların ulusal bir kültür potasında kültürel özerkliklerini ve özgünlüklerini kaybetmeden toplanabileceklerini ileri süren bu görüş, kültürel kimliğimizin kaynaklarından birisi olan Anadolu'nun altını çizmekle önemli ve değerli katkılarda bulunmuşlardır.Ancak kültürel kimliğimizin öteki önemli kaynaklarını oluşturan Anadolu öncesi Türk kültürü ve Selçuklu/Osmanlı kültürünü reddetmekle kuramsal tutarlılıklarını ve toplumbilimsel geçerliliklerini yitirmişlerdir.

Ulusal/kültürel kimlik konusunda varolduğunu kabul ettikleri bunalımın çözümünü kısaca 'çağdaşlaşmak' olarak gören bu anlayış, bu hedefe eğitim alanında yapılacak büyük yatırımlarla varılacağı inancındadırlar.(14)

Batının çağdaş 'hümanist' kültürüyle bütünleşmeyi kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görmek ve bu uğurda eğitime kaldıramayacağı kadar ağır bir işlev ve sorumluluk yüklemek gerçekçi bir tutum sayılamaz. Çağdaşlaşmanın kaçınılmazlığını kabul etmekle birlikte, bunun taşıyıcısı ve temsilcisi olarak Batıyı görmek günümüzün toplumsal/kültürel gerçekleriyle bağdaşmaz bir anlayıştır.

Özetle söylemek gerekirse, Anadolu'culuk görüşünün kültür tarihimize ve kimlik sorunumuza özgün ve değerli katkılar getirmekle birlikte yöntemlerinin sağlam ve bilimsel olmaktan çok duygusal/tepkisel bir temele dayanmasından ötürü gerçekçi olmadığını söyleyebiliriz.

"Türk-islam Sentezi"

Aydınlar Ocağı adlı dernekçe yayılmaya çalışılan bu "sentez" anlayışının günümüzde iktidar çevrelerinde ve bazı devlet kurumlarında etkin ve yaygın bir görüş olduğu açık bir gerçektir. Yeni bir 'ulusal kimlik' yaratma iddiası taşıyan sentezciler 'milli kültür' ile 'milli karakter' arasında bire bir tekabül görmektedirler. Bu düşünürler, ulusal kültürümüzün tarihsel kaynaklarını Orta Asya Türk kültürü, Selçuklu ve Osmanlı kültürleri ile temellendirmektedirler. (13) Bu anlayışa göre, sözkonusu bu kültürler birbirini yoketmeden hatta birbirlerini güçlendirerek "olgun bir sentez"e ulaşıp, bugünün ulusal kimliğimiz oluşturmuşlardır.

Sentezcilerin Türklerin İslamı alıp dünyaya yaydıklarını ve bunu yaparken kendi "öz" değerlerini hiç yitirmediklerini ileri sürmeleri tarihsel gerçeklerle tutarlı bir iddia değildir.

Bu görüş, Türkiye'de yaşanan kültürel kimlik bunalımının nedeni olarak Batı emperyalizmini görmektedir. Batı, toplumsal bağlarımızı güçlendiren ve tüm dünya Türk'lerini bütünleştiren etnik kökenli "milli kültürümüzü" saldırganca tahrip etmektedir. "Milli birliğimizi" sağlayan "milli kültürün" korunması için çare, devletin müdahalesiyle bu bunalıma son verilmesidir. Günümüzde de devleti yöneten "milliyetçiler" işte bu tarihsel sorumlulukla görev başına çağrılmaktadırlar. Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için Batının sadece teknik ve 'medeniyetini' almayı yeterli bulan "sentezciler" ulusal kültürün özünü korumak için tarihsel köklerimize sahip çık-

mak gerektiğini vurgularlar.(13)

Bu görüşün kültür politikasını bir kültürel kimlik önerisi olarak ele alırsak şu genel değerlendirmeyi yapabiliriz:

a) Sentez kavramı doğa ve toplum bilimlerinde iki farklı öğenin bir araya gelerek, birleşerek yeni bir oluşumu ya da yeni bir öğeyi oluşturmasıdır. Ortaya çıkan bu üçüncü öge, onu oluşturan ögelerden farklı niteliklere sahip olacaktır. Bir 'Tanrı Kelamı' olan İslamın Türk kavminin öz değerleri ile bir senteze girebilmesi için ilahi dolayısıyla sorgulanamaz ve değiştirilemez ve 'ebedi' niteliklerinden ödün vermesi gerekir. Bu da kuramsal olarak bile mümkün olamayacağına göre sözkonusu 'sentez' nasıl mümkün olacaktır?

b) Sentezin ikinci temel öğesi olan "Türk" kavramı ulusal etnik bir niteliği tanımlamaktadır. İslam, ırk, dil ve etnik farklılıklar gözetmeksizin tüm insanlara yapılan bir "ilahi çağrı" olduğuna ve bu nedenle anti uluscu bir eğilim taşıdığına göre, bu sözde sentez, sentez değil olsa olsa Türk'ün İslam içinde eritilmesidir. Başka bir deyişle bu anlayış bir ulusal kimlik seçeneği olarak hiç bir özgünlük taşımadığı gibi mantıksal tutarlılıktan da yoksundur.

c) "Sentez" yandaşlarına göre, yaklaşık bin yıldır bu sentez fiilen yürürlüktedir ve oldukça başarılı bir biçimde adları değişik olmakla birlikte özü hep Türk olan devletlerin kültürlerini belirlemiştir. Bu denli başarılı olduğu iddia edilen kültür sisteminin giderek gücünü ve egemenliğini neden kaybettiğini açıklamak güçtür. Verilen cevaplarda bilindiği gibi Batı emperyalizmi suçlu ilan edilmektedir. Bunun anlamı da ekonomik yönden güçlü olan Batı uygarlığı karşısında klasik Türk/İslam kültürünün gerileyerek kendini bu sömürgeci güce karşı koruyabilmek için modernize etmek gereğini duymuş olmalarıdır. Nitekim "sentez"cilerin Batı gerçeğini inkar etmeyerek sentez fikrine Batı öğesini de katmak istedikleri görülmektedir.

Son olarak bu görüşle ilgili oldukça sert gibi görünen bir başka "köktenci bir İslamı düşünür" olarak tanımlayabileceğimiz Hüseyin Hatemi'nin eleştirisini aktarmak uygun olacaktır:

"Türk İslam Sentezini, İslam'a karşı bir teori olarak ortaya atmayı, bir karışıklık değil, aslında düpedüz basit, mantıki bir çelişkinin ifadesi saymak gerekir. Çünkü tez ve antitez olması gerekir ki sentez olsun. Demek ki Türkçülüğü ve Türklüğü İslama karşı bir antitez halinde düşünüyorlar, fakat bunun farkına varmadıkları için, sonra bir sentez nazariyesi ortaya atıyorlar. Halbuki ideolojilerde sentez ancak, değer yargısı bakımından olur."

"Şu halde Türk İslam Sentezi esasen çağdaş terimler kullanırsak oportünizmin tam belirtisidir. İslami terminolojiyi kullanırsak da ya nifaktır yahut şirktir. Eğer buna samimi olarak inanmayıp böyle bir terim kullanmak için kullanılıyorsa nifaktır. Ama İslamdan başka bir kaynak kabul ediliyorsa, o zaman şirktir." (11)

Atatürk'cüler (Kemalistler)

Atatürk'cü düşünürlerin ulusal kültür ve ulusal kimlik konusunda oldukça duyarlı davrandıklarını söyleyebiliriz. Ulusal kültürü yaratmak için köktenci bir kültür devriminin yapılmış olmasını haklı ve gerçekçi bulan bu düşünürlerin, 'Türk devrimi'nden sapmalar olduğunu ve bunun günümüzde kültürel alanda açık bir bunalım yarattığını iddia ettiklerini görüyoruz. Kozmopolit bir imparatorluğun cemaat/ümmet kültüründen çağdaş bir ulusal kültür yaratmanın son derece güç bir iş olduğunu ama Atatürk'ün bunu başardığını vurgulamaktadırlar. Uluslaşma sürecinde Cumhuriyet'le birlikte gerçekten de ciddi ve kalıcı başarılar sağlandığını, çağdaşlaşma yolunda önemli adımlar atıldığı tarihsel bir gerçektir. 'Kültür devrimi'nin son hedefine eriştiğini söylemek, bugünkü kimlik bunalımını inkar etmek demektir ki bu da güncel toplumsal gerçeklerle bağdaşmaz.

Ulusal kültür ile ulusal kimlik arasında neredeyse mekanik bir nedensellik gören Atatürk'cüler, Batılılaşmanın yeterli ölçüde yürütülememesinden yakınmaktadırlar. Batılılar karşısında güvensiz, ezik ve neredeyse 'aşağılık duygusu' içinde olan Türk halkının onurunu yükseltmenin olumlu bir kimlik imgesi sağlamakla mümkün olacağını kabul eden yazarlar, zaman zaman ''ırkçı-Turancı' ölçüde milliyetçi bir tutuma girmişlerdir. Bu görüşleri destekleyecek bir resmi tarih ve kültür politikası izleyen Atatürk'ü neredeyse bir dogma gibi kabul eden görüşlerden ayrılan 'Çağdaş Atatürk'cüler' Türk kimliğine bu denli bilimdışı bir yaklaşımda bulunanları haklı bir biçimde eleştirmektedirler.

Kültürel kimliğimizin ulusal bir nitelikte yeniden tanımlanması amacıyla Atatürk'ün Cumhuriyet öncesi tarihi, toplumun bilincinden silecek ölçüde ciddi bir 'kültürel kopma' yaratması günümüzde ciddi tartışmalara yol açmıştır. Atatürk'cü düşünürlerin, ulusal kimliğin yeşermesi için Osmanlı kültürünün reddedilmesi gerektiğini savunmaları, eleştirilere hedef olmuştur. 'Türk devrimi'nin Türk ulusunu yaratabilmesi için bu 'kopmanın' tarihsel bir zorunluluk olduğu ileri sürülebilir? Ancak Türk kültür tarihini anlamak ve tarih bilinciyle donanmak için günümüzde Osmanlı ve daha önceki Türk tarihini yadsımak gerekmemektedir. Türk Kültürünü Cumhuriyetle başlatmak, indirgeyici ve tek yanlı bir tarih yorumu olacağından bilimsel ve tutarlı olmayacaktır.

Kimlik sorununa çözüm önerileri yukarda belirtilmeye çalışıldığı gibi tek taraflı bir tarih ve kültür anlayışına dayandığı için geçerli ve tutarlı görünmemektedir. Çağdaş bir ulus olmak tek başına 'kültür devrimi' ile gerçekleştirilemez. Ekonomik bağımsızlıktan yoksun bir ulusal toplumun, ulusal/kültürel kimliği de sürekli bir tehdit

Halikarnas Balıkçısı
Melih Cevdet Anday
Murat Belge

altında olacaktır. Nitekim, Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kazanılan bağımsızlığın 1950'li yıllardan sonra korunamadığı ve ekonomik yönden Batılı toplumlara giderek artan bağımlılığın kültürel alanda da etkilerini göstermekte olduğunu günümüzün kimlik sorunu açık bir şekilde kanıtlamaktadır.

Uluslaşma, çağdaşlaşma gibi tarihsel süreçlerin ekonomik gelişme ile yakın bağlantısı gözönünde tutulmadan yapılan kültür politikalarının geçerli ve tutarlı olması kuşkuludur.

Belirli bir siyasal kuram ya da ideoloji olmaktan çok, bir eylem kılavuzu olan Atatürk'cülük, tüm toplumsal sorunlarımıza en doğru ve gerçekçi çözümler sunan bir dogma değildir. Atatürk'çülüğü "nereye çeksen olur' biçimindeki yorumlarla değerlendirmek, kamudan siyasal destek sağlamak amacıyla 'anti Kemalist görüşleri Atatürk'çülük diye yaymaya çalışmak, Atatürk'e içtenlikle bağlı çağdaş, laik bir çok Türk aydınını gocundurmaktadır.

Atatürk'ün kültür anlayışını "Atatürk Yüksek Kurumu" gibi örgütlerin tekelindeki bir konu olmaktan çıkararak, çağdaş bilgilerin ışığında yorumlamak ve anlamak Atatürkçülerin görevi olarak kabul edilmelidir.

"Çağdaş Kültür Sentezciler"

Güvenç,Timur,Yavuz,Belge, Tunçay ve Ortaylı ile Anday gibi yazarların temsil ettiği bu görüşün kimlik konusuna yaklaşımları bazı küçük kuramsal farklılıklar dışında büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Başta Güvenç olmak üzere Timur, Yavuz ve Belge gibi düşünürler (8, 16, 17, 18) "Biz Türkler Kimiz?", "Türk Kimliğinin Kültürel Dayanakları Nelerdir?", "Uluslaşma ile Ulusal Kimlik Arasındaki İlişkiler Nelerdir?" türünden sorularla uğraşmaktadırlar.

'Osmanlı Kimliği' üzerine incelemelerini yoğunlaştıran Timur, bu grup içinde 'kimlik imgesi' diyebileceğimiz bir boyut ile daha yakından ilgili gibi görünmektedir. (16) Türk'lerin ve Türk'lüğün dışardan özellikle Batı dünyasından nasıl görülüp algılandığını incelemek, kuşkusuz kültürel kimliğimizi anlama açısından değerli katkılar sağlayacaktır. Ancak, Türk ulusuna mensup bireylerin kendilerini nasıl algılayıp, değerlendirdikleri, kültürel varlıklarını hangi tarihsel kaynaklara dayandırdıklarını incelemek, kimlik konumuzun odak noktasını oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Güvenç'in son yıllardaki çalışmalarını doğrudan doğruya ulusal/kültürel kimlik arayışları üzerinde yoğunlaştırdığını görmekteyiz.

Doğu-Batı sorunu, sağ-sol ideolojiler, ilerici-gerici gibi siyasi terminolojinin bulanık ve bilimdışı kavramlarından sıyrılmayı başaran bu grubun yazarları, kimlik konusuna toplumbilimlerinin nesnelliği ve tarihsel verilerin tutarlılığı içinde yaklaşmaktadırlar.

Çağdaş ulus olmanın bir kültür tarihi (değişme bilinci) gerektirdiğinden hareketle, bu anlamda bir kültür tarihinin yazılması gerekliliğine değinen Güvenç, bu tarihin yönsemesini şu şekilde belirliyor:

"Kültür tarihimizi yeterince bilmesek de "büyük senteze" giren belli başlı kültür öğelerinin tarihi kaynaklarını öğrenmeliyiz... Ulusların yazgısını belirleyen tarih değil, insanlarla toplumların yapıp ettikleri, bilgi ve inançlarıdır. Tarihe biçim, içerik ve yön veren bizleriz, bugün yaptıklarımızla."

"Çağdaş kültür sentezci" anlayışı benimsemiş, Murat Belge, Hilmi Yavuz, Taner Timur, Mete Tunçay ve Bozkurt Güvenç gibi düşünür ve yazarlar, (8,4,16,17,18) çağdaş ulus olmanın gelişmiş bir tarih ve ulus bilinci gerektirdiğini, kültür tarihimizin yeni bir yorum ve anlayışla yeniden yazılması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Sözkonusu bu kültür tarihinin a) Türklerden önceki Anadolu tarihi b) Anadolu'dan önceki Türk tarihi c) Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesi tarihi d) Osmanlı tarihi e)Cumhuriyet tarihi gözönhünde tutularak ve kültür tarihimizin bu tarihsel dönemlerden hiçbirine irca edilemeyeceği anlayışını koruyarak yazılmasını önermektedirler.

Sonuç olarak genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, ulusal kimlik sorunu belirli bir coğrafya alanında (ulusal sınırlar) yaşayan etnik grupların (alt kültürler) kültürel özgüllüklerini ve özerkliklerini korumakla birlikte, uluslaşma potası içinde birleşerek (assimilasyon kavramını çağrıştırması korkusu ile 'erimek' demekten kaçınılmıştır) belirli bir uzlaşma zemininde ulusal bir toplum yarattıkları zaman çözümlenmiş olacaktır.

Türk kültürü Türklerin uluslaşma süreci ile doğrudan ilişkili bir kavramdır. Çağdaş sentezci düşünürlerin de ifade ettikleri gibi "Osmanlıcılık", Türklerin kültürel açıdan "ümmet-cemaat" kimliğini benimseyip yaşadıkları tarihsel bir dönemdir. Cumhuriyetle başlayan uluslaşma, ulusal/kültürel kimliğimizi aramak ve yaratmak açısından büyük bir değişimi harekete geçirmiştir. Uluslaşmamız tamamlandığı ölçüde ulusal kültür yaratılacak, ulusal kültür ve kimliğimiz de uluslaşma sürecimizin taşıyıcısı ve güvencesi olacaktır. (10)

Tanzimatla başlayan uluslaşma sürecimiz Cumhuriyetle gerçekleşme yoluna girmiştir. Bu süreç günümüzde de sürmektedir. Batılılaşma ya da daha doğru bir deyişle modernleşme ile birlikte Osmanlı ülkesindeki ümmet kültürü ile yabancı kültürleri temsil eden Batı kültürü ciddi kimlik seçenekleri olarak çatışmaya girmişlerdir. Cumhuriyet döneminin başlarında bu çatışma ulusal bir bileşime varılarak aşılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda oldukça başarılı olan "Türk Devrimi" Anadolu insanını Osmanlı/Müslüman kimliğinden kurtarıp laik, çağdaş nitelikli ulusal kimliğe ulaştırmakta önemli başarılar sağlamıştır.

1950'li yıllardan sonra Atatürk'ün ulusal/kültürel kimlik anlayışı sözde Atatürkçüler tarafından büyük ölçüde bir çarpıtmaya uğratıldı ve laik ulusal kimlik bir bunalıma girdi diyebiliriz.

1970'lerden sonra dinci çevrelerle birlikte yeniden gündeme gelen ve birbirleriyle çatışan kimlik seçenekleri düşünce dünyamızın temel konularından birisi olmuştur. Ülkenin siyasal ve ekonomik sorunlarının yoğunlaştığı bunalımlı dönemlerde kültürel kimlik arayışlarının bir bunalıma dönüştüğünü son 30 yılın tarihsel olayları göstermektedir.

Cumhuriyetle uluslaşmanın ön koşulu olan ulusal devlet kurulmuş, ulusçuluk ideolojisi yaygınlaşmış ama ulusal kültürün yaratılması henüz bütünüyle başarılamamıştır. Dünyadaki toplumların uluslaşma sürecine girdiği 19. yüzyıla oranla modern Türkiye bu yönden önemli adımlar atmış ama tarihinden gelen kültürel mozaik nedeniyle ulusal kimlik sorununu çözememiştir. Bugün önemli olan, bu sorunun varlığını görüp bireysel ve toplumsal düzeylerde ne gibi doğurgulara ve belirtilere yol açtığını inceleyip, tartışmakdır. Son yıllarda düşünce dünyamızda bu sorunun gündemdeki temel konulardan birisi olması bu yönden sevindirici ve umut vericidir. (10) ■

KAYNAKLAR

1. Frikson, F.H. (1968) "Youth and Crises". New York: W.W. Norton.

2. Belge, Murat (1977): "Milliyetçilik" Birikim, 23

3. Şaylan, Gencay, (1983): "Ulusallık ve Ulusal Kültür ile İlgili Bazı Notlar" Bilim ve Sanat, 36

4. Güvenç, Bozkurt (1986): "The Quest for Historical Identity in Turkey" Collogium Paper. Presented at Wilson Center Simithsonian, Washington, D.C.

5 Adanır, Fikret (1988): "Türkiye Tarihinde Jöntürkler, Osmanlıcılık ve Milliyetçilik" Türkei-Data Essen/Germany

6. Kili, Suna (1978): "1876 Anayasası ve Çağdaşlaşma Sorunu", Armağan Kitabı, Ankara

7.Akçura, Yusuf (1987) "Üç Tarz-ı Siyaset" Ankara

8. Belge, Murat (1983): "Tarihten Güncelliğe" İstanbul

9. Belge, Murat (1987): "Mavi Hümanizmi" Gergedan, 7

10. Güleç, Cengiz (1988): "Türkiye'de Psikososyal/Ulusal Kimlik Sorunu" Bilim ve Sanat, 86

11. Hatemi, Hüseyin (1987): "Din ve Siyaset" Mülkiyeliler Birliği Dergisi, 85

12. İnalcık, Halil (1973): "The Ottoman Empire": Classical Age:1300-1600, London.

13. Kafesoğlu, İbrahim (1985): "Türk İslam Sentezi", Aydınlar Ocağı Yayınları-İstanbul.

14. Sinanoğlu, Suat (1980): "Türk Hümanizmi" Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

15. Şaylan, Gencay (1983): "Ulusallık ve Ulusal Kültür ile İlgili Bazı Notlar" Bilim ve Sanat, 36

16. Timur, Taner (1986): "Osmanlı Kimliği" Hil Yayınları, İstanbul

17. Yavuz,Hilmi (1987)" Kültür Üzerine" Bağlam Yayın, İstanbul

18. Tunçay,Mete (1983) "Bilineceği Bilmek" Alan Yayınları, İstanbul.

POPÜLER !

Amacım, Orhan Alkaya'nın Demokrat!'ın birinci sayısındaki "Darbenin Artistik Sonuçları..." adlı yazısı aracılığıyla, demokrat! bir perspektifin kendisini gerçekleştirmesini engellendiğini düşündüğüm bir anlayışı kısaca eleştirmek. Alkaya yazısı için, Demokrat'ın yeniden çıkması üzerine "ansızın yetiştirilmiş bir heyecan yazısı" diyor; o halde, daha baştan, yazısını seçkinci bir kültür anlayışını eleştirmek için kullanmamı mazur görmeli. Çünkü, ben de bu ilk sayıda, böyle bir anlayışın ipuçlarıyla ansızın/yeniden karşılaşmaktan çok rahatsız oldum.

Seçkinci kültür anlayışından kastettiğim, kültürü, sanatla özdeşleştiren anlayıştır. Bu anlayış kültürü, yüksek/alçak, hakiki/yoz, ya da Alkaya'nın "kirli" kavramını kullanırsak, saf/kirli olarak katmanlara böler. Bu kavramların sağ yanlarının failinin hakim kapitalist düzen olduğunda anlaşma sağlanır; ama nedeni ne olursa olsun sonuçta, bu kültür anlayışının ikilemlerinin sağ tarafını yaşayanlar hep, geri bırakılmış/bilgisiz/yanlış bilinçli vs olarak tanımlanan mevcut 'halk' kesimleridir. 'Halk'ın önüne mevcut sözünü ekledim, çünkü geçmişe ait organik denen 'halk kültürü'nün bugün uygun görülen biçimleri (sanki yeniden icat edilmeden varlığını sürdüren ebedi bir gelenek varmış gibi), neredeyse her siyasal konumda ikilemin sol tarafına konulur ya da ikilem dışı bırakılır. Muhafazakârlar, klasik kültürü yozlaştırdığı için; liberaller, bireysellikleri olmadığı için; kitle toplumcuları, kitle kültürüyle güdümlendikleri için; sol seçkinciler, yanlış bilinç içinde oldukları için...vs, halkın var olan 'popüler' kültürünü horgörürler (bu anlamda şarkıdaki "hor görme garibi" sözü neden bu kültürel iktidara karşı direnmenin eski bir sloganı olarak algılanmasın?).

Beni ilgilendiren, 'demokrasi' ve 'popüler kültür' olduğundan, üstünde durmak istediğim Alkaya'nın yazısında 'kirlenmiş iletişim' örnekleri olarak verdiği, 'tuval borsası', 'kurutulmuş felsefe bahçeleri...' değil. Ama şu sözleri:

"Eskiden ne güzel, Alevi semahlarından ezgi araklayıp Nazım'ın şiirlerini yamayarak protest müzik yapardık...Şimdi öyle mi? Turkish protest müziğin ezgileri artık Kahire radyosundan araklanıyor. Bu da, iletişim kirlenmesinin bir başka biçimi işte. En hakiki iletişimsizlik ve kahır müziğinin üzerinde başka bir dünya tasarımı yükseltilmeye çalışılıyor. Olur mu? Olmaz tabi... Ama insanlık tarihinin en gelişkin, en kaliteli müziğini, senfonik müziği, oda müziğini, operayı insanlara sopa zoruyla dinletmeye kalkışırsan bunlar olur işte..."

Varolan Türk protest müziğinin "kahır müziği" (arabesk?) üzerine temellenip temellenmediği; bu müziğe kahır müziği demenin doğru olup olmadığı; bu müziğin Kahire melodilerinden araklanıp araklanmadığı; gerçekten "sopa zoruyla dinletilmeye" kalkışılan "en gelişkin müziğe" yalnızca bir tepki olup olmadığı... konularını tartışmayacağım (tartışılması gerekli olsa da). Asıl tartışmak istediğim, popüler müziğimizin iki önemli parçası olan Türk protest müziği ve onu temellendirdiği öne sürülen arabeskin "hakiki bir iletişimsizlik" müziği olduğu ve bunların üzerinde başka bir dünya tasarımı yükseltilemeyeceği iddiası.

Önce, Alkaya'nın 'iletişim' sözcüğüne atfettiği çelişkili iki anlam: Bir yandan Marx'dan yapılan alıntıyla, iletişime, bir tür 'paylaşma/topluluk olma/kardeşlik' tanımı veriliyor; öte yandan, iletişimin araçlarından biri olan sanatlar, büyük harfle

"Hor görme garibi"

Sanat sözcüğü altında toplanıyor (Klasik Batı müziği ve semai gibi organik biçimler). Aynı şekilde, bir yandan " ancak hep birlikte değiştirilen bir dünya hepimizin olur" deniyor; ama aynı anda, geniş bir halk kesiminin içinde yaşadığı, dinlediği "kahır" kültürü/müziği "kirlenmiş iletişim" örneği olarak sunuluyor.

Bir müzik türü ya da herhangi bir kültürel ürüne, kirli/yoz gibi sıfatlar atfedildiğinde, o ürünü yapan, dinleyen, seven insanların kendilerine de aynı sıfatların örtük olarak atfedildiğini düşünürüm hep (bu sıfatların, insanlara değil de ürünlere atfedildiği söylense bile, aynı kapıya çıkar; çünkü, bu ürünlerin yozlaştıracak kadar etkili olduğunu düşünmek için, insanların doğal olarak körükörüne kültürel tahakküm altına girecek kadar akılsız/güvenilmez... olduğunu varsaymak gerek: şu 'kitleler', aynen kadınlar gibi ne kadar da güvenilmez ve irrasyoneldirler!) Yoksa, 'birlikte olabilmek' diye tanımlanan iletişim neden kirlensin? Yani neden 'kahır müziği' dinleyen insanlar da, bu müzikle "... bir sigara, bir kadeh rakının... toparlayıcılığını", kardeşlik duygusunu yaşayamıyor olsunlar? Aslolan bir arada eşit/özgür yaşayabilmenin yolunu bulabilmekse, insanların kardeşliğini, neden senfonik müzik... vs, gibi belirli bir tek kültür tarzının aracılığına kapatalım?

Dolayısıyla aslında seçkinci bir kültür anlayışı, 'hep birlikte'den sınırlı bir birliktelik anlamaktadır: kirli iletişim içinde olan halk kesimleri bu sınırların içine giremezler!

Onlarla yola çıkılmaz! (belki eğitilebilirler?!) Çünkü onların halihazırdaki kahırlı kültürleri üzerinde başka bir dünya tasarımı yükseltilemez!Ama ben tam da tersini savunmak istiyorum: ne kadar "artistik" olursa olsun, marjinal kalan ya da 'popüler' olamayan kültürel öğeler/pratikler üzerinde kitlesel, demokrat! bir dünya tasarımı yükseltilemez. Demokrat!lıkla seçkincilik/marjinallik bir arada gidemez. Birleştirici/dönüştürücü kültürel demokrat! zeminler böyle bir anlayışla kurulamaz!

Sorun, hakiki/yoz, yüksek/alçak, sağ/kirli gibi, kendinden menkul ikilemlerin kurulmasıyla başlıyor. Bu ikilemleri, meşru ve normal olanın sınırlarını şu ya da bu biçimde belirlemek amacıyla hakim ideolojik/kültürel iktidarın kendisi zaten çiziyor! Bizim sorunumuz da, bu ikilemleri demokratlık! adına çizdiğimizde başlıyor.

Niyetim, seçkinciliğe karşı koyu bir popülizmi ya da 'halk ne yaparsa yapsın, iyidir'i savunmak hiç değil. O nedenle, eğer bir ikilem çizilecekse, ayırıcı ilkesinin, mevcut ve somut kültürel/ideolojik iktidar ilişkileri/mücadelesi ekseni tarafından belirlenmesi gerek: ikilemin, bağımlı/ezilen sınıf, cins, ırk, etnik grup...'lara ait olan, yani 'halka ait' olan ve olmayan şeklinde çizilmesi. Devletin karşısındaki halka ait (popüler) kültürü ve popüler gelenekleri tanımaktan bahsediyorum. Kültürel iktidar mücadelesi içinde belirlenen popüler kültür, hakiki/yoz ya da saf/kirli ikilemi içinde algılanamaz. Bu anlamda 'popüler kültür!', içinde hem boyun eğme, hem de direnme öğeleri, pratikleri ve ilişkileri taşıyan çelişkili bir alandır; bir mücadele alanıdır.

Eğer demokrat! olmak devlete karşı her düzeyde direnen halk muhalefetinin birleştirici zeminini "sınıf göstergeli" olarak yeniden kurabilmek ise, bu zemindeki çok merkezli somut çelişkiler (bunları sürekli etkisizleştirmeye, bulandırmaya çalışan hakim iktidara karşı) derinleştirilerek direnme noktaları toparlanarak, kültürel olarak da sürekli yeniden kurulmak zorundadır. Popüler kültür. demokratik birleştirme/dönüştürme mücadelesinin kültürel zemininin oluşturulacağı alandır. Demokrat! olmak da dolayısıyla öyle önceden kazanılmış bir hak olmasa gerek. Ancak böyle bir mücadele içinde demokrat! olunur; aynen sıradan insanların demokratik yeteneklerinin ve kültürlerinin de yine böyle bir mücadele pratiği içinde gelişip, derinleşeceği gibi. Söylemeye bile gerek yok: böyle olmazsa, demokrat! olmak yerine, hakim iktidar gibi insanları ve kitleleri 'kullanmak, eğitmek' ya da 'kurtarıcı azınlık' olmak durumuna düşülür.

Bir: Bugün resmi devlet ideolojisi de, kahır müziği dediği arabeske ya da protest müziğe karşı ve tabii kendi çerçevesinde Türk ve Batı klasik müziği ve eğitiminden yana. İki: ama öte yandan da Özalizm, siyasi propaganda aracı olarak arabeski kullanıyor (çok geçmez, bir eli çabuklukla, popülerleşmeye başladığı için protest ya da özgün müziği de etkisizleştirerek kullanmaya başlar; çünkü, artık iyice gücünü kaybediyor olsa da, popüler olanın içindeki özlemleri yakalamanın simsarlığında usta) ve yine Özal da Batı müziğinin "zor" yoluyla dinletilmeye çalışılmasından şikayet ediyor (bkz: Cumhuriyet, 12 Ekim 1988). Demokratların!, her iki açıdan da farkı ortaya koyması gerektiğine inanıyorum (benzer bir biçimde, İslamcıların da arabeskin horgörülmesine, Atatürkçülüğe ve modernleşme kuramına karşı olduğu yerde, asıl sorunun onlarla ortak yanın değil, farkın ortaya konulması olması gerektiği gibi). Bence demokrat! bir ideolojik/kültürel mücadele, halka ait olan yani popüler! olandaki çok merkezli özerk direnmeleri birleştirici bir zeminde sürekli yeniden sahiplenerek; her direnmeyi gündelik mücadeleye eklemleyerek yani dönüştürerek; hakim ideolojinin örtbas ettiği çelişkilere işaret ederek, kapatarak etkisizleştirdiği her öğeyi ondan koparıp, anlamını sosyalist bir zeminde yeniden kurarak yapılabilir; çeşitli halk kesimlerine ait popüler kültürü yoz/kirli bularak değil. Dolayısıyla, demokrasi/siyaset'in yanısıra, kültür/popüler kavramlarını da tartışmak, bu kavramların "içeriğini sosyalist anlayışla doldurmaktan başka çıkış yolu" (s.5) yoktur. Aynen, "evrensel demokrasi" söylemine karşı 'sınıfsal göstergeli' demokrasinin yeniden tanımlanıp sahiplenildiği gibi....

Meral Özbek

DİĞER YAŞAM

'Yaşamdan kopma' oldukça eski, sık yinelenen özeleştirilerimizdendir. Bu eleştiride yaşam, hep siyasal mücadele anlamına kullanılagelmiş, göndermeler pratik ile teori arasındaki açıklığa yollanmıştır. Oysa öyle midir? Nerededir kültür, ekonomik, dayanışma, sevgi, aile, cinsellik, çevre, ahlak, eğlenme?

Demokrat' ın nasılsa elime geçen -bunu bir sitem sayabilirsiniz- tanıtımdaki 'çağrı'yı okuyunca bunları anımsamadan edemedim. Hele birkaç paragraflık yazıda 24 kez 'toplumsal mücadele' 'toplumsal muhalefet' vurgusuna rastladığımda geçmişin tozlu izine değer gibi oldum.

Yaşamla, mitleştirilmiş, mistikleştirilmiş bir siyasal mücadeleyi onulmaz biçimde ayırdığımız, yaşamı anlama ve değiştirme olanaklarımızı budadığımız sır değil. Düşünmemiz gereken 'özleye özleye ondan olduğumuz öz'dür; bir 'üretim tarzı' hiç değil, onun ötesindeki, aksine maddi varoluş koşullarınca belirlenen 'sivil toplum'un önümüze yığdığı hukuki, felsefi, estetik, ideolojik, siyasal biçimleri, nihayet özel siyasi biçimi olarak devleti politik yoldan aşarken yitirdiğimiz bir başka hayat idealidir.

Marksizmin asıl çabası, kapitalist üretim tarzıyla üzerinde şekillenen 'sivil toplum'un tarihselliği, yeni bir toplum biçiminin imkanı ve ona giden politik devrimin teori ve pratiği gibi konularda yoğunlaşmıştır. Açıklaması da yapılmış: '.... insanlık kendi önüne. ancak çözüme bağlayabileceği soruları koyar... sorunun kendisi, ancak onu çözüme bağlayacak olan maddi koşulların mevcut olduğu ya da gelişmekte bulunduğu yerde ortaya çıkar...' Marxizmde eksik olan, kurucusundan bu yana geçen 100'ü aşkın yıldır yeri hala boş bir göz gibi duran olgu, gelecek tasarımıdır. Gelecekteki toplumun felsefi-estetik-psikolojik-ideolojik tasavvurunu hedefleyen her girişim de metafizik olmakla suçlanıp dışlandığından, sonunda Marxizm, kendine özgü bir yaşam felsefesinden, kendine özgü etik-moral bütünlükten yoksun bırakılmıştır.

Bunun yarattığı tahribat sanıldığından çok fazladır. Politik devrimi başarmış ya da başarmaya çalışan sosyalistler, bir yandan kapitalist toplumun burjuva değerlerinden uzaklaşmışlar, öte yandan yeni bir ülküler dizgesi geliştirememişler, kır ile kent ikileminde bocalayıp duran gecekondu insanı gibi, iki ayrı toplum, iki ayrı insan modeli arasında salınıp durmuşlar, ne biri ne diğeri olabilmişlerdir.

'Diğer yaşam'dan koparılmış bir politik yolun, Marxizmin belirli bir ahlak felsefesinden yoksunluğuyla birlikte yozlaşmaya çok müsait oluşu ise, ayrıca incelenmeye değer. Kendimize ayırıp sakladığımız yaşam eninde sonunda baskın geldiğinde, politikayı ve onunla beraber moral değerleri kendi bencil çıkarlarımız için eğip büküyoruz ve ortaya, amacımızın yanında çok bayağı kalan, hükmeden, kullanan, yöneten, çıkarcı, duygusuz bir profesyonel/bürokratik ucube çıkıyor.

Bir başka yaşamı ortak anımsamalıyız. Sömürmeyen, ezmeyen, yönetmeyen, ayırmayan, özgür, paylaşan, gülen, seven, zengin, sanatsal içerikler taşıyan bir başka insanı artık düşünmeliyiz. Kapitalist toplumun çığ gibi büyüyen şeyselleşmesi ve yabancılaşması karşısında kendimizi koruyabilmemizin, yadsıma ve başkaldırı enerjisini bulabilmemizin, arınmanın, her geçen gün artan güçlüğünü ancak böyle yenebiliriz.

Hem 'çiçekleri' görmeden kim inanır bahçenin →

görkemine?

Kadınlara tanıdığı öncelik ve etkinlikle, çocuklara ve gençlere sağladığı özgürlükle, bastırılmamış cinselliğiyle, sevinci ve kederi paylaşan üstün toplumsal ahlakıyla, sevgisi ve dayanışması ile, modern, yeniden-üretilmiş gelenekleri, davranış normları, hatta modasıyla, kültürü ile şeyselleşmiş toplumdan ayrılan, bütün 'iyi insan'ların soluk alabileceği bir 'anlamlı yaşam' sunabiliyor muyuz eski topluma? Mütevazi bir iz, küçük bir fark gösterebiliyor muyuz?

Hayır. Muhalefete çağrının, muhalefetin, mutlu gelecek vaadlerinin toplumsal bir hareket yaratmada yeterli olamayacağını anlamalıyız. Mutlaka bunlarla birlikte 'diğer yaşam'ın izlerini, örneklerini, öncü kurumlarını da gerçekleştirmeye çalışmalıyız. Böylece yaşamı dönüştürmek, dönüştürenler için de onların kendilerini dönüştürme imkanı bulabilecekleri hayat alanları kurmak, koparılan, açılan alana basarak,oradan güç olarak, onu 'göstererek' ona 'çağırarak' onu ve üzerindekileri 'adlandırararak' onu 'tanımlayarak', onun varoluşunun imgesel tasarımını -sanat, ideoloji- yaparak bütün bir topluma değişim ve devrim çağrısında bulunmak; faşizmi liberal demokrasiye, sosyalist özyönetime 'zor'lamak, bu yönde 'toplumsal güç'ün dışında hiç bir sınır tanımamak mümkün olabilecektir.

Benzer bir siyaset projesinin yokluğunda, demokrasi ve sosyalizm mücadelesi arasında güçlükle kurabildiğimiz doğru ilgi (1) de boşlukta kalmaya yazgılı gibidir. 'Belirleyici olan'larla, 'esas ve tali'lerle, 'ağır basan yan'larla hakikatin tek bir yönü bile aydınlatılamaz ve tabii değiştirilemez. Hakikat, yani hayat, bütündür.

Bir 'İthaki' ya da 'Anarres' mi öneriyorum?

Belki. Ama unutulmamalıdır ki onlar 'sınıfsız toplum', 'devrim' kadar ütopiktirler ancak, en az o denli üretken bir düşüncenin ve mücadelenin kaynaklarıdırlar.

Üstelik biz Marksistlerin çokça kullandığı, 'bayıldığı' maddi temelleri de eksik değildir 'diğer yaşam'ın. Orta derecede gelişmiş her kapitalist toplum, kaçınılmaz biçimde kendi bağrında bir sonraki toplumun maddi varoluş koşullarını taşır, yeni bir hayat tarzının öncüllerinin olanaklarını sunar.

Hiç yaşamamış birinin 'diğer yaşam' üzerine yazdıklarını okuyup da gülümsememek zor olsa gerek; ya da bilge bir ozanın 'ağaçların şöyle dediği duyulmaz hiç: Yeşil olmalı, meyvelerin dikey olarak yere düşmesini sağlamalı, rüzgar dalların arasından estiğinde yaprakları hışırdatmalı' dediğini işitmemek. Ama belki de, ta dibinden kesilmiş bir ağacın kıyısından yükselen kırmızı-yeşil filiz yapabilir, yaprakların ve uğuldayan rüzgarın en iyi tasarımını.

Murat Karabulut

(1) 'Birlik Tartışmaları'nda gerçekleştirilen 'tebliğ'lerin bu doğrultuda yapılmış önemli bir katkı olduğunu düşünüyorum.

Mustafa Kamil Zorti'nin "Arkasöz"üyle

ÜNİVERSİTE YILLIĞI

1989-1990

Neco'nun yeri

Fotoğraflar, Duvar Yazıları, Ağaç Yazıları, Karikatürler, "Sloganlar"... Neco, Cem'i, "Yeşiller", Panzerler, Coplar, Holding Profesörleri, Harçlar..

Y NİN SIL E E

PAPİRUS

HASAN KIYAFET

HÜCREDE ŞENLİK

ENVER GÖKÇE ŞİİR ÖDÜLÜ

KIRLANGIÇ YILDIZI

LEYLÂ ŞAHİN

MUSTAFA KAMİL ZORTİ

netekim

TOPLU YAPITLAR-I: akıllar fikirler

PAPİRUS

PAPİRUS
Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti.
Babıali Cad. 19/11
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 527 01 53

8 5 4 0 9 6 6 3 0 1 6 5
Selçuk Demirel